

Text with English Translation.

DR. VED KUMARI

THE
NĪLAMATA PURĀṆA

Vol.
II

Jammu and Kashmir Academy of
Art, Culture and Languages,
Srinagar.

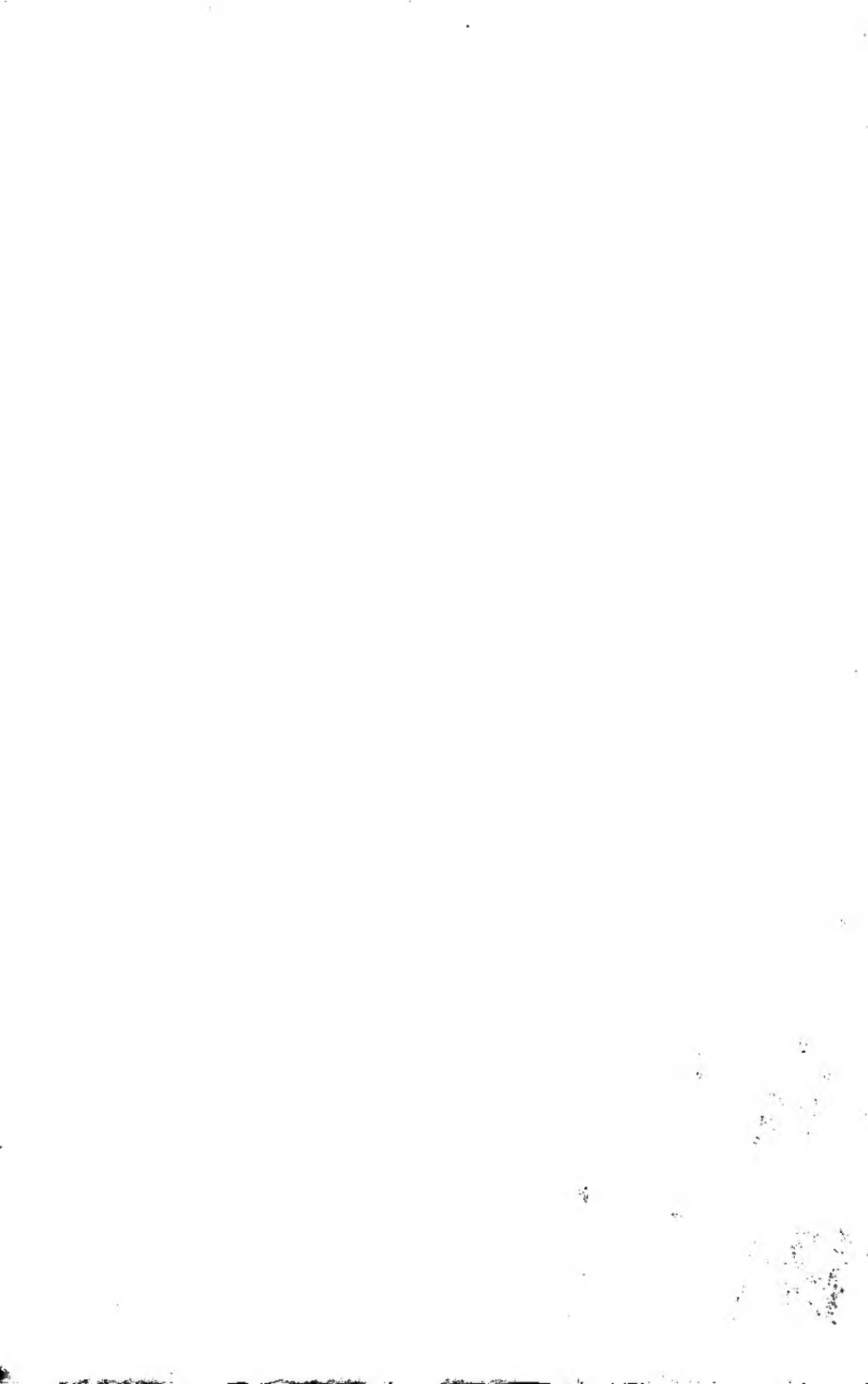
The Nilamata Purāṇa constitutes an encyclopaedia of knowledge about Kashmir. The first Volume (already released) contains summaries of information, as gathered from this text, on history, geography, politics, society, religion, philosophy, education, Iconography, art and architecture. The present (second) Volume comprises the source, in the original form, of what has been stated in the first.

This Volume contains the text of the *Nilamata Purāṇa* in Devanāgarī script and its English translation for the first time. The text is based on a number of manuscripts and critically edited. Besides, it has a verse-index and the author's own bibliography.

This source-book is essential to all students of history and antiquities of Kashmir.

Price

THE NILAMATA PURANA

Vol. II

(A Critical edition & English Translation)

by

Dr. Ved Kumari

M.A. (Sanskrit, Ancient Indian History & Culture) Ph. D. (Varanasi)

Head of the Department of Sanskrit, Dean of Faculty of
Oriental Learning Jammu University,

Jammu (Tawi)

Published by

J. & K Academy of Art, Culture and Languages

SRINAGAR

© J & K Academy of Art, Culture and Languages—Srinagar

First Edition — 1973
Second Edition — 1994

Printed at Photo Litho Works, Seemapuri, Delhi - 32
and published by J & K Academy of Art, Culture
and Languages, Srinagar.

Dedicated
to
the sacred memory
of
my late Parents :
Shri Barkat Ram Ghai,
Shirmati Vidyawati Ghai

FOREWORD

The Nilamata Purāṇa is one of the old sources for the Cultural History of Kashmir. It is therefore in fitness of things that somebody should have undertaken to work on it.

Dr Ved Kumari Ghai of Jammu took this work up for her Ph.D. thesis at the Banaras Hindu University, which concluded successfully in the year 1960. But Dr. Ghai has since kept up her lively interest in the subject matter which has now taken the shape of the publication.

The Publication falls into two parts—the text and a running translation in English, besides an Introduction. The text is based on a number of manuscripts which she took pains to collect and compare. The translation is readable.

I am sure the publication is a fulfilment of an academic pursuit. It has thrown useful light on the Cultural History of Kashmir and thereby of India.

I therefore recommend the work to the wider public—scholars and those interested in our mother country.

D. S. Bhattacharya

Director of Sanskrit Studies and
Research Mayūrbhanj Professor
of Sanskrit, Head of the Department
of Sanskrit and Pāli,
Banaras Hindu University.

INTRODUCTION

The Nilamata Purāṇa is one of the oldest sources of the cultural history of Kashmir. When I took up its cultural and literary study as topic for my research at Banaras Hindu University, Varanasi, I used two printed editions of the Nilamata, Lahore edition (1924) by Prof. Ramlal Kanjilal M.A. and Pandit Jagaddhar Zadoo M.A., M.O.L. and Leiden edition (1936) by Dr. K. de Vreese. The study was based mainly on the Leiden edition.

During my research period at B.H.U. and later I got an opportunity of going through eight MSS. of the Nilamata not consulted by previous editors. Of these, three belong to Shri Raghunath Temple MSS. Library of Dharmarth Council at Jammu and five belong to the Research Library of Jammu and Kashmir Government at Srinagar. Without underestimating the value of the previous editions, specially the Leiden edition, which was the base of my cultural and literary study of the work, I have undertaken this task of bringing out another edition of the work, firstly because a perusal of eight more MSS. not used in previous editions has enabled me to suggest some different readings and secondly because a need is felt for Devanāgarī edition of the Nilamata Purāṇa, the Leiden edition being in Roman Script and Lahore edition having been out of market long ago. The text is translated here for the first time.

MSS. of the Nilamata are available in two redactions—short and long. The long redaction includes also the verses added or restored by Pandit Sahib Ram while preparing a copy of the Nilamata for edition at the order of Mahārājā Ranbir Singh. This redaction is, therefore, less reliable than the short one which shows lacunae, but is important for critical edition. The text of the Nilamata Purāṇa in this edition is based on eight manuscripts of which G shows long redaction from verse 373 onwards and C shows long redaction up to verse 742 and short redaction after that. Rest of the MSS. marked as A.B.D.E.F.H. belong to short recension. A.F.H. are in Śāradā script and B.C.D.E.G. in Devanāgarī script.

Detailed account of MSS.—MS. A belongs to the Research Library, Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is marked No. 1478 Script Śāradā, Folio 143. Length 6-4", width 4-4". Each page has eight lines and approximately twenty Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Kā. Mā. i.e. Kālmira Māhātmya. The MS. is slightly moth-eaten but fortunately the written portion is intact except a slight damage of the last folio. The folio have been numbered from 1 to 69 by the scribe who copied the MS. From folio 70 to 136, the numbering is by a different hand in different ink. One folio (73) is not numbered. From 138, which is wrongly numbered as 140 to the last but one folio, the numbers are given by two hands. The last folio is numbered 142 by the second hand. The MS. is dated Saṃvat 99.

This MS. is closely related to the Devanāgarī MS. referred to by K. de. Vreese in the apparatus criticus as C 1600 and may be the original from which the latter descended. Cf. the following readings.

C 1600

Ed. Leiden v. 859 मङ्गलं वचनं
v. 1038 प्रकामेण
v. 905 लाङ्गलो

A
मङ्गलालभनं
प्रकाम्येन
लाङ्गली

the MS. B belongs to Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 714. Script Devanāgarī, pages 180. On page 109 occurs a note by an officer of the Library—"Nath Pandit says he copied the MS. of the Nilamata Purāṇa upto line marked 1+. So I am asking him to continue and finish the copy. 16.9.19"

This MS., therefore, seems to have been copied in the year 1919 A.D. The paper is also not very old.

MS. C belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu No. 455 Ka. Script Devanāgarī. Folio 113, length 9-3", width 6-5". Each page has seventeen lines and approximately fourteen Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Ni. Dotted lacunae indicate conscientious copying though there are many scribal errors too. Many of these are due to confusion of Śāradā and Devanāgarī letters, *ma sa u ta* etc. Country-made glazed paper is used. The MS. is bound in leather.

MS. D belongs to the Raghunath Temple MSS. Library, Jammu, No. 3690 Jna. Script Devanāgarī. Folio 51. Length 14-3", width 8-5" Each page has twenty four lines and approximately twenty Akṣaras in each line.

MS. E belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu, No. 3830. Script Devanāgarī. Folia 62. Length 13-4" Width 7-4". Each page has twelve to thirteen lines and approximately thirty five Akṣaras.

MS. F belongs to the Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 2222. Script Śāradā except a few Devanāgarī letters in some places. Folia 55. Unbound. Age-worn country paper. Slightly moth-eaten. Folio I and front page of folio 2 have twelve lines. The rest have sixteen to seventeen lines each and approximately thirty letters in each line. Length 20 cm. width 18 cm. Undated.

MS. G belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1307. Script Devanāgarī Folio 40. Upto verse 360, the text is of short recension and after that it is of long recension. Length 35 cm., width 17 cm. Each page has fourteen lines and each line has approximately forty five Akṣaras. Dotted lacunae. Bound. Undated.

MS. H belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1879. Old worn-out country paper. Script Śāradā. Folio 60. Twenty to twentythree lines on each page and approximately nineteen Akṣaras in each line. On left margin of each folio is written Nī. ma. Pu. Undated. Originally bound with MSS. of three works: Liṅgapurāṇa, Karmavipāka and Bṛhannāradya Purāṇa, all undated MSS.

The MSS. except B, do not show numbering of the ślokas and B also does not give continuous numbering of the ślokas. The numbering therefore, is done by me. The numbering of ślokas as found in Leiden edition also is given at the foot of each page to facilitate the study of Vol. I of my work, which refers mostly to that edition. The present edition being based on short recension of MSS., the readings are generally similar to those of Leiden edition, but there are some differences as well. To cite a few examples; Leiden edition has

भूर्भुवः स्वर्महश्चैव जनश्च तपसा सह ।

मर्त्यलोकस्तथा लोकाः पूजनीया द्विजोत्तम ॥ 594

I have preferred सत्यलोकः to मर्त्यलोकः as the former occurs in ABCDGH and as सत्यलोकः occurs also in the lists of seven Lokas mentioned in other works.

Leiden edition has छत्रस्थानाच्च कन्वरा v. 818.

I have preferred शक्रस्थानाच्च कन्वरा which occurs in the B and H and agrees in sense with a similar verse of Agni Purāṇa 218. 13. इन्द्रालयमृदा ग्रीवां. Leiden edition has यजमानो मही ख च तोयाग्नीन्द्रकंवायवः v. 1086. I have given तोयाग्नीन्द्रकंवायवः because eight forms of Śiva include moon also. Leiden edition has

अपि नः सकुलो जयेद् यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् ।

पायसं मधुसंमिश्रं वर्षामु च मघामु च ॥ v. 737

I have preferred the reading स कुले found in A and B and जयेद् found in CDF because they give better sense. The expression of doubt by the manes about the victory of one who offers them milk porridge mixed with honey is unfounded. According to the reading selected by me, the manes are uncertain as to whether there shall be born any one in their family who would be giving offerings to them in proper time. We find a similar verse in the Matsya Purāṇa Ch. CCIX. P. 442 giving अपि स्यात्कुलेऽस्माकं यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् । Leiden edition has

त्वं वद्विस्त्वं तथैवात्मा सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः । v. 1080

I have preferred त्वं बुद्धिस्त्वं तथैवात्मा found in ABDEFH which suits the context better. The next verse refers to Indriyas, Indriyārthas, Bhūtas and Tanmātras. Compare also verses 1211-12 of Leiden edition. Leiden edition has

चतुर्मुखं चतुर्भुजं चतुर्वेदाश्रयान्वितम् ।

शरीरधारिभिर्वस्त्रैरुदीरितजयस्वनम् ।

I have preferred the reading शरीरधारिभिः शस्त्रैः found in C. शस्त्रैः occurring in A and H seems to be an error by the copyist. चास्त्रैः occurring in G and in 0227 and K of the apparatus Criticus of Leiden edition is also near to शस्त्रैः in sense. Lord Viṣṇu's clothes are nowhere stated to be endowed with human form while the weapons of Viṣṇu are described as possessed

of human form in literature and are depicted as such in art. The *Pauṣkara Saṁhitā* speaks of Viṣṇu with weapons in human form¹. Kālidāsa's *Raghuvamśa* refers to such weapons.² The *Viṣṇudharmottara Purāṇa* gives instructions for making such images of Viṣṇu's weapons³. A stone relief in Deogarh temple shows Gadādevi and Cakrapuruṣa,⁴ and the *Caturmūrti* images of Viṣṇu from Kashmir also show these two⁵.

The bases of this edition are the MSS. A and H from which have departed in favour of other MSS., wherever the readings of the latter seemed to be evidently better.

My acknowledgement is due to Dr. K. de. Vreese whose edition (Leiden) was made the main basis of my Cultural and Literary study of the *Nilamata Purāṇa*. (Vol I). I am grateful to Dr. Siddheśvara Bhaṭṭācārya, Director of Sanskrit Studies and Research, Mayūrbhanj Professor of Sanskrit, Banaras Hindu University, for writing Foreword to this work. I wish to thank Shri Ram Krishna Shastri, Librarian, Shri Raghunath Temple MSS. Library and Professor P.N. Pushp, Director, Libraries and Archives for placing the MSS. of the *Nilamata Purāṇa* at my disposal. I am grateful to the Jammu and Kashmir Academy of Arts and Culture and Languages for undertaking the publication of this work. The staff of Shri Jainendra Press also deserves my thanks. Lastly I must record my feelings of gratitude for my husband, Dr. Ram Pratap, for his help in reading the proofs and for preparing the verse index.

Gurupūrṇimā : July 26, 1972,
Jammu Tawi.

Ved Kumari

- 1 स्थितावधिपतिविष्णु मूर्तयिषुपरः ।
Pauṣkara Saṁhitā x. 4.
- 2 गुप्तं ददृशुरात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः ।
जलजासिगदाशङ्गचक्रलाञ्छितमूर्तिभिः ॥ *Raghuvamśa* X. 60
- 3 कार्यं चक्रं गदा कार्या सदेहा तत्समीपगा
Viṣṇudharmottara Pu. III. 85, 50.
- 4 Banerjee J.N., D.O. H.I. Pl; XXII. fig. 2.
- 5 Kak R.C., *Handbook* P. 49, fig. A a 21.

ARTICLES PUBLISHED IN VARIOUS JOURNALS

1. *Female Education in Ancient India : Dirigarta*
2. *Position of women as depicted in the Nilamata : Research Bi-annual* published, by Research and Publication Deptt. J & K Govt.
3. *Kashmir's contribution to classical Sanskrit Literature : Published by Deptt. of Information and Publicity Govt. of India.*
4. *Word Tones in Dogri : Annual Report of Phonetic Institute of Copenhagen University 1967.*
5. *Some experiments on tones in Dogri : Summaries of papers of All India Oriental Conference 1968.*
6. *Tones in Dogri and Punjabi : Annual Report of Linguistic circle of Copenhagen.*
7. *Problems of stress and vowel quantity in Dogri : Proceedings of All India Conference of Linguists. 1970.*
8. *Women in Dogri Proverbs : The University Review 1967.*
9. *Conception of Motherland in Atharvaveda : The University Review 1970.*
10. *Avestan Haoma : A comparison with Vedic Soma—the University Review 1971.*
11. *Relationship of Sanskrit and Dogri : Summaries of papers International Sanskrit Conference 1972.*
12. *Buddha in the Purāṇas ; Summaries of papers—All India Oriental Conference 1970.*
13. *Kanyayonkā Upanayana Sanskāra : Vedavāṇī.*
14. *Nilamata men dhārmika Samantaya : Sheeraza Hindi.*
15. *Sanskrit Sāhitya me Duggara : Nibandhāvalī.*
16. *Dogri Śabdāsura : Duggara Samācāra,*
17. *Dogri Anusandhāna : Dogri Sāhitya Darpaṇa,*
18. *Rgveda Kāla Ki Vira Nārīā ; Brahma vaṇī.*
19. *Dhenumārga me nyavahārādharma : Dharmamārga,*
20. *Nilamata me Buddhapūrnimā : ...*
21. *Rgveda me Bhāṣāvijnāna : Vishwajyoti.*
22. *Bhārata me dhvanivijnāna ke adhyayaṇa ki āvश्यकता.*
23. *Dogri Śabda ca khīralā Svara : Sheerza Dogri*
24. *Mahātmā Gāndhī : Sheeraza Dogri*
25. *Dogri Loka Sāhitya me Rāmākatha ; Nibandhāvalī,*

26. *Dogri Bhāṣā dā Uccāraṇa te Likhat Rūpa : Saṁsthā Rajata Jayanti Grantha*
27. *Denmark ke lokasāhitya me kokila : Sheeraza Hindi*
28. *Kole diā likarā meri najari ca : Sheeraza Dogri*
29. *Kavitaonme se jhānkatā Narendra : Sheeraza Hindi*
30. *Dr. Suniti Kumar Chatterjee : Nibandhāvalī 1971.*
31. *Kalhaṇa te usa di Rājatarāṅgini : Sheeraza Dogri,*

**SOME LITERARY TALKS BROADCAST BY AIR
but unpublished**

32. *Kālidāsa ke stripātra*
33. *Kālidāsa ke kāvyon me Śringāra aur sajjā*
34. *Kashmir ke prāchīna mandira—Mārtanda*
35. *Hamare Tyauhāra : Śivarātri.*
36. *Holikā*
37. *Rakṣābandhana,*
38. *Loharī*
39. *Vijayadaarami.*
40. *Cāra Āsrama.*
41. *Asteya*
42. *Rāmāyaṇa*
43. *Gītā*
44. *Veda*
45. *Mahādevi Varmā*
46. *Mīrā*
47. *Bhāratiya nāri Pragati ke patha para.*
48. *Sāhityakāra kā Samāja ko Yogadāna.*
49. *Denamark kā sanskrī adhyayana ko yogadāna.*
50. *Aryo ke ādideśa.*
51. *Kalhaṇa kī rajatarāṅgini men Duggar.*

नीलमतपुराणम्

NĪLAMATA PURAṆĀ

ओं स्वस्ति । श्रीगणेशाय नमः । नमो भगवते वासुदेवाय ओम् ।

Om auspiciousness. Salutation to the auspicious Gaṇeśa.
Salutation to the venerable Vāsudeva Om

श्रीनिवासं हरिं देवं वरवं परमेश्वरम् ।

त्रैलोक्यनाथं गोविन्दं प्रणम्याक्षरमव्ययम्¹ ॥ १ ॥

परिक्षिप्तं शम्भुच्छ्रीमान्पतिर्जनमेजयः ।

पप्रच्छ शिष्यं व्यासस्य वंशम्पायनभक्तिकात्² ॥ २ ॥

1-2. Having paid homage to the god Hari—the abode of Śrī, the giver of boons, the highest lord, the master of three worlds, the finder of cow (earth), the imperishable and the unchangeable—the honourable king Janamejaya, the supporter of the family of Parikṣita, asked Vyāsa's pupil Vaiśampāyana.

श्रीजनमेजयः³

महाभारतसंग्रामे नानादेशान्तराधिपाः ।

महाशूराः समायाताः पितॄणां मे⁴ महात्मनाम् ॥ ३ ॥

3. Janamejaya (said) : “Kings of various countries—the great heroes—came to the great Bhārata war of my forefathers.

*The title is taken from the colophon of EG. Dedication thus A, ओं श्री गणेशाय नमः D, ओं नमः शिवाय ओं E ओं नमोविघ्नहर्त्रे । ओं श्रीगुरुभ्यो नमः । ओं श्रीवाग्देव्यै नमः ओं F, ओं स्वस्ति श्री गणेशाय नमः । ओं नमः शिवाय । ओं नमो भगवते वासुदेवाय ओं G, ओं नमः । प्रारभ्य श्रीगुरुवे नमः । ओं H

1. Thus BCDEFGH, नमाम्यक्षरमव्ययम् A

2. अन्तिकम् C

3. उवाच add BCDEF, श्री om. BCDEFG

4. नानादेशा BCDE, नानादेशा FG

5. वै F

कथं काश्मीरको¹ राजा नायातस्तत्र कीर्तय ।

पाण्डुवर्धनराष्ट्रार्वा न वृत्तः स कथं नृपः ॥ ४ ॥

कश्मीरमण्डलं² चैव प्रधानं जगति स्थितम्³ ॥ ५ ॥

4-5. Say, why did not the king of Kaśmīra come there ? Why was that king not chosen by the sons of Pāṇḍu and Dhṛtarāṣṭra ? The region of Kaśmīra, of course, occupies an important place in the world.

वंशम्पायनः⁴

..... वासुदेवं स्वयंवरे⁵ ।

जगाम माधवं⁶ योद्धुं चतुरंगबलान्वितः ॥ ६ ॥

6. Vaiśampāyana (said) : "Accompanied by his four-fold armies (the king of Kaśmīra) went to the Svayamvara to fight with Mādhava, the son of Vasudeva.

तत्र तस्याभवद् युद्धं वासुदेवेन धीमता⁷ ।

यादृशं वासुदेवस्य नरकेन सहाभवत् ॥ ७ ॥

7. A fight between him and the wise Vāsudeva took place there as had taken place between Naraka and Vāsudeva.

1. कश्मीरको D, काश्मीरको F

2. Thus ACF, काश्मीरमण्डलं D, काश्मीरामण्डलं E

3. After this occurs प्रभो in H. Many verses seem to have been lost here.

4. Om. G

5. First half of this line is written in red ink in another handwriting स तु काश्मीरको राजा D, नाको नाम नृपतिर्वासुदेव-स्वयंवरे H

6. Damaged F

7. वासु rest is damaged F

ततः स वासुदेवेन सुयुद्धे विनिपातितः¹ ॥ ८ ॥

अन्तर्वर्त्नीं तस्य पत्नीं वासुदेवोऽभ्यषेचयत् ।

भविष्यत्पुत्रराज्यार्थं तस्य देशस्य गौरवात् ॥ ९ ॥

8-9. Consequently he was thrown down by Vāsudeva in that good combat. Out of respect for that country, Vāsudeva coronated his pregnant queen, so that the posthumous son might rule.

ततः सा सुषुवे पुत्रं बालं गोनन्दसंज्ञितम्² ।

बालभावात्³ पाण्डुमुतेर्नानोतः कौरवर्नं वा ॥ १० ॥

10. Afterwards, she gave birth to a male child who was named Gonanda. Being a child, he was brought neither by the Pāṇḍavas nor by the Kauravas."

जनमेजयः⁴

देशस्य गौरवं चक्रे किमर्थं द्विजसत्तम ।

वासुदेवो महात्मा यदभ्यषिञ्चत् स्वयं स्त्रियम् ॥ ११ ॥

11. Janamejaya (spoke) : "O best among the twice-born, why did the high-minded Vāsudeva honour (so much) the country that he himself coronated a woman?"

1. स युद्धे विनिपातितः DF, युद्धे तस्मिन्निपातितः C, damaged F, स्वयं युद्धे निपातितः B

2. बालगोनन्दसंज्ञितम् BC, बालं गोविन्दसंज्ञकम् DE, गोविन्द corrected into गोनन्द by a different hand H

3. बालाभावात् D, बालभवात् C.

4. उवाच add CE, वैशम्पायन उवाच D

Ed. Lahore 27-30

Ed. Leiden 8-11

वंशम्पायनः¹

येव² देवी उमा³ सैव कश्मीरा⁴ नृपसत्तम⁵ ।

आसीत् सरः पूर्णजलं सुरम्यं सुमनोहरम् ॥ १२ ॥

कल्पावम्भप्रभृति यत्⁶ पुरा मन्वन्तराणि षट् ।

अस्मिन् मन्वन्तरे जातं विषयं सुमनोहरम् ॥ १३ ॥

12-13. Vaiśampāyana (said) : "O best amongst the kings, the goddess Umā is the same as Kaśmīrā. What was formerly, an enjoyable, heart-enrapturing lake for six Manvantaras since the beginning of the Kalpa, became a beautiful territory in this Manvantara.

शालिमालाकुलं स्फीतं सत्फलाद्यैः समन्वितम् ।

स्वाध्यायध्यानेनिरतैर्यज्ञशीलैर्जनैर्युतम् ॥ १४ ॥

तपस्विभिर्बर्मपरं वैववेदाङ्गपारगैः ।

क्षत्रियैः सुमहाभागीः सर्वशास्त्रास्त्रपारगैः⁸ ॥ १५ ॥

वैश्यैर्बृत्तिपरैः⁹ शूद्रैर्द्विजातिपरिचारकैः ।

देवतायतनोपेतं सर्वतीर्थमयं शुभम्¹⁰ ॥ १६ ॥

14-16. Filled with rows of rice-fields, fully thriving and endowed with good fruits etc., inhabited by the people

1. उवाच add CD

2. येवा C

3. तया G

4. काश्मीर D, काश्मीरा E

5. नृपपुङ्गव DE

6. यः H. 13 ab. added by same hand as of the text on the top margin. A.

7. स्वाध्यायदान—DFH

8. om. D, emended from सर्वशास्त्रास्त्र AGH

9. बृत्तिरतैः BDEFG

10. 16b and 17 ab are missing in A

who perform sacrifices and are engaged in self-study and contemplation—virtuous ascetics well-versed in the Vedas and the Vedāṅgas—by highly prosperous Ksatriyas adept in (the use of) all the arms and weapons, by Vaiśyas engaged in (earning) the means of livelihood, and by Sūdras serving the twice-born, it is bedecked with the temples of the gods and all the holy places, and is auspicious.

पृथिव्यां यानि तीर्थानि¹ तानि तत्र नराधिप ।

ऋष्याश्रमसुसंवाधं² शीतातपसुखं शुभम्³ ॥ १७ ॥

17. O protector of men ! all the sacred places, which are on the earth, are there. Thronged with the hermitages of the sages (it is) pleasant in heat and cold and is auspicious.

अदृश्यं⁴ परराष्ट्राणां तवभयानामकोविदम् ।

गोश्वनागादिबहुलं⁵ दुर्भिक्षातंकवर्जितम् ॥ १८ ॥

18. Unconquerable by the enemy-kingdoms, ignorant of the fears born of them, rich in cows, horses, elephants etc. it is devoid of the fear of famines.

अदेवमातृकं रम्यं पुण्यं प्राणभृतां हितम् ।

सर्वसस्यगुणोपेतंह्यनातकं बहुप्रजम्⁶ ॥ १९ ॥

19. Not dependent on rains, enjoyable, holy, beneficial for living beings, endowed with the qualities (of producing) all grains, it is devoid of dangers and is thickly populated.

1. तीर्थाणि Corrected into तीर्थानि H

2. ऋष्याश्रमसम्बाधं G, मुन्याश्रमसम्बाधं C

3. Emended from शीतातपशुभं सुखम् C, शीतातपजलं शुभम् DEFGH

4. Thus C, अदृश्यं ADEFGH

5. गोश्वनागाविश्वकुलं G

6. Thus other MSS, जनतस्तु A

स्त्रीभिश्च सुकुमाराभिर्देवालयसमश्रियम्^१ ।

दुष्टैर्भुजंगशार्दूल^२महिषक्षै^३विवर्जितम् ॥ २० ॥

20. Possessed of the grace like that of a temple due to the (presence of) tender ladies, it is devoid of evil serpents, tigers, buffaloes and bears.

ब्रह्मघोषधनुर्घोषनित्योत्सवसमाकुलम् ।

केलि^४प्रायजनाकीर्णं नित्यहृष्टजनेवृत्तम्^५ ॥ २१ ॥

21. Always full of festivals, twangings of the bows and the sounds of the Vedic recitals, it is crowded with ever-sportive men and is surrounded by ever happy persons.

उद्यानारामसंवाधं वीणापटहनादितम् ।

नित्यशीण्डजनोपेतं सतां हृदयवत्लभम् ॥ २२ ॥

22. Full of gardens and pleasure-groves and resounding with the sounds of drums and lutes, it is always crowded with people fond of drinks and is dear to the hearts of good men.

नानापुष्पफलोपेतं नानाद्रुमलतोषधम् ।

नानामृगगणाकीर्णं सिद्धचारणसेवितम् ॥ २३ ॥

23. Laden with various types of flowers, fruits, trees, creepers and medicinal herbs, it is full of hosts of wild beasts and is enjoyed by the Siddhas and the Cāraṇas.

1. सुकुमारीभिः H

2. —समाश्रयम् C,—समन्वितम् H

3. —शार्दूलैः DE

4. महिषक्षैः ed Leiden, महिषाक्षैः H

5. केलि Corrected into कीलि H

6. नित्यप्रोत्तेजनेवृत्तम् DEF, नित्यहृष्टब्रूधावृत्तम् C

कश्मीरमण्डलं¹ पुण्यं सर्वतीर्थमरिन्दम ।

तत्र नागहृदाः पुण्यास्तत्र पुण्याः शिलोच्चयाः ॥ २४ ॥

तत्र नद्यस्तथा पुण्याः पुण्यानि च सरांस्यपि³ ।

देवालया महापुण्या³स्तेषां चैव तयाश्रमाः ॥ २५ ॥

24-25. O controller of the enemies, the holy region of Kāśmīrā is possessed of all the sacred places. There are sacred lakes of the Nāgas and the holy mountains; there are holy rivers and also the holy lakes ; there are highly sacred temples and also the hermitages attached to them.

तस्य मध्येन⁴ निर्याता⁵ सीमान्तमिव⁶ कुर्वती ।

वितस्ता परमा देवी साक्षाद्विभनगोद्भवा ॥ २६ ॥

26. In the centre flows, making as it were the parting of the hair, the Vitastā—the highest goddess visibly born of the Himālaya."

जनमेजयः⁷

मन्वन्तरेषु पूर्वेषु⁸ यदासीद् विमलं सरः⁹ ।

कथं चैवस्वते जातं तन्मण्डलमिति¹⁰ द्विज¹¹ ॥ २७ ॥

1. Thus CE, कश्मीरमण्डलं ADFH

2. पुण्यान्यपि सरांसि च C पुण्यानि च सरांसि च H

3. देवालयां च महापुण्यं DF, देवालयां महापुण्यं GH, देवालयाः सुपुण्याश्च C.

4. तन्मध्येन च C

5. निर्याति H

6. सीमान्तम् D

7. उवाच add. C

8. सर्वेषु CG

9. जलः D

10. निजलमिति H

11. Thus A, प्रभो D Other MSS. After a. 27 occurs on the Ed. Lahore 43.46

Ed. Leiden 24-27

27. Janamejaya (asked) : "O Twice-born, how did that which was a pure lake in former Manvantaras, become a province in Vaivasvata (Manvantara) ?"

वंशम्पायनः¹

इममर्थं पुरा जातु² गोमन्दाख्यो³ नृपोत्तमः ।

तीर्ययात्राप्रसङ्गेन बृहद्वनमुपागतम् । २८ ॥

पूजयित्वा स नृपतिः पप्रच्छ नृपसत्तम⁴ ॥ २९ ॥

28-29. Vaisampāyana (replied): "O best of the kings, once in olden days, the excellent king Gonanda enquired the same point from Brhadaśva after worshipping him who had reached there in the course of a pilgrim's journey".

गोमन्तः⁵

मन्वन्तरेषु पूर्वेषु नासीद्देश⁶मिदं⁷ किल ।

कश्मीराख्यं⁸ बभूवास्मिन् कथं वैवस्वतान्तरे⁹ ॥ ३० ॥

30. Gonanda (asked) : 'There did not exist, in the previous Manvantaras, this country named Kaśmīra

left margin of H the following verse written by a different hand. बृहि मे भगवन् किञ्चिन्नास्ति तेऽविदितं खलु । प्रियशिष्योऽसि तस्यैव व्यासस्यामिततेजसः ॥

1. श्री वंशम्पायन उवाच C

2. वत्स C

3. गोविन्दाख्यो DE

4. नृपसत्तमम् C

After this verse occurs on the left margin of H the following line written by a different hand.

सखासीनं समादाय पाद्यार्घ्याद्यमनुक्रामात् ।

5. उवाच add C

6. एतत् C

7. पुरं C, इमं D, इदं corrected into इमं H

8. काश्मीराख्यं D

9. वैवस्वतेजस्तरे C

How did it come into being in Vaivasvata Period ?

बृहदश्वः¹

राशिभोगो² रवेर्मासः³ सौर इत्यभिधीयते ।

ऋतुस्तु⁴ मासौ द्वौ⁵ ज्ञेयावयवौ च⁶ ऋतुत्रयम् ॥ ३१ ॥

अयने द्वे तथैवाब्दमब्दानां नृप सङ्ख्याया⁷ ।

द्वात्रिंशच्चसहस्राणि लक्षाणां च चतुष्टयम्⁸ ॥ ३२ ॥

प्रोक्तं कलियुगं राजन् द्वियुगं द्वापरं स्मृतम् ।

त्रियुगं च तथा त्रेता कृतं ज्ञेयं चतुर्गुणम् ॥ ३३ ॥

31-33. Brhadāśva (spoke) : 'The passage of the sun through one sign of the zodiac is called a solar month. Two months should be known as a season and three seasons as an Ayana. Similarly, two Ayanas make one year and O king, the years, numbering four lacs and thirty two thousands, make Kaliyuga. Twice as much as this, O king, is Dvāpara. Thrice-multiplied is Tretā and four times multiplied should be known as Kṛta.

चतुर्गुणं⁹ कृतस्तथा मन्वन्तरमिहोच्यते¹⁰ । ३४ ॥

34. Of seventy one Caturyugas is called one Manvantara here.

1. उवाच add CD

2. Thus BQ, भोगे Other MSS.

3. वरे E

4. ऋतौ E, ऋतुश्च H

5. मासद्वयौ AF

6. तद् C

7. त्रैयं वर्षसंख्यया C

8. तथा लक्षचतुष्टयम् C

9. चातुर्गुणैक-A

10. उदाहृतम् A, H

तस्मिन् मन्वन्तरेऽतीते प्रजाः स्थावरजङ्गमाः^१ ।
भूलोकमाश्रिताः^२ सर्वा नाशमायान्ति सर्वशः ॥ ३५ ॥

35. At the end of that Manvantara, all the movable and immovable creations on the earth are destroyed completely.

एकार्णवं जगत्सर्वं तदा भवति भूतले ।
हिमवान् हेमकूटश्च निषधो^३ नीलपर्वतः ॥ ३६ ॥
श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुमाल्यवान्^४ गन्धमादनः^५ ।
महेन्द्रो मलयः^६ सह्यः शुक्तिमानृक्षवानपि ॥ ३७ ॥

विन्ध्यश्च^७ पारियात्रश्च न विनश्यन्ति पर्वताः ।
शेषं विनश्यते सर्वं जम्बुद्वीपमशेषतः^८ ॥ ३८ ॥

36-38. O lord of the earth, this whole world then turns into a sea. The mountains Himavat, Hemakūṭa, Niṣadha, Nīla, Śveta, Śṛṅgavat, Meru, Mālyavat, Gandhamādana, Mahendra, Malaya, Sahya, Śūktimat, Rkṣavat, Vindhya and Pāriyātra are not destroyed. The whole of the rest of Jambudvīpa is effaced completely.

तदा विनष्टे लोकेऽस्मिन् महादेवः स्वयंप्रभुः ।
आपो भूत्वा त्वयं^९ लोके तिष्ठत्यस्मिन् समस्ततः ॥ ३९ ॥

39. Then, after the destruction of this world, the lord

1. सस्थाणु—ed Leiden, सस्थास्तु—C
2. भूलोकम्—D
3. Om. E, निषधो C
4. माल्यावान् D
5. गन्धमाघनः A
6. महेंद्रमालयः D
7. विन्ध्यश्च corrected into विन्ध्यश्च H.
8. विशेषतः C
9. भूत्वेच्छया C

Mahādeva himself, in the form of water, stays all around this world.

सती देवी स्वयं^१ काले^२ तस्मिन् नौत्वं करोति वं^३ ।

मनुर्भविष्यंस्तस्मिंस्तु^४ सर्वबीजानि मायया ॥ ४० ॥

तदा स्थापयते राजस्तां च नावं जगद्गुरुः ।

मत्स्यरूपधरो विष्णुः भृङ्गे कृत्वापकर्षति ॥ ४१ ॥

40-41. At that time, the goddess Satī assumes the form of a boat and the future Manu, through magical power, places all the seeds in that (boat). Having assumed the form of a fish, Viṣṇu—the father of the world—drags off that boat by means of (His) horn.

आकृष्य नावं तां देवस्तस्मिन् पर्वतमस्तके^५

बद्ध्वा व्रजति भूपाल ह्यविज्ञातां तदा गतिम् ॥ ४२ ॥

42. O protector of the earth, the God, having drawn off the boat, fastens that to the top of that mountain and goes to an unknown state.

इवं च शिखरं पश्य देशेऽस्मिन् नृप पश्चिमे ।

नौबन्धनमिति ख्यातं पुण्यं पापभयापहम् ॥ ४३ ॥

43. O king, see in this western region, this mountain-peak called Naubandhana, holy and destroyer of sins and fears.

1. Corrected by another hand from तदा in A, स्वयं DEFH, च तत् C

2. कालं C

3. हि C, नावमाश्रिता occurs on right margin of H as corrected from नौत्वं करोति वं

4. च F

5. मस्तकपर्वते D

कृततुल्ये¹ तदा काले व्यतीते तु मनुस्तदा ।
विदधाति प्रजासर्गं² यथापूर्वमरिन्दम ॥ ४४ ॥

44. O controller of the enemies, when the period equal to that of Kṛta passes away, then Manu brings about the creation of beings as before.

नीदेहेन³ सती देवी भूमिर्भवति पार्थिव ।
तस्यां तु भूमौ भवति सरस्तु⁴ विमलोदकम् ॥ ४५ ॥
षड्योजनायतं रस्यं⁵ तदर्थेन च विस्तृतम् ।
सतीदेशमिति⁶ स्यात् देवकीडं मनोहरम्⁷ ॥ ४६ ॥

45-6. The goddess Sati, with the body in the form of the boat, becomes the earth and on that earth comes into being a lake of clear water, known as Satīdeśa, six Yojanas long and half of that in breadth, enjoyable, heart-enrapturing, and the sporting-place of the gods.

आकाशमिव⁸ गम्भीरं जलजं च विराजितम्⁹ ।
शीतलामलपानीयं सर्वभूमिमनोहरम्¹⁰ ॥ ४७ ॥

47. Deep like the sky, bright with lotuses containing

-
1. कृततुल्य-A
 2. Thus DEF, प्रजासर्ग Other MSS.
 3. नीदेहेन D
 4. सरं D
 5. तस्य C
 6. देश C
 7. देवकीडामनोरमम् H
 8. Thus corrected by a different hand from आकाशसमञ्ज on right margin H
 9. Thus A, विराजितम् other MSS.
 10. इति श्री नीलमताशुषे सतीसरोवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः add C, इति श्री नीलमते H, नीलमते ADEFG; then follows बृहदश्व उवाच; verb om. ADEFH.
- Ed. Lahore 63b-67a

cool and clear water, it is the most charming (lake) on the whole earth.

अस्मिन् वैवस्वते¹ प्राप्ते राजम्भन्वस्तरे किल ।

मारीचाय दवी दश कश्यपाय त्रयोदश² ॥ ४८ ॥

स्वसुताः पार्यवध्रेष्ठ तासां नामानि मे शृणु ।

अवितेस्तनया देवा विते वैत्यास्तथैव च ॥ ४९ ॥

48-49. O king, at the approach of this Vaivasvata Manvantara, Dakṣa gave his thirteen daughters to Kaśyapa, the son of Marīca.

O best of the kings, listen to their names from me. The sons of Aditi are the gods and those of Diti are the Daityas.

दनायुषाया³ वृत्रस्तु भद्रास्तु⁴ सुरभेः सुताः⁵ ।

यक्षाश्च राक्षसाश्चैव खप्ताया⁶स्तनयाः स्मृता ॥ ५० ॥

50. (The son) of Danāyusā is Vṛtra and (the sons) of Surabhi are the Bhadrās. The Yakṣas and the Rākṣasas are regarded to be the sons of Khaṣā.

1. वै भारते G

2. 48 b missing in G

3. Thus ed Leiden दनायुषायाः ADFGH, धानायुष्याया. E
गर्भव्या वाजिनः पुत्रा C

4. रुद्रास्तु C, भद्रायाः A

5. सुरभीसुता AEFH

6. यक्षायाः D, खपायाः E, खाखायाः H

ऐरावणस्तु इरापुत्रः^१ प्रवाया^२ दश गायनाः ।

मुनेः प्रसवमुक्तं हि^३ दिव्यमप्सरसां गणम्^४ ॥ ५१ ॥

51. Airāvaṇa is the son of Irā; ten Gāyanas are (the sons) of Pravā and the celestial host of the Apsarās is born of Muni.

कालायाः कालकल्पाश्च^६ कालकेयाः सुताः स्मृताः^७ ।

दानवाश्च दनोः पुत्राः क्रोधायाः कन्यका^८ दश ॥ ५२ ॥

52. The Kālakalpas and the Kālakeyas are regarded to be the sons of Kālā. The Dānavas are the sons of Danu, and of Krodhā are born ten daughters.

कद्रोश्च^९ तनया नागा विनतायास्तथा सुतो ।

गरुडारुणौ^{१०} विज्ञेयो^{११} पक्षिणां प्रवरौ नृप ॥ ५३ ॥

53. O king, the Nāgas are the sons of Kadrū, and Garuḍa and Aruṇa—the best among the birds—are the two sons of Vinatā.

-
1. Thus DEFG, इला—AC, इरा corrected into इला H
 2. स्रवाया G
 3. गायनाः G
 4. प्रसव उक्तश्च C
 5. दिव्यो ह्यप्सरसां गणः C
 6. कालकल्पा D कालकल्पा E
 7. —मताः BDEFG, मताः स्मृताः C, तथा सुताः H
 8. कल्पका G
 9. तु C
 10. गरुडारुणाश्च D, अरुणो गरुडो E
 11. Thus D च विज्ञेयो A, ज्ञेयो E

कद्रूश्च विनता चैव स्पर्धमाने परस्परम् ।
विधानयोगात्सततं चक्रुः वैरमुत्तमम्¹ ॥ ५४ ॥

54. Kadrū and Vinatā, jealous of each other were, as was destined, always at daggers drawn.

कदाचिदमृतोद्भूतं² वृष्ट्योर्ज्वैश्वसं हयम् ।
श्वेतं जगाद विनता कद्रूः शाठ्ये तथा स्थिता³ ॥ ५५ ॥

कृष्णबालमहं मन्ये तमश्वं विनते सदा ।
इत्याह कद्रू विनतां पण⁴ आसीत्तपोस्तदा ॥ ५६ ॥

अश्वं प्रति महीनाय दास्यभावे⁵ऽयं सर्वथा⁶ ।
प्रेरितास्तु⁷ ततः⁸ पुत्राः कद्र्वा गत्वा तथा व्यधुः ॥ ५७ ॥

55-57. Once, seeing the horse Uccaiṣravas born of the water, Vinatā pronounced that to be white, while Kadrū, bent on doing mischief, said to Vinatā "I, by all means regard that horse as possessed of black hair." O lord of the earth, then both of them betted complete slavery of each other with reference to that horse. Persuaded thus by Kadrū (her) sons did the same.

1. After V. 54 occurs on the left margin H written by a different hand—

प्रत्यक्षं च परोक्षं च दोषारोपणतत्परे ।
छलान्वेषणसक्तत्वादप्योन्यं मानमञ्जने ।
विजह्नुर्बहिश्चान्तः क्रोधरक्तान्तलोचने ॥

2. Thus FH, अमृत्युद्भूतं D, अद्भ्यस्तद्भूत A अमृतोद्भूतं G अप्त्युद्भूतं ed Leiden.

3. स्थिता तथा C

4. पणम्—DEFH, पणोऽभूच्च C

5. दास्यभावे E, दासीभावश्च C

6. सर्वदा AF, corrected thus from सर्वथा H. Some verses seem to be lost here.

7. तत्प्रेरिताः C

8. तया G

Ed. Lahore 75b-89a

Ed. Leiden 53-55

ततस्ते कृष्णबालं तं वृष्ट्वा तुरगमुत्तमम् ।
कद्रू जितास्य^१ बोचतां विनतां चारुदर्शनाम् ॥ ५८ ॥

58. Afterwards both of them saw that excellent horse as black-haired, and Kadrū said to beautiful Vinatā, "You have been won over".

दास्ये जितां^२ तु विनतां^३ गरुडः सुमहायशाः ।
भोक्षयामास चाहृत्य सोमं^४ शक्रान् महाबलः ॥ ५९ ॥

59. Highly glorious and highly strong Garuda rescued Vinatā who had been won over as a slave, by bringing Soma from Indra.

शक्राच्च^५ वरं लेभे पन्नगानां च भक्षणम् ।
मातुर्वं रानुवन्धने भक्षयामास पन्नगान् ॥ ६० ॥

60. From Indra he obtained the boon of eating the Nāgas. He ate up the Pannagas as a consequence of their enmity to his mother.

भक्ष्यमानेषु नागेषु गरुडेन महात्मना ।
वासुकिः शरणं प्रायात् देवदेवं जनार्दनम् ॥ ६१ ॥

61. While the Nāgas were being eaten by the high-minded Garuda, Vāsuki sought the protection of Janārdana, the god of the gods.

वासुकिः-
नमोऽस्तु ते देववराप्रमेय

1. जिनाप्य C जिताम् A कद्रूजिताम् H
2. दास्ये स्थितां DEF
3. भूविनतां DE
4. Thus other MSS, चाहृत्याभूतं A
5. Thus BDEFG, विष्णोश्चैव A, स शक्राच्च C
6. प्रागात्-H
7. उवाच add AC

Ed. Lahore 89b-97

Ed. Leiden 56-59

नमोऽस्तु शाङ्खगदासिपाणे¹ ।

नमोऽस्तु ते दानवनाशनाथ

नमोऽस्तु ते पद्मजसंस्तुताय ॥ ६२ ॥

62. Vāsuki said : “Salutation to you, O unfathomable supreme god ! Salutation to you, O holder of bow, mace and sword in your hands ! Salutation to you, the destroyer of the Dānavas ! Salutation to you praised by the lotus-born (Brahmā) !

नमोऽस्तु ते लोकहिते रताय

नमोऽस्तु ते वासवनन्दनाय

नमोऽस्तु ते भक्तवरप्रदाय

नमोऽस्तु ते सत्पथदर्शनाय² ॥ ६३ ॥

63. Salutation to you engaged in good of the world ! Salutation to you, the pleaser of Indra ! Salutation to you, the giver of boons to the devotees ! Salutation to you, the demonstrator of the right path.

उन्निव्रनीलनलिनद्युत्तिचाश्वर्ण

संतप्तहाटकनिभे वसने वसानम्³ ॥ ६४ ॥

क्षीरोदकन्यापितपादपद्मं

देवं⁴ प्रपन्नोऽस्म्यनघं वरेण्यम् ।

परं पुराणं परमं सनातनं

तमादिदेवं प्रणतोऽस्मि भक्त्या ॥ ६५ ॥

64-65. I have approached the god possessed of a beautiful colour like the lustre of the fully bloomed blue lotus, clad in

1. The first and 2nd pāda of this verse om. G

2. मत्पथदर्शनाय D

3. The third and fourth pādas of this verse seem to be lost.

4. Thus Mss. भावं ed Leiden.

two garments like the glowing gold,¹ sinless, worthy of being solicited, having lotus-like feet placed in (the lap of) the daughter of the sea, highest, earliest and eternal. I prostrate myself with devotion to that first god.

फणावलीरत्नसहस्रचित्रे

शेषस्य भोगे विमले विशे¹ ।

लोकस्य सर्वस्य तु² चिन्तयानः

शुभाशुभं रक्ष मामद्यदेव³ ॥ ६६ ॥

66. You lie on Śeṣa's pure hood variegated with thousand jewels of rows of the heads. Thinking about the good and evil of the whole world, O god, protect me today.

लग्नपतिरतिचण्डभीमदेवो

मम कुलमाशु विनाशयत्यनन्त ।

कुरु मृत्निवरसंस्तुताद्य रक्षां

पवनबलं विनिवारयस्व⁵ तार्क्ष्यम् ॥ ६७ ॥

67. O infinite, the lord of the birds, possessed of highly fierce and dreadful speed, is destroying my family rapidly. O praised by the excellent sages, you check that Tārṣya whose strength is like that of the wind. Protect me today".

1. Thus DEFG, शयानं AC, वशेपे corrected into हि शेषे H. After this, space for about two pādas is left.

2. च F

3. मामादिदेव ed Leiden, रक्षणमादिदेव DF, रक्षममाद्यदेव corrected into रक्षणमाद्यदेव H.

4. प्रवरबलं E

5. विनिर्घारयस्व C

बृहदश्वः¹

तमाह वासुकि देवो भगवान्² भयविह्वलम् ॥ ६८ ॥

सतीदेशे³ऽत्र पुण्योदे सरस्यम्बरसन्निभे⁴

षमिष्ठेः सहितो नार्गर्वसस्वामितविक्रम⁵ ॥ ६९ ॥

68-69. Bṛhadaśva (said) : The venerable god said to Vāsuki who was agitated with fear : "O possessed of unparalleled strength, you along with the pious Nāgas may dwell in the country of Satī, in the sky-like lake of holy water.

तस्मिन् सरसि ये स्थानं करिष्यन्ति भुजंगमा ।

तस्य तस्याहिशत्रुर्व⁶ न हनिष्यति जीवितम् ॥ ७० ॥

70. The enemy of the serpents shall not kill those serpents who will make their abode in that lake.

सतीदेशे कृतस्थानं⁷ तिष्ठन्तमकुतोभयम्

न हनिष्यति नागेन्द्र नागारिर्मम वाहनः । ॥ ७१ ॥

71. O lord of the Nāgas, my mount—the enemy of the Nāgas—shall not kill him who, with his abode in the country of Satī, dwells unthreatened from all sides.

सतीदेशे च ये नागा वसिष्यन्ति महाबलाः ।

राज्ये महाभाग त्वं नीलमभिषेचय⁸ ॥ ७२ ॥

72. O highly fortunate one, coronate Nīla in the kingdom

1. उवाच add C

2. तमाह भगवान् देवो वासुकि C

3. सतीदेहे DE सतीदेशे corrected into सतीदेहे H

4. सरस्यसुरसन्निभे D सरस्यस्वरसन्निभे E सरस्यमरभूषिते C

5. -विक्रमाः A

6. च G

7. सतीदेहकृतस्थानं DFH

8. अभिषिञ्चय A

of those highly strong Nāgas who shall dwell in the country of Sati."

वासुकिश्च तथा चक्रे देवदेवस्य भाषितम् ।

तत्रस्थानां¹ च नागानां नासीद्² गरुडतो भयम् ॥ ७३ ॥

73. Vāsuki did as was stated by the god of gods. Then there remained no fear of Garuḍa for the Nāgas who stayed there.

कदाचित् सरसस्तस्य तीरेऽम्बुरुहलोचनः ।

शक्रदिक्क्रीड सहितः पौलोम्या पार्थिवोत्तम ॥ ७४ ॥

74. O best among the kings, the lotus-eyed Indra accompanied by Paulomī was sporting once on the bank of that lake.

क्रीडमानस्य शक्रस्य तं देशं कालचोदितः ।

संग्रहो³ नाम दैत्येन्द्रः प्राप्तः परमदुर्जयः⁴ ॥ ७५ ॥

75. Induced by Time (i.e. Death) a Daitya-chief named Saṅgrha who was exceedingly difficult of being conquered, came there while Indra was sporting.

तस्य दृष्ट्वा शर्ची रेतः प्रस्कन्नं⁵ सलिलाशये ।

स च⁶ कामवशोन्मत्तः⁷ शचीहरणलालसः ॥ ७६ ॥

76. The semen of that (demon) who had seen Śacī, was

1. Thus G, तत्र स्थानं ADEFG

2. नागानामासीद्—ADFH

3. सङ्ग्रहो G

4. —दुर्जयम् D

5. प्रस्तुतं C प्रच्छन्नं D प्रसन्नं G

6. ततः G

7. कामवलीन्मत्तः C

discharged in that reservoir of water. Mad, due to being subject to passion and desirous of carrying away Śacī.....¹

ततः शक्रेण सङ्ग्रामे पूर्णे² संवत्सरं गतम्³ ।

वर्षमासीत्तयोर्दुः⁴ शक्रसंग्रह्योः पुरा ॥ ७७ ॥

77. Thereafter, the year was over in that fight against Indra. The fight between both of them—Indra and Saṅgraha—continued for one year.

संवत्सरान्ते⁵ तं हत्वा शक्रस्त्रिदशपूजितः ।

जगाम त्रिदिवं देवः⁶ पूज्यमानो⁷ दिवालयैः⁸ ॥ ७८ ॥

78. Having killed him at the end of the year, the god Indra received honour from the gods and went to heaven while being worshipped by those who have their abodes in heaven.

तस्मिन् सरसि यत्तस्य सङ्ग्रहस्य दुरात्मनः ।

प्रस्कन्⁹ पतितं रेतः तस्माज्जातो जले शिशुः¹⁰ ॥ ७९ ॥

79. A child was born in the waters out of that evil-minded Saṅgraha's discharged semen which had fallen in that lake.

1. Some hemistiches seem to be lost here. Ms. C completes the sentence thus—he waged a tumultuous war which gave pleasure to the Daityas and the Dānavas.

2. वृत्ते C

3. Thus C संवत्सरे गते ABDEFGH

4. पूर्णमासीत्तयोर्दुःन्त C

5. वत्सरान्ते च C

6. देवैः C

7. पूज्यमानैः C

8. Thus A तदालयैः other Mss.

9. प्रस्कन्नं D

10. शुचिः G

कृपया स शिशुर्नर्गर्जले तस्मिन् विवर्धितः ।
यस्मादयं जले जातस्तस्मादेष जलोद्भवः ॥ ८० ॥

80. Due to compassion, the Nāgas brought up that child in the waters. As he was born in the water so he was called Jalodbhava (water-born).

आराध्य तपसा लेभे वरं^१ देवात् पितामहात् ।
जलेऽमरत्वं माया च^२ विक्रमं चानुलं तथा ॥ ८१ ॥

81. Having propitiated the god Pitāmaha with penance, he obtained from him a (triple) boon, viz, immortality in the water, magical power and unparalleled prowess.

लब्धमायस्तु^३ दैत्येन्द्रो भक्षयामास मानवान् ।
समीपे सरसस्तस्य नानादेशेऽवस्थितान् ॥ ८२ ॥

दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डर^४शकान् खशान् ।
तङ्गणान् माण्डवान् मद्रानन्तर्गिरिवह्निगिरीन् ॥ ८३ ॥

82-83 Having obtained the magical power, that Daitya-chief devoured the human beings who lived in various countries near that lake, viz., the inhabitants of Dārvābhisārā, Gāndhāra and Juhunḍara, the Śakas, the Khaśas, the Taṅgaṇas, the Māṇḍavas, the Madras and the inhabitants of Antargiri and Bahirgiri.

1. देवः E

2. जलेसद्वरमायाच्च F

3. लब्धमायुश्च D

4. Thus A, जाहुण्डर D, जहुंडार E, जहुण्डक H

ते हन्यमानाः पापेन देशात्¹ सम्प्राद्रवन् भयात् ।
शून्येषु तेषु देशेषु विचचार स निर्भयः² ॥ ८४ ॥

84. Harassed by that sinner, they fled away in fear from the country and he roamed fearlessly in those desolate lands.

एतस्मिन्नेव³ काले तु कश्यपो भगवान् मुनिः⁴ ।
तीर्थयात्राप्रसङ्गेन चचार⁵ सकलां महीम् ॥ ८५ ॥

85. At this very time, the venerable sage Kaśyapa travelled over the whole earth in connection with holy pilgrimage.

वर्षेऽस्मिन् भारते पुण्ये शुभाशुभफलप्रदे ।
पुष्करं बुष्करगमं ब्रह्मलोकप्रवं शिवम् ॥ ८६ ॥

प्रयागं यागवहुलं सर्वकिल्बिषनाशनम्⁶ ।
धर्मक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं नमिष्य पापनाशनम् ॥ ८७ ॥

1. Corrected from देशान् CG, दिशः DE, देशा A

2. नीलमते बृहदश्व उवाच add DE, इति श्रीनीलमते बृहदश्वः H नीलमते बृहदश्वः AF, इति श्रीनीलमतपुराणे जलोद्भवदैत्योत्पत्तिस्तत्कृतो-पप्लववर्णनं नाम नवमोऽध्यायः । बृहदश्व उवाच C.

3. Thus BCDEFG एतस्मिन्नेव corrected into एतस्मिन्नेव A

4. Thus A, ऋषिः Other Mss

5. स चचार E.

6. First and second pādas of this verse are placed after first and second pādas of verse 88 in D.

पितृणामालयं पुण्यं ह्यशीषं महात्मनाम्¹ ।
सर्वपापहरं दिव्यं तथा चैव चरकटम्² ॥ ८८ ॥

वाराहपर्वतं³ पुण्यं पुण्यं पंचनदं तथा ।
कालाञ्जनं सगोकर्णं केदारं⁴ समहालयम् ॥ ८९ ॥

नारायणस्य च स्थानं सपुण्यं⁵ बधिराश्रमम्⁶ ।
सुगन्धां शतकुम्भां च कालिकाश्रममेव च ॥ ९० ॥

शाकम्भरीं ललितिकां⁷ शालिग्रामं⁸ पृथूदकम् ।
सुवर्णाक्ष्यं⁹ द्वाकोटिं प्रभासं सागरोदकम्¹⁰ ॥ ९१ ॥

इन्द्रमार्गं सतङ्गस्य¹¹ वार्पिं पापप्रसूदनीम्¹² ।
अगस्त्यस्याश्रमं पुण्यं तथा तण्डुलिकाश्रमम् ॥ ९२ ॥

1. Emended. महात्मना D, महात्मनः ACH

2. तथा चैव शरत्कटम् D -शरत्कटम् E, -चरत्कटम् G तथा चामरकण्टकम् C.

3. वराहपर्वतं CA

4. केदारं D

5. पुण्यं correct into सपुण्यं A

6. Thus G, बन्धरिकाश्रमम् corrected into बधिराश्रमम् A, बदराश्रमम् D बधिराश्रमम् C, बदराश्रमम् FH

7. नीलतिकं C

8. शालिग्रामं G

9. सुवर्णाक्षं GC

10. सारकोदकम् G

11. सतङ्गस्य E, सतङ्गस्य C

12. पापनिःसूदनीम् DGH

जम्बु¹मार्गं तथा पुण्यं पुण्यां वाराणसीं तथा ॥
तथैव जाह्नवीं देवीं गङ्गां² गगनमेखलाम् ॥ ९३ ॥

यमुनां यमपाशघ्नीं शतद्रुं द्रुतगामिनीम् ।
सरयूं यूपसम्पन्नां तथा देवीं सरस्वतीम् ॥ ९४ ॥

गोदावरीं वंतरणीं गोमतीं बाहुदामपि ।
वेदस्मृतिं³ सुवर्णासां⁴ ताम्रवर्णोत्पलावतीम्⁵ ॥ ९५ ॥

सिन्ध्रां⁶ सनर्मदां शोणां परोष्णीं च महानदीम् ।
इक्षुमतीं⁷ सरज्वां⁸ च दुर्गां शतशिलामपि⁹ ॥ ९६ ॥

कावेरीं¹⁰ ब्राह्मणीं गौरीं कम्पनां तमसां तथा ।
गंगासागरसन्धिं¹¹ च सिन्धुसागरसंगमम् ॥ ९७ ॥

86-97. In this holy Bhāratavarṣa—the giver of the reward of good and evil—(he visited) auspicious Puṣkara, difficult of access and giver of the world of Brahma, Prayāga, teeming with sacrifices and destroyer of all sins, Kurukṣetra, the field of piety, Naimiṣa, the destroyer of sins, Hayaśirṣa, the holy abode

-
1. जम्बू—CD
 2. गंगां देवीं C
 3. Thus other Mss, देवस्मृति A
 4. सुवर्णाभां A
 5. ताम्रकर्णोत्पलावतीं D ताम्रकर्णोत्पलावतीं E ताम्रवर्णोत्पलावती C.
ताम्रवर्णोत्पलावतीं A is corrected by same hand ताम्रकर्णो—
 6. सिन्ध्रां C
 7. इक्षुवतीं H
 8. सरज्वां C, सरज्ज्वं F, मरज्वां DE सरद्वां A, सज्ज्वरां H
 9. सताशिलां CFG, मतशिलां E, प्रेतशिलां A
 10. कौवीरीं CG. कवीरीं H
 11. गंगासागरसिद्धिं च D

of high-souled Fathers, the celestial Caraṅkaṭa, the remover of all sins, the holy Varāha mountain, the holy Pañcanada, Kālāñjana along with Gokaṇṇa, Kedāra along with Mahālaya, Badhirāśrama, the holy abode of Nārāyaṇa, Sugandhā, Śatakumbhā, Kālikāśrama, Śākambhari, Lalitikā, Śaligrāma, Pṛthūdaka, Suvarṇākṣa, Rudrakoṭi, Prabhāsa, Sāgarodaka, Indramārga, Mataṅga-vāpi, the destroyer of sins, the holy Agastyāśrama, Taṇḍulikāśrama, the holy Jambumārga, the holy Vārāṇasī the holy goddess Gaṅgā, daughter of Jahnu and girdle of the sky, Yamunā, the destroyer of the noose of Yama, the swift-flowing Śatadru, the Sarayu, possessed of the sacrificial posts, the goddess Sarasvatī, the Godāvarī, the Vaitaraṇī, the Gomatī, the Bāhudā, the Vedasmṛti, the Asī along with the Varṇā, the Tāmravarṇotpālāvatī, the Śiprā along with the Narmadā, the Śoṇa, the great river Paroṣṇī, the Ikṣumatī, the Saratṭhā, the Durgā, the Śataśilā, the Kāverī, the Brāhmaṇī, the Gaurī, the Kampanā the Tamasā, Gaṅgāsāgara Sandhi and Sindhu sāgarasaṅgama.

भृगुतुङ्गं विशालं च कुब्जाश्रमं¹ रवेतं² तथा ।
गङ्गाद्वारे³ कुशावतं⁴ बिल्वकं⁵ नीलपर्वतम् ॥ ९८ ॥

तथा कनकखलं तीर्थं तीर्थान्यन्यानि पार्थिव ॥ ९९ ॥

98-99. O king, (he visited also) the Bhṛgutuṅga, the Viśālā, Kubjāma, the Raivataka, Kuśāvarta at Gaṅgādvāra, Bilvaka, the mountain Nila, the holy place Kanakhala and other sacred places.

-
1. कुब्जाश्रमं E
 2. रवेतं D ,
 3. गङ्गाद्वारं AFH
 4. कुशाग्रन्धम् DF
 5. बिल्वकं D

तीर्थयात्रागतं श्रुत्वा कश्यपं पन्नगाधिपः ।

नीलो जगाम तं द्रष्टुं¹ तीर्थे कनखले तदा ॥ १०० ॥

100. Having heard that Kaśyapa was on a religious tour, Nila—the king of the serpents—went to the sacred place Kanakhala for seeing him.

स गत्वा पितरं दृष्ट्वा पितुः पादौ निषोड्य² च ।

निवेद्य नामधेयं स्वं ववन्दे भुजगाधिपः ॥ १०१ ॥

101. Having reached there, that king of the serpents saw his father, pressed his feet and saluted him after announcing his own name.

पित्रा मूर्धन्युपाध्याय पूजितः स³ यथाविधि ।

न्यषोदत्तदा बृहत्यां कौश्यां सा तदनुज्ञया ॥ १०२ ॥

102. The father smelled his forehead and honoured him in the proper manner. Directed then by him (the father), he sat on the matting made of Kuśa grass,

उपविष्टस्तदा नागो विज्ञापयत्कश्यपम् ।

पितरं तपसां स्थानं यत्तच्छृणु नराधिप ॥ १०३ ॥

103. O king, listen to what the seated Nāga communicated respectfully to the father Kaśyapa, the abode of all penances.

तीर्थान्यनुचरन्तं⁴ हि श्रुत्वाऽहं धर्मवत्सलम् ।

भवन्तं सहसा प्राप्तः⁵ शुश्रूषार्थी⁶ द्विजोत्तम ॥ १०४ ॥

104. 'Having heard that you—lover of Dharma (piety)—

1. दृष्टुं G

2. निषीत्य च (निपत्य च ?) D

3. च DEFH

4. Thus AEH, यत्र चरन्तं DF,

5. प्राप्तं H

6. शुश्रूषार्थं F

are visiting the sacred places, I, with a desire to serve, have immediately approached your honour.

पूर्वदेशे त्वया ब्रह्मन् दक्षिणे पश्चिमे तथा ।

दृष्ट्वा¹नि सर्वतीर्थानि यास्यामस्तूत्तरा¹ दिशम् ॥ १०५ ॥

105. O Brahman, all the sacred places in the eastern, the southern and the western (part of the) country have been seen by you. Let us go now to the northern direction.

तत्र मद्गेषु तीर्थानि² सन्ति पुण्यानि मानद ।

तथा च पर्वत³श्रेष्ठे हिमवत्पचलोत्तमे ॥ १०६ ॥

106. O honour-giver, there are holy places of pilgrimage in Madra country and on the Himālaya—the best of the mountains.

विषाशा पापशमनी शश्वच्छ्रेयःप्रदा शिवा ।

देवलोकप्रदा स्नाने⁴ नदी⁵ देवह्रदा तथा ॥ १०७ ॥

तथा पापहरो देवो हरश्च हरिरीश्वरः⁶ ।

तथा च संगमः पुण्यः करवीरपुरं प्रति⁷ ॥ १०८ ॥

107-8. (There is) the auspicious Vipāsā, the pacifier of sins and giver of eternal bliss, the river Devahradā, a

1. यास्याम्यद्योत्तरादिशम् D यास्याम्यद्योत्तरां दिशम् F This pada om in G.

2. This pada om in G

3. पर्वते DF

4. स्नानात् C

5. स्नाने DEF

6. हरिदेवश्वरः G

7. करवीरपरस्मृति D, करवीरकरं प्रति E

bath in which gives the heaven, the sin-removing god Hara Hariśvara and the holy confluence near Karavirapura.

तत्र देवह्रदा याति विपाशां¹ निम्नगोत्तमाम् ।

विपाशायां तथा पुण्यं सततं² कालिकाश्रमम्³ ॥ १०९ ॥

109. At that place the Devahradā joins the Vipāsā, the best of the rivers. In the Vipāsā, there is the perpetually holy Kālikāśrama.

इरावती⁴ तथा पुण्या⁵ सर्वकल्मषनाशिनी⁶

रेवत्यां च विशेषेण तथाष्टम्यां विशेषतः ॥ ११० ॥

षष्टिस्तीर्थसहस्राणि वसन्त्येकामिरावतीम् ॥ १११ ॥

110-11. (There is) the holy Irāvati, the destroyer of all sins. Sixty thousand sacred places dwell in single Irāvati, specially in Revatī (Nakṣatra) and on the eighth day (of a fortnight).

कुम्भावसुन्दः⁷ पुण्योदः पुण्योदा देविका⁸ नदी⁹ ।

नित्यमेव तथा पुण्यो¹⁰ विश्वामित्रो महानदः¹¹ ॥ ११२ ॥

-
1. विनाशां C
 2. सङ्गतं C
 3. कालिकाश्रमम् G
 4. इरावतीं ACG
 5. पुण्यां ACG H
 6. नाशिनीम् CG A, प्रणाशिनीम् H. Other Mss have all these in Nom.

7. कुम्भार्धस्यन्दः C
8. Emended from देवकी Mss. cf following verse.
9. तथा E
10. महापुण्यो C
11. महाह्रदः H

उद्वाह्यस्तु¹ महापुण्यः संगमाश्च पृथक् पृथक् ।
 इरावत्यां तथा पुण्यं देविकायां² तथैव च ॥ ११३ ॥

112-13. (There are) Kumbhāvasunda possessed of holy water, the river Devikā possessed of holy water, the great river Viśvāmitra which is sacred always, (the river) called Udda which is highly sacred and the various confluences (of the rivers). The religious merit (lies) in the Irāvati and also in the Devikā.

यैव देवीह्युमा³ सैव देविका प्रथिता⁴ भुवि⁵ ।
 मद्राणामनुकम्पार्थं भवद्भरवतारिता ॥ ११४ ॥

यां दृष्ट्वा मानवः पूतो भवतीह न संशयः ।
 इन्द्रमार्गः⁶ सोमतीर्थ⁷ पुण्यमम्बुजन⁸स्तथा ॥ ११५ ॥

सुवर्णबिन्दु⁹स्तत्रैव हरस्यायतनं शुभम् ।
 स्कन्वस्यायतनं तत्र सर्वपापनिर्मुक्तनम् ॥ ११६ ॥

उमापतिस्तथापुण्यो¹⁰ रुद्रतीर्थ¹¹ तथैव च ।

-
1. तद्वाह्यस्तु E
 2. देविकायां A
 3. Thus A, उमा other Mss.
 4. पूजिता H.
 5. प्रभो DEF
 6. इन्द्रमार्गं ADFG,
 7. इन्द्रमार्गसमं तीर्थं H
 8. अम्बुजनं H
 9. Thus C बिन्दु D बिन्दु AFGH
 10. महापुण्यो ed Leiden, महापुण्यं G
 11. भद्रतीर्थ E, रुद्रतीर्थ F, तत्रतीर्थ G रुद्रतीर्थ A

दुर्गाद्वारं तु पुण्योदं कोटितीर्थं तथैव च¹ ॥ ११७ ॥
 रुद्रस्य तीर्थं कामाख्यं पुष्पन्यासं तथैव च ।
 पुण्यं हंसपदं प्रोक्तमृषिरूपं² च मानदं³ ॥ ११८ ॥

114-118. Brought down by your honour for doing favour to the Madras, it is the goddess Umā who is famous on the earth as Devikā and by seeing whom a man certainly becomes purified in this world. (There are) Indramārga, Somatīrtha, the holy Ambujana, Suvarṇabindu, the auspicious abode of Hara, the sin-destroying abode of Skanda, the highly sacred lord of Umā at Rudratīrtha, Durgādvāra, possessed of holy water, Koṭitīrtha, the sacred place of Rudra, Kamākhyā and Puṣpanyāsa. O honour-giver, (there is) Haṁsapada pronounced as holy and so also Rṣirūpa.

सर्वत्र⁴ देविकातीर्थं क्षेत्रं क्रोशचतुष्टयम् ।
 यत्र कूपतडाकाख्यं⁵ पुण्यं⁶ सर्वमशेषतः ॥ ११९ ॥

119. In the area extending over four krośas, there is Devikātīrtha at all the places where every well and pool is holy in all respects.

आपगा च नदी पुण्या तीर्थी तोषितभास्करा ।
 चन्द्रांशुशीतलजला चन्द्रभागा सरिद्धरा ॥ १२० ॥

120. (There is) the sacred river Āpagā and the holy Tauṣī which pleases the sun. There is the Candrabhāgā—

1. These two pādas occur after first and second Pādas of 118 in E. These two pādas are written by a different hand on right margin of H.

2. ऋषिक्पं DE.

3. मानदं H.

4. सर्वतो C

5. कूपतडागाख्यं D, कूपतडाख्यं तु H.

6. पुण्यतीर्थम् C

the best of the rivers—whose water is cool like the rays of the moon.

पुण्यं वै¹ चन्द्रभागायस्तीर्थं वैवट्टिलामुखम्² ।

शंखमर्दलनामा³ च तथा पापनिस्तदनः ॥ १२१

121. *Vaivaṭṭilāmukha* is the meritorious holy place of the *Candrabhāgā* and so also is the sin-destroying *Śaṅkhamardala*.

गुह्येश्वरः⁴ शतमुख इष्टिकापथ⁵ एव च ।

कदम्बेशस्तथा पुण्यः क्षेत्रं चैव समन्ततः ॥ १२२ ॥

122. (There are) *Guhyeśvara*, *Śatamukha*, *Iṣṭikāpatha*, the holy *Kadambeśa* and the area around it.

यावच्छतमुखं तीर्थं यावत्तीर्थं गुह्येश्वरम्⁶ ।

तावत्⁷ क्षेत्रं समं⁸ पुण्यं वाराणस्याथवाधिकम्⁹ ॥ १२३ ॥

123. The area extending from the holy *Śatamukha* upto the holy place *Guhyeśvara*, is equal, in holiness, to *Vārāṇasī* or is even higher than that.

1. Thus A, च Other Mss.

2. वैवट्टिकामुखं CH, वैवागिल्लमुखां D, वैवैगिलामुखं J ।

3. शंखमर्दननामा C, शंखमर्दलनामा F

4. Thus C, गुह्येश्वरः Other Mss.

5. इष्टि का पथं EH, इष्टिका पथ C

6. Thus C, गुह्येश्वरम् AH

7. इदं H

8. इदं C, इमं G

Emended from

9. वाराणस्या यावधिकम् AFH, वाराणस्यां तावधिकम् C

सर्वत्रैव सदा पुण्या चन्द्रभागा¹ महानदी ।

माघशुक्लत्रयोदश्यां पुण्ययोगे विशेषतः² ॥ १२४ ॥

124. The great river Candrabhāgā is always holy everywhere but is specially so on the thirteenth of the bright half of Māgha in conjunction with Puṣya.

पृथिव्यां यानि तीर्थाणि³ ह्यासमुद्रसरांसि⁴ च ।

चन्द्रभागां गमिष्यन्ति⁵ माघशुक्लत्रयोदशीम्⁶ ॥ १२५ ॥

125. All the sacred places on the earth, including the seas and the lakes, shall go to the Candrabhāgā, on the thirteenth of the bright half of Māgha.

पुण्यं वस्त्रापयंप्रोक्तं देवश्च⁷ छागलेश्वरः⁸ ।

द्वितीया च तथा भौमी⁹ तस्याः प्रभव¹⁰ एव च¹¹ ॥ १२६ ॥

1. F gloss चन्द्रभागाक्षौ (रुथी) चन्द्रादित्यकुण्डौ हिमालयगङ्गारे तदुभयो-
त्पन्नत्वात् चन्द्रभागा ।

2. F gloss. माघशुक्लत्रयोदश्यां महापुण्यापि तिष्ययोगे विशेषतोतिपुण्य-
फलदेत्यर्थः F

3. तीर्थाणि H

4. Om. F, चासमुद्रं सरांसि च C, स्यासमुद्रसरांसि च ed. Leiden

5. समायान्ति C

6. माघपुष्यत्रयोदशीम् DF, माघपौष्यत्रयोदशीम् E

7. देवं GF

8. Thus emended by K. D. Vreese ed. Leiden. छागलेश्वर
C, कमलेश्वरं A, भगलेश्वरं DEF, फागलेश्वरम् G, देवं च छागलेश्वरम् H

9. Thus DF, द्वितीया च तथा भौमे EG, द्वितीयायां तथा भौमे
AC

10. प्रभावम् G

11. तस्योत्पत्तिः समीरिता C

126. Vastrāpatha is stated to be holy and so also the god Chāgaleśvara, the second Bhaumī and also her birth place..

सतीदेहस्य¹ सरसस्तोयं विष्णुपदं सरः ।

क्रमसारेति विख्यातं सर्वकल्मषनाशनम् ॥ १२७ ॥

127. The sacred place of the lake which is an incarnation of the body of Satī, is the lake Viṣṇupada famous Kramasāra, the destroyer of all the sins.

एतान्यन्यानि च मुने तीर्थान्यनुसराशु² वै³ ।

येषां स्नानेन मुच्यन्ते पापात्मानोऽपि मानवाः⁴ ॥ १२८ ॥

128. O sage, please visit immediately these and other holy places by bathing at which, even the evil-minded human beings are freed (from the sins).⁷

इत्युक्तः स तथेत्युक्त्वा नीलेन सहपायिना ।

अगम तानि तीर्थानि⁵ जातेहः⁶ पूर्वमेव तु ॥ १२९ ॥

129. Brhadaśva (said) : Addressed thus he whose desire had already been aroused, said "Let it be so" and went to those holy places in the company of Nila.

1. सतीदेशस्य A

2. Thus C, अनुसराणि A, अनुसरामि E, some space left after नु in G

तीर्थान्यनुसरस्तथा H

3. Thus EF, च A, वा G.

4. इति नीलमते कश्यपनीलसमागमवर्णनम् । बृहदश्वः add F, इति श्री नीलमतपुराणे कश्यपनील समागमवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः । बृहदश्व उवाच C, इति नीलमते । बृहदश्वः । H

5. तीर्थानि H

6. जाताहः G F gloss जातिबन्धुनीलस्तस्येहाभिमतं यस्येति अथवा पूर्वमेव जातेह उत्पन्नाभिलाषः नीलेन प्रेरितः

उत्तीर्य यमुनां देवीं तथा देवीं सरस्वतीम् ।

कुरुक्षेत्रं तथा दृष्ट्वा सन्नीतियत्र विभ्रता ॥ १३० ॥

130. Having crossed the river-goddesses Yamunā and Sarasvatī, he visited Kurukṣetra where Sannīti is famous.

तीर्थसन्नयनश्चैव सन्नीतिर्भुवि कथ्यते ॥ १३१ ॥

पृथिव्यां यानि तीर्थानि चासमुद्रसरांसि च^१ ।

कृष्णपक्षावसाने वै^२ यत्र यान्ति सवानघ^३ ॥ १३२ ॥

131-132. O sinless, a multitude of the holy places is called Sannīti on the earth. It is, verily, the spot to which all the tirthas including the seas and the lakes always go in the end of the dark half of the month.

श्राद्धं यः कुरुते तत्र राहुग्रस्ते दिवाकरे ।

अश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ १३३ ॥

133. He, who performs Śrāddha there at the time when the sun is eclipsed by Rāhu, obtains the best award of (performing) a thousand horse-sacrifices.

सन्नीतिं तां तथा^४ दृष्ट्वा चक्रतीर्थं^५ तथैव च ।

यदर्थं नारदोद्गीता गाथा चरति भूतले ॥ १३४ ॥

134. Having seen that Sannīti, (he saw) Cakratīrtha also about which a verse sung by Nārada is current on the earth.

1. तीर्थानि H

2. आसमुद्रसरांसि च ed Leiden

3. तु EFH

4. F gloss. तीर्थसन्नयनमेव विगदयति पृथिव्यामिति कृष्णपक्षावसाने-
ऽमायामित्यर्थः

5. तदा C

6. शक्रतीर्थं G

अहो लोकस्य निबन्धमादित्यग्रहणं प्रति ।

चक्रतीर्थेन पर्याप्तं² ग्रहा³द्वशगुणं फलम् ॥ १३५ ॥

135. "Oh ! the persistence of the people for the sun-eclipse !
The religious merit obtained at Cakratirtha is ten times
more than the eclipse.

तं⁴ दृष्ट्वा चक्रतीर्थाख्यं⁵ तथा तीर्थं पृथक्कम्⁶ ।

दृष्ट्वा विष्णुपदं पुण्यं तथा चामरपर्वटम्⁷ ॥ १३६ ॥

136. Having visited the sacred places called Cakra and
Prthūdaka, he saw the holy Viṣṇupada and Amaraparaṭa.

शतद्रुं तत्र चोत्तीर्थं⁸ ऋषिर्भङ्गनां¹⁰ च निम्नगाम् ।

अर्जुनाश्रमासाद्य देवमुन्वं तथैव च ॥ १३७ ॥

137. Afterwards, having crossed the rivers Śatadru and
Gangā, the sage reached Arjuna's hermitage and Devasunda.

उत्तीर्थं च महाभागां विपाशां पापनाशिनीम् ।

दृष्ट्वान् सकलं देशं तदा शून्यं स कश्यपः¹¹ ॥ १३८ ॥

-
1. निबन्धः C
 2. पर्याप्तो
 3. यतो C
 4. तद् C
 5. चक्रतीर्थाकिं C
 6. पृथोदकम् G
 7. चामरकण्टकम् C चामरपर्वटम् D
 8. Thus D, शतद्रुं च ततस्तीर्त्वा C, च तथोत्तीर्थं H, च ततोत्तीर्थं A
ततोत्तीर्थं शतद्रुं च E ;
 9. मुनिः C
 10. शृङ्गां G शृङ्गं H
 11. Occurs twice in A, once placed within brackets.

138. Having crossed the illustrious and sin-destroying Vipāśā, Kāśyapa saw the whole country desolate at that time.

दृष्ट्वा स मद्रनिषयं शून्यं प्रोवाच पन्नगम् ।

किमर्थं नील देशोऽयं मद्राणां शून्यतां गतः ॥ १३९ ॥

रमणीयः सदैवैष दुर्भिक्षपापवर्जितः ।

नित्यं धान्यधनोपेतस्तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः¹ ॥ १४० ॥

139-140, Seeing the country of the Madras as desolate, he spoke to the Nāga, "O Nila, tell me—the inquirer—as to why this country of the Madras has been deserted? This has always been charming, devoid of the calamity of famine and full of the wealth of grains!"

नीलः²

भगवन् विदितं सर्वं³ यथा पूर्वं मया शिशुः ।

पालितः सङ्ग्रहमुतो बाल्यो नाम⁴ जलोद्भवः ॥ १४१ ॥

141. Nila said : "O venerable one, all this is known to you that formerly a demon-child named Jalodbhava—the son of Saṅgraha—was reared up by me.

सोऽद्य⁵ लब्धवरः⁶ पापो ब्रह्मणोऽव्यक्तयोनिः⁷ ।

न मां गणयते घृष्टो⁸ न चाहं⁹ तस्य निग्रहे ॥ १४२ ॥

1. occurs after 141 a in E, इति श्री नीलमते add H

2. उवाच add BCDEF

3. Thus BCDF, पूर्वं AGH

4. नाम्ना AC

5. सद्यो G

6. Thus A, लब्धा वरान् other Mss.

7. अव्यक्तजन्मनः G

8. Thus A, दुष्टो Other Mss.

9. तदार्यं DEF

समर्थो वरवानेन त्रैलोक्याधिपतेः प्रभोः ॥ १४३ ॥

142-143. Now that impudent fellow, who obtained boons from Brahmā of imperceptible birth, ignores me like anything and I am incapable of keeping him under control due to the boon of the lord of three worlds.

तेनेदं^१ सकलं^२ शून्यं^३ मद्रदेशं^४ कृतं प्रभोरुः^५ ।

खादता नरमांसानि दुष्टेनाकृतबुद्धिना ॥ १४४ ॥

144. By that villain of evil intellect—cater of human flesh—this whole country of the Madras has been depopulated.

दार्वाभिसार—गान्धार—जुहुण्डर^६—शकाः खशाः ।

तद्गणा^७ माण्डवाश्चैव^८ अन्तगिरि—बहिगिरी^९ ॥ १४५ ॥

एते वं मुख्यतस्तेन देशाः शून्यीकृताः^{१०} प्रभो ।

निग्रहे भगवंस्तस्य कुः बुद्धि जगद्धिताम् ॥ १४६ ॥

145-146. O lord, the countries rendered desolate by him are mainly Dārvābhisāra, Gāndhāra, Juhūṇḍara,¹ Antargiri,

1. तेनासी C

2. सकलः C

3. शून्यो C

4. मद्रदेशे C

5. विभोक्तः C

6. जाहुण्डर D जुहुंडार E

7. तंग न G

8. Thus D, माण्डवाश्चैव E, नाडव A

9. —गिरीन् AGH

10. शून्यकृता A

Bahirgiri and those of the Śakas, the Khaṣas, the Taṅgaṇas and the Māṇḍavas. O venerable one, make up your mind to check him for the welfare of the world.

बृहदश्वः

एवमुक्त¹स्तथेत्युक्त्वा स्नात्वा तीर्थेषु कृत्स्नतः² ।

आजगाम सतीदेशं³ विमलं तत् सरोत्तमम्⁴ ॥ १४७ ॥

147. Bṛhadaśva (spoke) : Addressed thus he said "Be it so" and after taking bath in the holy places all around, he came to that best limpid lake in the country of Satī.

तत्र स्नात्वा जगामाशु ब्रह्मलोकं सनातनम् ।

यद्भ्यां चक्रमणं⁵ त्यक्त्वा स्व ऋद्ध्यैव⁶ नरोत्तम ॥ १४८ ॥

148. O king, after taking bath there, he gave up walking on foot and went to the eternal world of Brahmā, merely by his own power.

मीलेन सहितः प्राया⁷नागराज्ञा⁸ महात्मना⁹ ।

तौ गत्वा ब्रह्मसदनं बबन्वतुररिन्धम ॥ १४९ ॥

देवं,¹⁰ कमलयोनिं च संगत्या तत्र च¹¹ स्थितौ ।

वासुदेवेश्वरौ देवावनन्तां च महामतिम्¹² ॥ १५० ॥

-
1. उक्ते FG
 2. संस्तुतः A
 3. सतीदेशं D
 4. तत्सरोत्तरम् C तस्य is corrected into तत्स in A
 5. च क्रामणं G damaged in C
 6. स्ववृद्ध्यैव F, स्वशक्त्यैव GC
 7. प्रागात् C
 8. नागराज्ञेन C
 9. धीमता C
 10. एवं DEF
 11. तं FH, नित्यं E
 12. महामतिम् G

149-150. He went along with Nila, the high-souled king of the Nāgas. O controller of the enemies, both of them reached the abode of Brahmā and made obeisance to the lotus-born god and the gods Vāsudeva, Īśvara and highly intelligent Ananta, who were present there by chance.

तं^१स्तु^२ सम्पूजितौ^३ तत्र जलोद्भवविचेष्टितम् ।

कथयापासतुहभौ ततो देवः पितामहः ॥ १५१ ॥

अवोचदेनं^४ नागेशम्^५ च चामितविक्रमम्^६ ।

नौबन्धनं प्रयास्यामो वयं चैतस्य^७ निग्रहे ॥ १५२ ॥

151-152. Honoured by them, these two told the activities of Jalodbhava (Water-born). Then the god Pitāmaha said to this Nāga-lord and the sage of unparalleled valour, "we shall go to Naubandhana to subdue him.

ततस्तं^८ केशवो देवो^९ घातयिष्यत्यसंशयम् ।

एतच्छ्रुत्वा हरिः प्रायात्ताक्ष्येण परवीरहा ॥ १५३ ॥

153. Then the god Keśava will undoubtedly kill him. "Having heard this, Hari, the killer of the strong enemies, went (mounted on) Tārksya.

-
1. Thus other Mss. तौ A
 2. चापि C
 3. पूजितौ C
 4. Thus A उवाचैनौ C उवाच देवो DFH
 5. तथा नागं C, नागं तं DH नागैतम् F
 6. चामिततेजसम् DEFH
 7. च तस्य DEG द्राक्तस्य C, तस्य च H
 8. एव C
 9. साक्षाद् C

तमन्वयाद् वृथाकृढो हरो देव्या सहानघ¹ ।

हंसयानी गती ब्रह्मा नागी ती मेघवाहनी² ॥ १५४ ॥

154. O sinless, after him went Hara, mounted on the bull, along with his wife. Brahmā went mounted on the swan and the two Nāgas mounted on the cloud.

ऋद्धयैव³ कश्यपः प्रायाच्छ्रुतज्ञांस्तत् पुरंदरः⁴ ।

ततो देवगणैः सार्धं स यातो यत्र केशवः ॥ १५५ ॥

155. Kaśyapa went by his supernatural power. Indra heard that and, in the company of the hosts of gods, went to that place where Keśava had gone.

यमोऽग्निर्वह्मणो वायुः कुबेरो निःश्रुतिस्तथा⁵ ।

आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ १५६ ॥

अश्विनी भृगवः साध्यास्तथैवाङ्गिरसः सुताः ।

ऋषयश्च महाभागा गन्धर्वाप्सरसां गणाः ॥ १५७ ॥

देवपत्न्यस्तथा⁶ सर्वा देवानां यावच्च मातरः ।

विद्याधरगणा यक्षाः सागराः सरितस्तथा ॥ १५८ ॥

156-158. Yama, Agni, Varuṇa, Vāyu, Kubera, Nirṛti, Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas and the hosts of Maruts; Aśvins, Bhṛgus, Sādhyas, the sons of Āngiras, the illustrious sages, Gandharvas; the hosts of heavenly maidens; all the wives of the gods, the mothers of the gods, the hosts of Vidyādharas, Yakṣas, seas and rivers (all went there).

1. महानघ CD, मया corrected into सहा by same hand in F
2. नागस्तु मेघवाहनः DE
3. ततश्च G
4. परं धनः G
5. Thus E नैतृत्तथा C, निन्दतिस्तथा D नृपतिस्तथा A
6. देवपितृगणा E

मकरेण ययौ गङ्गा कूर्मेण यमुना नदी¹ ।

वृषाकृढा शतशृङ्ग² महिषेण³ सरस्वती ॥ १५९ ॥

159. Gaṅgā went mounted on crocodile, Yamunā on tortoise, Śatadru on bull and Sarasvatī on buffalo.

अश्वाकृढा विपाशा च गजाकृढा इरावती⁴ ।

सिंहेन चन्द्रभागा च सिन्धुर्व्याघ्रेण पार्यय ॥ १६० ॥

160. O King! Vipāśā (went) mounted on horse, Irāvati on elephant, Candrabhāgā on lion and Sindhu on tiger.

देविका गवयाकृढा मृगेण⁵ सरयून्दी ।

मन्दाकिनी मनुष्येण पयोष्णी⁶ चाप्यजेन तु ॥ १६१ ॥

161. Devikā (went) mounted on wild ox, Sarayū on deer, Mandākinī on man and Payoṣṇī on goat.

नर्मदा च⁷ मयूरेण सारङ्गेणच⁸ गोमती ।

गोदावरी च भेवेण तथा⁹ हंसेन कम्पना ॥ १६२ ॥

162. O king, Narmadā (went) mounted on peacock, Gomatī on Śaraṅga deer, Godāvarī on sheep and Kampanā on swan.

1. यमुनापगा C

2. स्तु H

3. महिष्येण ed. Leiden

4. शरावती D त्विरावती C चैरावती F

5. मृगेन G

6. परोष्णी D परोस्नी E

7. च AC

8. तु FH

9. तदा H

वकेन गण्डकी¹ राजन् कावेरी² उष्ट्रगा तथा³ ।
नक्रेणेशुमती पुण्या सीता पुण्या बलाकया⁴ ॥ १६३ ॥

163. O king, Gaṇḍakī(went)mounted on he crane, Kāverī on camel, the holy Ikṣumati on crocodile and the holy Sītā on she crane.

चमरेण च लौहित्यो वंसुः क्रोडेन सत्वरः ।
ह्लादिनी⁵ जीवजीवेन ह्लादिनी⁶ कुक्कुटेन च⁷ ॥ १६४ ॥

164. Lauhitya (went) mounted on Camara deer, Vanṅṣu—the fast going one—on Kroḍa (hog), Hlādinī on partridge and Hrādinī on cock.

पावन्त्यपि⁸ तुरंगेण⁹ शोणः सर्पगतस्तथा ।
मेघेन¹⁰ कृष्णवेणी च भुवेना शशकेन च ॥ १६५ ॥

165. Pāvani (went) mounted on a horse, Śoṇa on a serpent, Kṛṣṇaveṇī on cloud and Bhuveṇā on hare.

-
1. वकेन गण्डके D
 2. कावेरी AFG कवीरी C, कावेयुंष्ट्रगा H
 3. तथा repeated by mistake in A
 4. सीता पुण्यबलाकया DE तथा सीता C
 5. ह्लादिनी CH
 6. ह्लादिनी CH
 7. तु C
 8. पावन्त्यपि G
 9. Thus CE, तुलिगेन DFGH
 10. मेघेण G
 11. कृष्णवेणा च C

एताश्चान्याश्च या नद्यः प्रययुर्वाहिनेः स्वर्गैः ।

अनुजम्मु¹ जगन्नाथं² हरिं³ युद्धविवक्षया⁴ ॥ १६६ ॥

166. These and other rivers also went mounted on their respective mounts. All these, with a desire to see fight, followed the lord of the world.

नौबन्धनमथासाद्य केशवो वं व्यवस्थितः ॥ १६७ ॥

167. Having reached Naubandhana, Keśava, verily, took a firm stand.

देवानुयात्रानिनदं⁵ धृत्वा दंत्योऽपि⁶ दुर्मतिः ।

जले त्ववध्यमात्मानं विदित्वा न विनिर्गतः⁷ ॥ १६८ ॥

168. Hearing the sound of the retinue of the gods, the evil-minded demon, knowing himself to be imperishable in the water, did not come out.

अनिर्गतं तं तु तदा विज्ञाय मधुसूदनः ।

नौबन्ध एवमुदितो विवेकाय सुरैः सह ॥ १६९ ॥

169. Having come to know that he would not come out, the pleased Madhusūdana entered Naubandhana, in the company of the gods.

1. अन्तर्जम्मुः G

2. जगन्नाथान् C

3. Thus DEFH, सर्वा ed. Leiden

4. Thus DEF, हरिदिदृक्षया A, सेशान्दिदृक्षया C

5. देवानुयात्रानिनदं C

6. सु-C

7. बहिर्ययी C

नीबन्धशिखरे¹ रुद्रो दक्षिणे शिखरे हरिः ।

उत्तरे शिखरे ब्रह्मा तेषामन्वसुराः सुराः² ॥ १७० ॥

170. Rudra (took stand) on Naubandhana peak, Hari on the Southern peak, Brahmā on the Northern peak and the gods and the Asuras followed them.

एवं ते विविशुः³ शंले⁴ ततो देवो जनार्दनः ।

अनन्तमाह धर्मात्मा वधार्थं⁵ दानवस्य तु⁶ ॥ १७१ ॥

171. Thus, they entered the mountain. Then the pious-minded god Janārdana, with a view to kill the demon, said to Ananta :

कुक्ष्य लाङ्गलेन त्वं विदार्यासि हिमालयम् ।

इदं⁷ सरोवरं दिव्यं निस्तोयं शीघ्रमेव तु ॥ १७२ ॥

172. "Breaking forth Himālaya today with the plough, make soon this lake devoid of water."

बृहदश्वः⁸

ततस्त्वनन्तो गिरिसन्निकाशः

समग्रचन्द्रस्य समानकान्तिः ।

1. तन्मध्याशिखरे C

2. Thus A. सुरासुरा : other Mss.

3. तेषुनिविष्टेषु C

4. सर्वे DFH

5. वधार्थं D

6. Thus other Mss, च A

7. इत्थं corrected into इदं H

8. उवाच add CD. इति श्री नीलमतपुराणेऽनन्तानुशासनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः Contents add C, नीलमत बृहदश्वः A, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः I H.

अथर्वतावत्स दिवं नहीँ च^१

सन्नासयन् संत्यगमान् समन्तात्^२ ॥ १७३ ॥

173. Brhadaśva (sadi) : Then Ananta, resembling a mountain and possessed of lustre equal to that of the full moon, expanded himself, covering the earth and the heaven and terrifying the hosts of demons all around.

नीलाम्बरः काञ्चनबद्धमौलिः

सम्पूज्यमानस्त्रिदशैः समस्तैः^३ ।

विदारयामास स लाङ्गालेन

हिमाचलं शूलवरं पृथिव्याम् ॥ १७४ ॥

174. Dressed in blue, wearing diadem fastened with gold, worshipped by all the gods, he, broke forth Himālaya, the best of the mountains on earth, with plough.

विदारिते पर्वतराजराजे

विनिर्ययो तज्जलमान् वेगात् ।

वेगेन क्रन्देन च^४ सर्वभूतान्

सन्नासयानं^५ कुटिलंस्तरङ्गिनः ॥ १७५ ॥

हिमाचलाभं^६ गङ्गानं स्पृशन्निः

संक्लावयानं^७ गिरिमस्तकानि ।

1. Thus A, महीँ दिवं च other MSS.

2. समस्तान् DEF

3. समग्रैः DEH. समन्तात् A

4. स G

5. Thus ACH सन्नासमानं other MSS.

6. हिमाचलाभं DF

7. सपावयानं D संक्लावमानं H

संक्षीयमाणे सरसस्तु तोषे

चकार मायां स जलोद्भवाख्यः ॥ १७६ ॥

अथान्वकारं ससृजे समन्ता¹

वद्ध्यमासीद् भवनं² नृवीर³

शम्भुस्तदा⁴ चन्द्रदिवाकरो द्वौ,

जग्राह देवोऽयं, करद्वयेन ॥ १७७ ॥

प्रकाशमासीज्जगति⁵ निमेषा

ध्वस्तं तथा सर्वमथान्वकारम् ।

ध्वस्ते⁶ऽन्वकारे हरिरप्रमेयो

योगेन गत्वा⁷ हृत्पथं शरीरम् ॥ १७८ ॥

वैत्येन युद्धं स चकार सार्व

देहेन चान्येन च⁸ युद्धमंशत् ।

विष्णोश्च वैत्येन बभूव युद्धं

घोरं द्रुमैः पर्वतमस्तर्कश्च ॥ १७९ ॥

युद्धं च ते देवगणाः¹⁰ समस्ता¹¹

¹²..... चक्रेण देवप्रवरः समागते ।

-
1. समग्रम् DEFH
 2. भवनं CDEF
 3. सुवीर DEF
 4. Thus other MSS, तथा AH
 5. जगति DF
 6. Thus DE, मुक्ते AF स्तब्धे C
 7. कृत्वा C
 8. Thus A तु other MSS.
 9. स C
 10. देवेन्द्रगणाः A, देवगणाः other MSS.
 11. Thus other MSS, समान्ताः A समग्राः H
 12. Some pādas seem to be lost here.

चिच्छेद इत्यस्य शिरः प्रसृष्टा,

ब्रह्मा ततस्तोषमुपाजगाम¹ ॥ १८० ॥

175-180. When the king of the best mountains had been broken, the water flowed forth hurriedly with force, terrifying all the beings with its violent rush and sound and overflowing the tops of the mountains with curved waves like Himālaya touching the sky. When the water of the lake was disappearing, Water-born practised magic. He created darkness all around. O hero among men, the world became quite invisible.

Then the god Śiva held the sun and the moon in his two hands. In a twinkling of the eye, the world was brought to light and all the darkness was destroyed.

When the darkness had vanished, unfathomable Hari, assuming another body with the power of Yoga, fought with the demon and witnessed that fight through a different body.

There was a terrible fight between Viṣṇu and the demon, with trees and peaks of mountains. All those hosts of gods.....

(Hari) cut off, forcibly, the head of the demon and then Brahmā obtained gratification.

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च² येषु शिखरेष्ववस्थिताः ।

तेषां च नामवेद्यानि वदुः³ स्वानि महीतले ॥ १८१ ॥

181. Brahmā, Viṣṇu and Śambhu gave their own names to the peaks on which they had taken their stand, on the earth.

1. Thus other Mss, सुखमुजगाम A

2. Thus A, शम्भुः other Mss.

3. मृज्जेषु H

4. Thus C, दधुः other Mss.

ऊबूदव शृङ्गप्रवरान्^१ शैलेन्द्रस्य महात्मनः ।
स्तात्वंच क्रमसाराख्ये सरस्यस्मिन् नरोत्तम^२ ॥ १८२ ॥

प्रष्टा यः क्षलु युष्माकं^३ दृष्टास्तेन वयं त्रयः
भविष्यामो ध्रुवं शैले त्रिविवं च प्रयास्यति^४ ॥ १८३ ॥

182-183. O best among men, they said to the high peaks of the high-souled king of the mountains: "Whoever shall see you after taking bath in this lake called Kramasāra, shall see three of us on the mountain and will go to heaven."

बृहदश्वः

ताने^५ ता^६ निखिलान् पश्य ब्रह्मा-विष्णु-महेश्वरान् ।
नौबन्धनिखिलरो^७ यस्तु^८ त एव नृप शंकरः ॥ १८४ ॥

184. Brhadashva (said): See, O king, these are those peaks—Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara. That which is Naubandhana peak is Śaṅkara.

दक्षिणे^९ऽस्य हरिः पार्श्वे वामे^{१०} ब्रह्मा प्रकीर्तितः ।
एतान् हि दृष्ट्वा मुच्यन्ते येऽपि बुद्धुतिनो जनाः^{११} ॥ १८५ ॥

-
1. शृङ्गप्रवरा FH
 2. नरोत्तमः AH
 3. युष्माकं C
 4. Thus other MSS, प्रदास्यति A
 5. तेन F
 6. तान् F
 7. निखिले G, निखिलं C
 8. यत् C
 9. Thus ACFG, दक्षिणो DE
 10. Thus ACG, पार्श्वोवामो DE
 11. Thus A जनाः other MSS

185. The one on its right side is celebrated as Hari and the left one as Brahmā. Even the evil-doers are freed by seeing these (peaks)

योऽसौ विष्णुपदो नाम क्रमसारे प्रकीर्तितः¹ :
तस्योदगाधमं चक्रे ब्रह्मा देववरः² स्वयम्³ ॥ १८६ ॥

पश्चार्धे चाधमं चक्रे⁴ कश्यपो भगवानृषिः ॥ १८७ ॥

186-187. To the north of that which is proclaimed as Viṣṇupada in Kramasāra, Brahmā—the best of the gods—himself erected a hermitage. The venerable sage Kaśyapa constructed a hermitage in the western half.

यस्मिन् देशे स्थितो विष्णुविजयं प्राप्तवांस्तदा ।
तत्राधमपदं चक्रे महादेवः स्वयं प्रभुः ॥ १८८ ॥

188. Mighty Mahādeva himself erected a hermitage at the spot where Viṣṇu stood and obtained victory at that time.

तस्यैव चापरे⁵ भागे ह्यनन्तस्त्वाधमं⁶ महत् ।
चकार हलभूच्छ्रीमान् वासुदेवमते स्थितः ॥ १८९ ॥

189. In the other part of that place, the honourable plough-holder Ananta, abiding by the instructions of Vāsudeva, constructed a great hermitage.

1. अतिप्रकीर्तितः C

2. देवसरः DEFGH

3. Before 186 b is repeated 185 b in H

4. Om. F

5. तस्यदेशपरे (due to confusion with च C

6. स्वाधमं C

महादेवाश्रमाद् भागो पश्चिमोऽर्कनिशाकरौ ।
चक्रतुस्त्वाश्रमी¹ पुण्यौ सुरम्यौ देवपूजितौ ॥ १९० ॥

190. On the western side of Mahādeva's hermitage, the sun and the moon, honoured by the gods, constructed their beautiful and holy hermitages.

पावोनयोजनं² गत्वा महादेवाश्रमाद्धरिः ।
आत्मनस्त्वाश्रमं³ चक्रे नरसिंहेति विश्रुतम् ॥ १९१ ॥

191. At a distance of one Yojana lessened by one-fourth of a Yojana from Mahādeva's hermitage, Hari erected his hermitage celebrated as Narasiṃha.

अन्ये तु देवाः सरसि वितोषेऽथ पृथक् पृथक् ।
ते चक्रुराश्रमांस्तत्र⁵ ऋषयश्च⁶ तपोधनाः ॥ १९२ ॥

आश्रमाणि तथा नद्यश्चक्रुस्तीर्थान्यनेकशः⁷ ।
गन्धर्वाप्सरसो यक्षाः शंखेन्द्राश्च समुह्यकाः ॥ १९३ ॥

192-193. Afterwards, other gods erected their hermitages, each one separately, in the lake or on the waterless place. The sages whose wealth is penance erected hermitages, and the rivers created several places of pilgrimage. So did the Gandharvas, the Apasarās, the Yakṣas and the mountain-kings along with the Guhyakas.

-
1. स्वाश्रमी C
 2. पादोने योजने DEF
 3. चाश्रमं C
 4. Thus AF, चक्रुराश्रमं DEG चक्रुस्त्वाश्रमां C
 5. Om. AF, तं G
 6. मुनयः C
 7. तीर्थान्यनेकशः H

कृतालयौ¹ तत्र जगत्प्रधाना²
 बुधेन्द्रहरो³ सह पद्मजेन ।
 कृतालयं तत्र जगत्समग्रं⁴
 देशं तपुष्यं⁵ परमं पवित्रम्⁶ ॥ १९४ ॥

194. Viṣṇu and Rudra—the prominent ones in the world—made their abodes there along with the lotus-born (Brahmā). The whole world has made its abode there. The country is meritorious and the holiest.

जलोद्भवसृजा मत्तं⁷स्तदा चक्रः⁸ सुदर्शनः⁹ ।
 बन्धाम देशं शून्यं तं¹⁰ तं च, जग्राह शङ्करः ॥ १९५ ॥

195. Then, the Sudarśana wheel—Intoxicated with the blood of Jalodbhava—wandered in that deserted land and was caught by Śaṅkara.

चक्रहस्तो जगामाय यत्र देवो जनार्दनः ।
 तमुवाच हरिर्देवं¹⁰ प्रहसन्नांकरं तदा¹¹ ॥ १९६ ॥

196. With discus in his hand, he went where (stood) the god Janārdana. Then laughing heartily, Hari said to that god Śaṅkara.

-
1. कृतालया A
 2. जगत्प्रधाना A
 3. Third pāda of this verse om. D
 4. देशोऽग्रमस्ते C
 5. बृहदश्वः add AEF, इति श्री नीलमतपुराणे नीलबन्धनदेवायतनवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः बृहदश्व उवाच C, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः H
 6. मत्तं C
 7. चक्रं C
 8. सुदर्शनम् C
 9. देशं तं शून्यं E शून्यं तं देशं C
 10. Slightly damaged A
 11. सदा G

चक्रं मे दीयतां¹ देव² दैत्यसङ्घविनाशनम् ।

प्रहसन्तमुवाचाव हरि हासेन³ शङ्करः ॥ १९७ ॥

197. "O divine one, hand over the discus—destroyer of the hosts of the Daityas to me." Śaṅkara (too) said in a joke to Hari who was laughing.

स्वच्छन्दोऽयं मया प्राप्तो भ्रममाणो⁴ यदुच्छ्रया ।

प्रतिग्रहेण दास्यामि तव चक्रं जनार्दन ॥ १९८ ॥

198. "Wandering at its will it has been found by me by chance. O Janārdana, I shall return your discus on the receipt of a gift."

एवमस्त्विति जप्ताह तं⁵ चक्रं मधुसूदनः⁶ ।

अस्मिन्⁷ प्रदेशे राजेन्द्र⁸ यत्र वर्तसि साम्प्रतम् ॥ १९९ ॥

तादृशं परिहासं तु कृत्वा देववरो हरिः ।

तादृशं कारयामास प्रतिमामात्मनस्तथा ॥ २०० ॥

199-200. "Be it so", said the destroyer of Mahdu and received the discus. O king, this is the place you stand on now, where Hari—the best of the gods—made a joke and got erected his own statue in that pose.

शम्भोर्बोल्याश्च राजेन्द्र यथावृत्तमरिन्वम ।

तादृशं स विधानं⁹ तु कारयित्वा¹⁰ जनार्दनः ॥ २०१ ॥

-
1. Thus A, मदीयं मे देहि H, अर्पय मे other MSS.
 2. Om. H
 3. हास्येन AH
 4. भ्रममाणो H
 5. तत् C
 6. देवदेवो जनार्दनः add C
 7. यस्मिन् C
 8. caten by moth A
 9. संविधानं FH
 10. कथयित्वा H

जज्ञोऽभशशिरस्यास्मिस्कृतवांनास्पदं¹ हरिः ।

इमां मनुजशार्दूल यस्यां संनिहितावुभौ ॥ २०२ ॥

केशवश्च शिवश्चैव सर्वकल्मषनाशनी ।

कृतदेवप्रतिष्ठानं देवदेवं जनार्दनम्² ॥ २०३ ॥

ऋषयो देवता नागा गन्धर्वाप्सरसां भषाः ।

द्रष्टुं सर्वे समाजग्मुर्जलोद्भवशिरस्थस्य³ ॥ २०४ ॥

201-204. O lord of kings and controller of enemies, Janārdana Hari, having got erected such establishment of Śambhu and the goddess (Pārvatī) in that pose, made his abode on the head of Jalodbhava. O lion among men, the sages, the gods, the Nāgas, the Gandharvas, the hosts of the heavenly maidens, all came there at the head of Jalodbhava to see this (statue) in which both Keśava and Śiva—the destroyers of all sins—are represented and to see Janārdana, the god of gods who erected the divine image.

देवर्षिनागमुख्येष्वधिष्ठितेष्वथ कश्यपः ।

उवाच वरदं विष्णुं⁴ देशोऽयं देव मानुषैः ॥ २०५ ॥

1. 202-203. om. FG but added on the top margin by another hand in F

2. प्रतिष्ठां कृतवान् H

3. बृहदश्वः add H

4. After this occurs on the margin of H written by a different hand :

हस्तौ बद्ध्वा पुरःस्थितः

भगवान् भृतभव्येण शङ्खचक्रगदाधर

भवतां सत्प्रसादेन वाञ्छाम्येकं परंवरम्

भगवन्तः प्रसादेन यथाकामं जलोद्भवः

नि शेषोऽभूद् भयं सर्वं गतमेतन्निवाग्निनाम्

साम्प्रतं चापि भगवन्

धस्तां रसजीपश्च पुष्यश्च भविता तथा ।

कश्यपे ह्यस्ति त्वेवं नागा वचनमब्रुवन्¹ ॥ २०६ ॥

205-206. When the chief gods, sages and Nāgas had taken their seats, Kaśyapa, standing in front with joined hands, said to the boon-giver Viṣṇu, "O god, let this country be inhabited by human beings and be holy as well as charming." When Kaśyapa had spoken thus, the Nāgas uttered these words :

न वयं मानुषैः सार्धं वसामो मुनिपुंगव ।

तानुवाच ततः क्रुद्धः कश्यपो न प्रजापतिः ॥ २०७ ॥

मम वाक्यमनस्वत्स्य यस्माद् धृष्टं² प्रभाषय ।

तस्मात् पिशाचैः सहिता वसध्वं³ नात्र संशयः ॥ २०८ ॥

207-208. "O best among the sages, we would not live in the company of men." Then Prajāpati Kaśyapa certainly became angry and said to them, "As you speak audaciously; without paying regard to my words, so you shall have to dwell in the company of the Piśācas. There is no doubt here.

एवमुक्ते⁴ कश्यपेन नीलः प्राञ्जलिरब्रवीत् ।

एते क्रोधवज्राद् ब्रह्मान् न विजानन्ति किंचित् ॥ २०९ ॥

209. Kaśyapa having spoken thus, Nīla said with joined hands, "O Brahman, they are overpowered by anger and know nothing".

1. After this verse occurs on the margin of H written by a different hand.

बहो धिक् किमिदं तात वाञ्छस्यस्मदनर्थं दम्

क्व नामवसतिः कुत्र वासश्चापि नृणां खलु ॥

अस्थायुषां मृदुखानां तथा स्वल्पदृशामपि ।

कथमेषा मतिर्जाता तवास्मान् प्रति मानद ॥

2. धृष्टं CDEFH

3. वस्यध्वम् CDEFGH

4. Thus DEFGH, शप्ते C, उक्तः A

Ed. Leiden v.v. 199-202

कश्यपस्तमुवाचाय ऋषिः परमधार्मिकः ।

बालुकार्णवमध्ये तु द्वीपः षड्योजनायतः ॥ २१० ॥

तत्र सन्ति पिशाचा ये इत्यपक्षाः सुदारुणाः ।

तेषां तु निग्रहार्थाय पिशाचाधिपतिर्बली ॥ २११ ॥

निकुम्भो^१ नाम धर्मात्मा कुबरेण तु योजितः ।

चैत्र्यां याति सदा योद्धुं पिशाचबहुभिः सह ॥ २१२ ॥

210-212. Then Kaśyapa, the most pious sage, spoke to him, "In the centre of the Sea of Sand, there is an oasis six yojanas long. There dwell highly terrible Piśācas belonging to the side of the Daityas. Nikumbha—the noble and strong lord of the Piśācas—has been appointed by Kubera for keeping them in check. Every time in the month of Caitra, he along with many Piśācas goes to fight.

पञ्चकोट्यः पिशाचानां निकुम्भस्यानुयायिनाम् ।

गत्वा निकुम्भस्तैः सार्धं षण्मासान् युद्ध्यते सदा ॥ २१३ ॥

तत्रापि कोट्यः पञ्चैव पिशाचानां दुरात्मनाम् ॥ २१४ ॥

213-214. There are five crore Piśācas who are the followers of Nikumbha. Nikumbha goes along with them and fights continuously (against the evil-minded Piśācas) for six months. Of the evil-minded Piśācas, too, there live only five crores.

ये ऽधिकाः कोटिदशकान्^२ नाशमायान्ति ते सदा ।

पक्षयोद्भवयोर्नोल षड्भिर्मासैः सर्वेव तु ॥ २१५ ॥

215. O Nila, those who exceed ten crores on both the sides are destroyed every time, in the period of six months.

1. निकुम्भ C

2. Thus AC कोटिदशका other MSS.

निकुम्भः पुनरायाति पञ्चकोटिसप्तो¹ बली² ।

शुक्लाश्वपुङ्गवद्वयं नित्यं देवप्रसादतः ॥ २१६ ॥

216. Due to the favour of the god (Kubera), the mighty Nikumbha, along with his five crore (followers), comes again everytime on the bright fifteenth of Āśvayuj.

हिमाचले तु वग्मासान् स सदा वसते³ सुखी ।

अथ प्रभृति वग्मासांस्तस्येह वसतिर्मया ॥ २१७ ॥

वत्ता तु सहितास्तेन ससन्धेनेह वसत्यथ ।

वग्मासान् मानवैः⁴ सार्धं निकुम्भे निर्गते सदा ॥ २१८ ॥

217-218. For six months he lives happily on the Himācala. From today I have allotted to him a dwelling-place here for six months (of each year). You shall have to live here for six months with him along with his armies and for six months, after his departure, in the company of men."

एवमुक्तस्तदानीलः पितरं प्राह⁵ धार्मिकः ।

नित्यमेव हि वत्स्यामो मानवैः सहिता वयम्⁶ ॥ २१९ ॥

न पिशाचैश्च⁷ वत्स्यामो दासगर्वादिप्रियैः ।

एवं ब्रुवति नागेन्द्रे नीले⁸ विष्णुरभाषत ॥ २२० ॥

219-220. Addressed thus, the pious Nīla said to his father,

1. पञ्चकोटिवृत्तो C

2. बले DEF

3. वसति G

4. दानवैः DF

5. चाह G

6. Fourth pāda of this verse and first pāda of next verse om. D

7. Thus A, तु other MSS.

8. नीलं C

"We are ready to live always in the company of men. We would not live with the Piśācas who are cruel and who like cruelty." When Nīla the Nāga-chief spoke thus, Viṣṇu said :

मुनिवाक्यं तु भविता नील एकं चतुर्युगम् ।
ततः परं तु सहिता¹ मनुष्यैरेव² वत्स्यथ ॥ २२१ ॥

221. "O Nīla, the words of the sage will be effective for one Caturyuga (i.e. four aeons). After that you will live in the company of men only.

अल्पवीर्याः पिशाचाश्च भविष्यन्तीह सर्वदा ।
वीर्योपता गमिष्यन्ति³ वण्मासान् बालुकार्णवम् ॥ २२२ ॥

222. Here the Piśācas will always become weak. Endowed with strength, they will go, to the Sea of Sand for six months.

नागस्य यस्य ये स्थाने निवसिष्यन्ति मानवाः ।
ते तं⁴ संपूजयिष्यन्ति पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ २२३ ॥

नैवेद्यैर्विविधैर्घृणैः⁵ प्रेक्षादानैः सुशोभनैः⁶ ॥ २२४ ॥

223-224. The men will worship the Nāga in whose territory they shall dwell, with flowers, incense, ointments, eatable offerings, incenses of various types and excellent gifts of dramatic performances.

1. सुविनो C

2. Thus FH, एव G, सह other MSS.

3. Thus other MSS., भविष्यति A

4. Thus other MSS., नाम A

5. Thus A, -घृणैः DEFG -गन्धैः C

6. च शोभनैः C

त्वयोक्तं च सवाचारं पालयिष्यन्ति ये नराः¹ ।

तेऽस्मिन्² देशे भविष्यन्ति³ पशुधान्यसमन्विताः⁴ ॥ २२५ ॥

225. Those men in this country, who will follow the good customs laid down by you, will be endowed with animals and grains.

कः प्रजापतिरुद्दिष्टः कश्यपश्च प्रजापतिः ।

तेनैवं⁵ निर्मितं⁶ देशं⁷ कश्मीराख्यं⁸ भविष्यति ॥ २२६ ॥

226. Prajāpati is called Ka, and Kaśyapa is also Prajāpati. Built by him this country will be called Kaśmīra.

कं वारि हलिना⁹ यस्माद्देशावस्मादवाकृतम् ।

कश्मीराख्यं ततोऽप्यस्य¹⁰ लोके नाम भविष्यति ॥ २२७ ॥

227. Because water called Ka was taken out by Balarāma (the plough-wielder) from this country, so this will be called Kaśmīra in this world.

यंबोमा संव कश्मीरा यस्मात्तस्माद् भुजंगम् ॥ २२८ ॥

विशोकेत्यभिविख्याता बं हिता च तथा मया ।

स्त्रीरूपधारिणी भूत्वा धृष्टतीर्थे निवत्स्यति ॥ २२९ ॥

-
1. Thus A, जना other MSS
 2. Thus BDEFG, तस्मिन् AH, तेऽत्र C
 3. निवत्स्यन्ति EF, पशूश्चैव H
 4. पशुधान्यैर्धनैर्युक्ताः E, पशुधान्यधनैर्युक्ता F, धान्यपुत्रपशुपात्रसमन्विताः C, धनधान्यसमन्विताः H
 5. तेनासौ C
 6. निर्मितो C
 7. देशो C
 8. कश्मीराख्यो C
 9. Thus ADF, हलिना Corrected into हरिना by H, हरिणा other MSS.
 10. Thus C तथा यस्य, BDEFH तथा यस्य A

228-229. O Nāga, because Kāśmīrā is the same as Umā so—She—nourished by me, celebrated as Viśokā and assuming the form of a woman shall dwell at Vṛddhatīrtha.

वासुकेर्नागराजस्य तस्मिंस्तीर्थादरे सदा ।

वसतिर्भविता नाम¹ तत्रस्थं तं च पूजय ॥ २३० ॥

230. O Nāga, at that sacred place there shall always be the dwelling-place of Vāsuki, the king of the Nāgas. Worship him who lives there.

सर्माज्ञः स तु नागं नृ नागानामीश्वरेश्वरः ।

तस्यास्मां विकलां कुर्वन् मम हस्ताद् विनश्यति ॥ २३१ ॥

231. O chief of the Nāgas, that lord of the kings of the Nāgas is a part of my ownself. He who disobeys his order meets destruction at my hand.

नागानामालयं नाग नाम्ना भोगवती पुरी² ।

योनी भूत्वा स नागेन्द्रस्तत्रोहायि कृतालयः ॥ २३२ ॥

प्रधानेन शरीरेण भोगवत्यां तु वासुकिः ।

पालयन् वत्स्यते³ नागांस्त्वं वसेह सदानय ॥ २३३ ॥

232-233. O Nāga, the dwelling of the Nāgas is the city named Bhogavati. Having become a Yogī that Nāga-chief (Vāsuki) dwells there as well as here. But with his primary body, Vāsuki, protecting the Nāgas, shall live in Bhogavati. O sinless one, you (also) dwell here constantly."

एवमुक्त्वा⁴ तदा विष्णुः प्रययावीक्षितां गतिम् ।

देवर्षिनामगन्धर्वाः प्रयमुस्ते यथागताः⁵ ॥ २३४ ॥

234. Having said so, Viṣṇu then went on his desired

1. तत्र E

2. भोगवतीं पुरीम्

3. तस्य तान् H

4. नाम C

5. उक्ता D

6. Thus A, यथागतम् other MSS.

course. The gods, the sages, the Nāgas, and the Gandharvas went away as they had come.

नानादेशसमुत्थैस्तु ततः प्रभृति मानवैः¹ ।

षण्मासान् वसते देशः² षण्मासान् पिशिताशनः ॥ २३५ ॥

235. Since then, the country is inhabited for six months (of the year), by human beings belonging to various countries, and for six months by the eaters of raw flesh.

कृत्वा मनुष्या राजेन्द्र धान्यसस्याविसङ्ग्रहम् ।

आदायाज्ञां विनिर्यान्ति चैत्र्यामायाति सर्वदा ॥ २३६ ॥

236. O chief of the kings, having collected rice, grains etc. the human beings go away after taking permission and come back always on (the full-moon day of) Caitra.

एवं निविष्टां⁴ कश्मीरां⁵ दृष्ट्वा हृष्टस्तु⁶ कश्यपः ।

आराध्य शङ्करं देवमुमादेवी⁷ मञ्जीदयत् ॥ २३७ ॥

देशस्य पावनायास्य तोयदानेन पार्षथ ।

सा वितस्तेति विख्याता नदी पापप्रणाशिनी ॥ २३८ ॥

237-238. O king, pleased to see Kāśmīrā thus populated, Kāśyapa worshipped the god Śaṅkara and induced the goddess Umā to purify this country by the gift of water. She—the sin destroying one—is renowned as the river Vitastā.

1. After मानवैः is added on the margin by F चतुर्वर्णान्वितैः शूरवीरविद्वत्समागतैः ।

2. देशोवसति षण्मासान् CF

3. Thus corrected from सस्यावि by F, former reading other MSS.

4. निविष्टान् C

5. काश्मीरान् C

6. प्रीतस्तु F

7. उमा देवीम् C

आराध्य केशवं देव¹ तथा लक्ष्मीमथोदयत्² ।

वेशस्य पावनायास्य सा विशोकेति कीर्तिता³ ॥ २३९ ॥

239. Having worshipped the god Keśava, he induced Lakṣmī to purify this country. She is glorified as Viśokā.

अदितिर्देवमाता च कश्यपेन प्रचोदिता ।

त्रिकोटिनमितो भूत्वा नदी देशे⁴ प्रसंपति ॥ २४० ॥

240. Induced by Kaśyapa, Aditi, the mother of the gods also, having become the river named Trikoṭī, flows in this country.

शक्रपत्नी शची या च सापि⁵ कश्यपचोदिता ।

नाम्ना⁶ हर्षपथा जाता वेशेऽस्मिन् पापसूदनी⁷ ॥ २४१ ॥

241. Induced by Kaśyapa, Śaci also, who is the wife of Indra, became in this country, Harṣapathā, by name the destroyer of sins.

दितिश्चन्द्रवती जाता ऋषेर्वचनकारिणी⁸ ।

स्वमंसं यमुनादेवी वितस्तायै समर्पयत्⁹ ॥ २४२ ॥

242. Diti, following the advice of the sage, became (the

1. देश G, चापि C

2. अवोचयत् E

3. कथ्यते F

4. देशं D

5. सा च DEFGH

6. Thus corrected by A from नाम

7. पापसूदिनी C

8. Thus DEFH, देशेऽस्मिन् पापनाशिनी other MSS.

9. समर्पति H

river) Candravatī. The goddess Yamunā gave her own portion to the Vitastā.

एवं कश्यपवाक्येन देवमानवमातरः¹ ।

देवपत्न्यस्तथा पुण्याः सरिदरूपत्वमागताः ॥ २४३ ॥

243. Thus, by the order of Kaśyapa, the mothers of the gods and the demons and the holy wives of the gods assumed the forms of rivers.

तथा² कश्यपवाक्येन तीर्थसागरनिश्चयाः ।

कश्मीरायां³ तदा⁴ जम्मुः सांनिध्यं च महीपते⁵ ॥ २४४ ॥

244. O lord of the earth, then, due to the advice of Kaśyapa, the sacred waters, the oceans and the rivers went to Kaśmīrā and her vicinity.

एवं नरेन्द्र कश्मीरा⁶ प्राप्ते⁷ वैवस्वतान्तरे⁸ ।

समुत्पन्ना महापुण्या हरभार्या सती शुभा ॥ २४५ ॥

245. O lord of the kings, thus, on the arrival of Vaivasvata Antara, the highly meritorious and beautiful wife of Hara was born as Kaśmīrā.

कश्मीरायां⁹ तथा राजा त्वया ज्ञेयो हरांशजः ।

तस्यावज्ञा न कर्तव्या सततं भूतिमिच्छता¹⁰ ॥ २४६ ॥

246. Desiring continuous welfare, you should regard the king Kaśmīrā as born of a portion of Hara and never disobey him.

1. देवमानवमातरः G, देवता नवमातरः H

2. Thus FE, तव्यां (तस्यां?) A, तत्र C

3. कश्मीरेषु C

4. Thus BCE, सदा ADFGH

5. पुण्यवृद्धये C

6. कश्मीराः CH

7. प्राप्ता H

8. Thus A वैवस्वतेऽन्तरे other MSS

9. कश्मीरेषु C

10. नीलमते देशनिवेशो नाम add ADEFG, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे कश्मीरदेवी नदीवर्णनं नाम अष्टाविंशोऽध्यायः C

Ed. Lieken v.v. 234-237

गोनन्दः¹

कथं सती² शची गङ्गा अवितिर्यमुना दितिः ।

सस्त्वमिह संप्राप्ता या च देवी करोषिणी ॥ २४७ ॥

247. Gonanda (spoke): "How did Satī, Śacī, Gaṅgā, Aditi, Yamunā, Diti and the goddess Kariṣiṇī obtain the forms of rivers here?"

बृहदश्वः³

कशवित् कश्यपं ब्रह्मं ययुर्वैश्वः प्रकीर्त्तिताः ।

तास्तत्र चोदयामास कश्यपो भगवानृषिः ॥ २४८ ॥

248. Bṛhadaśva (said): "Once the glorified goddesses went to see Kaśyapa. The venerable sage Kaśyapa induced them there (thus).

कश्मीरा⁴ नाम सुभगो देशो वै निर्मितो मया ।

तं देशमम्बुवानेन भावयध्वं शुचिस्मिता⁵ ॥ २४९ ॥

249. The beautiful country named Kaśmīrā has been created by me. O possessed of pure smiles, cherish that (country) by gift of water.

अदितिश्च दितिश्चैव शची गङ्गा च निम्नगाः ।

एवमस्त्वित्यभाषन्त⁶ नोमा न च करोषिणी ॥ २५० ॥

250. Aditi, Diti, Śacī and the river Gaṅgā said, "Let it be so" but neither Umā nor Kariṣiṇī (spoke).

1. आह add DEFG, उवाच G

2. सीता G

3. उवाच add CDE

4. कश्मीरो G

5. शुचिः मिताः D

6. भाषन्त F

आराधयामास तदा सत्ययेन¹ तु² शङ्करम्³ ।

अयोवाच⁴ हरो भार्या कुर्व कश्यपभाषितम् ॥ २५१ ॥

251. Then he worshipped Śaṅkara for (inducing) Sati. Hara there after said to his wife : "Do as has been said by Kaśyapa."

ततोऽवोच⁵द्वि देवी स च देशस्तनुर्मम ।

यदा तदा पूत⁶ एव किं मया तत्र कारणम् ॥ २५२ ॥

252. The goddess then spoke to the sage. "That country being my own body is already purified. What is to be done by me there?"

कश्यपः⁷

पिशाचैः सह सम्पर्कस्तत्र नित्यं यदा नृणाम् ।

तदा तेषां मतिः पापात् सततं नापसर्पति ॥ २५३ ॥

253. Kaśyapa (said) : "As the human beings are always associated with Piśācas there, so their intellect does not always diverge from sin."

अपूज्याः सर्वदेशेषु दुराचारा मलैर्बृताः⁸ ॥ २५४ ॥

254. Dishonoured in all countries, possessed of evil practices and covered with impurities....⁹

1. सत्यत्वेन E, सत्ययेन C

2. Thus D, च EH, व A, om. C

3. शंकरं विभुम् C

4. Thus DEF, तदोवाच AH

5. Space for one letter left between ततो and वद् by A, अवोचत् C

6. Thus other MSS., पूवं A

7. उवाच add CDE

8. मलैर्बृताः C

9. One hemistich is lost.

पापं कृतं च यत् क्षेत्रे तन् मे गुरुतरं मतम् ।

त्वयैव पापं यत्¹ तेषां शमनीयं बरानने² ॥ २५५ ॥

255. O beautiful faced, their sin can be allayed by you alone, as the sin committed in this land is regarded to be very weighty by me.

बृहदश्वः³

इति तव्यं⁴ विदित्वा सा कृपया⁵ परया युता ।

उवाच देवी भर्तारं⁶ चारुचन्द्रनिभानना ॥ २५६ ॥

256. Brhadaśva (said) : After knowing this fact, the goddess, having a face beautiful like the moon and possessed of great compassion, said to her lord:

रसातले नदीरूपं करिष्यामि जगद्गुरो ।

कुह⁷ शूलप्रहारं त्वं नीलवेदमसमीपतः ॥ २५७ ॥

यत्रासीत्लाङ्गलमुखं प्राक् प्रभो शैलधारणे⁸ ।

तेन शूलप्रहारेण निष्कम्प्याहं रसातलात् ॥ २५८ ॥

1. तत् F

2. नीलमते add DEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे गौरी-शिवप्रसादनं नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः C

3. उवाच add C

4. Om, F, तथा A

5. Thus DEF, क्षमया CH

6. Letter म om. A

7. गुरु A

8. शैलधारणे E, शीलाधारिणे F, शैलधारणं G

हलमार्गेण¹ यास्यामि यावत् सिन्धुर्महानदः² ।

तया³ चक्रे हरो देवस्तथा चक्रे सती शुभा ॥ २५९ ॥

257-59. "O father of the world, I shall assume the form of a river in the Nether World. Make a stroke with your spear near the abode of Nila, where, O lord, while breaking the mountain, was (placed) the point of the plough. By that stroke of the spear I shall come out of the Nether World and shall follow the way made with the plough up to the place where there is the great river Sindhu." The god Hara (accordingly) did this and so did the beautiful Satī.

तस्या नाम वितस्तेति कृतवान् शङ्करः स्वयम् ।

वितस्तिमात्रं गतं तु शूलेन कृतवान् हरः ॥ २६० ॥

रसातलगता येन निष्क्रान्ता⁵ सा⁶ सरिद्वरा ।

तस्माद् वितस्तेति कृतं⁷ नामंतस्याः⁸ स्वयंभुवा ॥ २६१ ॥

260-61. Śaṅkara himself named her as Vitastā. Because Hara had excavated with the spear a ditch measuring one Vitasti, through which 'the good river—gone to the Nether World—had come out, so she was given the name Vitastā by Svayambhu.

ततस्तु सर्वदेशेषु जनः शुभाय पाशिव ।

सती देवी नदी भूत्वा कश्मीराया⁹ विनिर्गता ॥ २६२ ॥

1. Thus AEFH, फलमार्गेण D, शूलमार्गेण C
2. सिन्धुं महानदम् C
3. तत्र ed Leiden
4. कृते च शर्वेण C
5. विनिष्क्रान्ता H
6. Om. H
7. Thus other MSS., कृते A
8. तस्या नाम C
9. कश्मीरेभ्यो C, कश्मीराया E

262. Then, O king, the people in all the countries heard that the goddess Satī, after assuming the form of a river, had appeared in Kaśmīrā.

महापातकसंयुक्तस्तस्यां स्नातुं तदा जनः ।

आजगाम भयात्तेषां शूलखातनियोजनात् ॥ २६३ ॥

रसातलं जगामाशु पुनस्तामेव^२ कश्यपः ।

प्रसाद्योन्मज्जयामास^३ पञ्चहस्तसमीपतः ॥ २६४ ॥

263-64. Then the people, possessed of great sins, came to have bath in that (river). Being afraid of them, she went away quickly from that way excavated by means of spear to the Nether world. Propitiating her, Kaśvapa again brought her out near Pañcahasta.

पञ्चहस्तस्य नागस्य भयनात्तां विनिर्गताम् ।

गव्यूतिमाश्रमायातां^४ कृतघ्नस्तां ददर्श वै^५ ॥ २६५ ॥

265. Issuing forth from the abode of the Nāga Pañcahasta, she had covered a distance of one gavyūti only when an ungrateful person, verily, saw her.

सा च दृष्ट्वा कृतघ्नेन त्वन्तर्धानं^६ गता पुनः ।

भूयः कश्यपवाक्येन बोदिता निम्नगोत्तमा ॥ २६६ ॥

तन्वकात्^७ क्रोशमात्रे तु प्रददौ दर्शनं तदा ।

मित्रस्त्रीगामिता दृष्ट्वा ततो^८ दर्शनमागता ॥ २६७ ॥

1. Thus AC, शूलखातनियोजनात् DE

2. Thus other MSS., तामाह A

3. उन्मोजयामास C

4. Thus C, आयाता other MSS.

5. Emended from तं ददर्श वै other MSS., निददर्श ह C

6. ह्यन्तर्धानं DEH, तिरोधानं C

7. यच् —G

8. भूयो C

266-67. Seen by an ungrateful one, she again disappeared. Persuaded once more by the sayings of Kaśyapa, the best of the rivers allowed her person to be seen at a distance of a Krośa from that Cakra. Then seen by one who had illicit relation with a friend's wife, she again disappeared.

भूयः¹ कश्यपवाक्येन नरसिंहाधमे शुभा ।

उन्मज्ज² नदी³ विप्रः स्तूयमाना सहस्रशः ॥ २६८ ॥

268. By the word of Kaśyapa and praised by thousands of Brāhmaṇas, the beautiful river was brought out at the hermitage of Narasimha.

कोशमात्रे ततो दृष्टा ब्रह्मघ्नेन महानदी ।

अन्तर्धानं जगामाशु ततस्तामाह कश्यपः⁴ ॥ २६९ ॥

269. Again at a distance of one Krośa, the great river, seen by a Brāhmaṇa-killer, vanished at once and then Kaśyapa said to her:

नमोऽस्तु ते पर्वतराजकन्ये⁵

नमोऽस्तु तुम्यमृषिवर्यजुष्टे ।

नमोऽस्तु तुम्यं हरसङ्गलब्ध-

पवित्रभावे वरवे⁶ वरेण्ये ॥ २७० ॥

270. "Salutation to you, O daughter of the king of mountains; salutation to you, loved by the best sages; salutation to you, the giver of boons, worthy of being solicited and possessed of sacred character by association with Hara.

1. ततः C

2. Thus G, उन्मज्जत AH, उन्मज्ज DF, उन्मगनासी C

3. मती C

4. कश्यपः add H

5. त om. A, पर्वतराजपुत्रि H

6. व om. A

मुपुष्यतोये¹ सुरयोषिताभि
द्विचक्रीडमानाभिरुपेततीरे² ।

देवद्विजाद्य³ उपगूह्यमाने⁴

मुशीततोये⁵ विमले विशोके ॥ २७१ ॥

येषां⁶ हि भीत्या⁷ प्रपलायसि⁸ त्वं
त्वद् दर्शनाद् देवि विमुक्तपापाः ।

वृत्ता नरास्ते गतसर्वपापाः

त्वां⁹ भासयन्तः¹⁰ प्रभया महत्या¹¹ ॥ २७२ ॥

271-72. O goddess—devoid of impurities and grief, having holy and cool water, with the banks approached by the frolicsome wives of the gods, embraced by the twice-born and the gods—afraid of whom you are running away, those very men—devoid of all sins and shining with great lustre—surround you.

सप्ताब्धि¹² दत्तस्य यथा शुचित्वं
त्वद्दर्शनाद् देवि तया शुचित्वम् ।

सर्वं पवित्रं भवतीह तद्वत्¹³

पापं महेशानि कुरु प्रसादम् ॥ २७३ ॥

1. —तोयं A

2. —तीरं A

3. देवद्विजात्यः G

4. उपगूह्यमान्ते F, उपगूह्यमाना G, उपगूह्यमाना A

5. सशीततोये G

6. येभ्यो C

7. Thus A, भीता other MSS.

8. प्रपलायसे C

9. चां A

10. भासयन्त्यः G, भासयन्ते C

11. Third and fourth pādas om. H

12. कृषाब्धि—H

13. मातः C

273. O goddess, just as a thing burnt in the fire gets purity, so is the purity (obtained) from your sight. All sins become purified in the same way. O great goddess, be favourable !

पापानां पावनार्थाय प्रार्थितासि¹ महानदि² ।

तस्मात् पावय पापानि मा प्रणाशं व्रजाशुगे ॥ २७४ ॥

274. O great river, you have been requested for the purification of the sinners, so purify the sins. O swiftly going one, do not go out of sight."

एवं प्रसादिता भक्त्या कश्यपेन महात्मना ।

उवाच कश्यपं देवी तं तथावादिनं तदा³ ॥ २७५ ॥

275. Gratified thus with devotion of the high-minded Kaśyapa, the goddess spoke to Kaśyapa who was speaking in that way.

अत्यन्तपापसंयुक्तान् नाहं पवितु⁴मुत्सहे ।

तवत्र प्रेरय विभो⁵ लक्ष्मीं शाङ्गधर⁶प्रियाम् ॥ २७६ ॥

शक्ता हि पावने ब्रह्मस्त्रंलोक्यस्यापि सा भवेत् ।

अदितिश्च दितिश्चैव या च⁷ गङ्गा⁸ महानदी ॥ २७७ ॥

अन्याश्च सर्वाः सरित⁹स्तस्याः साम्यं न बिभ्रति¹⁰ ।

केवलं प्रार्थयस्वाद्य लक्ष्मीं केशववल्लभाम्¹¹ ॥ २७८ ॥

-
1. Thus other MSS, प्रार्थिवानां G, प्रार्थिता त्वं ed Leiden.
 2. महापणे C
 3. तथा G, देवी add H
 4. पावयितुम् C
 5. प्रभो DH
 6. शाङ्गधनु-D
 7. तथा C
 8. गन्ध inserted between च and गङ्गा by A
 9. हरितः A
 10. Thus corrected from बिभ्रति न by H
 11. पावनवल्लभा A

276-78. "I do not dare purify those who are associated with too much of sin. For this implore Lakṣmī, the beloved of the bowholder (i.e. Viṣṇu). She is capable of purifying even the three worlds. Aditi, Diti, the great river Gaṅgā and all other rivers do not bear any comparison to her. Request today only Lakṣmī—the beloved of Keśava."

तस्याः स^१ वचनं श्रुत्वा प्रययौ भगवान् किल ।

गोविन्दमाराधयितुं श्वेतद्वीपं विहाय सा ॥ २७९ ॥

279. Hearing her words, the venerable one, verily, went by the airy way to Śvetadvīpa to adore Govinda.

गोविन्दस्त्वन्नवील्लक्ष्मीं गच्छ त्वं देवि माचिरम् ।

केशवेनैवमुक्ता तु लक्ष्मीः शोकसमन्विता ॥ २८० ॥

उवाच वाक्यं प्रथमं गता तत्र^२ सती विभो ।

यश्चान्मम गतायाः^३ सा घृबं नाम हरिष्यति ॥ २८१ ॥

280-81. Govinda said to Lakṣmī. "O goddess go, do not be late." Addressed thus by Keśava, Lakṣmī—filled with grief—spoke this sentence: "O Lord, Satī has already gone there. She will, verily, take away the credit of me who shall go afterwards.

एवं सशोकां विज्ञाय कश्यपस्त्वन्नवीत् पुनः ।

त्वमेव परमा शक्तिर्बहुभिर्मूर्तिभिः^४ स्थिता^५ ॥ २८२ ॥

282. Knowing her full of grief, Kaśyapa spoke again. You are the supreme power appearing in various forms.

1. स तस्या G

2. यस्मात् H

3. आगताया H

4. मन्त्रिभिः C

5. स्तुतां C

श्रीरोदकान्ये विरजे पवित्रे मङ्गलास्पदे ।

त्वमेव देवि कश्मीरा त्वमेवोमा प्रकीर्तिता ॥ २८३ ॥

त्वमेव सर्वदेवीनां मूर्तिभिर्देवि संस्थिता ॥ २८४ ॥

283-84. O goddess, daughter of the sea, devoid of dust, holy, abode of auspiciousness, it is you who are Kāśmīrā, it is you who are glorified as Uinā, it is you who, O goddess, are living in the forms of all goddesses.

वैतस्तमम्भस्तव तोयमिधं

मध्वमृताद्वय¹ च² यथा तथास्तु ।

स्तातास्त्व³दम्भस्यपि पापमग्नाः

सद्यो विमुक्ता विमली भवन्तु⁴ ॥ २८५ ॥

285. The water of the Vitastā, mixed with your water, may be such as is the honey mixed with nectar. Bathed in your water, even the sinners become free at once and are purified."

एवं स्तुता कश्यपेन⁵ विशोका समपद्यत⁶ ।

चिन्तयामास च तदा⁷ भर्तृवाक्यं ध्रुवं मया⁸ ॥ २८६ ॥

कर्तव्यमृषि⁹वाक्यं च किं विचारेण वै मम¹⁰ ।

नदी भूत्वा¹¹ जगामाशु कश्मीरा¹² वाक्यमब्रवीत् ॥ २८७ ॥

1. Thus all MSS., मध्वमृताद्य ed Leiden
2. तु H
3. तद AH
4. Thus DE, भवन्ति AH
5. स्तुतासौ मुनिना C
6. Thus other MSS., समपश्यत A
7. Thus D, सर्वदा EF, तदा H
8. Thus other MSS., तथा A
9. मुनि-C
10. हि वै मम G, मे पुनः C
11. भूता A
12. Thus DEF, कश्मीरां A, मुनिः C

286-87. Lauded by Kaśyapa, she became devoid of grief. The giver of boons, (she) thought, "I must act according to the words of my lord and of the sage. Certainly, there is no use of my thinking. Having assumed the form of a river she went quickly. Kaśmīrā spoke:

वज्रं शीघ्रं यावदिह त्वत्प्रतीक्षा सती स्थिता ।

यावत् सा प्रथमं देशं¹ न पावयति² सुन्दरि ॥ २८८ ॥

तावत् पावय³ तोयेन तव नाम भविष्यति ।

तस्या⁴स्तद् वचनं श्रुत्वा विशोका समपद्यत ॥ २८९ ॥

288-89. "Go soon before Satī reaches here to wait for you. O beautiful one, purify (this) country with water before she purifies it first. You will get a good name." Having heard her words she became griefless.

तस्माद् विशोकेति नदी सततं कथ्यते जनैः ।

मनोजवापि⁵ कश्मीरा⁶ सत्यं देव्यं⁷ न्यवेदयत् ॥ २९० ॥

290. That river, therefore is always called Viśokā (Griefless) by the people. Kaśmīrā, whose speed is like that of the mind, also told (everything) to the goddess Satī.

लक्ष्म्या विवेष्टितं श्रुत्वा सती च श्रुतविस्तरा⁸ ।

दृष्ट्वा मार्गेण⁹ चोत्तस्थौ¹⁰ द्यौम्याभ्रमसमीपतः ॥ २९१ ॥

1. देवि H
2. Thus C, पावयति ADEF
3. Thus C, पावय ADEFG
4. तस्य C
5. Thus DEF, मनोरमा AG
6. जागतां तां च कश्मीरान् C
7. दित्यं A
8. बहुविस्तरम् C
9. दृष्ट्वा-A, प्रीतिमार्गेण DEF
10. च तस्या DE

291. Having listened to the activities of Lakṣmī, Sati, who had heard all the details, became pleased and stood waiting in the way near the hermitage of Dhaumya.

आखोर्बिलेन शून्यत्वाद् विशोका चाप्य¹नन्तरम् ।
आजगाम वितस्तां च ददर्श पुरतः स्थिताम् ॥ २९२ ॥

292. Viśokā, too, afterwards, came through the hole of Ākhu as it was vacant and saw Vitastā who was standing in front.

दृष्ट्वा वितस्तां गतमत्सरा² सा
जगाम योगं³ च⁴ तथा⁵ विशोका ।
पुष्पगता तत्र तदा⁶ वितस्ता
जग्राह नाम क्षितिप्रधान⁷ ॥ २९३ ॥

293. O chief of the kings, Viśkoā—freed of all jealousy on seeing Vitastā—joined her. Then Vitastā, who had reached there first, appropriated her name.

कश्मीरां⁸ तु तदा⁹ क्रुद्धा विशोका त्वशयत्¹⁰ प्रभो ॥ २९४ ॥
उपक्षीर्णा¹¹नृतेनाद्य त्वया यस्मादहं खले¹² ।
सती च भ्राविता यस्मात्त्वया मम विवेष्टितम् ॥ २९५ ॥

-
1. वाय A
 2. गतमत्सरां F
 3. योगं A
 4. स G
 5. तथा EDFH
 6. तथा A
 7. स्वमतः क्षितीश C
 8. कश्यपं C
 9. ततः A
 10. Thus DEF, अपश्यत् AGH
 11. Thus emend. from उपक्षीर्णा DGH, उपक्षीर्णम् A, उपक्षीर्णा
ed Leiden
 12. खले G, खलु A

तस्मात्ते प्रायशो भावी जनः खल्वन्ते रतः ।

अपूजनीयो लोकेषु मलवान् कर्मकृत् तथा ॥ २९६ ॥

294-96. O lord, then angry Viśokā cursed Kaśmīrā, "O wicked one, as I have been absorbed by you today by means of falsehood and you have informed Satī about my activities, so your people will be mostly liars, possessed of impurities, hired servants and dishonoured in the worlds.

यन्मे मानं^१ हृतं सत्या न मे वीडात्र^२ जायते ।

यैवाहं सैव कश्मीरे^३ सती देवी न संशयः ॥ २९७ ॥

297. As regards taking away of my prestige by Satī, there is no humiliation to me as the goddess Satī, O Kaśmīrā, undoubtedly is the same as I.

सती लक्ष्मीसमेता तु पावयन्ती ततो जनम् ।

जगाम हलमार्गेण मन्वंमन्वं^४ सरिद्वस ॥ २९८ ॥

298. Then the best among the rivers, namely Satī accompanied by Lakṣmī, went slowly through the way made with the plough, purifying the people.

अङ्गितिदेवमाता तु^५ त्रिकोटित्यभिविधृता^६ ।

संयोगं सहिता^७ देव्या ततः^८ प्राप्ता^९ वितरतया ॥ २९९ ॥

1. Thus ADEFH, नाम C

2. च H

3. कश्मीरा C

4. Thus A, मन्द-मन्द other MSS.

5. Thus DE, C

6. अपिविधृता F

7. Thus C, सहिते G, सहितो ADEF

8. तया C

9. प्राप्ता AG

299. Aditi, the mother of the gods celebrated as Trikoṭī, joined the goddess Vitastā.

ततः शची शक्रपत्नी नाम्ना शक्रपथा नदी ।
ततश्चन्द्रवती नाम दितिर्देत्यारणिर्नृप^१ ॥ ३०० ॥

300. O king, then (joined) Śacī, the wife of Indra, named as river Harṣapathā, and Diti, the mother of Daityas, Chandravatī by name.

एवं क्रमेण या देवी गृह्णन्त्यथ सरिद्वराः ।
जगाम गङ्गाया सार्धं संयोगं^३ सिन्धुना सह ॥ ३०१ ॥

301. Receiving good rivers in this way, the goddess became united with the Gaṅgā and the Sindhu.

वैतस्तमम्भस्सह सैन्धवेन
युक्तं यथा क्षीरमिवामृतेन ।
लावण्ययुक्तं च यथैव^४ रूपं
शीलेन युक्तं च यथा श्रुतं स्यात् ॥ ३०२ ॥

302. The water of Vitastā mixed with that of Sindhu is like milk mixed with nectar, beauty associated with elegance and knowledge associated with good nature.

शौर्यं यथा स्याद् विनयेन युक्तं
धर्मं यथा स्याद् द्विविधेन युक्तम् ।

-
1. v. 300b om. F
 2. गृह्णाति C
 3. सङ्गमं C
 4. तथैव FG

मृत्ता युता वा मृजयैव¹ राजन्
 कामं² यथा स्यान् मनसोपपन्नम्³ ॥ ३०३ ॥
 रत्नं यथा स्यात् कनकेन युक्तं
 आयुर्धनं स्वास्थ्ययुतं⁴ नृवीर ।
 सम्मानयुक्तं⁵ च सर्वं लाभं⁶
 तथा तु⁷ सा तत्र तदा⁸ वभूव ॥ ३०४ ॥

303-4. O king, she became there such as is bravery associated with humility, piety associated with wealth, clay of high quality refined through purification, Kāma associated with mind, gem associated with gold, life associated with health, and profit associated with honour.

तपस्य सुता देवी गङ्गा स्नेहेन यन्त्रिता ।
 बहुमानाम्मुनेर्भक्त्या स्वेनांशेन व्यवर्धयत्¹⁰ ॥ ३०५ ॥
 वितस्ता तु सरिच्छ्रेष्ठां सर्वकल्मषनाशिनीम् ।
 यङ्ग्या सिन्धुस्तु¹¹ विजोया वितस्ता यमुना तथा ॥ ३०६ ॥

305-6. Bound by affection, Tapana's daughter—the goddess Gāṅgā—due to the great respect and devotion for the sage, augmented with her own part the Vitastā, the best of the rivers, the destroyer of all sins. The Sindhu should be regarded as the Gāṅgā and the Vitastā as the Yamunā.

1. मृतायुतायां FH, मृत्ता युता स्यान्मृजयापि C
2. कामो C
3. मनसोपपन्नः C
4. Thus ADEF, साधुः cd Leiden
5. Thus F, स्वास्थ्ययुतं D, स्वस्थियुतं AC, स्वस्त्यायुतं cd Leiden
6. समायुक्तं A, सम्मानयुक्तः C
7. लाभः C
8. सर्वं C
9. तथा C
10. व्यवर्धयन् F, विवर्धयत् H
11. सङ्गस्तु G, सिन्धुश्च A H

त प्रयागसमो देशस्तयोर्यत्र तु¹ सङ्गमः ।

गङ्गातोयमयादाय गङ्गां तु यमुनाब्रवीत् ॥३०७॥

307. The place, where there is the confluence of these two, should be regarded as equal to Prayāga. Appropriating the water of the Gaṅgā, the Yamunā said to the Gaṅgā:

प्रयागे²स्पृहृतं नाम त्वया मे वरवर्णिनि ।

कश्मीरायां³ तथा नाम मया चापहृतं तव ॥३०८॥

308. "O possessed of beautiful colour, at Prayāga my name is appropriated by you and in Kāśmīrā your name has been appropriated by me."

तामब्रवीत्ततो⁴ गङ्गा भूय एव मया तव ।

हृतव्यं⁵ नाम सुभगे यदाहं सिन्धुसंज्ञिता ॥३०९॥

309. Then the Gaṅgā said to her, "O beautiful one, I must again appropriate your name when I am designated as Sindhu."

बृहद्वचः⁶

इति तथ्यं सतीज्ञात्वा हलमार्गात्तु⁷ सिन्धुमा⁸ ।

हिमालयान्तं⁹ प्रययौ पादितात्मा¹⁰ परं¹¹ नदी ॥३१०॥

-
1. तत्र च A
 2. Thus other MSS., प्रयागो A
 3. कश्मीरेषु C.
 4. तत्र H
 5. हृतव्यं A G
 6. उवाच add D
 7. च A
 8. सिन्धुतः C
 9. हिमाचलान्तं E
 10. पादितात्मा cd Lahor.
 11. पुरं G

310. Having come to know this fact, Sati—the river going in the company of the Sindhu—divided itself and did not go beyond the Himālaya, through the way made with the plough.

पुनस्तां तु महाभागामृषिः प्रोवाच कश्यपः ।

अवश्यं हलमार्गेण गन्तव्यं सुभगे त्वया ॥३११॥

अन्यथा देश एवा^१यं सरस्वमुपयास्यति ।

भूयो भूयश्चोद्यमाना कश्यपेन सरिद्वरा ॥३१२॥

क्रोधात्ततो विनिष्क्रान्ता हलमार्गेण तेन सा ।

तस्मिन् देशे प्रसन्नापि दृश्यते^२ कलुषा नदी ॥३१३॥

311-13. The sage Kaśyapa again spoke to her possessed of great fortune: "O beautiful one, you must necessarily go by the way made with the plough, otherwise the whole country will be turned into a lake." Persuaded again and again by Kaśyapa, that excellent river went in anger through the way made with plough. So, though clear, she is seen as a dirty one at that place.

कश्यप उवाच

वितस्तास्या सरिद्रूपा देवि त्वं पर्वतात्मजे ।

तपस्विनी परा^३ शर्वा^४च्छर्वं पत्न्यसि^५ नो नदी ॥३१४॥

314. Kaśyapa said : "Assuming the form of a river called Vitastā, O goddess, the daughter of the mountain, you are not a river (but) an ascetic lady, wife of Śarva, even higher than Śarva.

1. चैव G

2. दृश्यति H

3. पुरा G

4. सिद्धिः C

5. अपि A

अद्विवत्तासि भद्रं ते तद्देहाच्छृङ्गिणी¹ नदी ।
शम्भुनोदासि रुद्राणी खवन्त्वसि भयार्थिता² ॥३१५॥

315. May there be happiness for you. You are the daughter of the mountain and on account of (being born) from his body are (called) the mountain-river. O wife of Rudra, you are borne by Śambhu and being requested, you flow (in the form of a river).

त्वय्यपि तशरीरा ये पापिष्ठाः स्वर्गता अपि³ ।
दृष्ट्वा रमन्ते स्वं देहमुह्यमानं⁴ तवोर्मिभि⁵ ॥३१६॥

316. Those great sinners also who having offered their bodies to you are gone to heaven are pleased to see their bodies carried away by (your) waves.

विस्मयं⁶ ते नरा जग्मु⁷ दृष्ट्वा तं देहमात्मनः ।
स्वर्गताः स्मोऽथ चोमायां क्रीडामो जलमध्यगाः ॥३१७॥

317. They are surprised to see their bodies (and say), "We are in heaven, and being in the water, are still sporting in (the river which is a form of) Umā.

तवोद्गारं स्तरङ्गाख्यैः⁸ देवि मास्तु चोदितः ।
शीतैः⁹ शीकरजैर्नृणाम् नारकोऽग्निः प्रशाम्यति¹⁰ ॥३१८॥

-
1. देहासङ्गिनी AH
 2. Thus ACH, च यार्थिता other MSS.
 3. अपि सुता A
 4. चोह्यमानं A
 5. Thus H, तथोर्मिषु A, तथोर्मिभिः G, तथोर्मिभिः other MSS.
 6. विस्मायं A
 7. गता नरा विस्मयन्ते C
 8. तवोद्गारेः A
 9. शीतः
 10. First and second pādas om. H

318. O goddess, the fire of hell for the human beings is pacified with your cool outpourings called waves, born of water-drops and sent forth by the wind.

प्रदीपादीपिभिर्देवि तया वर्तिभिर्हृमिभिः¹ ।

त्रिःसप्तनारकं² वह्निं नृणां शमयसेऽग्निजे ॥३१९॥

319. O goddess, born of the mountain, you pacify the fire of three times seven hells for the human beings by means of your waves shining with earthen lamps.

स्नानं ये तु करिष्यन्ति तव पुण्ये नरा जले³ ।

ब्रह्मलोकं गमिष्यन्ति महापातकिनोऽपि ते ॥३२०॥

320. Those persons who will take bath in your holy water, shall go to Brahmaloка, even if they have committed Great Sins.

यामीं तु यातनां घोरां भ्रुकुटीभङ्गचोदिताम्⁴ ।

स्वप्नेऽपि⁵ पश्यन्ति ते न ये स्नाताप्सु⁶ सकृत्तव ॥३२१॥

321. Those who bathe even once in your waters, do not see, even in dream, the dreadful tortures of Yama induced by the contraction of his eye-brows.

तव भक्तस्य विप्रस्य नित्यं कर्मानुसिद्धतः ।

मोक्षदं मुनयः स्नानं गङ्गायां स्वर्गदं विदुः ॥३२२॥

1. कूर्मभिः E

2. नारकिं D

3. जले सुराः A, जले नराः F

4. यामीश्च यातना घोरा भ्रुकुटीभङ्गचोदिताः A, —भ्रुकुटीतटचोदिताः D

5. स्वप्नेऽपि ते न पश्यन्ति DE

6. वेप्सु स्नान्ति C

322. The sages know that for a Brāhmaṇa always performing (his) duties, a bath in you is the giver of salvation and a bath in the Gaṅgā is the giver of heaven.

अतिप्रभावयुक्तासि त्रिलोक्यस्यापि पावनी ।

जनित्री सर्वदेवानामुमा देव्यसि नो नदी ॥३२३॥

323. Purifier of even the three worlds, you are possessed of great influence. O goddess, you are Umā, the mother of all gods and not a river.

देवानां त्वं^१ धृतिर्देवि देवानां भारती^२ यया^३ ।

तृप्तिश्च सर्वभूतानां निम्नगे त्वं सदा भुवि ॥३२४॥

324. O goddess, (you are) the solidity of gods, the goddess Bhārati of gods. O river, you are always the satisfaction of all beings on the earth.

प्रसादं कुरु मे देवि निर्गच्छ भवनावितः ।

अविशुब्धेन मनसा देशस्यास्य हिते रता ॥३२५॥

325. O goddess, do favour upon me. Engaged in the welfare of this country, go further from this abode with an unannoyed mind.

अर्धं देहाद्वरस्य त्वं देवपत्न्यसि नो नदी ।

सिन्धुसंगमनं यावद् धावन्ती याहि^४ मेऽर्थिता ॥३२६॥

326. You are half of the body of Hara. You are the wife of the God and not a stream who while running to meet Sindhu have been requested by me.

1. तु H

2. भारते E

3. Thus A, तथा other MSS.

4. यावन्त्यायाहि A, धावमाने C

पतित्वे¹ शङ्करस्त्वेको नापरोऽधिष्ठितस्ततः² ।
 सिन्धुसंगमनेनाशु व्रजस्व स्वर्पति शिवम्³ ॥३२७॥

327. Śaṅkara alone is your lord and the ocean is not different from Him. Go quickly to your lord Śiva by meeting the ocean.

निशम्यैवं पुनर्देवी सस्मारोक्तं यथा स्वयम् ।
 स्मृत्वा⁴ सोत्कण्ठिता भर्तु⁵र्गमने मतिमादधे⁶ ॥३२८॥

328. Having heard thus, the goddess again remembered her own saying and becoming eager, made up her mind to go to him.

ततो वेगेन महता सीमन्तमिव कुर्वती ।
 हिमाचलस्य प्रययी तोयशीलोपमा⁷ नदी ॥३२९॥

329. Then, the stream bearing resemblance to a hill of water, went forth with great force, doing as it were the parting of Himālaya's hair.

ततस्तु संगता नद्या⁸ कृष्णया सह पार्थिव ।
 तया सरित्वराभिश्च शतशो ऽथ सहस्रशः ॥३३०॥

330. O king, then she joined the goddess Kṛṣṇā and hundreds and thousands of other nice rivers.

1. पतित्वे A, पतित्वे F
2. यतः C
3. Third and fourth Pādas om. E
4. स्मृता G, स्मिता C
5. Thus GDEF, तस्य A
6. मतिः G
7. Thus D, तोयशूल्योपमा G, तोयशीलोपमा A, तोयमार्गेण सा E
8. Thus A, देव्या other MSS.

स्वैराजकानां¹ मध्येन मात्राणां चैव भागशः ।

भोगप्रसूयमतिक्रम्य गङ्गाया सह संगता ॥३३१॥

331. Passing through the middle of Svairājakas and a part of Mātras, and crossing Bhogaprastha, it joined the Gaṅgā.

एषा हि² पापशमनी वितस्ता निम्नगोत्तमा ।

कश्यपस्य तु वाक्येन लक्ष्म्या सह गता क्षितिम् ॥३३२॥

332. Verily this sin-destroying Vitastā—the best of the rivers—appeared on the earth in the company of Lakṣmī, due to the instruction of Kaśyapa.

अदितिश्च दितिश्चैव शची च मनुजेश्वर ।

तपनस्य सुता या च या च गङ्गा सरिद्वरा³ ॥३३३॥

333. O king, (there appeared) also Aditi, Diti, Śaci, the excellent river Gaṅgā and the daughter of the Sun, i.e. Yamunā.

एवं वसन्त्यां⁴ प्रययौ⁵ कश्मीरायां⁶ चतुर्गुणम्⁷ ॥३३४॥

पूर्णे चतुर्गुणे तस्मिन् कृत्वा धान्यादिसङ्ग्रहम् ।

आश्वयुज्यामतीतायां निर्ययुर्मानवा बहिः ॥३३५॥

334-35. Living thus in Kaśmīrā the four aeons passed. After the completion of those four aeons, at the end of the

1. स्वराजकानां D

2. एषासौ CG

3. इति नीलमते वितस्ताजन्म add DEGH, इति श्री नीलमत-पुराणे वितस्ताप्रसादवर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C Then follows बृहदश्व उवाच CD, verb om. FG

4. वसन्त्या A, वसन्तु C

5. प्रययुः C

6. कश्मीरेषु C

7. चतुर्गुणाः C

month of Āśvayuj, the human beings went out after having made collections of rice etc.

काश्यपश्चन्द्रदेवास्यो वृद्धो ब्राह्मणपुङ्गवः¹ ।

न निर्जगाम निर्वेदाच्चोदितोऽर्थेन भाविना ॥३३६॥

336 An old good Brāhmaṇa named Candradeva—descendant of Kaśyapa—did not go out due to despondancy and due to being ordained by future events.

क्रोडानिमित्तं च² भयान्निकुम्भस्य न घातितः ।

ब्राह्मणेन³ पिशाचास्तु⁴ चिक्रीडुस्तेन ते तदा⁵ ॥३३७॥

रज्जुबद्धेन तु यथा पक्षिणा नृप दारकाः ।

कल्यमानः⁶ पिशाचैस्तु निर्वेदं परमं ययौ ॥३३८॥

337-38. He was not killed due to the fear of Nikumbha and also for the sake of sport. The Piśācas, then, played with that Brāhmaṇa as the little boys (play) with a bird tied to a string. Agitated by the Piśācas, he obtained complete indifference (to worldly objects).

हिमेन शीतेन तथा पिशाचैः

संपीड्यमानो द्विजवृद्धवर्यः⁷ ।

बन्धाम तत्रैव विमूढचेता

भ्रमन् ययौ यत्र स नागराजः ॥३३९॥

1. मानवपुङ्गवः E

2. तु H

3. Thus GH, ब्राह्मणोऽसी C ब्राह्मणैस्तः other MSS.

4. पिशाचैस्तु G, पिशाचादथ H, पिशाचैस्तः C

5. Second and third pādas of this verse om. D

6. कल्यमाना AD

7. द्विजवर्यवृद्धिः G

339. Oppressed by the Piśācas and with cold and snow, that old good Brāhmaṇa roamed with a perplexed mind and while roaming, he reached (that place) where (lived) that king of the Nāgas.

यस्मिन् वेशे त्वनन्तेन हलं पूर्वं निवेशितम्¹
तत्र नीलस्य वसतिः पूर्वमेव सुभाविता ॥३४०॥

340. At the place where Ananta had formerly fixed his plough, there (existed) since olden times, the highly exalted abode of Nila.

एतस्मिन्नेव काले तु नीलो नागपतिर्विभूः² ।
सेव्यमानो निकुम्भेन पिशाचेन महात्मना ॥३४१॥

नागेश्चात्युत्कर्षे⁴ भूमिः पर्यङ्कवरमाश्रितः ।
आस्ते गिरिवरस्याधो घनदस्य महात्मनः ॥३४२॥

341-42. At that very time, the mighty Nila, the lord of the Nāgas, seated on a hicc couch under Dhanada, the best of the mountains, was being served by the high-souled Piśāca Nikumbha and highly powerful and dreadful Nāgas.

नागास्तं नागराजानं नागकन्याश्च भूरिशः ।
उपासन्त महात्मानं कश्मीरायां⁵ कृतालयाः ॥३४३॥

343. The Nāgas and the Nāga-maidens who had made their abodes in Kaśmīrā, waited in large numbers upon that Nāga-king.

-
1. फलं सर्वं निवेदितम् G, फल पूर्वं निवेदितम् H
 2. नाम—A
 3. Thus corrected from प्रभुः by H
 4. उत्कर्षः E
 5. कश्मीरेषु C

केचित् स्तुवन्ति राजानं केचिद् बीजन्ति पन्नगाः¹ ।

केचिद् वरासनगतं² पर्युपासन्ति³ धार्मिकम् ॥३४४॥

344. Some of the Nāgas were praising the king, the others were fanning (him), while others, again, were waiting upon him, the pious one seated on an excellent couch.

तेषां मध्यगतं नीलं नीलाञ्जनचयोपमम् ।

मुकुटेनार्कधर्णेन कुण्डलैश्च विराजितम् ॥३४५॥

विद्युद्द्योतिता⁴ वर्णेन वाससैकेन⁵ शोभितम् ।

चन्द्ररश्मिनिकाशेन तथा चीनांशुकेन⁶ च ॥३४६॥

वितानेन विचित्रेण किङ्किणीजालमालिना ।

तथा फणशतैर्⁷भोमैः सप्तभिः संविराजितम्⁸ ॥३४७॥

रत्नोज्ज्वलं दीप्तरत्नै⁹ र्ज्वालामालासमाकुलम् ।

तं दृष्ट्वा चन्द्रदेवस्य नीलोऽयमभवत्¹⁰ मतिः ॥३४८॥

नूनं¹¹ प्रसादात्तस्यैव भुजङ्गाधिपतेः¹² प्रभोः ।

-
1. First two pādas om. A,—वन्दन्ति भूरिशः II
 2. Thus CH, वरासनगताः other MSS.
 3. पर्युपासन्त CH
 4. Thus A, विद्युद्द्योत other MSS.
 5. वससैकेन A
 6. दीनांशुकेन च DF
 7. फणिशतः F
 8. Thus C, तं विराजितम्, D सुविराजितम् A
 9. Thus ADEF,—दीप्तरत्नैः C
 10. Thus other MSS, अवदन् A
 11. ततः C
 12. Thus E, भुजङ्गाधिपतेः H

सोपसर्प्य¹ द्विजो नागं कृत्वा प्राध्ययनं² पुरः ॥३४९॥

जानुम्यामवनिं गत्वा तदा स्तोत्रमुदीरयत्³ ॥३५०॥

345-50. Seeing in their midst, Nila, resembling a mass of black antimony, shining forth with his ear-rings and the diadem of sun-like colour, adorned with one garment shining like the lightening, and the China-silk resembling the rays of the moon, shining due to a variegated canopy decorated all around with rows of little bells and due to seven hundred terrible snake-hoods radiant with jewels and surrounded by garlands of effulgence spread forth by gems of the lamps studded with gems, Candradeva thought "This must be Nila." Due to the favour of that mighty lord of the serpents, that twice-born approached the Nāga, did obeisance, touches, the earth with his knees and then pronounced the hymn of praise.

चन्द्रदेवः

नमस्ते नागराजेन्द्र नील नीलोत्पलद्युते ।

नीलमेघचयप्रहृष नीलतोयकृतालय ॥३५१॥

फणानां त्वं शर्तर्नागि शोभसे सप्तभिः सदा ।

सप्तसप्तिरिवाचिष्मान् राजसे त्वं गभस्तिभिः ॥३५२॥

351-52. Candradeva said: "Salutation to you, O Nila, sovereign-king of the Nāgas, possessed of lustre like that of the blue lotus, resembling a mass of blue clouds, having abode

1. उपसर्प्य G

2. परिक्रमं A, प्रक्रमणं C, स्वस्त्ययनं H

3. उदीरयेत् DEFG, उदरिरत् C

इति नीलदर्शनम् add DEF, इति श्री नीलमते H, इति नीलमते नीलदर्शनम् A, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवनीलपरिज्ञानं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः

Then follows चन्द्रदेव उवाच C, verb om. A

Ed. Leiden v.v. 338b-340

in dark blue waters, you shine, O Nāga, with seven hundred hoods, You blaze forth like the seven-horsed sun, with rays.

त्वं नील नीलाय¹ विनीतपार्प

देवेश देवरपि वृश्यसे² त्वं ।

नागेन्द्र³ भोगेन्द्र⁴ इवाम्बरस्थो⁵

ध्यानेन विद्वद्भिरिवामृताख्यः⁶ ॥३५३॥

353. O Nīla of dark blue complexion, O lord of the gods, G king of the Nāgas, you —chief of the hooded ones, sitting in the sky and called immortal—are seen, as it were, through meditation, by your own gods who are wise and who have subdued sins.

त्वं नील यज्ञेश⁷ इवासनस्थो⁸

वेदार्यविद्विभविषिर्विधानं ।

संस्कारकार्येषु⁹ सुरागकृद्भिः¹⁰

राराध्यसे मोक्षफलाय विप्रैः ॥३५४॥

354. O Nīla, enthroned like the lord of sacrifice you are propitiated with various rites, for the attainment of salvation,

1. Thus C, corrected thus from नीलायि by G, latter reading other MSS., गत्वा तथा नीलायिपार्पः A, गत्वा नील नीलायि पार्पः H

2. नेदयसेदा C

3. ध्यानेन E

4. भोगेन्द्रमिव FGH

5. अम्बरस्थं FH, अम्बरस्ते G, अम्बरस्थे other MSS.

6. अपीड्यमानः C, इवामृताख्यम् other MSS.

7. Thus C, यज्ञेशमिव other MSS.

8. Thus C,—स्थम् other MSS.

9. संस्कारकार्येषु B

10. सनागकृद्भिः B, सुरागकृद्भिः C

by the Brāhmaṇas who know the meaning of the Vedas and perform proper sacrifices in worldly matters.

नागेन्द्र¹ नीलाचिरिवामरेक्षं
 विज्ञायते सूर्य² इवाम्बरस्थः³ ।
 त्वं⁴ नील नीलाचिरिव⁵ ज्वलानो⁶
 भक्तस्य⁷ कार्याणि च साधयानः⁸ ॥३५५॥

355. O lord of the Nāgas, the chiefs of the gods recognize you as fire and as the sun in the sky. Shining like fire, O Nila, you accomplish the deeds of your devotees.

दृष्टो⁹ मया हेतुभिरापतन्तं
 सर्वस्य जन्तोर्वसते यतोऽद्य ।
 स्मृतस्ततो मोक्षय मेऽतिदुःखात्
 त्रायस्व विप्रस्य नमो नरेन्द्र¹⁰ ॥३५६॥

356. By me you have been seen as appearing for some reason, though you dwell in all the beings. Then remembered, you release⁶ me from the great calamity. Salutation to you, O lord of men, protect (this) Brāhmaṇa.

-
1. नागेश नीलाचिरिवामरेक्षः C
 2. Thus C, सूर्यम् other MSS.
 3. Thus C, —स्थम् other MSS.
 4. Thus ABCDF, त्वं E
 5. Thus C, नीलाचिम् other MSS.
 6. उज्ज्वलश्च C, ज्वलश्च G, ज्वलन्तं ABDEFH
 7. स्वभक्तकार्याणि G
 8. विधास्यमानः C, साधयन्तम् other MSS.
 9. Thus C, दृष्टं other MSS.
 10. नागेन्द्र DEF

त्वं नील¹ नीरोद्ययप्रकाशो

विराजसे² विष्णुरिवामरेशः³ ।

विधे विधाता रमसे⁴ यमेशं⁵

त्वं⁶ वासुदेव⁷प्रणतः सर्वे⁸ ॥३५७॥

357. O Nila, shining with the multitude of water-torrents, you shimmer like Viṣṇu, the lord of the immortals. Being a creator of the creator, you enjoy the company of the lord of Yama and always bow down before Vāsudeva.

त्वां⁹ नील नीलाम्बर नीलनेत्र¹⁰

आकाशवत् सर्वगतं सुरेशम् ।

ध्यात्वा¹¹ नरो योऽप्यजितेन्द्रियो वा

नागेन्द्र मुच्येत तव प्रसादात् ॥३५८॥

358. Clad in blue raiment and possessed of blue eyes, O Nila, O lord of the Nāgas, even a man of unrestrained senses who contemplates you—the lord of the gods and all pervading like the Ether—is saved by your grace.

1. नीर G

2. Thus B, विडौजसे ADFGHD

3. Thus AC, अमरेशं H, अमरेशः other MSS

4. रमसी A

5. यमीशं A, फणीश C

6. त्वां C

7. वासुदेवं CG

8. प्रणतोऽस्मि नित्यम् C.

Third and fourth pādas of v. 357 and first two pādas of v. 358 om. H

9. त्वं ABDEF

10. नेत्रम् AFG

11. ध्यायन् C

नील त्वामेव वेदार्थं जगु वेदाः सनातनम् ।

ध्येयं ब्रह्म¹ मुमुक्षूणां कामिनां चार्यसाधनम् ॥३५९॥

359. O Nila, the Vedas have sung about you—the eternal one—as the essence of the Vedas, the object of worship in the fire, the fulfiller of the desires of those who seek salvation and those who are ambitious (of material gain).

त्वत्प्रकाशं यतो² ब्रह्म निष्कलं निर्मलं³ परम् ।

सूक्ष्मतो व्योम⁴ निर्दिष्ट⁵ सर्वगान्धर्वकृत्रिमम् ॥३६०॥

360. Illumined by you the Brahma is indivisible, pure and the highest. Due to its minuteness, it is called Ether and is even with all the limbs, uncreated.

अकिञ्चन्भावस्तत्त्वम⁶ तिसूक्ष्मस्य नो पृथोः⁷ ।

अयश्चियान् महार्थत्वं⁸ तव⁹ तस्याहरस्य च¹⁰ ॥३६१॥

361. O Akiñcanya, you, too, have not been able to explain the true essence of that highly minute (and still) great one. For being the support of all the elements, you are the great essence of your ownself and of that imperishable one,

कद्रूः पुत्रसहस्रेण नागराजेन्द्र शोभिता ।

त्वया तु राजते¹⁰ इत्यर्थं विष्णुर्नवादितिर्यथा ॥३६२॥

-
1. ब्रह्म H
 2. इतो A
 3. निर्मलं निष्कलं C
 4. येन—CH
 5. अकिञ्चनोऽसि देव त्वम् C
 6. अति सूक्ष्मोऽसि च पृथुः C
 7. अयश्चयो महार्थत्वं C
 8. स्तव्यः C, तत्र H
 9. तस्याहरस्य E
 10. शोभते E

362. O Lord of the Nāga-kings, Kadrū adorned with a thousand sons shines exceedingly by you only as Aditi by Viṣṇu only.

त्वमेव तपसात्यर्थं तथा विद्योतसे प्रभो¹ ।

तोयं हिमं शीकरं च² तथा मुञ्चसि घामिकं³ ॥३६३॥

363. O Lord, you alone shine so much with penance and send forth water, snow and showers.

प्रजापतिः कश्यपो हि सर्वभूतपिता प्रभो⁴ ।

त्वया तु शोभतेऽत्यर्थं पुत्रेणात्यन्तघामिकं ॥३६४॥

364. O highly pious one, Prajāpati Kaśyapa—the father of all beings—is adorned exceedingly by having you as a son.

त्वयि धर्मश्च सत्यं च क्षमा च सततं प्रभो ।

देवामुरविमर्षेषु शतशोऽथ सहस्रशः ॥३६५॥

त्वया⁵ विनिहता⁶ देव्या देवब्राह्मणकण्टकाः ।

वरदस्त्वं वरेण्यश्च मुरारिबलहा⁷ प्रभो⁸ ॥३६६॥

365-66. O Lord, in you there is piety, truth and forbearance. In the wars amongst the gods and the demons, you have slain hundreds and thousands of the demons who were (like) thorns for the gods and the Brāhmaṇas. O mighty one, you

1. तथा E

2. शीकरं F

3. These two pādas om. AH

4. These two om. AH

5. तदा G

6. विनिहतो C

7. वरारि—ACEFG वारिबलहा H

8. Thus A, विभो other MSS.

are the giver of the boons, worthy of attainment and slayer of the armies of the enemies of the gods.

भक्तानुकम्पो भक्तश्च देवदेवे जनार्दने ।
तस्यातिदयितश्चासि यथा नागः स वासुकिः ॥३६७॥

367. Having compassion on your devotees, you are highly devoted to Janārdana, the god of the gods. You are exceedingly dear to Him as is that Nāga Vāsuki.

धनवस्ते सखा नाग यथा शर्वस्य नित्यदा ।
धनदश्चासि भक्तानां^१ धनेश इति विभ्रुतः ॥३६८॥

368. O Nāga, the Dhanada ("Wealth-giver", the name of a mountain) is always your friend as of Śiva. Well-known as the lord of wealth, you give wealth to (your) devotees.

नागानां त्वं गतिं नित्यं देवानामिव^२ वासवः ।
भक्तिमानस्मि ते नित्यं तच्च जानासि धार्मिक^३ ॥३६९॥

369. You are the refuge of the Nāgas as Indra is of the gods. O pious one, know that I am full of devotion for you.

नील उवाच
स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ विष्टयासि भेऽन्तिकम् ।
अर्चनीयोऽसि विप्रेन्द्र ह्यतिविस्त्वं मतो मम^४ ॥३७०॥

370. Nīla said: "Hail to you, O best among the twice-born. O lord of the Brāhmaṇas, Luckily you have approached

1. ईत्यानां E

2. अपि H

3. नीलमते नीलस्तोत्रम् add ADEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवकृतं नीलस्तोत्रवनं नामकोनचत्वारिंशोऽध्यायः C

4. 370 b occurs before 370 a in E

me and are to be honoured as you have been regarded as a guest by me.

वरं वरय भद्रं ते यथेष्टं मनसि प्रियम् ।

गृहं च मे तथा पश्य तत्र आस्त्व¹ च यथासुखम् ॥३७१॥

371. Happiness to you ! Ask for a boon which is desired by you and is dear to your heart. Visit my home and stay there as it may please you."

चन्द्रदेवः²

अवश्यं मे³ वरो देयस्त्वया नागेन्द्रसत्तम ।

वरयामि वरं देव तं मे त्वं दातुमर्हसि ॥३७२॥

372. Candradeva (spoke): "O best among the Nāga-chiefs, you must give me a boon. I ask for a boon and you are worthy of granting that to me.

कश्मीरायां⁴ जनो नित्यं वसतां भीमविक्रम ।

विलयते हि सदा लोको निष्क्रमन्⁵ प्रविशन् पुनः ॥३७३॥

373. O possessed of terrible prowess, let the human beings live constantly in Kāśmīrā. The people are always oppressed in going away and coming again.

गृहाणीह नरास्त्यक्त्वा गुराणि विविधानि च ।

वसन्तु त्वत्प्रसादेन वरमेतद्बतं⁶ मया ॥३७४॥

1. Thus C, तत्रास्त्व other MSS.

2. उवाच add G

3. Thus A, मे other MSS.

4. कश्मीरेषु CG

5. निष्क्रामन् CG

6. वर एष वृत्तो CG

374. Leaving their homes and cities of various sorts, the human beings¹ May they live (here) with your favour. This is the boon I solicit for.

नीलः²

एवमस्तु द्विजश्रेष्ठ वसन्तिवह नराः सदा ।

पालयन्तस्तु³ मद् वाक्यं केशवाद् यन्मया श्रुतम् ॥३७५॥

375. Nīla (said): "O best among the twice-born, it will be so. Acting upon my instructions received by me from Kēśava, the human beings may live here constantly."

बृहदश्वः⁴

एवमुक्त्वा तवा नीलो ब्राह्मणं त्वं निवेशय⁵ ।

नीत्वा संपूज्य सन्भोज्य⁶ ब्राह्मणस्य⁷ यथाविधि ॥३७६॥

कश्मीरवासां वसत्यर्थं⁸ नाचाराणि⁹ जगाद वै ।

द्विजश्चोवासा वन्मासान् सुखं¹⁰ नीलनिवेशने ॥३७७॥

376-77. Saying thus, Nīla took the Brāhmaṇa to his home, worshipped him, fed him properly and told him the practices (to be followed) for living in Kāśmīrā. The Brāhmaṇa also lived happily in the home of Nīla for six months.

चैत्र्यां ततो व्यतीतायां प्राविशत्¹¹ सर्वतो जनाः¹² ।

राजा बीरोदयाख्यश्च हस्त्यश्वैर्बद्धभिर्वातः ॥३७८॥

-
1. Some verses seem to be lost here.
 2. उवाच add CG
 3. पालयन्तु च A
 4. उवाच add CD
 5. First two pādas of this verse om. A
 6. सन्भोज्य संपूज्य CG
 7. ब्राह्मणं तं CG, ब्राह्मणं च H
 8. कश्मीरवासस्तैर्वर्ण्यं CG
 9. सदाचारां CG
 10. Thus corrected from सुखी by A, former reading H, सुखी C
 11. प्राविशन् CG
 12. जनाः CG

378. When the (full moon night) of Caitra had passed, men poured in from all sides and there came also the king named Virodaya surrounded by many horses and elephants.

प्रविष्टे तु^१ जने तस्मिन्^२ द्विजो नीलेन योजितः
युवा धनौघसहितो^३ ययौ वीरोदयं^४ नृपम् ॥३७९॥

तस्य सर्वं^५ यथा वृत्तं कथयामास स द्विजः^६ ।
राजापि सर्वलोकेषु कथयामास पारिवं ॥३८०॥

379-80. When the human beings had entered, the young Brāhmaṇa appointed by Nila approached king Virodaya with hoards of wealth and related to him the whole account. The king also related the whole incident to all the people.

नीलोक्तं वचनं कुर्वन्ततः प्रभृति वं जनः ।
उवास सततं हृष्टः कश्मीरायां^७ कृतालयः ॥३८१॥

381. Since then, human beings acting upon the instructions of Nila lived happily in Kaśmirā after constructing houses there.

कृत्वा पुराणि ग्रामाणि^८ तीर्थान्यायतनानि च ।
गृहाणि च विचित्राणि ह्युवास^९ वसति जनः ॥३८२॥

-
1. प्रविष्टेषु CG
 2. जनौघेषु CG
 3. जनौघसहितो AH
 4. वीर्योदयं H
 5. मय्यक् E
 6. Thus corrected from स द्विजः by A
 7. कश्मीरेषु CG
 8. ग्रामादिव CG
 9. चकार CG उवास A

382. Having constructed various sorts of houses, temples, sacred places, villages and cities, the people lived in that dwelling-place.

ततः¹ प्रभृति देशेऽस्मिन् स्वल्पं हि पतते² हिमम् ।

अनस्तु³ नीलवचनं⁴ पालयत्येव नित्यशः⁵ ॥३८३॥

383. Since then, very little snow falls in this country and the people always obey the words of Nila.

वंशम्पायनः⁶

एवमुक्तः स गोविन्दो⁷ बृहवश्वेन भूभुजा⁸ ।

पप्रच्छ भूयस्तमृषि जातकौतूहलस्तदा⁹ ॥३८४॥

384. Vaiśampāyana (said) : Told thus by Brhadaśva, king Gonanda, possessed of curiosity, asked that sage again:

कान्याचाराणि¹⁰ नीलेन चन्द्रदेवाय भार्गव ।

पुरा प्रोक्तानि¹¹ वृत्तानि¹² कथयस्व महाद्युते¹³ ॥३८५॥

-
1. तदा C
 2. निपतति CG
 3. जनाश्च CG
 4. वाक्यानि CG
 5. पालयन्तोऽनिशं मुदा CG,—सर्वदा E, नित्यदा H
 6. उवाच add CG
 7. गोविन्दो DH
 8. भूमिपः CG
 9. गोविन्दः add CG, उवाच add C
 10. का वाचाराश्च CG
 11. प्रोक्ताश्च CG
 12. तान् मह्यं CG
 13. महामते CG, महामहे A

385. O descendant of Bhṛgu, possessed of great lustre, tell me as to which were the holy practices which Nīla, formerly, pronounced to Candradeva?

बृहदश्वः¹

रौक्मपीठस्थितं² विप्रं नागः पर्यङ्कमाश्रितः³ ।

उवाच यत्तदा राजस्तच्छृणुष्व समाहितः ॥३८६॥

386. Br̥hadaśva (said): O king, listen attentively to that which the Nāga—seated on a couch—told the Brāhmaṇa seated on a silver stool.

नीलः⁴

प्रणिपत्य हृषीकेशं पराशरं गुह्यं⁵ हरिम् ।

कश्मीरायां⁶ वसत्यर्थं⁷ वक्ष्याम्याचरणं तव ॥३८७॥

387. Nīla (said): "Having bowed before Hr̥ṣikeśa Hari the preceptor of Parāśara, I shall relate to you the practice (to be followed) for living in Kaśmīrā.

आश्वयुज्यां निकुम्भस्तु नित्यमायाति काश्यपः⁸ ।

हत्वा पिशाचान् संद्वेष्टामे बालुकार्णवगान् बहून् ॥३८८॥

388. O son of Kaśyapa, on Āśvayujī always, there comes Nikumbha, after killing in battle, many Piśācas gone to the sea of sand.

1. उवाच add C

2. शैव्यं पीठं स्थितो A, रौक्मपीठस्थितो नागः H

3. पर्यङ्कञ्च तथाश्रितः AH, पर्यङ्कमाश्रितः G

4. उवाच add CG

5. चराचरगुह्यं A, पराशरगुह्यं H

6. कश्मीरायां CG

7. च सत्यर्थं A

8. काश्यप A

पूजार्थं तस्य कर्तव्या¹ कामुदी² तां निबोध मे³ । ३८९॥

389. The full moon night should be celebrated for his worship. Know that from me.

सुधावधाताः⁴ कर्तव्याः⁵ पूजिताश्च तथा गृहाः⁶ ।

पुम्निः स्नातानुलिप्तेश्च भाव्यं⁷ बालैर्विशेषतः ॥३९०॥

390. The houses should be white-washed and worshipped. Men, especially the children, must take bath and anoint themselves.

न भोक्तव्यं विवा चापि तद्दिनं पुरुषैः सदा⁸ ।

केवलं भोजनं देयं बालातुरजनस्य च ॥३९१॥

391. Men should not eat anything on that day. Food should be given only to the children and the sick.

सफलैः⁹ पुष्पसङ्घातैः¹⁰ पूजनीयास्तदा¹¹ गृहाः¹² ।

चन्द्रोदये ततः प्राप्ते सम्प्रज्वाल्य हुताशनम् ॥३९२॥

1. कर्तव्यः F

2. कामुदी C

3. ते CG, second pāda om. EF

4. सुधावधाता A

5. कर्तव्या om. H

6. ब्रह्मस्था F, First two pādas om. EF

7. सार्वं E

8. सह A

9. भोजनैः E, सफलैः CG

10. Thus A, सफलैः पत्रैः E पत्रसंघातैः OGH

11. तथा CG

12. गृहाः E

वद्रे चन्द्रमुमां स्कन्वं नासत्यौ नन्दिनं तथा ।

पूजयित्वा^१र्घमा^२ल्यादिनैवेद्यं^३ इच पृथक् पृथक् ॥३९३॥

392-93 The houses should be worshipped with heaps of leaves along with fruits. Having kindled fire after the rise of the moon, one should worship Rudra, moon, Umā, Skanda, two Nāsatyas and Nandī, each one separately with water of honour (argha), garlands and eatable offerings.

ततः पूजा निकुम्भस्य कर्तव्या कृसरेण तु ।

आदित्यपुत्रो रेवन्तः^२ सादवः^३ पूज्यश्च^४ मानवः ॥३९४॥

394. Then Nikumbha should be worshipped with Kṛsara (rice mixed with pulse). Men possessed of horses should worship Revanta, the son of Āditya.

पूजनीया च^५ सुरभिः^६ गोमदभिः पुदवेस्तथा^७ ।

येषां च छागलाः^८ सन्ति तैश्च पूज्यो दृताशनः ॥३९५॥

395. Persons possessing cows should worship Surabhi and those who have got goats should worship fire.

औरभ्रकैस्तथा देवः पूजनीयो जलाधिपः

येषां सन्ति करीन्द्राश्च^{१०} तैश्च पूज्यो गणाधिपः ॥३९६॥

1. Thus A, पूजनीयाश्च—D, पूजनीयाश्चमाल्यादिनैवेद्यं F, पूजयेत् च सन्माल्यैः CG, पूजनीयाश्च माल्याद्यैः H

2. Thus CH, रेवन्तः other MSS.

3. Thus DEF, सादवः ACG

4. पूज्यः स H

5. पूजनीयाश्च CG, पूजनीयश्च H

6. मुनयो CG

7. तदा H

8. Thus CDEFH, छागिलाः A

9. औरभ्रकैः A

10. करीन्द्राणि ed Leiden, करीन्द्रा वं H

Ed. Leiden v.v. 381-384

396. Shepherds should worship the god (Varuṇa), the lord of waters, and those who own elephants should worship the lord of the Gaṇas.

कृत्वाग्निहवनं पश्चात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान् ।
प्रयुज्य चात्मनः पूजां भोक्तव्यं मांसवर्जितम् ॥३९७॥

397. Having performed sacrifice in the fire and having worshipped the best Brāhmaṇas, one should worship one's own-self and eat vegetarian food in the company of friends, servants, wife, children etc.

सार्धं भृत्यैस्तथा मित्रैर्दरापत्यादिभिस्तथा ।
वस्तव्या² च निशा संव बहूनेः पार्श्वरतं³ नरैः ॥३९८॥

398. That night should be passed by men in the vicinity of fire, amidst all sorts of vocal and instrumental music mingled with the sound of conches.

शंखवादरवोन्मिथं गीतवाद्यैश्च⁴ नित्यशः⁵ ।
नेया भवति राजेन्द्र तथा प्रेक्षणकैः⁶ शुभैः ॥३९९॥

तथा प्रभातसमये स्वानुलिप्तैः⁷ स्वलङ्कृतैः ।
बहूनिपूजा च कर्तव्या मङ्गलालभनं तथा ॥४००॥

399-400. O king, (that night) should be passed with good dramatic performances. Then, early in the morning, the persons—well anointed and well adorned—should perform fire-worship and the ceremony of touching auspicious things.

1. Thus A, मित्रैस्तथा भृत्यैः DEH

2. वास्तव्या H

3. बह्विपार्श्वगतैः CG

4. गीतवाद्यैश्च CG

5. सर्वशः CDEFH

6. प्रेक्षणकैः A

7. Thus CG, स्वानुलिप्तैः ADE

भोक्तव्यं सह मित्रेभ्यः क्रीडितव्यं यथासुखम् ।
 सुप्तव्यं¹ तां² तथा रात्रिं³ द्वितीयायामनन्तरम्⁴ ॥४०१॥

401. One should feast in the company of friends and should play to one's contents. One should sleep that night, and afterwards, on the next one.

कर्मभेदानुलिप्ताङ्गैः क्रीडितव्यं तथा⁵ नरैः⁶ ।
 सुहृदः कर्मभेनापि⁷ लेपयद्भिः⁸ रितस्ततः ॥४०२॥

कामार्थवादिभिस्सर्वैः⁹ स्तल्लिङ्गार्थप्रबोधकैः ।
 गन्तुं¹⁰ गम्यविशेषश्च विविधश्च सुभाषितैः ॥४०३॥

अश्लीलं वदमानश्च¹¹ त्वा¹² क्रोशद्भिस्तथा द्विज¹³ ।
 तस्मिन्नहनि पूर्वाह्णे निकुम्भस्यानुयायिनः¹⁴ ॥४०४॥

आविशन्ति नरान् सर्वान् पिशाचा घोरदंशनाः ।
 यश्चैवं कुरुते तस्य ह्¹⁵ यपराह्णे तदा तनुम् ॥४०५॥

-
1. स्वप्तव्यं CG
 2. च CG
 3. तस्यां CG
 4. द्वितीयस्यां निशीच्छया CG
 5. यथा F
 6. बरात् C, भरात् G
 7. अपि om. and space left H
 8. लेपनीयाः CGH
 9. कामार्थवादनिरतैः CG
 10. भर्तुं गम्य—DE
 11. अश्लीलानि वदद्भिश्च CG
 12. तथा CG, हि H
 13. एव च CG, द्विजैः H
 14. Fourth pāda om. A.
 15. Thus CDE, हि om. and absence of सन्धि A.

स्यस्त्वा स्नातस्य गच्छन्ति शपन्ते¹ चाप्यकारणम् ।
ततः स्नातंश्च कर्तव्यं केशवस्यार्चनं नरैः ॥४०६॥

402-6. People—with all parts of their bodies smeared with mud; besmearing their friends here and there with mud; speaking, for the sake of love, various beautiful utterances concerning persons having sexual intercourse and the women fit for cohabitation, instigating sex-instinct; saying indecent words and crying aloud—should play. On that day, in the morning, the Pisācas of dreadful sight—the followers of Nikumbha—enter all the human beings. In the evening, they leave the body of one who does so and is bathed and enter that of another, cursing him, who does not do so. Then the bathed persons should worship Keśava.

सम्पूज्य विप्रान् भोक्तव्यं तनुलिप्तैः³ स्वलङ्कृतैः⁴ ।
मित्रानुजीविभिः सार्धं दारापत्यादिभिस्तिथ्या⁵ ॥४०७॥

ततः प्रभृति वृष्णासान् स्वेषु बेशमसु मानवैः ।
अग्निः सन्निहितः कार्यो रात्रौ विप्रविशेवतः ॥४०८॥

407-8. With their bodies anointed and well-adorned, they should worship the Brāhmanas and feast themselves in the company of friends, servants, wives and children. Since then, the human beings, especially the Brāhmanas, should keep the fire kindled in their houses, at night, for a period of six months.

1. शापान्ते E
2. चास्य कारणम् A, करणाद्वावम् CG
3. लिप्तदेहैः CG
4. सुसंयतैः H
5. दारापत्यसमन्वितम् CG

रात्री दीपश्च दातव्यो^१ मासमेकं बहिर्गृहात् ।

यावत्कार्तिकमासस्य पौर्णमासी^२ द्विजोत्तम ॥४०९॥

एषा तु कौमुदी नाम तिथिः कार्या शिवप्रदा^३ ।

ततः पक्षे व्यतीते तु कर्त्तव्या सुखसुप्तिका ॥४१०॥

409-10. A lamp should be placed outside the home, at night, for one month. Till the full-moon night of Kārttika, this Kaumudī—the giver of bliss—should be celebrated. Then after the passing away of that fortnight, there should be the celebration of "Sleep with happiness" (Sukha Suptikā).

पञ्चदश्यां यथा विप्र तया मे गदतः शृणु ।

तस्यां^४ दिवा^५ न भोक्तव्यं बालातुरजनं विना ॥४११॥

411. O Brāhmaṇa, listen to me who am saying as to how is that to be celebrated on the fifteenth. None except the sick and the children should take meals on that day.

सूर्ये त्वस्तमनुप्राप्ते पूजयित्वा करीषिणीम् ।

दीपवृक्षास्ततो देया देवतायतनेषु च ॥४१२॥

चतुष्पथश्मशानेषु नदीपर्वतवेश्मसु ।

वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु चत्वरैष्वापणेषु च ॥४१३॥

412-13. After sun-set, one should worship Lakṣmī and then lamp-trees should be placed in the temples of the gods, cross-

1. कर्त्तव्यो H

2. पौर्णमासी DE

3. शुभप्रदा DF. After this occurs नील उवाच EG, नीलः AF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्वयुजीमहवर्णन नाम प्रथमोऽध्यायः नील उवाच C

4. तस्या A

5. देव्या A

ings of the roads, cremation grounds, rivers, hills, houses, bases of trees, cow-pens, court-yards and shops.

वस्त्रैश्चवापणाः सर्वे कर्तव्या द्विज शोभिताः¹ ।

वीपमालापरिक्षिप्ते प्रदेशे तदनन्तरम् ॥४१४॥

स्वलङ्कृतेन² भोक्तव्यं द्विजेन्द्र नववाससा³ ।

सुहृद्भिर्बन्धुभिः⁴ सार्धं ब्राह्मणं⁵ श्चानुयायिभिः ॥४१५॥

414-15. O twice-born, all the shops should be decorated with clothes. After that, in the place surrounded by rows of earthen lamps, O lord of the twice-born, a person, well adorned and dressed in new, should eat in the company of friends, relatives, the Brāhmaṇas and servants.

ततः प्राप्ते द्वितीयेऽह्नि स्वनुलिप्तैः स्वलङ्कृतैः ।

क्रीडितव्यं तदा⁶ द्यूतैः श्रोतव्यं गीतवादितम् ॥४१६॥

416. Next day, the persons—well anointed and well decorated should gamble and listen to vocal and instrumental music.

विशेषधन्य भोक्तव्यं⁷ पूर्वोक्तैस्तैर्जनैः सह ।

तस्मिन् द्यूते जयो यस्य तस्य संवत्सरः शुभः ॥४१७॥

417. They should also feast in the company of the persons mentioned above. For him who wins in that gambling, the year is auspicious.

1. श्चोपशोभिताः CG

2. स्वलङ्कृतैश्च CG

3. नववस्त्रितैः CG

4. Thus A, ब्राह्मणैः other MSS.

5. Thus A, बन्धुभिः other MSS.

6. तु तद् F, तथा A

7. Thus other MSS., गीतवादिनैः A

तस्यां रात्र्यां¹ तु कर्तव्यं शय्यास्थानं² सुशोभितम्³ ।
गन्धर्वस्त्रस्तथा धूपं⁴ रत्नैश्च वास्यलङ्कृतम्⁵ ॥४१८॥

दीपमालापरिशिप्तं तथा⁶ धूपेन⁷ धूपितम् ।
यतिताभिश्च सहितैर्नया⁸ सा च निशा भवेत् ॥४१९॥

418-19. During that night, the place where the beds are placed, should be well-decorated with perfumes, clothes, incense and jewels. It should also be surrounded by lines of lamps and perfumed with incense. That night should be spent by them in the company of wives.

नवैश्च वस्त्रैः पूज्याश्च⁹ सुहृत्सम्बन्धिनश्चान्धवाः ।
ब्राह्मणा भृत्यवर्गाश्च चन्द्रदेव यथाविधि¹⁰ ॥४२०॥

420. O Candradeva, the friends, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be honoured with new clothes and so also the Brāhmaṇas and the servants in the proper manner.

1. रात्री CDEFG

2. Thus CDEG, यथास्थानम् A, यथा written above शय्या H

3. सुशोभनम् H

4. Thus CDEFG, दीपैः AH

5. चाप्यलङ्कृतम् CG

6. तदा D

7. धूपेन A

8. नीया A

9. पूज्याश्च नूतनवासोभिः CG

10. नील उवाच add CDEG, नीलः AF, इति श्री नीलमते नीलः add H, दीपमाला विधि added on the margin by another hand H, इति श्रीनीलमतपुराणे दीपमालाया वर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः । Then follows नील उवाच C

एकादश्यां ततो रात्रौ शुक्लपक्षस्य मानवः ।
सोपवासो हरिं देवं नृत्तगीतं¹ विबोधयेत् ॥४२१॥

421. On the eleventh night of the bright half of the month, the man observing fast should wake up God Hari with songs and dances.

आषाढमासि प्रतिमां केशवस्य च² कारयेत् ।
मुप्तां तु शेषपर्यङ्के शैलमृद्धेमदाहनिः³ ॥४२२॥

ताम्रारकूटरजतं⁴ चित्रे वापि निवेशयेत् ।
लक्ष्म्युत्सङ्गतौ पादौ तदा तस्य⁵ तु⁶ कारयेत् ॥४२३॥

422-23. In the month of Āṣāḍha, Keśava's statue, sleeping on the couch in the form of Śeṣa, should be made of stone, clay, gold, wood, copper, brass, silver or He may be painted in a picture. His feet should be shown in the lap of Lakṣmī.

कार्तिकस्य तु⁷ शुक्लान्ते कार्यं तस्य विबोधनम्⁸ ।
यथा⁹ तथा मे गदतः शृणु त्वं मुनिपुङ्गव ॥४२४॥

424. O excellent sage, know from me the way in which that (deity) is to be awakened at the end of the bright half of Kārttika.

1. Thus DEH नृत्तं गीतं: A, नृत्यगीतं: CG
2. Thus A, तु other MSS.
3. शैलमृद्धेमदाहनिः A
4. Thus CDEFGH, रजते A, रचितैः ed Leiden
5. तस्यां CG
6. च A
7. च A
8. निबोधनम् GH
9. तथा F

एकादश्यां तु कर्तव्यं रात्रौ जागरणं¹ तथा ।
गीतं नृत्तं तथा वाद्यं ब्रह्मघोषं स्तव्यं च ॥४२५॥

वीणापटहशब्दश्च पुराणानां च वाचनं ।
तत्कथाश्रवणं चान्यंस्तथा स्तोत्रप्रकीर्तनं ॥४२६॥

प्रेक्षणीयप्रदानं⁴ इव भूमिशोभाभिरेव च ।
पुष्पधूपप्रदानं⁵ इव नैवेद्यं विविधंस्तथा ॥४२७॥

425-27. During the night of the eleventh, vigil should be observed with songs, dances, instrumental music, Brahmaghōṣa, the sounds of Viṇā and Paṭaha, recitation of the Purāṇas, hearing of the Puranic stories, singing of devotional hymns, presentation of dramatic performances, charities, earth-decorations, offerings of flowers and incenses, various sorts of eatable offerings, trees of lamps, and various sorts of fire-worships.

वीपवृक्षश्च विविधं बलिपूजाभिरेव च ।
भक्ष्यं रत्नं शाकं च परमान्नंस्तथा फलं⁶ ॥४२८॥

इक्षोर्विकारमधुना मृद्वीका⁷ भव्यदाडिमैः ।
कुण्डेरकस्य⁸ मञ्जर्या मारज्या लवणेन⁹ च¹⁰ ॥४२९॥

1. रात्रि जागरणं DEF, रात्रौ जागरणस्तथा A
2. Thus AC, नृत्यं: DE
3. वादनम् H
4. प्रेक्षणीयैः प्रदानं च CG, प्रेक्षणीयप्रदानंश्च H
5. पुष्पधूपप्रदानं: AGH
6. फलंस्तथा DFG
7. Thus ACG, मृद्वीकैः F, माध्वीकैः H
8. कुण्डेरकस्य A
9. लवणेन CG
10. तत् E

रक्तसूत्रेण रक्तेन चन्दनेन सितेन च ।
अलक्तकेन बीजैश्च¹ कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥४३०॥

सम्पूज्य प्रतिमां रात्रौ द्वितीयेऽहनि पण्डितः ।
स्नात्वा नदीजले पुष्पे प्रतिमां स्नापये²च्छुभाम्³ ॥४३१॥

428-431. Having worshipped the image at night, with eatables like cakes, vegetables, rice boiled in milk, fruits, preparations of sugar-cane, honey, grapes, pomegranate, holy basil, and salt; with brush, red thread, red and white sand lewood, Alaktaka paint, seeds and fragrant saffron, the wise should wash the auspicious image after taking bath in the holy water of a river.

उत्पितां तु⁴ परं⁵ ब्रह्मन् पूर्वव्यविनिर्मिताम् ।
यदि चित्रनिविष्टा स्यात् प्रतिमा ब्राह्मणोत्तम⁶ ॥४३२॥

पञ्चरात्रविधानेन⁷ वेद्यामावाह्यं तां बुधः ।
आसनस्थां यथाशक्त्या⁸ स्नापयेत्स यथाविधि ॥४३३॥

आदावाज्येन तैलेन मधुना तदनन्तरम् ।
दद्यात् क्षीरेण च ततः⁹ पञ्चगव्येन चाप्यथ ॥४३४॥

432-34. That awakened image made of the above-mentioned materials—if the figure be painted in a picture—.....should be carried on an altar and the wise should bathe that (image) placed on the seat, in the proper manner, in accordance with the rules of the Pañcarātra and according to one's means

1. Thus other MSS., बीजेन A
2. Thus DEF, स्नापयेत् ACG
3. शुभम् C
4. तां CG
5. पराम् DEG
6. तस्यां स्नानादि कर्तव्यं बुधैश्चित्रोपचारतः add C
7. निदानेन A
8. यथाशक्ति CG
9. Thus CG, च तथा DE, च तथा A

firstly with clarified butter, oil, honey; then with curd and milk, and then with the five preparations of cow's milk.

उद्बर्तनं ततो देयं माषचूर्णं¹ ततः² परम् ।

ततो मसूरचूर्णं³ च⁴ ततस्त्वामलकानि⁵ च ॥४३५॥

रोध्रं⁶ कालेयकं चैव⁷ तगरं⁸ कर्णकं⁹ तथा ।

सिद्धार्थकं प्रियङ्गु¹⁰ च ततो वै बीजपूरकम्¹¹ ॥४३६॥

सर्वीषघ्नः सर्वगन्धाः¹² सर्वबीजानि काञ्चनम्¹³ ।

मङ्गल्यानि ययालामं रत्नानि¹⁴ च कुशोदकम् ॥४३७॥

हस्तिदन्तोद्धृता¹⁵ मुच्च वृषभृङ्गोद्धृता तथा ।

नवीतीरात्सगोस्थानाद् वल्मीकात् सङ्गमाद्धदात्¹⁶ ॥४३८॥

इन्द्रस्थानाच्च सरसस्तथा पर्वतमस्तकात् ।

एतैः संस्थाप्य देवेशं¹⁷ दद्याद् गोरोचनां शुभाम्¹⁸ ॥४३९॥

1. माषाचूर्णं A, माषचूर्णः CG
2. अतः CG
3. मसूर चूर्णः CG
4. तु H
5. आमलकाणुभिः CG
6. रोध्रं A
7. कालीयकं A, कालीयकोर्यश्च CG
8. तगरः CG
9. कर्णकः CG
10. प्रियङ्गुश्च H
11. बीजपूरकः CG
12. सर्वगन्धान् DE, सर्वषधीसर्वगन्धैः CG
13. सर्वबीजैश्च काञ्चनः CG
14. Thus DEF, पत्राणि AH
15. दन्तिदन्तोद्धृता CG
16. हुनम् E
17. देवं F
18. Thus CDFG, गोरोचनादिकम् A, गोरोचनं शुभं H

435-39. Thereafter, should be applied to the image, the unguents, namely the ground seeds of Phaseolus Radiatus (māśacūrṇam), the ground seeds of Ipomoea Turpethum (masūracūrṇam), (ground) fruits of Emblic Myrobalan (āmālakāni), Symplocos Recemosa (rodhram), Curcuma xanthorrhiza (kāleyakam), powder of Tabernaemontana coronaria (tagaram), the pericarp of a lotus (karṇakam), the white mustard (siddhārthakam), Panicum Italicum (priyaṅgu), fruits of citron (bijapūrakam), all the medicinal herbs, all scents, all seeds, gold, auspicious things as far as these may be available, jewels, Kuśa grass, water, clay dug out by means of elephant's tooth and bull's horn from the bank of a river, cowpen, ant hill, confluence (of rivers), water-tank, the place of Indra (king), the lake, and the peak of the mountain.

. Having given bath to the king of the gods with all these, one should give the auspicious yellow pigment called gorocanā.

ततस्तु^१ कलशा देया यथाशक्ति स्वलंकृताः ।
जातीफलवसम्पूर्णाः फलपूर्णास्तु^२ काञ्चनाः ॥४४०॥

440. Then should be given, as far as the means may allow, pitchers made of gold, well decorated and full of the leaves of Jāti flowers and fruits.

पुण्याहवेदशब्देन^३ बीजावेणु^४ रवेण च ।
सूतभागवतशब्देन तथा वन्दिस्त्वेन च ॥४४१॥

एवं संःनाप्य गोविन्दं स्वनुलिप्तं^५ स्थलङ्कृतम् ।
सुवाससं^६ पूजयेत्^७ जातीपुष्पैः सकुड्मलैः ॥४४२॥

1. च CG
2. फलमलाश्च CG
3. पुण्याहे वेदशब्देन CG, पुण्याहवाचशब्देन ed Leiden
4. बीजावेणु--A
5. स्वानुलिप्तं A
6. सुवाससं D
7. पूजयेत् D

441-42. Having bathed Govinda amidst announcements of good day, recitation of Veda, tunes of Viṇā and Veṇu, the sounds of Sūtas, Māgadhas and Vandis, that well anointed, well decorated and well-dressed (Govinda) should be worshipped with Jāti flowers along with buds.

धूपं च सरजो¹ देयं दीपं दद्यात् सुशोभनम् ।

ततस्तु² पूजयेद् देवं परमान्नः सुशोभनः ॥४४३॥

443. Incense should be given along with pollen of flowers and beautiful earthen lamp. Then the god should be worshipped with rice boiled in milk.

साम्नरत्नप्रदाने³ च पूज्या भागवता⁴स्ततः⁵ ।

ततोऽग्निहवनं कार्यं विप्राः पूज्यास्त⁶वनन्तरम् ॥४४४॥

वासोभिर्भूषणै रत्नैर्गोभिरश्वैर्गजैर्धनैः ।

यथाविभवतो विप्र⁷ भोक्तव्यं तदनन्तरम् ॥४४५॥

444-45. Then the Bhāgavatas should be honoured with gifts of grains and jewels. Thereafter should be performed fire-sacrifice and after that should be worshipped the Brāhmaṇas, according to one's means, with clothes, ornaments, jewels, cows, horses, elephants and cash-money. One should take meals afterwards.

1. Thus CDEF, चागरुजं A

2. च CG

3. Emended from साम्नरत्नप्रदाने³ A, महारत्नप्रदाने³ DEF;
अन्नैः प्रधानरत्नैश्च

4. Thus C, पूज्यो भागवतः D, पूज्यो भागवतः E

5. तथा CG

6. तु om. A

7. Thus corrected from रत्नं by H, former reading other MSS.

त्रयोदश्यां ततः पूज्या जना ये रङ्गजीविनः ।
मल्लभट्टादयो¹ ब्रह्मन् स्ववित्तस्थानुरूपतः² ॥४४६॥

446. On the thirteenth should be honoured, as the means may allow, the persons whose means of livelihood is stage i.e. wrestlers, panegyrists etc.

चतुर्विंश्यां न भोक्तव्यं भोक्तव्यं पयसापि³ वा ।
पञ्चदश्यां ततः⁴ पूज्यो देवदेवो जनार्दनः ॥४४७॥

447. On the fourteenth, either nothing should be taken or milk only may be taken and on the fifteenth should be worshipped Janārdana, the god of the gods.

षोडशासीं तु सम्प्राप्य⁵ न भोक्तव्यं तदा⁶ दिवा ।
ततश्चन्द्रोदये प्राप्ते पूजनीयाश्च कृतिकाः⁷ ॥४४८॥

कार्तिकेयस्तथा खड्गो वरुणः सहस्राक्षः⁸ ।
माल्येगन्धस्तथा धूपभक्ष्यदध्वावर्चस्तथा ॥४४९॥

परमात्मैः फलैः⁹ शाकैः¹⁰ बह्विसंतर्पणैस्तथा ।
इक्षूणां च विकारैश्च दीपवृक्षैः सुशोभनैः¹¹ ॥४५०॥

-
1. मल्लमल्लादयो ADF, जल्लमल्लादयो H
 2. स्वस्ववित्तानुरूपतः CG
 3. मधुना DFF
 4. Thus CDEFG, तथा AH
 5. ततः प्राप्य D
 6. तथा H
 7. पूजनीया च कृतिका A
 8. कार्तिकेय etc. in accusative MSS.
 9. Thus DF, तथा ACGH
 10. शाकैः corrected from शाकैः A
 11. च शोभनैः A

कुन्मावेर्लोपिकामिच्छ^१ द्विजानां पस्विजनेः^२ ॥४५१॥

448-51. On Purnamāsi, nothing should be eaten during the day time. After the rising of the moon, Kṛttikās, Kārttikeya, Khadga and Varuṇa along with Hutāśana should be worshipped with garlands, scents, incenses, eatables of various kinds like the rice boiled in milk, vegetables, preparations of sugarcane, half ripe barley, cakes of sugar covered with seeds, beautiful trees of lamps and worship of the twice-born.

एवं कृत्वा तदा पूजां मासदत्तं तु दीपकम् ।
गृहाद् बहिस्तु यद्दत्तं^३ पिटके तत् कारयेत् ॥४५२॥

अपि समीपे^४ नीत्वा तु समक्षं तु^५ प्रवाहयेत्^६ ।
तस्य मूले^७ तु कर्तव्यं ततो वै चन्दनार्चितम्^८ ॥४५३॥

452-53. After performing worship thus, one should put the earthen lamp, which was placed at the outer side of the house for a month, in a basket and taking in the vicinity of water, make that flow along with some eatables. The bottom of the lamp should be painted with sandalwood.

1. उपिकामिच्छ CG
2. द्विजांश्च पस्विजयेत् CG
3. Thus H यच्च दत्तं A, बहिर्गृहात्तु यद्दत्तं CG
4. समीपं EFC
5. तत्र CG
6. बाह्येत् CG
7. मूले ACG
8. चन्दनार्चनम् CG

क्षीरेण पूर्णं तं कृत्वा मत्स्यं तु सिकतामयम्¹ ।
मुक्तानेत्रं न्यसेत्सस्मिंस्तत्र विघ्ने निवेदयेत्² ॥४५४॥

454. Having made a fish of sand, one should fill it with milk, provide it with eyes of jewels, and then give it to a Brāhmaṇa.

बलीवर्दं⁴ ततो देयं⁵ श्वेतं शक्या विशेषतः⁶ ।
सर्वसस्यघरं रम्यं सर्वगन्धसमन्वितम् ॥४५५॥

सवाससं द्विजे दद्यात् कान्तारे सोपतिष्ठति⁷ ।
याम्यं मार्गं हि कान्तारं⁸ तेन यान्ति विपश्चितः ॥४५६॥

455-56. Then a nice white bull—clothed, endowed with all scents and bearing all sorts of grains should be given to a twice-born according to one's means. He waits (for the donor) in the Kāntāra i.e. the path of the god of Death. By means of that (bull) the wise men, verily, cross the way of the god of Death.

यावन्ति रोमकूपानि तस्य दान्तस्य काश्यप⁹ ।
तावद् वर्षसहस्राणि स्वर्गे भोवन्ति तत्प्रदाः ॥४५७॥

457. The givers of the bull enjoy themselves in the heaven, for as many years as there are hair on the body of the bull.

1. कुर्यान्मत्स्यं च सैकतम् CG
2. मुक्तानेत्रं तु न्यसेत् H, मुक्तानेत्रं न्यसेत्सस्य A
3. न्यवेदयेत् AFH
4. बलीवर्दं A, बलीवर्दं CGH
5. दद्यात् CGH
6. om. H
7. सोऽपि तिष्ठति E, सोऽवतिष्ठति CG
8. कान्तारे A
9. काश्यप A

पूजयित्वा ततो विष्णुं रक्तमाल्यादिभिः स्वयम् ।

भोक्तव्यं गोरसप्रायं¹ सुप्तव्यं² चाप्यनन्तरम् ॥४५८॥

458. After worshipping Viṣṇu with red garlands, one should take milk etc. and then go to sleep.

देवोत्थापनमेतद्वि कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।

पञ्चाहमेतच्च तथा सुप्तव्यं⁵ स्थण्डिले ब्रुवंः ॥४५९॥

दिने दिने च स्नातव्यं नवीतोये सुशीतले ॥४६०॥

459-60. Thus, the Awakening of the God should be observed for five days. The wise men should sleep on bare earth for five days and take bath daily in the cool water of the river.

पूजनीयो हरिर्ब्रह्मो ब्राह्मणाः⁶ सहृताशनाः⁷ ।

वर्जनीयं तदा मांसं प्रयत्ना⁸दपि काश्यप⁹ ॥४६१॥

461. The god Hari, the Brāhmaṇas and the Fire should be worshipped. O descendant of Kaśyapa, the eating of meat should be avoided even with great effort.

1. गोरसापानं

2. स्वप्तव्या CG

3. वा A

4. From दिनपञ्चकं upto स्थण्डिले om. DEF

5. स्वप्तव्यं CG

6. ब्राह्मणः H .

7. सहृताशनः H

8. The words from प्रयत्नात् to मांसं of next verse om. A

9. मांसादिदिनपञ्चकम् H

देत्यवानवयक्षाश्च पिशाचाः सह राक्षसैः¹ ।

वर्जयन्ति तदा² मांसं मांसादा³ दिनपञ्चकम्⁴ ॥४६२॥

462. The meat-eaters, namely, the Dānavas, the Yakṣas, the Daityas, and the Piśācas along with the Rākṣasas avoid meat for these five days.

एवं सम्पूज्य देवेशं सर्वकामसमन्वितम् ।

आयुषः परमा⁵ साद्य विष्णुलोके महोयते ॥४६३॥

463. Having worshipped thus the lord of the gods, possessed of (the fulfilment of) all desires, one, having reached the end of life, is honoured in the world of Viṣṇu.

स्ववित्तशक्त्या कर्त्तव्यं मयोक्तं नूनमेव तु ।

प्राप्नोतीदं फलं सर्वं वित्तशक्त्यं विवर्जयेत्⁷ ॥४६४॥

464. It is in accordance with one's means that all this, may be even little, should be performed. One gets (by this) the whole merit. Dishonesty in money-matters should be avoided.

कात्तिक्यां समतीतायां सम्प्राप्ते प्रथमेऽहनि ।

कश्मीरा निमिता⁸ पूर्वं कश्यपेन महात्मना ॥४६५॥

1. राक्षसैः सह H

2. च ते G

3. मांसादः A

4. प्रयत्नादपि काश्यप H

5. आयुः परमम् CG

6. Thus A, अप्युक्तं न्यूनम् CG, मदुक्तं न्यूनमेव तु H

7. इति श्रीनीलमते देवोत्थापनम् add A, श्री om. DEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे कात्तिकपञ्चरात्रे देवोत्थापनं नाम तृतीयः CG Then follows नील उवाच, verb om. A

8. निमिताः CG

तस्मात्तत्र दिने कार्यमुत्सवं² सर्वमानवैः³ ।

स्वाशितैः⁴ स्वनुलिप्ताङ्गैः⁵ मुचितैः सुजनावृतैः⁶ ॥४६६॥

465-66. Formerly, Kāśmīrā was constructed by the high-souled Kaśyapa, on the first day after the passing away of the (full-moon day of) Kārttika, so a festival should be celebrated there on that day by all human beings—well-fed, well anointed, possessed of happy minds and surrounded by good people.

श्रोतव्यं गीतावाद्य च⁷ तथा सेव्यं⁸ च मङ्गलम् ।

पानं च पानपैः पेयं⁹ वस्त्रं धार्यं तथा नवम्¹⁰ ॥४६७॥

467. Vocal and instrumental music should be listened to and auspicious things should be resorted to. New clothes should be worn, and those who are given to drinking should drink.

तस्यातितोषमायाति सगणो भास्करः स्वयम्¹¹ ॥४६८॥

468. The sun along with his gaṇas is pleased with him.

1. कार्यः CG

2. उत्सवः CG, तत्सवं D

3. Thus often MSS सर्वजन्तुभिः A

4. स्वाशितैः G

5. स्वनुलिप्ताङ्गैः A

6. Thus DEF स्वजनावृतैः ACG

7. Thus A गीतवाद्यादि DEF

8. Thus other MSS, दिव्यं AH

9. पीयं A

10. इति संवत्सरप्रवेशः add A, इति नीलमते—DE, इति श्रीनीलमते—H इति नीलमते नव—F, इति श्रीनीलमतपुराणे नवसंवत्सरमहोत्सवकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ADE

11. Here some verses seem to be lost

Ed. Leiden vv 451-454

एष एव विधिः कार्यस्तथा माघस्य सप्तमीम्^१ ।
आषाढसप्तमीं चैव^२ यशोविजयकांविधिः ॥४६९॥

469. The same procedure should be followed on the seventh of Māgha and also on the seventh of Āṣāḍha, by those who desire victory and renown.

सप्तमीनित्यं चैव^३ ध्रुवमेतद् द्विजोत्तम^४ ।
सप्तमीध्वजं सर्वासु सूर्यलोके महोदये^५ ॥४७०॥

470. O best among the twice-borns, this triad of the seventh days is compulsory. By following this procedure on all the seventh days, one is honoured in the world of the sun.

पूर्णेमासी^७ तु तां^८ प्राप्य नाराक्षोर्बन्ध मानवः ।
नक्षत्राक्षो पूजयेच्चन्द्रं क्षुब्धमात्मादिविस्तया^९ ॥४७१॥

वर्ज्यैर्नक्षत्रकारैश्च दीपदानै^{१०}स्तथा फलैः ।
लब्धमात्रां प्रदानैश्च बलिपूजाभिरैव^{११} च ॥४७२॥

-
1. सप्तम्यां तपसस्तथा CG
 2. आषाढसप्तमी चैव A आषाढस्य च सप्तम्यां CG
 3. चैव A
 4. ध्रुतम् CGH
 5. निशेषतः CG
 6. नीलमते सप्तमीविधानं add A, इति नीलमते सप्तम्यः F, इति श्रीनीलमते सप्तम्यः H Then follows नील उवाच, vcrb om. AF
 7. पूर्णमासीं CG
 8. ततः CG
 9. सरात् CG
 10. क्षुब्धदीपैः CG
 11. om. H

पूजनं ब्राह्मणानां च सुभगानां तथैव च ।

रक्तवस्त्रयुगं देयं सुभगा ब्राह्मणी तु¹ या ॥४७३॥

स्वसा पितृस्वसा या च मित्रपत्नी च² या भवेत् ।

ध्रुवमेषा तु कर्त्तव्या पूर्णमासी³ विचक्षणः ॥४७४॥

471-74. On the full-moon night of Mārgasīrṣa, one should take meals at night (only), and worship the moon with white garland etc., grains, other types of food, gifts of lamps, fruits, gifts of salt, fire-worships, worship of the Brāhmanas and worship of women (whose husbands and sons are alive). A pair of red clothes should be given to a Brāhmaṇa woman whose husband and sons are alive and also to a sister, father's sister and the wife of a friend. O best among the twice-born, this full-moon night should certainly be celebrated by the wise.

कार्याश्चान्याः स्वशक्त्या वा न वा कार्या द्विजोत्तम ।

कान्तं⁴ रूपमवाप्नोति सौभाग्यं विपुलं स्त्रियः ॥४७५॥

स्त्रीभिर्विशेषतः कार्याः पूर्णमास्य⁵स्तथा द्विज⁶ ॥४७६॥

475-76 Others may be celebrated as the means allow or even may not be celebrated. By this, women get beautiful form and great prosperity. So the full-moon nights should be specially observed by women.

1. च CG

2. तु DE FH

3. पूर्णमासी A

4. कान्ति A

5. पूर्णमास्यः DE, पूर्णमास्यो CG

6. द्विजोत्तम CG

यस्मिंस्तु वासरे विप्र प्रथमं पतते¹ हिमम् ।

तत्र पूज्यस्तु हिमवान् हेमन्तशिशिराबुधौ ॥४७७॥

477. On the day on which falls the first snow, should be worshipped, O Brāhmaṇa, the Himālaya and the two seasons Hemanta and Śiśira.

यम पूजा च कर्तव्या स्थाननागस्य चाप्यथ² ।

फलपत्रे³ प्रदातव्ये⁴ नगे मेरुद्भवे⁵ तथा ॥४७८॥

478 My worship should be performed and also that of the local Nāga. Fruits and leaves growing on the Meru should be offered to the mountain.

बकपुष्पाणि⁶ देयानि घृषं⁷ गुग्गुलुजं⁸ शुभम्⁹ ।

बलिः कार्यः प्रयत्नेन कुल्माषेण द्विजोत्तम ॥४७९॥

479. Baka flowers (Grandiflora) should be offered and also the auspicious incense made of bdellium. O best among the twice-born, oblations of half ripe barley should also be made.

1. पतेच्च प्रथमं CG

2. Thus A, स्थानेन चास्य चाप्यथ D, स्थानं—other MSS.

3. फलपत्रं AH

4. प्रदातव्यं AH

5. नमेरुप्रभवे तथा G, नागमेरुद्भवे तथा A

6. बकपुष्पाणि ACG

7. घृषो CG

8. गुग्गुलुजः CG

9. शुभः CG

कुल्माषभोजनं देयं सघृतं बाह्मणेयु च¹ ।

उत्सव² च सदा³ कार्य⁴ गीतनृतसमाकुलम्⁵ ॥४८०॥

480. Food-preparations of half-ripe barley along with purified butter should be given to 'the Brāhmaṇas, and a festival full of songs and dances should be celebrated.

विशेषवत्⁶ च भोक्तव्यं भोजनं च यथेच्छकम् ।

नवो मद्यस्तु पातव्यो⁷ मद्यर्पः पतिते हिने ॥४८१॥

481. On snow-fall, new wine should be drunk by those who are given to drinking. Special meals should be taken according to one's desire.

इयामा देवी च सम्पूज्या पुष्पधूपानुलेपनः ।

अन्नभक्ष्यैः फलैः मूलैः स्वनुलिप्तैः⁸ स्वलङ्कृतैः ॥४८२॥

482. The goddess Śyāmā should be worshipped with flowers, incense, paints, grains, food-preparations, fruits and roots by those who are well-anointed and well-decorated.

हिमोपरिनिविष्टैश्च गुरुप्रावरणाम्बरैः ।

मित्रभृत्याप्तसम्बन्धिसहितैश्च यथासुखम् ॥४८३॥

1. ब्राह्मणेभ्यो घृतान्वितम् CG

2. उत्सवः CG, तत्सर्वं D

3. मुदा CG

4. कार्यः CG

5. समाकुलैः CG

6. विशेषतः CG

7. नवस्तु मद्यः पातव्यो DEF, नवं तु मद्यं पातव्यं G, नवो मद्यश्च पातव्यः H. After 481 occurs नीलमते प्रथमहिमपातः A, इति श्रीनीलमते हिमपातः H, इति नीलमते नवहिमपातः DE, इति ओम् F, इति श्रीनीलमत-पुराणे नवहिमपातादिकवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. A

8. स्वनुलिप्तैः A

9. हिमपृष्ठे प्रविष्टैश्च D

भोज्यं विशेषवत्कार्यं श्रोतव्यं गीतवाचितम्^१ ।
 द्रष्टव्यं पुंश्चलीनृत्तं पूजनीयास्तथा स्त्रियः^२ ॥४८४॥

483-84. Clad in heavy cloaks and clothes, seated on the snow along with friends, servants, children and relatives, they should eat special food, listen to vocal and instrumental music, see dances of harlots and honour the ladies.

पौषकृष्णाष्टमी^३ कार्यं श्राद्धं^४ शार्कद्विजोत्तमं^५ ।
 माघकृष्णाष्टमी^६ मांसैः फाल्गुणस्य सिताष्टमीम् ॥४८५॥
 अपूर्णैः कारयेच्छ्राद्धं^८ नित्यमेव समाहितः ।
 नवमीषु च तास्वेव स्त्रीणां श्राद्धं तु कारयेत् ॥४८६॥

485-86. Śrāddha should be performed with vegetables on the 8th of the dark-half of Pausa, with meat on the 8th of the dark-half of Māgha, and with cakes of flour on the 8th of the bright-half of Phālguna, in the proper way, by a person intently devoted. On the 9th days of those very (months and fortnights) should be performed Śrāddhas for women.

श्राद्धं कृत्वा प्रयत्नेन ब्रह्मचारी वसेन्निशाम्^७ ।
 पूर्णिमासी तु पौषस्य पुण्ययुक्ता यदा भवेत् ॥४८७॥

-
1. गीतवादिकम् A
 2. मद्यपानं add A, इति नीलमते नव--DEF, इति श्रीनीलमते नवमद्यपानम् H, इति श्रीनीलमतपुराणे नवमद्यपानं नाम अष्टमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om. ADEF
 3. कृष्णाष्टमी MSS.
 4. श्राद्धं कार्यं CG
 5. द्विजोत्तमः E
 6. कृष्णाष्टम्यां CG, कृष्णाष्टमी other MSS.
 7. कुरुते A
 8. भक्त्या CG
 9. इति श्रीनीलमतेऽष्टकात्रयम् नीलः add H, इत्यष्टमीत्रयम् नीलः A, इति नीलकतेऽष्टकात्रयम् नीलः FD, इति नीलमतेऽष्टकात्रयमन्वष्टकात्रयं च G, इति श्रीनीलमतपुराणे—C

गौरसर्षपकल्केन तदा भूत्सादितो¹ नरः ।

घृतेन स्नापनं² कुर्यात् स्वशरीरस्य³ मानवः ॥४८८॥

487-88. After performing Śrāddha one should pass the night, with effort, in celibacy. When the full-moon night of the Pūṣya be associated with Pūṣya, then a person, besmeared with the powder of white mustards, should anoint his body with purified butter.

ततो विलुक्षितः स्नातः सर्वौषधियुतर्घटेः ।

नारायणं तथा शक्रं⁴ सोमं पुष्य-बृहस्पती ॥४८९॥

पूजयित्वा⁵ माल्याभिर्नवेद्यैश्च पृथक्-पृथक् ।

मन्त्रैस्तथोक्तदेवतैः⁶ कृत्वाग्निहवनं द्विज ॥४९०॥

अहताम्बरसंबीतः स्वनुलिप्तः⁷ स्वलङ्कृतः ।

पूजयित्वा घर्नेविप्रान् मङ्गलालम्बिपूर्वकम् ॥४९१॥

घृतपायसजम्बोयात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान्⁸ ।

संबीतमहत् कर्त्तुं देयं कालविदे भवेत् ॥४९२॥

489-92. Then shining greatly after taking bath from vessels full of all medicines, he should worship Nārāyaṇa, Śakra, Soma, Pūṣya, Bṛhaspati, each one separately with water of honour, garlands, eatable offerings etc. Then, O

1. Thus ACG, तदाभूत्सादितो नरः DE

2. Thus DE, स्नपनं ACGH

3. Thus other MSS, स्वशरीरस्य A

4. शक्रं DE

5. पूजयित्वा⁵ माल्याद्यैः A

6. यथोक्तदेवतैः CG

7. स्वनुलिप्तः AH

8. om. DEF, Thus FCG, द्विजोत्तमम् A

twice-born, after performing sacrifice with Mantras belonging to the above-mentioned gods, he should worship the Brāhmanas with wealth, and after touching auspicious things, he should eat preparation of purified butter and milk. A new silken cloth should be given to the officiating priest knowing (future) time.

एवं कृत्वा नरः पुष्टिं प्राप्नोति घनधान्यतः¹ ।

स्नानमेवं विधानेन कर्तव्यं पापनाशनम्² ॥४९३॥

493 Doing thus, a man obtains prosperity from the point of view of wealth and grains. So the bath of such type which destroys sins, should be performed.

घृतेन स्नापयेद् देवं स्वशक्त्या मधुसूदनम् ।

हरभक्तो हरं देवं यदा स्यादुत्तरायणम् ॥४९४॥

494. When there is Uttarāyana, one should bathe Madhu-sūdana according to one's means. The devotee of Hara (should bathe) the god Hara.

आज्यं दत्त्वा तथार्चासु³ कृताः शिलेन या⁴ द्विज ।

अर्चारूपमथाज्येन पुनस्तदादयेन्नरः⁵ ॥४९५॥

अर्चाः पूज्यास्तथा यत्नात्साज्या मासत्रयं बुधः ॥४९६॥

495-96. After anointing the stone-images with purified butter, one should make similar images of purified butter. These

1. घनधान्यभाक् CG इति श्रीनीलमत पुराणे पीप्यां पुष्यस्नानवर्णनं नाम दशमोऽध्यायः C, पीपी नाम A

2. This verse In DEF occurs after 492 a नीलमते पीपी नाम

3. om. DEF यथार्चासु F

4. शिलाभि र्याः कृता CG, कृता शिलेन F

5. उत्पादयेद् बुधः CG, उत्पादयेन्नरः EFH, आत्वादयेन्नरः A

Ed. Lieden v,v. 477-480a

images should be worshipped with purified butter, conscientiously, by the wise for a period of three months.

ब्राह्मणेषु¹ च दातव्यमिन्धनं शकिततस्तथा ।

तृणं दद्याद् गवामर्थे² यथाशक्त्या³ द्विजातिषु ॥४९७॥

497. Fuel should be given to the Brāhmaṇas and grass for the cows to the twice-borns, according to one's means.

एवं यः कुरुते सम्यक् स रिपूनधितिष्ठति ।

कायाग्निदीप्तिर्लोभाय⁴ लभते⁵ चोत्तमां गतिम्⁶ ॥४९८॥

498. One who does so, conquers well his enemies and obtains beauty born of the lustre of the fire of the body and also good resort (after death).

पौष्यां तु समतीतायां कृष्णा या द्वादशी भवेत् ।

तस्यामुपोषितः स्नातस्तिर्लं बन्त्वा तिलोदकम् ॥४९९॥

कृत्वा तिलैश्च⁷ नवेद्यं तिलहोमं⁸ तथैव च ।

तिलाश्च देया विप्रेषु⁹ सर्वपापापनुत्तय¹⁰ ॥५००॥

1. ब्राह्मणेष्वश्च CG

2. अर्थे CGF

3. यथाशक्ति ECG

4. दीप्ति CG,—दीप्तिमीभाग्यं F, छायाग्नि—DE

5. च om. A

6. इति नीलमते उत्तरायणम् add DEF, इति श्री नीलमते उत्तरायणम् H, इति श्री नीलमतपुराणे उत्तरायणवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ADEF

7. तु DE

8. तिलहोमं CGH

9. विप्रेभ्यः CG

10. इति तिल द्वादशी add DEF, इति श्री नीलमतपुराणे तिलद्वादशीवर्णनं नाम द्वादशोऽध्यायः C

499-500. On the 12th of the dark half after the passing away of the full-moon night of Pauṣa, one, observing fast and bathed, should offer sesame and water. Having prepared the offering of sesame and having performed sacrifice with sesame, one should give sesame to the Brāhmaṇas for the removal of all sins.

तस्यास्त्वनन्तरं ब्रह्मन् वा स्यात्कृष्णचतुर्वशी ।
अनर्कान्मुदिते काले स्नातव्यं शीतले जले ॥५०१॥

वितस्तायां विशोकायां चन्द्रवत्यामथापि वा ।
तथा हर्षपथायां वा¹ त्रिकोट्यां वा द्विजोत्तम ॥५०२॥

सिन्धु² प्राप्याथवा पुण्यां तथा कनकवाहिनीम् ।
अन्यां वा सरितं पुण्यां हृदांश्च सरांसि च ॥५०३॥

501-503. After that on the 14th of the dark-half of the month, one should take bath, before sun-rise, in the cool water of the Vitastā or the Viśokā or the Candravatī or the Harṣapathā or the Trikoṭī or the Sindhu or the holy Kanakavāhinī or any other holy river or the water-reservoirs and the lakes.

यमस्य नाम्नि³ दातव्याः³ सप्तसप्तजलाञ्जलीः⁴ ।
एकैकस्मिन्⁵ द्विजभेष्ट तानि नामानि मे शृणु ॥५०४॥

504. Seven hand-fulls of water should be offered in the name of Yama, one for each name. Listen from me those names :

1. Thus other MSS, वा A
2. Emend. from नाम्ना AH, नाम DEF, नामभिः CG
3. दद्यात् CG
4. जलाञ्जलीन् CG
5. एकैकेन CG

यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ।

वैवस्वताय कालाय सर्वप्राणहराय च ॥५०५॥

505. To Yama, to Dharmarāja, to Mrtyu, to Antaka, to Vaivasvata, to Kāla and to Destroyer of all life.

स्नात्वा च पूजा कर्तव्या धर्मराजस्य वै तदा ।

पुष्पैः धूपैस्तथा गन्धैः कृसरेण^१ च भूरिणा ॥५०६॥

506. Having taken bath, one should worship Dharmrāja with flowers, incenses, scents and a great quantity of rice mixed with pulses.

वाह्यपूजा प्रकर्तव्या^२ घृतयुक्तैस्तथा^३ तिलैः ।

कृसरं भोजनीयाश्च ब्राह्मणेन्द्राः^४ सदक्षिणम्^५ ॥५०७॥

507. Fire-worship should be performed with sesame mixed with clarified butter, and the Brāhmaṇas should be fed with rice mixed with pulses, and should be given the sacrificial fee

एवं कृत्वा नरः शुद्धो^६ मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ।

महापातकयुक्तश्चेन्न भवेत् द्विजोत्तम ॥५०८॥

महापातकिनां मोक्षः प्रायश्चित्तं विना कुतः^७ ५०९॥

1. from चान्तकाय of v 505 to कृसरेण of v. 50^७ om. in A

2. Thus AH, च कर्तव्या other MSS.

3. तदा ed Leiden

4. ब्राह्मणाः A

5. सह दक्षिणम् A

6. Thus CG, शुद्धेः A. श्राद्धं DEF

7. ततः A, इति नीलमते ताराव्रतिः add DE इति om. F, इति श्रीनीलमते ताराव्रतिः H, इति श्रीनीलमतपुराणे षोडशोऽध्यायः । CG, then follows नीलः उवाच verb om. DEF

508-9. O best among the twice-borns, by doing so a man is purified and freed from all sins if he be not associated with Great Sins. How can there be salvation for the performer of Great Sins, without performing atonements?

श्रवणेन यता सैव, यदि पञ्चदशी भवेत् ।
तस्यां स्नानादिकं¹ सर्वं चक्षयं परिकीर्तितम्³ ॥५१०॥

510. Bath etc. everything is considered to be imperishable therein, if the fifteenth (of the dark half of Pausa) be joined with Śravaṇa.

माघे⁴ मासि सिते पक्षे चतुर्थी या भवेद् द्विज⁵ ।
उमासम्पूजनं कार्यं तस्यां सौभाग्यमोप्सुना ॥५११॥
दीपास्रमाल्यधूपश्चाप्यार्द्रकेण⁶ गुह्येन च ।
कुसुम्भलवणाभ्यां च⁷ कुङ्कुमाञ्जनकङ्कतैः⁸ ॥५१२॥

कुन्वपुष्पैः समानीतैः प्रयत्नादपि काश्यप⁹ ।
पूज्याश्च सुभगास्तत्र योषितस्तु¹⁰ पतिव्रताः ॥५१३॥

यासां जीवन्ति नाथाश्च स्वसुप्रभृतयश्च याः ।
तथैवाश्चयुजे मासि तथा ज्येष्ठे¹¹ च¹² कारयेत् ॥५१४॥

-
1. स्नानादिकं AF
 2. च A only
 3. श्रवणमाघस्या add A, नीलमते श्रवणमाघस्या DE, इति—F, इति श्री—H इति श्रीनीलमतपुराणे श्रवणपञ्चदशीवर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. DEF
 4. माघमासि DEF
 5. द्विजो भवेत् D
 6. आर्द्रकेन A, ह्यार्द्रकेन H,
 7. om. H
 8. कुसुमाञ्जनकङ्कतैः F
 9. काश्यप A
 10. च H
 11. ज्येष्ठे A
 12. अपि CG

511-14 On the 4th of the bright half of the month of Māgha, one desiring prosperity should worship Umā with lamps, grains, garlands, incenses, ginger, coarse sugar, Kusumbha flower, salt, saffron, collyrium, comb and Kunda flowers brought even with great effort. O descendant of Kaśyapa, the women, who are devoted to their husbands and whose husbands are alive, and also the sisters etc. should be worshipped there. Same should be done in the month of Āśvayuj and same in the month of Jyestha.

सर्वाश्चतुर्थीः^१ अदावाश्चतुर्थीत्रितयं ध्रुवम् ।

कारयेत् नरो^२ ब्रह्मन् नारी कुर्याद्विशेषतः^३ ॥५१५॥

515. A man possessed of devotion should celebrate all 4th days, but this triad of fourth days (should be celebrated) certainly. O Brāhmaṇa, the women should especially celebrate these (days).

वीर्णमास्यां तु माघस्य श्राद्धं कृत्वा तिलैर्नरः ।

काकानां भोजनं दद्यात् प्रभूतं^४ बलिसंयुतम्^५ ॥५१६॥

516. On the full-moon night of Māgha, a man should perform Śrāddha with sesame and give enough food consisting of pious offerings to the crows.

माघ्यां तु समतीतायामष्टम्यां तु^६ विनम्रयम् ।

कार्यं स्वल्पमहोमानं विधिं तस्य निबोध मे ॥५१७॥

1. चतुर्थ्यः AH

2. ततो CDEFG

3. नीलमते चतुर्थ्यः add ADEF, इति श्री-H, इति श्रीनीलमतपुराणे
चतुर्थी त्रितयवर्णनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb
om. ADEF

4. प्रभूत—D

5. माघीपूणिमा add A, इति नीलमते काकबलिः DE, इति om. in
F, श्री नीलमतपुराणे माघीवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः C, then follows नील
उवाच verb om. DEF

6. षष्टम्यादि CG

517. After the passing away of the eighth of the month of Māgha, there should be celebrated for three days, a small festival. Know the procedure of that from me.

चतुर्विंशतिसंख्यायां त्रेतायां^१ रघुनन्दनः ।

हरिर्मनुष्यो भविता रामो वशरथात्मजः ॥५१८॥

तस्मात्कालात्परं कार्यं महीमानं तथात्पकम्^२ ।

तस्मादेवापरं कार्यं महीमानं तथा बृहत् ॥५१९॥

518-19. In the twenty fourth Tretā, Hari shall assume the form of a human being, Raghunandana Rāma, son of Daśaratha. Thence forward should be celebrated a small festival and after that (small one) a great one.

अष्टम्यां सर्वसस्यैस्तु घरः कार्यः प्रयत्नतः ।

तेनापूर्वंस्तथा पूज्या द्विजसम्बन्धिबान्धवाः ॥५२०॥

520. Caru (grain boiled in milk or butter or water) of all grains should be prepared with effort. The Brāhmaṇas, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be worshipped with that(caru) and cakes of flour.

रामपत्नी तथा पूज्या सीता देवी प्रयत्नतः ॥५२१॥

नवम्यां पिष्टभोज्येन^३ मधुयुक्तेन भोजयेत् ।

ब्राह्मणाद्यान् यथाशक्ति पूजनीया^४ करीषिणी^५ ॥५२२॥

521-22. The goddess Sītā—wife of Rāma—should be worshipped with effort. On the 9th should be fed the Brāhmaṇas with eatables made of flour mixed with honey, as the means may allow. Kariṣiṇī should be warshipped.

1. ससीतो A

2. तथात्पकम् CGH

3. द्विजाः CGH

4. पिष्टभोजेन A

5. Thus A, पूजयेत् other MSS.

6. Thus A, करीषिणीम् other MSS.

बहुप्रकारसंयुक्तं दशम्यामोदनं ततः ।

कारयेत्तेन सम्पूज्या द्विजमित्रानुयायिनः ॥५२३॥

523. On the tenth should be prepared rice of various types and with that should be worshipped the Brahmanas, the friends and the followers.

आत्मपूजा प्रकर्तव्या² श्रोतव्यं गीतवादिताम्³ ।

मङ्गला लभनं⁴ कार्यं नित्यमेव दिनत्रयम्⁵ ॥५२४॥

524. One should honour one's own self and listen to vocal and instrumental music. Ceremonies of touching auspicious things should be performed, verily, for three days.

सर्वं चेच्छ्रवणोपेता भविता⁶ द्वादशी द्विज ।

सोपवातो हरिं देवं तस्यां सम्पूजयेद् ब्रुधः⁷ ॥५२५॥

तिलवच्च तथा तस्यां पूर्वोक्तं कर्म कारयेत् ।

सर्वं तदक्षयं तस्यां कृतं भवति मानदं⁸ ॥५२६॥

525-26. O twice-born, if that twelfth (day) be associated with Śravaṇa, then the wise observing fast should worship the

1. Thus H, द्विजभिः प्रनुयायिनः A

2. Thus AH, च कर्तव्या DECG

3. गीतवादिकम् A

4. मङ्गलालम्बनं CGH

5. नीलमते महीमानम् add DEF, महीमानं A, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. DEF

6. Thus A, या च स्यात् other MSS

7. द्विजः DEFCGH

8. श्रवणद्वादशी A, नीलमते श्रवणद्वादशी DEF इति श्री.....H, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणश्रवणद्वादशी नाम अष्टादशोऽध्यायः C, Then follows नील उवाच verb om. ADEF

Fd. Leiden v.v. 504-507

god Hari and do all performances with sesame as said before. O giver of honour, everything done in that becomes imperishable.

तस्यान्तु समतीतायां या स्यात्कृष्णचतुर्वशी ।

तस्यामुषोषितः स्नातः¹ पूजयेच्च² महेश्वरम् ॥५२७॥

527. On the dark fourteenth after the passing-away of that (twelfth), one observing fast, should take bath and worship Maheśvara.

धृतकम्बलहीनं तु³ लिङ्गं संस्नापयेद्⁴ द्रुधः ।

देवात्यानविधानोक्तैर्ब्रह्मैवैच विधिना ततः⁵ ॥५२८॥

528. The wise should bathe the Linga with its *woollen* covering put aside, with the method followed in the Awakening of God and with materials mentioned above.

सम्पूज्य गन्धमाल्यादिरक्तवस्त्रानुलेपनैः ।

नैवेद्यं विविधैर्ब्रह्मन् वह्निर्ब्राह्मणतर्पणैः ॥५२९॥

भक्त्या⁸ रात्रौ ततः⁹ कार्यं¹⁰ नृत्तगीतैः प्रजागरम्¹¹ ।

श्रोतव्याः¹² शिवधर्मा¹³श्च प्रादुर्भावाश्च तत्कृताः ॥५३०॥

-
1. स्नात्वा CGH
 2. पूजयेच्च A, पूजयेत् H
 3. धृतकम्बल—A
 4. संस्नापयेद् CG
 5. देवात्यानविधानेन A
 6. विधिना तथा CG, विधिपूर्वकम् H
 7. विधिवत् H
 8. Thus A, भुक्त्वा other MSS.
 9. तथा DE, तदा CG
 10. कार्यो CG
 11. प्रजागरः CG
 12. श्रोतव्यः E
 13. शिवधर्मश्च E

529-30 Having worshipped (the Liṅga) with scents, garlands, red clothes, ointments, eatable offerings of various types and pleasing of Fire and the Brāhmaṇas, devotion with vigil at night should be observed. Śiva Dharmas and (the stories about) the incarnations of Śiva should be listened to.

पंष्टाद्व पशवः कार्या नैवेद्ये¹ शङ्करस्य च ।

पञ्चदश्यां च सम्पूज्य²स्तत्रापि द्विजसत्तम³ ॥५३१॥

कुत्मावलोपिकामिश्रं⁴ भोक्तव्यं भोजनं तदा⁵ ।

तस्मिन् मासे⁶ ध्रुवं पूज्यो⁷ देवः⁸ कृष्णचतुर्दशीम्⁹ ॥५३२॥

इच्छया पूजनीयः¹⁰ स्यात्¹¹छेषमासेषु वा न वा ।

सम्पूज्य ह्रल्लोकस्थो गाणपत्यमवाप्नुयात्¹² ॥५३३॥

531-33. In the eatable offerings for Śaṅkara, animals should be made of flour. He should be worshipped on the fifteenth also. O best among the twice-borns, there too, meals

1. नैवेद्या A, नैवेद्यं H

2. Thus A but no सन्धि between सम्पूज्यः तत्रापि, सम्पूज्याः CG

3. द्विजपुङ्गव CGDEF..

4. कुत्मावलोपिकामिश्र CFGH

5. तथा H

6. मासि CGH

7. पूजा C, पूज्या GH

8. राजन् CG, देव H

9. कृष्णचतुर्दशी ACG

10. पूजनीयाः CG, पूजनीया ADEH

11. स्युः CG

12. नीलमते शिवरात्रिः F, इति—DE, इतिश्री—H, इति श्रीनीलमत-पुराणे शिवरात्रिवर्णनम् CG, then follows नील उवाच verb om. DEF

Ed. Leiden v.v. 512-541

consisting of half ripe barley and cakes of sugar covered with sesames should be taken. The God must be necessarily worshipped on the 14th of the dark half of that month. In other months, He may or may not be worshipped according to one's desire. Having worshipped Him, one is established in Rudraloka and obtains mastery over the Ganas.

फाल्गुणस्य च^१ मासस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
महीमानं यथा कार्यं तथा मे वदतः धृणु ॥५३४॥

534. O best among the twice-borns, listen to me who am saying as to how the festival in the bright half of the month of Phālguna should be celebrated.

अनन्यद्विरयाष्टम्यां नरैः स्नातैरलङ्कृतैः ।
प्रदोषसमये देया दीपिकास्तु हिमोपरि ॥५३५॥

535. Observing fast, the persons—bathed and adorned—should place earthen lamps on the snow at the time of night-fall.

देवतानां पितॄणां च भोक्तव्यं तदनन्तरम् ।
द्वितीयेऽह्नि मध्याह्ने चान्यधार्मैः^४ सुशोभनैः ॥५३६॥

पूजनीया गृहा विप्र देवायारा विशेषतः ।
तथा सीता^५ च सम्पूज्या वाग्धमास्यादिभिस्तथा ॥५३७॥

536-37. After that, the gods and the Fathers should be fed. Next day, the houses and especially the temples should

1. Thus A, तु other MSS.

2. Thus AH, तथा DEF

3. Thus AH, दीपिका: other MSS,

4. चान्यधार्मैः corrected into चान्याधार्मैः by F, चान्यधार्मैः DE, चान्यकृष्टैः CG

5. सूता: C

be worshipped with beautiful garlands of grains. Then should be worshipped Sītā with scents, garlands etc.

अनन्तरं च विशेष्यं भोजनं च विशेषवत्¹ ।

उत्सवं² चैव कर्तव्यं गीतनृत्तसमाकुलम्³ ॥५३८॥

538. After that, special meals should be taken, and then should be celebrated the festival, full of songs and dances.

नित्यदानं सपक्वान्नमृते तस्मिन् दिने सदा

नाम्यत् किञ्चित्प्रदातव्यं लब्धं ग्राह्यं प्रयत्नतः ॥५३९॥

539. Except the cooked food which is to be given daily, nothing should be given on that day. Anything received should be got hold of with great effort.

द्वितीयेऽहनि कर्तव्यं प्रतिकर्म तथात्मनः ।

मङ्गलालम्भनं⁴ कार्यं चोत्सवं⁵ च विशेषतः⁶ ॥५४०॥

540. Next day, one should decorate oneself, touch auspicious things and celebrate a special festival.

आश्रितानां द्विजानां च⁷ शिल्पिसम्बन्धिनां⁸ तथा ।

तस्मिन्नहनि दातव्यं ग्राह्यं चैवाप्युपायनम् ॥५४१॥

541. On that day, gifts should be given to and accepted from the twice-borns, dependants, craftsmen and relatives.

1. Thus other MSS., विशेषवत् A

2. तत्सवं CG

3. नृत्तगीतसमाकुलम् G

4. मङ्गलालम्भनं CG

5. तत्सवं CGDE

6. Thus A, विशेषवत् other MSS.

7. Thus A, द्विजातीनां other MSS.

8. शिल्पिसम्बन्धिनां H

मद्यं तु मद्यपः¹ पेयं² ब्राह्मणैः पानकाः शुभाः ।
शय्यास्थानं च कर्तव्यं धूपगन्धाधिवासितम्³ ॥५४२॥

542. Those who are addicted to drinking should drink wine and the Brāhmaṇas should take auspicious drinks. The bed chamber should be perfumed with the perfume of incense.

तस्मिन्नहनि न⁴ कार्यो⁵ विमुखः कश्चिदेव तु ।
स्त्रीभिर्भाष्यं प्रहृष्टाभिः सुवस्त्राभिस्तथैव च⁶ ॥५४३॥

स्वाशिताभिः सुगन्धाभिः स्वनुलिप्ताभिरेव⁷ तु⁸ ।
भूषणभूषितामिहैव कीदृशं नरैः सह⁹ ॥५४४॥

543-44. None should be made ill-disposed on that day. Happy women—well-fed, well-dressed, well-scented, well-anointed and decorated with ornaments—should play in the company of men.

फाल्गुण्या¹⁰स्तु ततो रात्रौ प्राप्ते चन्द्रोदये शुभे ।
पूजा कार्या शशाङ्कस्यापि¹¹ अर्यम्पश्चाप्यनन्तरम् ॥५४५॥

-
1. मद्यं मद्यपः A
 2. पीयं A
 3. धूपगन्धाधिवासितम् EF, धूपगन्धादि—H
 4. नो CG
 5. कार्यं A
 6. स्वनुलिप्ताभिरेव तु E, om. H
 7. सुवस्त्राभिस्तथैव E
 8. Thus AH, च EFCG
 9. सहः A महीमानवर्णनम् Add A, इति नीलमते महीमानवर्णनम् DE, इति नीलमते महीमानम् H, इति om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम विशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. DEF
 10. फाल्गुण्या CEG
 11. शशाङ्कस्यापि ECG

545 On the rising of the moon in the (full-moon) night of Phālguna, the moon and after that Aryamā also should be worshipped.

गीतर्नृत्तस्तथा वाद्ये^१ रात्रौ कार्यः प्रजागरः ।

द्वितीयेऽह्नि ततः प्राप्ते प्रेक्षा देया द्विजोत्तम ॥५४६॥

नर्तकानां नटानां च चारणानां^२ तथैव च ।

तावदेतद् भवेत् कार्यं यावत्स्यात् कृष्णपञ्चमी ॥५४७॥

546-47. Vigil should be observed during the night by singing, dancing and playing on instruments. On next day should be viewed the performances of the dancers, the actors and the singers. This should continue up to the fifth of the dark-half (of Phālguna).

भोजनं पर्यटप्रायं भोक्तव्यं दिनपञ्चकम् ।

प्रतिकर्म तथा कार्यं स्त्रीजनस्य तथात्मनः^३ ॥५४८॥

548. Meals consisting mainly of a medicinal plant Parpatā should be taken for five days and decoration of the women-folk and the self should be made.

तस्यामेव तु पञ्चभ्यां कश्मीरा तु रजस्वला ।

यस्माद् भवति कर्तव्या तस्याः पूजा ततो द्विज ॥५४९॥

549. O twice-born, on that very fifth day Kāsmīrā becomes menstruating so her worship must be performed thereafter.

रम्या नीलमयी^४ कार्या कश्मीरा तां च पूजयेत् ।

अभ्यर्चयन्त्येव नैवेद्यं च निवेदयेत् ॥५५०॥

1. वाद्ये: A.

2. चारणानां A

3. फाल्गुण्यः add A, नीलमते फाल्गुणी EF, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणपौर्णमासीवर्णनं नाम एकविंशोऽध्यायः, then follows नील उवाच verb om DEF

4. शिलामयी CG

550. A beautiful stone-image of Kaśmirā should be made and that should be worshipped by offering unguents, clothes and eatables.

पुष्पधूपालङ्कारं न वातव्यं दिनत्रयम्¹ ।
नैवेद्ये गोरसं सर्वं² वर्जनीयं द्विजोत्तम ॥५५१॥

551. Decorative things like flowers, incense etc. should not be given to her for three days. O best among the twice-born, offering of milk is also prohibited.

स्त्रीभिस्तु पूजा कर्तव्या मानुषेन³ कथंचन ।
स्ताप्या स्त्रीभिर्भवेद्देवी कृष्णपक्षाष्टमीं तु तां ॥५५२॥

552. The worship should be performed by women, by no means by men. The goddess should be bathed by women on the 8th of the dark half of that month. Afterwards, she should be bathed by the twice-borns, from pitchers full of all medicines.

अनन्तरं द्विजैः स्ताप्या सर्वोषधियुतैर्घटैः ।
ततो गन्धैस्ततो बीजैस्ततो⁴ रत्नैस्ततः फलैः ॥५५३॥

स्तापयित्वा च तां देवीं गन्धैर्माल्यैश्च पूजयेत्⁵ ।
वस्त्रालङ्कारणैश्चास्त्रैर्विशेषं गौरसोद्भवैः⁶ ॥५५४॥

1. कृष्णपक्षाष्टमीं तु ताम् A, evidently a mistake by copist, cf v. 552 below.

2. Thus ADF, नैवेद्ये गोरसात्पक्वं G, नैवेद्ये गौरमायुक्तं C, नैवेद्यं गोरसं सर्वं BF, नैवेद्यं गोरसमयं H

3. न मानुष्यैः DEH, न नरेस्तु कदाचन CG

4. मन्ति (mistake for मणि ?) A

5. Thus corrected from पूजनम् by F

6. वस्त्रालङ्कारणं ed. Leiden

7. चान्यैः B

8. गोसम्भवैः D

553-554. Having bathed that goddess with scents, seeds, jewels and fruits successively, they should worship her with scents, garlands, clothes, ornaments, food and special preparations of cow's milk.

मोदगैर्वाचस्त्रिकोणैश्च तथा तण्डुलशालिभिः ।

कर्तव्यं देवयजनं बन्धूनां चैव दापयेत् ॥५५५॥

वह्निपूजा च कर्तव्या कर्तव्यं द्विजपूजनम् ॥५५६॥

556-56. Sacrifice for the gods should be performed with catables of triangular shape made of ground *Phaseolus Mungo* (mudga), husked rice and unhushked rice and these should be given to the relatives also. Fire-worship should be performed and so also the worship of the Brāhmaṇas.

सुस्नाताभिः प्रहृष्टाभिः स्वाशिताभिर्द्विजोत्तम ।

स्त्रीभिर्भाष्यं सुगन्धाभिः सुवस्त्राभिश्चतद्विनम् ॥५५७॥

557. The women—well-bathed, well-scented, well-fed and well-dressed—should be pleased on that day.

भोजनं प्रेषणीयं च तथा मित्रगृहे द्विज ।

तन्त्रीवाद्यं समधुरं² श्रोतव्यं स्वाशितै³ सुखम्⁴ ॥५५८॥

558 O twice-born, food should be sent to the friend's house, and music of Tantri-instrument should be listened to at ease by the well-fed (persons).

1. Thus AH, देष्टे: other MSS.

2 च मधुरं BDF

3. Thus CG, स्वाशितः other MSS.

4. नीलमते राज्ञी स्नापनम् add ABDEF, इति श्री—H, इति श्रीनील-मतपुराणे कदमीराख्य राज्ञीस्नपनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः then follows नील उवाच verb om. ABDEF

ततः प्रभृति कश्मीरा ऋतुस्नाता द्विजोत्तम ।

गर्भं गृह्णात्यतः कार्यं¹ कृष्यारम्भं² ततः परम् ॥५५९॥

559. O best among the twice-borns, Kāśmīrā—bathed after menstruation—becomes pregnant since then, so cultivation should be started after that.

दिने देवज्ञनिदिष्टे³ क्षेत्रं कृत्वा सुहृद्वृतः ।

पूजयेत् पृथिवीं देवीं गोयुगं सुरभिं हयम्⁴ ॥५६०॥

बालदेवं⁵ महादेवं वामदेवं विवाकरम् ।

औषधीशं निशानाथं पर्जन्येन्द्रो प्रचेतसम्⁶ ॥५६१॥

रामं सलक्ष्मणं सीतां शेषं च धरणीधरम् ।

ब्रह्माणं⁷ कश्यपं वह्निं वायुं गगनमेव च ॥५६२॥

मातृपैतृगन्धस्तथा धूपं⁸ नैवेद्यञ्च पृथक् पृथक् ॥५६३॥

560-63. Having made the field ready on a day told by the astrologer, one, surrounded by the friends, should worship the goddess Earth, a pair of bulls, cow, horse, Baladeva, Mahādeva, Vāmadeva, the Sun, the Moon, the lord of medicines, Parjanya, Indra, Pracetas, Rāma, Lakṣmaṇa, Sītā, Śeṣa—the bearer of the earth, Brahmā, Kaśyapa, Fire, Wind, Sky, each one separately with garlands, scents, incenses and eatable offerings.

1. कार्यः CG

2. कृष्यारम्भः CG

3. देवज्ञनिदिष्टः B

4. ततः B, हलम् H

5. Thus CG, बालदेवं A, जलदेवं BDE

6. om. A

7. ब्राह्मणं A

8. तु धूपश्च A

वह्निसम्पूजनं कार्यं ततो ब्राह्मणपूजनम् ।

ब्राह्मणानां ततो देया दक्षिणा वित्तशक्तितः ॥५६४॥

564. Fire-worship should be performed, and after that the worship of the Brāhmaṇas (should be performed). Then sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas, according to one's means.

ततस्तु वापयेद् बीजं पुरुषो^१ लक्षणान्वितः ।

स्वाशितश्च सुवस्त्रश्च स्वनुलिप्तः^२ स्वलङ्कृतः ॥५६५॥

565. Thereafter, a man—well-anointed, well-decorated, well-fed and possessed of auspicious features—should sow the seed.

बीजं सुवर्णतोयाक्तं समुवर्णं च वापयेत् ।

पुण्याहे^३ द्विजघोषेण वाद्यशब्देन भूरिणा ॥५६६॥

566. The seed, drenched in water rendered holy with gold, should be sown with gold amidst high sounds of musical instruments, and Brāhmaṇas on a holy day.

हलेन^४ वाहयेद् भूमिं पूर्व^५ प्राक् प्रवर्णां शुभाम् ।

स्वलङ्कृतेन भोक्तव्यं क्षेत्रमग्रे तदा^६ द्विज ॥५६७॥

सुहृद्भार्याभितः सार्धं^७ वाद्यशब्दमनोहरैः^८ ।

उत्सवं^९ चैव कर्तव्यं गीतनृतसमाकुलम्^{१०} ॥५६८॥

-
1. पुरुष and adjectives in accusative CG
 2. Thus CG, स्वानुलिप्तः other MSS.
 3. Thus A, पुण्याह D, पुण्याहद्विजघोषेण C, पुण्याह—GH
 4. फलेन BD, तदा A
 5. Thus A, तथा CGDEH
 6. मनोरमैः B, मनोहरिः A
 7. तत्सर्वं BDEG
 8. नीलमते कृष्यारम्भः ABCEF, इति—H, इति नीलमते कृष्यारम्भ-
वर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om.
BDEFD

567-68. At first one should plough the auspicious earth which is already inclined (to receive the seed). O twice-born, well-decorated one should eat, in the centre of the field, in the company of friends, wife and dependants. A festival full of singing and dancing should be celebrated with heart-enchanting sounds of musical instruments.

फाल्गुण्यां समतीतायां या द्विजैकादशी भवेत् ।
तस्यां¹ स्त्रीभिर्भवेत् पूज्यश्छन्दोदेव इति स्मृतः² ॥५६९॥

मनुष्येभ्यः न³ कर्तव्या तस्य⁴ पूजा कदाचन⁵ ।
वत्सलो वरदानेन स्त्रीभिः पूजामवाप्तवान्⁶ ॥५७०॥

569. O twice-born, it is stated that on the eleventh day following (the full-moon night) of Phālguna, the women should worship the god Chandaḥ.

570. Men should never worship him. Due to a boon given by Brahmā, he is to receive worship from the women.

जलोद्भवानां मासेन भक्ष्यैश्चैवावर्जस्तथा ।
मातृवर्षं पश्च विविधैः कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥५७१॥

571. (He should be worshipped) with the flesh of water-born animals, various types of eatables, garlands, incenses and fragrant saffron.

-
1. Thus ACG तस्याः BDEF
 2. श्रुतः CG
 3. Thus other MSS, च A, नरेभ्यः सा न CG
 4. Thus other MSS, तस्या A, तस्याः B
 5. Thus AH, कदाचन other MSS
 6. जवाप्लुयात् E
 7. भर्तुः BD
 8. कुङ्कुमेन B

एवं सम्पूजनं कृत्वा द्वादश्यां पूजयेद् बुधः ॥५७२॥

द्वारेणादौ¹ विनिष्काम्य² गवाक्षेण प्रवेशयेत् ।

स्ववेश्मतो यथाकामं स्थापयेत् तत्रा द्विजं³ ॥५७३॥

572-73. After such worship, the wise should worship him on the twelfth. O twice-born, after being sent out of one's house through the door, he should be brought in through the ventilator. Then he should be placed at one's will.

ततश्चतुर्वशीं प्राप्य तामेव द्विजपुङ्गव ।

सम्पूज्य शङ्करं कार्यं रात्रौ⁴ तु महदुत्सवं⁶ ॥५७४॥

574. O best among the twice-born, on the fourteenth of that (fortnight). Śaṅkara should be worshipped and a great festival should be celebrated at night.

तस्यां विप्र चतुर्वश्यां निकुम्भः शङ्करं तदा⁷ ।

सम्पूजयति धर्मात्मा सानुयात्रो महाबलः ॥५७५॥

575. O Brāhmaṇa, highly strong and pious-minded Nikumbha, along with his followers, worships Śaṅkara on that fourteenth.

1. Thus other MSS., द्वारेणादौ A

2. Thus A, विनिष्काल्य DEFH, विनिष्कास्य BCG

3. इति नीलमते छन्दोदेवपूजा BDEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे छन्दोदेवपूजावर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. BDEF

4. कार्यो रात्रौ CG, रात्रौ कार्यं B

5. मुमहद् CGBD, च महद् F

6. उत्सवः CG

7. सदा CG, तथा H

तस्यां तदा प्रकर्तव्यं¹ निशि नित्यं² प्रजागरम्³ ।

पूजा च देवदेवस्य शम्भोः कार्या प्रयत्नतः ॥५७६॥

576. Vigil should be observed during that night and the worship of Śambhu—the god of gods—should be performed with effort.

पूजनीयो निकुम्भस्तु⁴ पिशाचाधिपतिर्बली ।

पिशाचानां च दातव्या बलयश्च सुसंस्कृताः ॥५७७॥

577. Nikumbha—the lord of the Piśācas—should also be worshipped and the well-prepared oblations should be offered to the Piśācas.

वललोलोपिकामिध्रा⁵ मत्स्यमांसमिधेयं⁶ ताः⁷ ।

वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु गृहेषु विविधेष्वपि⁷ ॥५७८॥

चतुष्पथेषु रथ्यासु चत्वारेषु⁷ नदीषु च ।

शून्यालयेषु मुख्येषु गिरीणां शिखरेषु च ॥५७९॥

अट्टालकदमशानेषु राजमार्गेषु काश्यप⁸ ।

तां रात्रिं रक्षणं⁹ कार्यं बालकानां गृहे गृहे ॥५८०॥

578-80. (Offerings) mixed with cakes of meat and other non-vegetarian food, fish, meat etc. should be placed under

1. प्रकर्तव्यो ECG

2. नित्य - A

3. Thus AH, प्रजागरः BCDEFG

4. च BCDEFGH

5. First line om. in BD, लूपिका— A लेपिका—CGH

6. विविधेषु च

7. चत्वारिण्यु A, चतुरेषु C

8. काश्यप ADG

9. Thus BDFH, लक्षणं ACG

the trees, in cow-pens, in various types of houses, on road-crossings, in streets, court-yards, rivers, prominent vacant houses, on tops of mountains, in palaces, burning-grounds and on roads. O descendant of Kaśyapa, children should be protected during that night, in every house.

पुंश्चलीसहितं नैया¹ क्रीडामार्गे² निशा च³ सा ।

ब्रह्मचर्येण गीतेन नृत्तवर्णिमं नो हरेः⁴ ॥५८१॥

581. Sportive men should pass that night in the company of courtesans, with the observance of the vow of celibacy and with singing, dancing and heart-enchancing musical instruments.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य ज्ञान्यां⁵ संवत्सरस्य⁶ तु⁷ ।

आहं कृत्वा प्रवातव्यं शुनामन्नं यबेच्छकम्⁸ ॥५८२॥

582. Then on the last dark fifteenth of the year, one should perform Śrāddha and offer food to the dogs, at one's desire.

1. Thus CG, नीया other MSS

2. क्रीडामार्गेषु CG, क्रीडमान H

3. Om. CG, तु DEH

4. इति नीलमते पिशाचचतुर्दशी ABDEH इति om. F, इति श्री-नीलमतपुराणे चैत्रकृष्णचतुर्दशीवर्णनं नाम पञ्चविंशोऽध्यायः then follows नील उवाच verb om. ABDE

5. ज्ञान्यां DEH

6. सांवत्सरस्य H

7. Thus other MSS, च A

8. इति नीलमतेऽन्यामावस्या D, -ज्ञान्यामावस्या F, अन्यामावसी BE, इति श्रीनीलमते ह्यमावसी H

अन्तामभात्स्यं evidently corrupt reading A, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रमावर्णनं नाम षड्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

चैत्रशुक्लसमारम्भे प्रथमेऽह्नि काश्यपः¹ ।
पितामहस्य कर्तव्या तदा पूजा विचक्षणैः ॥५८३॥

पुष्पैर्नाताविघ्नैर्गन्धैर्वस्त्रालङ्कारधूपनैः² ।
द्वृताशपूजनं ब्रह्मन्³ ब्राह्मणानां च तर्पणैः⁴ ॥५८४॥

583-84. O descendant of Kaśyapa, on the first day in the beginning of the bright half of Caitra, the worship of Brahmā must be performed by the wise with various sorts of flowers, scents, clothes, ornaments, incenses, fire-worships and pleasing of the Brāhmaṇas.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या महाशान्तिर्द्विजोत्तम ।
आढ्येन⁵ रक्षणार्थाय धियस्तत्प्रापणाय च ॥५८५॥

585. On that very day, Mahāśānti ceremony should be performed by the rich, for the obtainment and preservation of wealth.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या पूजा कालस्य काश्यप ।
तस्मिन् कालस्य गणना⁶ प्रवृत्ता पूर्वमेव तु ॥५८६॥

586. O descendant of Kaśyapa, on that very day should be worshipped Time, as formerly, the reckoning of time was started on that day.

तस्मिन्मह्मि चै सृष्टं ब्रह्मणैवं जयत्युरा ।
सूर्योदये द्विजश्रेष्ठ इत्येव⁷ मनुशुश्रुम ॥५८७॥

-
1. Thus other MSS, काश्यप A
 2. मृषणैः CG
 3. धूपैर्द्वृताशपूजाभिः CG
 4. इति नीलमते ब्रह्मपूजा ABDE, इति on F, इति श्रीनीलमत पुराणे चैत्रशुक्लप्रतिपदि ब्रह्मपूजावर्णनं नाम सप्तविंशोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om ABDE
 5. आढ्ये हि CG
 6. गणना A, कालगणना H
 7. चैत्येवम् H

587. On that very day, verily, Brahmā created this world at sun-rise. O best among the twice-borns, we have heard thus.

पूजनीयास्तथा^१ देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः^२ ।

ग्रहक्षान्तिः कर्तव्या वैश्वविधियोदिता^३ ॥५८८॥

588 The gods Brahmā Viṣṇu and Maheśvara should be worshipped. Rites for propitiating planets and constellations should be performed in accordance with the instructions of an astrologer.

पूजनीया ग्रहाः^४ सर्वे नक्षत्राणि च मानवः ।

कालस्यावयवाः सर्वे^५ मे च संवत्सरादयः ॥५८९॥

589. O giver of honour, all the planets, and all the stars should be worshipped, and also the year and all other parts of Time.

कालकल्पावभौ पूज्यौ मनवश्च चतुर्विंशः ।

अतीताश्च^६ भविष्याश्च^७ तेषां नामानि मे शृणु ॥५९०॥

590. Kāla and Kalpa both are to be worshipped and so also fourteen Manus who had been in the past and shall be in future. Listen to their names from me.

1. तदा H

2. —महेश्वरः A

3. —शोदिता D

4. ग्रहाः AD

5. Second and third pādas om. H

6. अतीतश्च B

7. भविष्यश्च B, भविष्यन्तः CG

स्वाम्भुवो मनुः पूर्व^१ मनुः स्वरोचिस्तथा ।
 औत्तमस्तामसश्चैव रौद्रशदक्षसौवर्ण^२स्तथा ॥५९१॥

वैवस्वतोऽकंसावर्ण^३ ब्रह्मसावर्ण^४ एव च ।
 भद्रेशदक्षसावर्णो^५ रौच्यो^६ औत्पस्तवं च ॥५९२॥

591-92. First of all (comes) Svāyambhuva Manu, then (come) Svārociṣa Manu, Auttama, Tāmasa, Raivata, Cākṣuṣa, Vaivasvata, Arkaśāvarṇi, Brahmasāvarṇa, Bhadrēśa, Dakṣasāvarṇa, Raucya and Bhautya.

सम्भूजनीया देवेन्द्रा^७स्तथा ब्रह्म^८चतुर्वंश^९ ।
 विवस्वत् च विपश्चिन्व मुत्तित्तश्च निधिस्तथा ॥५९३॥

विभुर्जनोऽवदधैव तेजस्वी च तथा बहिः^{१०} ।
 अद्भुतश्च तथा शान्तिः^{११} बृषो देववरस्तथा ॥५९४॥

ऋतुधाया^{१२} च देवेन्द्रः शुचि शुक्ल^{१३}चतुर्वंश ।
 युगानां च तथा पूजा कर्तव्या द्विजपुङ्गवैः^{१३} ॥५९५॥

-
1. चक्षुषः A
 2. Thus ACG, अकंसावर्णो B, अकसावर्णो H
 3. ब्रह्मसावर्णि CG, ब्रह्मसौवर्णः BF
 4. भद्रेश ऋक्ष सावर्णो A, रुद्रेशदक्षसावर्णो CG
 5. रौच्यो C, राय्यो D, रम्यो BH, रौम्यो G
 6. देवेन्द्राः A.
 7. Thus H, ब्राह्माः A
 8. चतुर्वंशाः A
 9. Thus ACD, बहिः E
 10. शान्तो CG
 11. Thus CDEG, ऋतुधाया AH
 12. शुक्लः H
 13. Thus A, द्विजसत्तम CGH

593-95. O Brahman, fourteen lords of the gods namely Viśvabhuk, Vipāścīt, Sucitti, Nidhi, Vibhu, Manojava Tejasvī, Vaṇi, Adbhuta, Śānti, Vṛṣa—the excellent god, Rtuḍhāmā—the lord of the gods, Śuci and Śukla are to be worshipped.

O best among the twice-born, the worship of Yugas (Ages) also should be performed.

पञ्चसंवत्सराः पूज्याः पूज्यं चैवायनद्वयम् ।

ऋतुषट्कं तथा पूज्यं मासा द्वादश चाप्यथ¹ ॥५९६॥

ह्रीं पक्षौ तिथयश्चैव पूज्याः पञ्चदशैश्च तु ।

करणाश्च² मूर्हताश्च राशयश्च पृथक् पृथक् ॥५९७॥

596-97. Five Samvatsaras, two Ayanas, six seasons and twelve months should be worshipped. Two fort-nights and fifteen dates should also be worshipped. Karaṇas, Muhūrtas and Rāśis should be worshipped separately.

मरीचिमथ³ क्षिरसौ पुलस्त्यं पुलहं ऋतुम् ।

भृगुं सनत्कुमारं च सनकं च सनन्दनम् ॥५९८॥

धर्मं वरिष्ठं⁴ सत्यं च कामाद्यौ च हुताशनम् ।

यसुवद्रांल्लोकपालांल्लोकालोकनिवासिनः ॥५९९॥

सुदामानं शंखपादं⁵ केतुमन्तं तथैव च ।

तथा हिरण्यरोमाणं दिक्पालां⁶श्चैव पूजयेत् ॥६००॥

598-600. Marīci, Atri, Āṅgirā, Pulastya, Pulaha, Kratu,

1. Thus other MSS, चाप्यथ A

2. कर्णानि CG

3. मरीचिरथ A

4. Thus other MSS, वरिष्ठं H

5. शङ्खपालं H

6. Thus other MSS., दिक्काल A, मृण्मलाश्चैव H

Bṛgu, Sanatkumāra, Sanaka, Sanandana, Dharma, Vasiṣṭha, Satya, Kāma, Artha, Hūtā'ana, Vasus, Rudras, the guardians of the worlds who live on the Lokāloka mountain, and the guardians of the quarters namely, Sudhāmā, Śaṅkha-pāda, Ketumān and Hiranyaromā should also be worshipped.

शक्राद्यान्¹ ब्राह्मणथेष्ठ दक्षपुत्र्य²स्तथैव च ।

सती स्यातिः स्मृतिः स्वाहा ह्य³नसूया तथा स्वधा ॥६०१॥

प्रीतिः क्षमा च सम्भूतिः सन्नति⁴श्चाप्य⁵अवन्ती ।

कीर्त्तिर्लक्ष्मी⁶वृत्ति⁷र्मेधा पुष्टिः⁸ धृष्टा क्रिया मतिः ॥६०२॥

बुद्धिर्लज्जा वसुः शान्तिः पुष्टिः तिद्धिस्तथा रतिः ।

अवन्ती⁹ वसुधाशी¹⁰ लंवा भानुर्भवस्वती¹¹ ॥६०३॥

संकल्पा च मुहूर्त्ता¹² च साध्या विश्वा च काश्यप ।

अवितिर्वितिर्दनुः काला वनायुः सिंहिका मुनिः ॥६०४॥

1. Thus H, शक्राद्यान् other MSS.

2. दक्षपुत्री: CG

3. हि om. A, अपि G

4. सतिथि—B, सातिथि—F

5. थ्य om. and space left for the word A

6. लक्ष्मीः कीर्त्तिः CG

7. वृत्तिः CD

8. Thus CG, पोष्टिः D, पुष्टिः other MSS.

9. सुरमा च C, सुरसा च G, अवन्ती H

10. वसुधाशी A Emended (वसुधा+आशी), वसुर्दाशी H, वसुन्दाशी CGBF

11. मण्डवती AH

12. मुहूर्त्ता A

कद्रूः कोवा¹ इरा प्रावा² विनता³ सुरभिः⁴ सशा ।

भृशाक्ष⁵ च तथा पूज्यः⁶ सुप्रभा च तथा जया ॥६०५॥

601-605. O best of the Brāhmaṇas, Śakra etc. (should be worshipped) and so also the daughters of Dakṣa, namely, Satī, Khyāti, Smṛti, Svāhā, Anasūyā, Svadhā, Pṛiti, Kṣamā, Sambhūi, Sannati, Arundhati, Kirti, Lakṣmi, Dhṛti, Medhā, Tuṣṭi, Śraddhā, Kriyā, Mati, Buddhi, Lajjā, Vasu, Śānti, Puṣṭi, Siddhi, Rati, Arundhati Vasudhāśī, Lambā, Bhānu, Marutvatī, Saṃkalpā, Muhūrtā, Sādhyā, Viśvā, Aditi, Diti, Kālā, Danāyu, Simhikā, Muni, Kadrū, Krodhā, Irā, Pravā Vinatā, Surabhi, Khasā, Bhṛśāśva, Suprabhā and Jayā.

बहुपुत्रश्च संपूज्यस्तस्य पत्नीद्वयं तथा ।

पत्नीचतुष्कसंपुक्तं पूज्यं चारिष्टनेमिनम्⁷ ॥६०६॥

606. Bahuputra and his two wives should be worshipped. Ariṣṭanemi accompanied by his four wives should be worshipped.

ऋद्धि वृद्धि तथा विद्वां⁸ धनेशं नवकूबरम्⁹ ।

शंसपद्मो निवी¹⁰ पूज्यो भद्रकाली सरस्वती ॥६०७॥

1. कूरा CG
 2. सावा CG, प्रावा DE
 3. वितता A
 4. सुरातिः A
 5. भृशाक्ष CG
 6. पूज्या CG
 7. संपुक्तो ऽरिष्टनेमी तथैव च CG
 8. वृद्धां D
 9. नवकूबरम् BE, भुक्तवरम् D
- These two pādas in the Nom. DG, corrected into Nom. by H
10. तथा CG

607. Rddhi, Vṛddhi, Nidrā, Dhaneśa and Naḍakūbara (should be worshipped). The treasures Śaṅkha and Padma should be worshipped and so also Bhadrakālī and Sarasvatī.

देवोपदेवदेवाङ्ग¹विद्यास्थानानि कृत्स्नशः ।

नागान् यज्ञान् पिशाचांश्च² तथैव गव्याणो ॥६०८॥

608. Vedas, Upavedas, Vedāṅgas, all the abodes of knowledge, Nāgas, Yakṣas, Piśācas, Garuḍa and Aruṇa (should be worshipped).

जम्बुः शकः कुशः क्रीडचः शात्मलिङ्गी एव च ।

गोमेदः³ पुष्करश्चैव द्वीपा पूज्याः पृथक् पृथक् ॥६०९॥

609. Of the continents, namely, Jambu, Śāka, Kuśa, Krauñca, Śālmali, Gomeda and Puṣkara each should be worshipped separately.

लवणः क्षीर आज्यद्वय⁴ दधिमण्डः⁵ सुरोदकः ।

तथैवक्षुरसोदश्च पूज्यः स्वादूकस्तथा⁶ ॥६१०॥

610. (The seas) of salty water, milk, butter, curd, wine, sugarcane-juice and tasty water (should be worshipped).

उत्तराः कुरवः⁷ पुण्या रम्यो हिरण्यतस्तथा⁸ ।

भद्राश्चः केतुमालश्च वर्षश्चैव इलावृतः⁹ ॥६११॥

1. देवोपदेवदेवाङ्ग — BD

2. नागान् यज्ञान् सुपर्णाश्च D, —सुपर्णाश्च E, नागयज्ञाः सुपर्णाश्च CG

3. Thus other MSS., गोमेदः A

4. क्षीराज्ये च D, आज्ये च GE, आज्यो F, आज्योद H

5. दधिमण्डम् G

6. स्वादूक एव च H

7. Thus CGE, कौरवाः A

8. First and second pādas of this verse om. D

9. तथैलावृतनामकः CG

हरिवर्ष¹: किम्पुरुषो वर्षो भारतसंज्ञकः² ।

611-12a. Holy Uttara Kurus, Ramya, Hairāṇvata, Bhadrāśva, Ketumāla, Ilāvṛta, Harivarṣa, Kimpuruṣa and Bhāratavarṣa (should be worshipped).

भारतस्य तथा भेदा पूजनीयाश्च ये नव ॥६१२॥

इन्द्रद्युम्नः³ कशेरुमां⁴ स्ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ।

नागद्वीपस्तथा सोम्यो गान्धर्वो वारुणस्तथा ॥६१३॥

अयं च मानवद्वीपः⁵ स्तथा सागरसंवृतः ।

चत्वारः सागरा पूज्यास्तथा पातालसप्तकम्⁶ ॥६१४॥

रुक्मभीमः शिलाभीमः पातालो नीलमृत्तिकः⁷ ।

रक्तभीमः⁸ पीतभीमः⁹ श्वेतः कृष्णक्षितिः¹⁰ स्तथा ॥६१५॥

612b-15. Nine divisions of Bhārata, namely, Indradyumna, Kaśerumān, Tāmravarṇa Gabhastimān, Nāgadvīpa, Saumya, Gāndharva, Vāruṇa and this Mānavadvīpa surrounded by the seas should also be worshipped. Four oceans should be worshipped and so also the seven Nether worlds, namely, Rukmabhauma, Śilābhauma, Nilamṛttika, Raktabhauma, Pītabhauma, Śveta and Kṛṣṇakṣiti.

कालाग्निरुद्रः शेषश्च वराहश्च तथा हरिः ।

भूर्भुवःस्वर्गहृदयं जनश्च तपसा सह ॥६१६॥

1. —वर्षे B, वर्षे H.
2. भारत संज्ञिते B, भारत संज्ञितः H
3. Thus CGFH, इन्द्रद्युम्नं A
4. कशेरुश्च CG, कशेरुमां F
5. मानवो द्वीपः CG
6. पातालसप्तका BDEF
7. नीलमृत्तिकः D
8. om. D
9. om. E
10. क्षितिस्तथा A

सत्त्वलोकस्तत्त्वलोकाः भूवनीयाः त्रिज्योत्तम ।

पृथिव्यापस्तथा तेजः पवनाम्बरमेव ॥६१७॥

616-17. O best among the twice-borns, Kālāgnirudra, Śeṣa, Varāha, Hari and the worlds, namely, Bhuh, Bhuvaḥ, Svar, Mahāḥ, Janah, Tapas and Satya should be worshipped. One should worship the Earth, the Water the Fire, the Air, and the Ether.

मनो बुद्धिस्तथात्मानमव्यक्तं पुण्यं तथा ।

हिमवान् हेमकूटश्च निषदो नीलपर्वतः ॥६१८॥

श्वेतश्चक्रवर्जुनान्मेरुस्तुम्बवान् गन्धमादनः ।

पर्वतप्रवरः शूज्यो वो नाम्ना मानसीतरः ॥६१९॥

महेन्द्रो मलयः सह्यः श्रुतिमानृक्षवानपि ।

विन्ध्यश्च पारियात्रश्च कंलास्तश्च नवोत्तमः ॥६२०॥

618-620. (One should worship) the Mind, the Intelligence the Soul and the unmanifested Purusa. (One should worship) Himavān Hemakūṭa, Niṣadha, the mountain Nila, Śveta, Śṛṅgavān, Meru, Mālyavān and Gandhamādana.

The chief mountain named Mānasottara should be wor-

1. Thus A BCDGH, मर्त्यलोकः ed Leiden
2. Thus A, पवनपञ्चH, पवनं लघु CGD
3. पूजयेत् CGH
4. —बुद्धिः F, मनोबुद्धी H
5. त्वव्यक्तं A
6. हिमकूटश्च FH
7. निषदो DE
8. ऋक्षमान् B

shipped and so also Mahendra, Malaya, Sahya, Śuktimān, R̥kṣavān, Vindhya, Pāriyātra and Kailāśa—the best of the mountains.

भागीरथी पावनी¹ च ह्लादिनी² ह्लादिनी तथा ।

सोता बंशुश्च सिन्धुश्च सप्त गङ्गा च मानव ॥६२१॥

सुप्रभा काञ्चनाक्षी च विशाला मानसाह्लादा³ ।

सरस्वत्योघनादा⁴ च सुमेद⁵ विमलोदका ॥६२२॥

621-622. O giver of honour ! (one should worship) the seven rivers (namely), Bhāgīrathī, Pāvani, Hlādinī, Hrādinī, Sītā, Vaṅkṣu and Sindhu. (One should worship) Suprabhā, Kañcanākṣī, Viśālā, Mānasāhradā, Sarasvatī, Oghanādā and Sumeru having unsullied water.

पुष्करास्त्रानि तीर्थानि वितस्ताद्यश्च निम्नगा ।

शची वनस्पतिर्गौरी धूम्रोर्णा रुचिराकृतिः ॥६२३॥

सिनीवाली कुहू राका तथाचा⁶ नुमतिः शुभा ।

आयतिनिमतिः प्रज्ञा मतिवैला⁷ च धारिणी ॥६२४॥

623-624. (One should worship) sacred places such as Puṣkara, and rivers such as the Vitastā and others. (One should worship) Śacī, Vanaspati, Gaurī, Dhumroṇā of beautiful form, Sinivālī, Kuhū, Rākā and auspicious Anumati. (One should worship) Āyati, Niyati, Prajñā, Mati, Velā and Dhārīṇī.

1. प्लवनी A.

2. ह्लादिनी ह्लादिनी DFCC

3. Thus H मानसाह्लाद D, मानसोह्लाद B, मानसह्लादा A

4. ओघनामा H, ओघोनामा F, ओगणासा, ओगनासा E

5. सुवेगा CG, सुवेत् H

6. च om, A

7. मेवा H

देवी धातृविधातारी¹ सप्तछन्दांसि² चा³प्यथ ।
ऐरावणश्च⁴ सुरभि⁵ रुक्चैः श्वस⁶ एव च ॥६२५॥

625. (One should worship) the two gods, namely, Dhātā and Vidhātā, and also the seven metres. (One should worship) Airāvaṇa, Surabhi and Uccaiṣravasa.

धान्वन्तरिध्रुव⁷श्चैव शस्त्राण्यस्त्राणि चाप्यथ ।
विनायकः कुमारश्च तथैव च विनायकाः ॥६२६॥

626. (One should worship) Dhānvantari, Dhruva, and arms and weapons. (One should worship) Kumāra, Vināyaka and Vināyakas.

शाखो विशाखः स्कन्दश्च नैगमेशस्तथैव च ।
मरुतश्च ब्रह्मर्षैव रोगाणामधिपो ज्वरः ॥६२७॥

627. (One should worship) Śākha, Viśākha, Skanda, Naigameśa, the wind-Gods and Fever—the lord of diseases.

ऋषयो बालखिल्या⁸श्च कश्यपागस्त्यनारदाः⁹ ।
तथैवाप्सरसः पुण्याः पूज्या देवाश्च सोमपाः ॥६२८॥

628. (One should worship) Vālakhilya sages and Kaśyapa,

1. धातृविधातारी CGH
2. छन्दानि BF
3. Thus other MSS वा A
4. ऐरावणं ABFH
5. सुरभिम् ABFH
6. उक्चैश्श्वसमेव ABFH, उक्चैश्श्ववा हयः CG.
7. Thus CG, धान्वन्तरि ध्रुवं ABFH, accusative used in this hemistich in other MSS.
8. बालखिल्याश्च BCG
9. कश्यपोऽगस्त्यनारदौ B

Agastya and Nārada. (One should) worship also the holy nymphs and the gods who drink Soma.

आदित्या वसवो रुद्रा विश्वे^१देवास्तवाश्विनौ ।

भृगवोऽङ्गिरसः साध्या मरुतश्च महाबलाः ॥६२९॥

629. (One should worship) Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas, Aśvinas, Bhrgus, Angirās, Sādhyas and highly strong Maruts.

धाता^२ मित्रो^३ऽर्यमा पूषा शक्रो^४ऽऽमो वरुणो भगः ।

त्वष्टा विवस्वान्^५ सविता विष्णुर्वा^६इश भानवः ॥६३०॥

630. (One should worship) the twelve suns, (namely Dhātā, Mitra, Aryamā, Pūṣā, Śakra, Aṃśa, Varuṇa, Bhaga, Tvaṣṭā, Vivasvān, Savitā and Viṣṇu.

धरो^७ ध्रुवश्च भोजश्च आपश्चैवामिलान्तो^८ ।

प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवोऽष्टौ प्रकीर्तितः ॥६३१॥

631. Dhara, Dhruva, Bhoja, Āpa, Anil, Anala, Pratyūṣa and Prabhāsa are proclaimed to be eight Vasus.

अङ्गारकस्तवा सूर्यो निःश्रुतिर्बोव एव च^९ ।

अजेकपाञ्चाहिर्बुध्न्यो ब्रूमकेतुर्ध्वजस्तवा ॥६३२॥

1. words upto विश्वे om. E

2. दाता H

3. मित्र्यो A

4. Emended, शक्रेशो MSS.

5. विवस्वत् F

6. वनो BDF

7. अनिगानिलः BD, अनिलानलः A, अनिलानलः H, अनिलानलः F

8. This verse in the accusative in ABDEFH.

वाहन¹इवेश्वरो² मृत्युः कपालिरथकंकणः³ ।

एकादशैते विज्ञेया इन्द्रास्त्रिभुवनेश्वराः ॥६३३॥

632-33. *Angāraka, Sūrya, Nirṛti, Ghoṣa, Ajaikpād, Ahirbudhnya, Dhūmaketu, Dhvaja, Vāhana, Īśvara, Mṛtyu, Kapāli and Kaṅkaṇa*, these eleven Rudras should be known as the lords of three worlds.

ऋतुः दक्षो वसुः सत्यः कालः कामो⁴ ध्वनिस्तथा ।

कुरु वाग्दनुजो⁵ विश्वे⁶ रोचमानाश्च ये⁷ दश ॥६३४॥

634. *Kratu, Dakṣa, Vasu, Satya, Kāla, Kāma, Dhvani, Kuru, Vāk and Danuja*, those ten shining ones are called *Viśve* (devas).

नास्त्यदसौ विज्ञेयावद्विनी⁸ वदतां वर¹⁰ ।

भुवनो भानवश्चैव¹¹ सुजन्मः सुजनः तथा¹² ॥६३५॥

त्वाजः सुवश्च मूर्धा च दक्षश्च व्यश्व¹³ वन्धुकः¹⁴ ।

प्रसवश्च व्ययश्चैव भृगवो द्वादश स्मृताः ॥६३६॥

-
1. वाहनं ABDEFH.
 2. चेश्वरं ABDEFH
 3. मृत्युं कपालमथकंकणम् A — कंकणम् B, मृत्युं कपालिमथकंकणम् FH, मृत्युः कपालिः कंकणस्तथा G, मृत्युः कपाली कंकणस्तथा C
 4. कालो BF
 5. इन्द्राग्निं ed Leiden
 6. मनुजो BDEF
 7. विश्वं F
 8. Thus A, ते other MSS.
 9. भाविनी CG
 10. वरो B
 11. भावनश्चैव H
 12. Thus ed Leiden, ऋतुः MSS.
 13. जन्मश्च BDF
 14. वन्धुकः BF

635-36. O best among the speakers, Nāsatya and Dasra should be known as Aśvinas.

Bhuvana, Bhānava, Sujanya, Sujana, Tyāja, Suva, Mūrdhā, Dakṣa, Vya, Bandhuka, Prasava and Vyaya are regarded as twelve Bhṛgus.

आत्मा ह्य'युर्मनोर्वक्षो मवः^१ प्राणस्तथैव च ।

हविष्मांश्च गविष्ठश्च ऋचः^२ सत्यस्तथैव च ॥६३७॥

इत्येतेऽङ्गिरसः पुत्राः दश वेवा^३ महाबलाः ।

637-38a. Ātmā, Āyus, Manas, Dakṣa, Mada, Prāṇa, Haviṣmān, Gaviṣṭha, Ṛta and Satya these ten highly strong gods are the sons of Aṅgirā.

मनो मदश्च^४ प्राणश्च नरो^५ पालश्च वीर्यवान् ॥६३८॥

दितिर्ह्यो नयश्चैव हंसी नारायणस्तथा ।

विभुश्चापि प्रभुश्चापि^६ साध्या द्वादश कीर्तिताः ॥६३९॥

638b-39. Manas, Mada, Prāṇa, Nara, mighty Pāla, Diti, Haya, Naya, Hamsa, Nārāyaṇa, Vibhu and Prabhu are pronounced as twelve Sādhyas.

एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च त्रिज्योतिर्ज्योतिरेव च ।

एकचक्रो^७ द्विचक्रश्च^८ त्रिचक्र^९श्च महाबलः ॥६४०॥

ऋतजित् सत्यजिच्चैव सुषेणः सेनजित्तथा ।

अग्निमित्रोऽरिमित्रश्च प्रभुमित्रो^{११}ऽपराजितः ॥६४१॥

1. च CG
2. मोदः A
3. Thus FH, रीतः A, ऋभुः CG, ऋतुः ed Leiden
2nd and 3rd pādas om. B
4. देशः A
5. मूदो मदश्च H
6. नर—F
7. चैव BFCG
8. एकशुक्रो E, एकशक्रो BD
9. द्विशुक्रः E, द्विशक्र BD
10. त्रिशक्रः BDE
11. प्रभुमित्रो CGH

वृत्तश्च वृत्तवान् धर्ता¹ निधर्ता² वरुणो ध्रुवः ।
विधारणो नाम तथा देवदेवो महाबलः ॥६४२॥

ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च³ ईहादृक् चा⁴मिताशनः ।
कृतिनः प्रसक्तृदृक्षः समरश्च⁵ महायशाः ॥६४३॥

धाता चोद्यो⁷ धनुर्भोमस्त्वभियुक्तः⁸ सदासहः ।
द्युति⁹वंसुरयो¹⁰दृश्यो¹¹ वामः¹² काम¹³ज्यो विराट्¹⁴ ॥६४४॥

एतेच¹⁵कोनपञ्चाशन्मरुतः परिकीर्त्तिताः ॥६४५॥

640-45. These fortynine, namely, Ekajyoti, Dvijyoti, Trijyoti, Jyoti, Ekacakra, Dvicakra, highly strong Tricakra, Rtajit, Satyajit, Suṣeṇa, Senajit Agnimitra Arimitra, Prabhumitra, Aparājita, Rta, Rtavān, Dhartā, Nidhartā, Varuṇa, Dhruva, Vidhāraṇa, highly strong Devadeva, Idṛkṣa, Adṛkṣa, Ihādṛk, Amitāśana, Kṛtina, Prasakṛd, Dakṣa, highly glorious Samara, Dhātā, Ugra, Dhanu, Bhīma, Abhiyukta Sadāsaha, Dyuti, Vasuratha, Adṛśya, Vāma, Kāmajaya, Virāt are called Maruts.

1. Thus CG, दर्भा BD दंता F, धाता A
2. नियन्ता F
3. ईदृक्षुश्चाप्यदृक्षुश्च B
4. च om. BDFCG
5. कृती नम्रः सकृद् CG
6. समरः A
7. Thus ACG, ह्युद्यो other MSS.
8. चाभियुक्तः CG, अभियुक्तः H
9. महाद्युति BE, प्रद्युति H
10. om. H.
11. om. B, यशो DEF
12. वासः BDE
13. कामो DFH
14. Here one hemistich containing the names of remaining Maruts seems to be missing
15. हि H

विश्वकर्मा ततः¹ पूज्यः सर्वशिल्पप्रवर्त्तकः ।

आयुधं वाहनं छत्रमासनं चिह्नबुधुभो ॥६४६॥

सम्पूज्य³ विधिवद् ब्रह्मन् गन्धमाल्यानुलेपनैः ।

घूपदीपप्रदानैश्च⁴ नैवेद्यैश्च पृथक् पृथक् ॥६४७॥

646-47 Viśvakarmā, the originator of all crafts, should also be worshipped. O Brahman, each of these, namely, the weapon, the conveyance, the umbrella, the seat, the emblem and the drum, should be worshipped separately with scents, garlands, paints, offerings of lamps, incense and the eatables.

एतेषां पूजनं कृत्वा पूजनीया विशेषतः ।

ग्रहो नागस्तथा मासो⁵ यः स्यात् संवत्सर⁷प्रभुः ॥६४८॥

ग्रहो भविष्यद् वर्षश्च⁸ तथा मासस्य वारकः ।

648-49. Having performed the worship of these, one should worship specially the planet, the Nāga and the month which presides over the year, and (should worship) also the planet of the future year, and the (presiding) day of the month.

देवशवदत्राद्⁹ विज्ञेयो ग्रहमासौ विचक्षणैः ॥६४९॥

1. Thus A, तथा other MSS.

2. सर्वशिल्पी—A

3. सम्पूज्य B

4. घूपदीपप्रदानैश्च H, घूपदीपैः प्रदानैश्च C, घूपदीपप्रदानैश्च B

5. Thus other MSS, नारः A

6. सोमो B

7. संवत्सरः AF

8. वर्षस्य CG

9. —चक्राद् A

देवज्ञादेव विज्ञेयं मासं वर्षं च¹ वारकम्² ।
एतेषां पूजनं कार्यं बह्वन्नकुसुमोत्करैः³ ॥६५०॥

649-50. The wise would know the planet and the month from the mouth of the astronomer. The month, the year and the day also should be known from the astronomer. These should be worshipped with plenty of food and heaps of flowers.

फलवेदात्ततो⁴ ज्ञात्वा नागवर्षस्य वारकम्⁵ ।
तस्य⁶ पूजा प्रयोक्तव्या⁷ भक्ष्यभोज्यपुरस्तरा⁸ ॥६५१॥

651. Having known the day of the Nāga-year from the Phalaveda, one should worship that (day) with solid food and other articles of diet.

ततोऽग्निहवनं कार्यं सर्वेषामनुपूर्वशः¹⁰ ।
ओंकारपूर्वकं ब्रह्मन् घृताक्षतयवेस्तिलैः ॥६५२॥

652 Then, fire-sacrifice with utterances of Oṃkāra should be performed, with reference to all, in due order, with purified butter, unhusked barley and sesame.

-
1. Thus A,—वर्षस्य CG, मासवर्षं other MSS.
 2. Thus G, वारिकम् other MSS.
 3. बहुग्रन्थसमोत्करैः BFG, बहुन कुसुमोत्करैः E
 4. Thus A, तथा other MSS.
 5. Emended: तारिकम् H, वारिकम् other MSS.
 6. एस्य BDE
 7. प्रकर्तव्या F
 8. पुरस्तरम् H
 9. अतो CG
 10. अन्नपूर्वकः A

तान् पूजकं पूजगुह्यं देया विप्रैः दक्षिणा ।

ब्राह्मणा भोजनीयाश्च महत्सम्पन्नैर्बान्धवाः ॥६५३॥

653. Sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas with separate reference to each of those (planets etc.). Then Brāhmaṇas, the friends, the relations connected by marriage and the kinsmen should be fed.

विशेषवत्स भोक्तव्यं कार्यं च महत्सवम्¹ ।

पूजनीया द्विजभेदं तथा ज्योतिषका द्विजाः ॥६५४॥

654. Special meals should be taken and a great festival should be celebrated. O best among the twice-borns, Brāhmaṇa astronomers should be worshipped.

अन्यान्यौषधस्त्रैश्च पूजनीया द्विजोत्तमाः² ।

फलवेदविदश्चैव त्वितिहासविदश्च ये ॥६५५॥

655. The best of the Brāhmaṇas—those who are acquainted with astronomy-astrology and those who know history—should be honoured with cash-money, heaps of grains and clothes.

वाचकाः³ पूजनीयाश्च दक्षिणामुखा द्विज⁴ ।

अस्मन्नोमा च कर्तव्या पुष्पालंकारधूपनैः ॥६५६॥

656. O twice-born, the reciters (of the Purāṇas and the Epics) desiring sacrificial fee should also be worshipped. One

1. कार्यश्चापि महोत्सवः CG
2. अन्यान्यैश्च—H
3. Thus A, पूज्याश्च other MSS.
4. Thus A, द्विजपूजकाः other MSS.
5. Thus A, तु om. other MSS.
6. वाचकाः BD
7. द्विजाः H

should decorate one's own self with flowers, ornaments and perfumes.

कथितेयं महाशान्तिः¹ सर्वाविनिस्तवनी ।
सर्वोत्पातप्रशमनी कलिदुःस्वप्ननाशिनी ॥६५७॥

आयुष्प्रदा पुष्टिकरी वनसौभाग्यवर्धिनी ।
व्याधिप्रशमनी राज्यराष्ट्रविधिनी ॥६५८॥

मङ्गल्या च पवित्रा च लोकद्वन्द्वसुखावहा ॥६५९॥

657-59. This is called Mahāśānti, the destroyer of all sins, the pacifier of all evils, the destroyer of bad dreams of Kali, the giver of long life and prosperity, the increaser of wealth and prosperity, the destroyer of diseases and enemies, the cause of the advancement of the government and the country, auspicious, holy, and the giver of happiness in both the worlds.

चैत्रमाससमारम्भे² ये भवन्निहितास्तव ।
ते सर्वे ब्रह्मसर्वं तदा यान्ति द्विजोत्तम ॥६६०॥

660. O best among the twice-borns, all those who have been mentioned by me before you, go to the abode of Brahmā in the beginning of the month Caitra.

साष्टी सभा कामरूपा विशेषेण सदानघ³ ।
भारयत्यचलं कृष्णनिर्वैद्यं मनोहरम् ॥६६१॥

-
1. Thus DEFGG, मया शान्तिः A, illegible H
 2. लोकोत्तम—CG
 3. चैत्रशुक्ल A—चैत्रमाससमारम्भो BDF
 4. सदानघा CG

661. O always sinless one, the assembly of Brahmā assuming (different) forms at will, bears specially a steady form, heart-enchanting and undefinable.

तस्यां सभायां ब्रह्माण¹मनिर्वेश्यविसृत्तम्² ।

यथोक्तास्तु नमस्यन्ति³ ह्युपासन्ति स्तुवन्ति च⁴ ॥६६२॥

662. In that assembly, the above-mentioned (gods etc.) salute, serve and praise Brahmā undefinable and completely detached (from worldly fetters).

विश्ववसुक्षालिशिनी⁵ गन्धर्वी⁶ च हाहाहूहू⁶ ।

नारदप्रमुखाश्चान्ये गायन्ति⁷ च जगद्गुरुम् ॥६६३॥

663. Viśvāvasu, Śālīśi, the two Gandharvas Hahā and Hūhu and others led by Nārada sing (the praises of) the preceptor of the world.

उपनृत्यन्ति⁸ देवेशं देवराणां⁹ सहस्रशः ।

उर्वशी मेनका रम्भा मिथिकेशी ह्यलम्बुसा¹⁰ ॥६६४॥

विश्वची च घृताची च पञ्चवृक्षा¹¹ तिलोत्तमा ।

सानुमत्य¹² मला वन्दा¹³ प्राधान्येन तथेतराः ॥६६५॥

-
1. ब्रह्माणम् H
 2. अनिर्वेश्योजसावृत्तम् CG
 3. om. A
 4. स्तुवन्तः परंपासते CG
 5. Thus AH, चलशिनी F, चलिशिनी BDE, चाश्विनी CG, शालि-
शिरा ed Leiden
 6. हाहाहूहू CG
 7. जयन्ते च DEF, यजन्ते B
 8. उपनृत्यन्ति B, अग्रे नृत्यन्ति H
 9. Thus CGDE, देवानाम् B, देवनामा AFH
 10. ह्यलम्बुसा B, ह्यलंबुका AD
 11. पञ्चवृक्षा BE
 12. मानवती BDEFH
 13. वन्दा CG, मन्दा D

664-65. Thousands of divine damsels, specially Urvaśi, Menakā, Rambhā, Miśrakeśi, Alambusā, Viśvāci, Ghṛtāci, Pañcacūlā, Tilottamā, Sānumatī, Amalā, Vandā and others dance near the lord of the gods.

तथा¹ पितामहो² देवः सर्वदेवसमागमे ।

अब्धे³ नियुक्ते⁴ मानुष्ये ग्रहादींस्तन्त्रपालकान् ॥६६६॥

666. Then, in that assembly of all the gods, the god Brahmā appoints the planets etc. as protectors of the Human year.

कृत्वोपासां⁵ जगद्भर्तु र्यान्ति स्थानान्वतःपरम् ।

स्वानि स्वानि द्विजश्रेष्ठ हृष्टपुष्टा दिवीकसः⁶ ॥६६७॥

667. O best among the twice-borns, having worshipped the sustainer of the worlds, the gods—pleased and strengthened—go after this, to their respective places.

चेत्रे मासि⁷ सिते पक्षे पञ्चम्यां द्विजसत्तम ।

श्रियश्च पूजनं कार्यं प्रोक्ता श्रीपञ्चमी तु सा ॥६६८॥

668. O best among the twice-borns, Śrī should be worshipped on the 5th of the bright-half in the month of Caitra. That is called Śrī-Pañcamī.

1. Thus other MSS, तथा A

2. Thus DEFCG, पितामहा AH

3. आब्धे E

4. नियुक्ते A

5. कृत्वोपमां H

6. नीलमते नववत्सरः A, नीलमते नवसंवत्सरः BDEF, इति श्री—H

7. चेत्रमासि CG

सर्वथा¹ पञ्चमी पूज्या चैत्रे मासि ध्रुवं² तथा³ ।

यस्तु सम्पूजयेत्सर्वां पञ्चमीं⁴ तु करीषिणीम् ॥६६९॥

नासौ विमुच्यते लक्ष्म्या यावज्जीवं द्विजोत्तम ।

विष्णुलोकमवाप्नोति देहभेदे द्विजोत्तम ॥६७०॥

669-70. The fifth day deserves worship by all means and definitely so the one in the month of Caitra. O best among the twice borns, he who worships Lakṣmī on the fifth days, is not separated from her throughout his life and after death he obtains the world of Viṣṇu.

स्कन्दस्य तत्र कर्तव्या पूजा माल्यैः सुगन्धिभिः⁵ ॥६७१॥

गन्धालंकारवासांसि कुक्कुटं च निवेदयेत् ।

घण्टामजं⁶ क्रीडनकं नैवेद्यं च मनोहरम् ॥६७२॥

671-72. Skanda should be worshipped there with fragrant garlands, scents, ornaments, clothes, cock, bell, goat, toy and nice eatable offerings.

ध्रुवेयं चैत्रषष्ठी च परिषेवा⁷स्तु कामतः⁸ ।

यः करोति गृहे तस्य विरोगाः सर्वबालकाः⁹ ॥६७३॥

1. सर्वा वा CG

2. ध्रुवा CG

3. तदा BDEF

4. सर्वाः पञ्चमीः CG

5. First two pādas of this verse seem to be lost.

6. अज A

7. परिशिष्टाः CG परिषेवाः A परितोषः H

8. कामदा A

9. नीलमते चैत्रषष्ठी BDF, इति श्री—H

नीलमते श्रीपंचमी स्कन्दषष्ठी च A, इति नीलमतपुराणे बालकरक्षाकारि चैत्रशुक्लषष्ठीवर्णनं नाम त्रिशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDFH

673. This 6th of Caitra is (to be celebrated) necessarily, the rest (may be celebrated) at one's will. All the children remain healthy in his house who celebrates this.

तामेव नवमीं प्राप्य सोपवासो नरः शुचिः ।
सम्पूजयेद् भद्रकालीं पुष्पधूपान्नसम्भवा ॥६७४॥

674. On that very 9th, the purified man, observing fast, should worship Bhadrakālī with plenty of flowers, incense and grains.

सर्वा या^१ नवमी पूज्या भद्रकाली सुरेश्वरी ।
कार्यसिद्धिमवाप्नोति तस्यां पूजयित्वा नरः^२ ॥६७५॥

675. Bhadrakālī who rules over the gods, should be worshipped on all the 9th days, (but) he who worships her on that (9th), obtains success in his undertakings.

एकादश्यां तु चैत्रस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
तस्यां^३ पूजा च कर्तव्या^४ वास्तोर्वाह्यपुञ्जव ॥६७६॥

पुष्पालंकारधूपार्घ्यशोभादेव विविचेत्तथा ।
सूर्येद्विविधाकारैर्बह्विपूजाहिजायनेः^५ ॥६७७॥

676-77. O best among the Brāhmāṇas, the deity presiding over house should be worshipped on the 11th of the bright

1. Thus H, वा BCG, च A

2. चैत्रनवमी add A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्रशुक्ले भद्रकाली नवमीवर्णनं नाम एकविंशोऽध्यायः C Then pālowas नील उवाच, verb om. ABDFH

3. तस्याः B.

4. Thus A, प्रकर्तव्या other MSS.

5. Thus other MSS, वास्तु—A

6 वास्तुपूजा add F, नीलमते—ABDE, इति—H, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रैकादश्यां वास्तुपूजावर्णनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

half of the month of Caitra, with flowers, ornaments, incense, vegetables of various sorts, incenses of various types and worship of fire and the Brāhmaṇas.

द्वादशी या तु चैत्रस्य शुक्ला नित्यमुपोषितः¹ ।
वासुदेवस्य कर्तव्या पूजा द्विज² यथाविधि³ ॥६७८॥

678. On the bright 12th of the month of Caitra, Vāsudeva should be worshipped in the proper way after observing fast.

चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां कामदेवं च⁴ पूजयेत् ।
पटस्थं⁵ विविधैर्माल्यैर्गन्धरुच्चावचेस्तथा ॥६७९॥

679. Kāmadeva (painted) on a cloth should be worshipped with various types of garlands and diverse incenses, on the 13th of the bright half of Caitra.

भात्मशोभा च⁶ कर्तव्या पूजनीया गृहस्त्रियः ।
इयं छात्रा विनिविष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ॥६८०॥

680. One should decorate one's own self and worship the ladies of the house. O twice-born, this (13th day) should be necessarily celebrated, the rest may be or may not be celebrated.

1. Thus CG, उपोषितः DEBF उपोषिता, AH

2. तत्र CG

3. नीलमल नीलद्वादशी BDE, द्वादशी A, इति श्री नीलमलपुराणे चैत्रशुक्लद्वादश्यां वामदेवार्चनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः Then follows नील उवाच verb om. ABCEFH

4. Thus A, तु other MSS.

5. पटस्थं CG

6. Thus A, तु other MSS.

द्वावश्यां शीततोयस्य कुम्भं पुष्पोपशोभितम्¹ ।
कामदेवाग्रतः² स्थाप्य³ पल्लवैश्चोपशोभितम्⁴ ॥६८१॥

अनर्काम्यदिते⁵ काले स्ताप्या स्यात्तेन वारिणा ।
वयिता द्विजशाबूल स्वयं⁶ कान्तेन काश्यप⁷ ॥६८२॥

681-82. O descendant of Kaśyapa, best among the Brāhmaṇas, on the 12th, a pitcher full of cold water and decorated with flowers and leaves should be placed before Kāmadeva (Cupid), and before sun-rise a husband himself should bathe his wife with water (from that pitcher).

चैत्रे मासि⁸ सिते पक्षे पञ्चदश्यां द्विजोत्तम ।
योद्धुं याति निकुम्भस्तु पिशाचान् बालुकार्णवे ॥६८३॥

683. O best among the twice-born, on the 15th of the bright-half of the month of Caitra, Nikumbha goes for fighting with the Piśācas in the sea of sand.

तस्मात्तेषां तु मध्याह्ने एकैकस्य⁹ गृहे गृहे ।
पूजा कार्या प्रयत्नेन यथावत् तन्निबोध मे¹⁰ ॥६८४॥

1. पुष्पपयोम्भितम् B

2. कामाग्रतस्तु CG

3. संस्थाप्य CG

4. Third and fourth pādas om. BDEF

5. अनर्काम्यदिते E

6. स्व— C

7. काश्यप ABD. मदनत्रयोदशी add F नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्र शुक्लत्रयोदशी मदनत्रयोदशी वर्णनं नाम चतुस्त्रिशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

8. चैत्रमासि H

9. प्रत्येकं तु CG

10. निबोधय A

684. So, in every house, the worship of every one of those (Pisācas) should be performed with effort, in the noon. Know the procedure from me.

पिशाचं मृगमयं कृत्वा काक्ष्यं¹ च द्विजसत्तम ।
गन्धमाल्यं²स्तथा वस्त्रैरलङ्कारैः प्रपूजयेत्³ ॥६८५॥

भक्ष्यंश्च लेपिकापूर्पं⁴मांसैः पानस्तथैव च⁵ ।
आयुर्धनविधाकारैः छत्रोपानह्यष्टिभिः ॥६८६॥

685-86. Having made the (image of the) Pisāca with clay, leaves etc., one should worship that (image) with scents, garlands, clothes, ornaments, the eatables, namely, sweet-meats, cakes, meat, drinks, weapons of various sorts, umbrella, shoes and stick.

नृभिः शृङ्गान्नमम्पूर्णं⁶ स्थायिभक्ष्ययुते⁷ तथा ।
कुङ्कुमपिण्डके चोभे तथा तस्य निवेदयेत्⁸ ॥६८७॥
गेयमानद्वयार्थं च तन्त्रीवार्थं च वादयेत् ।

687-88a. Men should offer to him, two baskets full of dried food and those eatables which may last long. Singing should be carried on and the instruments Ānaddha and Tantri should be played upon.

मध्याह्ने तं तु⁹ सम्पूज्य प्राप्ते चन्द्रोदये पुनः¹⁰ ॥६८८॥

1. Thus CDG, काक्षं A, काक्षिं E, कक्षं B
2. गन्धमाल्यैः F
3. Thus A, च पूजयेत् other MSS.
4. Thus H, लेपिकापूर्पैः BCG, लेपिकाभिश्च A
5. Thus H, रपूषंमांसपानकैः A, मांसैः पानैस्तथाविधैः BCDEFG
6. Emended.—सम्पूर्णा ABDEFH
7. —युता ABDEFH, संस्थाप्यानेकभक्ष्यकम् CG
8. Thus other MSS, निवेदयेत् A
9. Thus A, तत्र G, तत् तु Q.
10. ततः H, 688a, 689ab 690a om. BDEF

पूर्ववत्पूजयेद् विद्वान् स्ववित्तस्यानुरूपतः ।
तथा कृतस्वस्त्यनो ब्राह्मणस्तु विसर्जयेत् ॥६८९॥

688b-689. Having worshipped him in the middle of the day, the wise should, according to his means, again worship him, as before, at the moon-rise. Then, he—benediction for whom has been pronounced by the Brāhmaṇas—should be sent off.

विसर्ज्यमाने¹ तस्मिंस्तु² तन्त्रीवाद्यं च वादयेत् ।
तस्यानुरजनं कार्यं द्वितीयेह्नि काश्यप ॥६९०॥

690. The musical instrument Tantrī should be played upon while he is being sent. O descendant of Kaśyapa, he must be followed on the next day.

आरोढव्यं⁴ भवेच्छैलं समीपस्थमि⁵ति स्थितिः ।
गृहमागत्य⁷ कर्तव्यमुत्सवं⁸ गीतवादिनैः⁹ ॥६९१॥

सुदुर्भः सह भोक्तव्यं भोजनं तु विशेषवत्¹⁰ ॥६९२॥

691-692. And the nearby hill should be climbed. After returning to home, the festival should be celebrated by singing, and playing on musical instruments. Special meals should be taken in the company of friends.

-
1. विसर्ज्यमाने CGH विसर्जमाने A,
 2. Thus CG, वादे H, वाद्ये other MSS.
 3. च A.
 4. आरोढव्यो CGH, आरोढव्यं A
 5. भवः BDEF
 6. शैलः समीपस्थ CG
 7. आगत्य ed. Leiden
 8. कर्तव्य उत्सवः CG
 9. गीतवादिनैः CG, गीतवाद्यतः A
 10. विशेषतः BDE

इरा¹ नामा²त्तराः पूर्वं³ शप्ता³ शक्रेण काश्यप ।
विश्वामसोः संप्रयुक्ता सुरोपस्थान⁴वर्जिता ॥६९३॥

693. A nymph named Irā, employed by Viśvāvasu, was formerly cursed by Śakra (and) was exiled from the assembly of the gods.

स्थावरत्वमनुप्राप्ता हिमवत्यचलोत्तमे⁵ ।
बहुधा सा विभक्ताङ्गी निकुम्भे निर्गते बहिः ॥६९४॥

694. She attained the state of being a plant in the Himavat, the best of the mountains. After Nikumbha's exit, her body breaks up into various forms.

यदा⁶ जाता इरा⁷ देवी इरापुष्पोपशोभिता ।
इरावाटे⁸ ततो गत्वा नारीपुत्रगणान्वितः⁹ ॥६९५॥
सुवासाः स्वनुलिप्ताङ्गः¹⁰ मुदितः¹¹ सुसमाहितः ।
इरासंपूजनं कुर्यात् पुष्परन्ने¹²विचक्षणः ॥६९६॥

695-96. When the goddess Irā is adorned with Irā flowers, the wise man—well-dressed, well-anointed, good-minded and

-
1. इरा CG.
 2. नाम्नी CG
 3. Thus other MSS, प्राप्ता A
 4. सुराप्रस्थान—H
 5. अचलोत्तमे B
 6. तदा CG
 7. त्विरा CG
 8. इरावटं BE, इरावाटं CG
 9. Thus other MSS, वनान्वितः A
 10. स्वानुलिप्ताङ्गः AB
 11. मुदितः G
 12. अन्यैः BCDFG

well-concentrated should go to Irā-garden, accompanied by Irā wife and host of sons, and should worship the goddess his with other flowers.

निवेदयेच्च विविधान्भक्ष्यभोज्यान्¹ सदीपकान् ।

इरावाटे ततो गत्या भोक्तव्यं च² विशेषवत् ॥६९७॥

697. (He) should offer various sorts of catables and nourishments along with earthen lamps. Special meals should be taken after going to Irā-garden.

इरापुष्पैस्ततः पूज्या द्विजस्त्रीमित्रबान्धवाः ।

रत्नसूत्रनिबद्धानि³ इरापुष्पाणि कारयेत् ॥६९८॥

698. Then, the Brāhmaṇas, the wife, the friends and the relatives should be honoured with Irā-flowers. Irā-flowers should be stitched together with a red thread.

बिभृयादात्मना तानि⁴ स्त्रीषु दद्याद् विशेषतः ।

श्रोतव्यं गीतावाद्यादि व्रष्टव्यं नर्तनं⁵ तथा ॥६९९॥

699. Those (stitched flowers) should be worn by one's own self and specially offered to the ladies. Vocal and instrumental music should be listened to, and dance-performances should be seen.

इरापुष्पसमायुक्तं पानं पेयं विशेषवत् ।

इरा देवेषु⁶ वातव्या तथा प्रीयन्ति⁷ देवताः ॥७००॥

-
1. भक्ष्यान् भोज्यान् A, H
 2. Thus A, च other MSS.
 3. रत्नसूत्राणि बद्धानि A
 4. बाले B
 5. वर्तनं A
 6. देवीषु E
 7. पेयन्ति A

700. Special drink containing Ira-flowers should be taken
Irā (flowers) should be presented to the gods. The gods are
pleased in that way.

इरासहस्रं यो दद्यात् केशवाय समाहितः ।

तस्य तुष्यति¹ देवेशः स्वर्गं² लोकं स³ गच्छति³ ॥७०१॥

701. With him who well-concentrated offers one thousand
Irā (flowers) to Keśava, the lord of the gods is pleased and
he goes to heaven.

इरया, पूजये रुद्रं ब्रह्माणं अशिनं रविम्⁴ ।

शुभां⁵ करीषिणीं दुर्गां⁶ सर्वास्तुष्यन्ति देवताः⁷ ॥७०२॥

702. Rudra, Brahmā, the Moon, the Sun, Subhā
Kariṣiṇi and Durgā should be worshipped with Irā (flowers).
All the gods are pleased (with the offerings of Irā flowers)

इरा नागेषु दयिता दयिता मे विशेषतः ॥७०३॥

703. Irā is favourite of the Nagas and specially mine.

इरावाटे⁸ तु यः पूजां करोति मम काङ्क्षया ।

1. Thus other MSS, पुष्यति A

2. च AB

3. नयेच्च तम् CG

4. च विशेषतः CG

5. शुभं E, H.

6. देवीं B

7. तोषयेत् सर्वदेवताः CG

8. इरावटे BE

इरापुर्णभृशं तेन तुष्टिर्मे हि¹ प्रजायते² ॥७०४॥

704. I am excessively pleased with him who worships me with Irāflowers in Irā-garden.

शुक्ले वैशाखमासस्य³ तृतीयायां⁴ द्विजोत्तम⁵ ।
तस्यां कार्यं⁶ यवहोमं⁷ यवान्दद्याद् द्विजातये ॥७०५॥

705. On the third of the bright (half) of the month of Vaiśākha, sacrifice should be performed with barley, and barley should be given to a Bhāhmaṇa.

यवैः सम्पूजयेद् विष्णुं भोक्तव्याश्च तथा यवाः ।
गङ्गासम्पूजनं कार्यं तस्मिन्नह्नि काश्यप⁸ ॥७०६॥

706. One should worship Viṣṇu with barley and also eat barley. O descendant of Kaśyapa, the worship of Gaṅga should be performed on that day.

जपं होमं⁹ तथा श्राद्धं तपः स्नानादिकं च यत्¹⁰ ।
अक्षयं सर्वमुद्विष्टं वानं स्वल्पमपि ध्रुवम् ॥७०७॥

1. देहे B

2. —मेऽभिप्रजायते H तुष्टिमेत्यस्य स द्विज CG. इरामञ्जरीपूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे वैश्या-मिरामञ्जरीपूजावर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C then follow^s नील उवाच verbatim ABDEFH

3. वैशाखे शुक्लमासस्य CG

4. तृतीयायां H

5. यवानुत्पादयामास कृतं च कृतवान् युगम् add ed Leiden

6. तस्यां कार्यं CG

7. होमो CG

8. ब्रह्मलोकात् त्रिपयगां-मृधिश्यामवतारयत् add ed Leiden

9. जपो होमो CG

10. तत् E

707. Muttering of god's name, sacrifices, oblationsto the manes, penance, bath etc. all are said to be imperishable (on that day). Even a little charity becomes perpetual.

सिन्धुतीरे प्रयत्नेन द्वितीयायामुपोषितैः¹ ।

तृतीयायां² च कर्तव्यं³ मनुजैश्च⁴ यथाविधि⁵ ॥७०८॥

708. Having undergone fast on the second (day), (these rites) should be performed strenuously by men on the third day, on the bank of the Sindhu.

विष्णुदेवो जगन्नाथो ब्रह्मन् प्राप्ते⁶ कालौ युगे ।

अष्टाविंशत्तमे⁷ भावी⁸ बुद्धो नाम जगद्गुरुः ॥७०९॥

पुष्ययुक्ते निशानाथे वैशाखे मासि काश्यप ।

तस्मात् कालादथारभ्य काले भाविन्यतः परम् ॥७१०॥

709-710.a O Brahman, the god Viṣṇu, the lord of the world, shall be (born as) the preceptor of the world, Buddha by name, at the time when the Puṣya is joined with the moon, in the month of Vaiśākha, in twenty eighth Kali Age.

1. Thus DEF, उपोषितः other MSS.

2. तृतीयेयं BF, तृतीयस्यां H

3. कर्तव्या ABF

4. Thus A, तु other MSS.

5. अक्षयतृतीया add A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणेऽक्षयतृतीयावर्णनं नामः सप्तत्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

6. Thus A, प्राप्ते ब्रह्मन् other MSS.

7. विंशतिमे CG

8. Thus CG, भागे other MSS.

शुक्ले सङ्पूजनं तस्य यथा कार्यं तथा भूय ।

सर्वोपधेः सर्वरत्नैः¹ सर्वगन्धैस्तथैव च² ॥७११॥

बुद्धार्चस्नानं⁴ कार्यं शास्त्रोक्तं⁵ वचनैस्तथा ।

सुवासिताश्च कर्तव्या आवासाः प्रयत्नतः ॥७१२॥

710b-12. Listen from as to how his worship should be performed in the bright-half, from that period onwards, in future. The image of Buddha should be bathed (with water rendered holy) with all medicinal herbs, all jewels and all scents, in accordance with the sayings of the Śākya. The dwellings of the Śākya (i.e. Vihāras) should be whitewashed with care.

प्रचित्रिन्वित्रयुता कार्या संस्था देवगृहा⁸स्तथा ।

उत्सव⁷श्च तथा कार्यं नटनर्तकसङ्ग⁹लम्⁸ ॥७१३॥

713. Here and there, the Caityas—the abodes of the god—should be provided with paintings. The festival, swarming with the actors and the dancers, should be celebrated.

शाक्यानां पूजनं कार्यं वीवरा⁹हारपुष्पैः ।

सर्वमेतद् भवेत्कार्यं यावत्प्राप्ता भवेन्मया ॥७१४॥

1. सर्वोपधिसमायुक्तैः CG

2. सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः BDEF

3. सुभाषितैः CG

4. स्नपनं DH, स्नापनं CG

5. शास्त्रोक्तैः H

6. देवालयैः CG

7. उत्सव⁷ DE उत्सव⁷ CG

8. Fourth pāda om. BDEF

9. गोवस्त्राहार—CG वीवराहा—H, वीनाराहार—A, Emended

First second and third pādas of this verse om. BDEF

Ed. Leiden v.v. 686-689

714. The Śākya should be honoured with Cīvāra (the dress of a Buddhist mendicant), food and books. All this should be done till the advent of Maghā.

दिनत्रयं च कर्तव्यं नैवेद्यं विधिवद् द्विजः ।
पुष्पवस्त्रादि पूजा च दानं वीनजनस्यच¹ ॥७१५॥

715. O twice-born, eatable offerings should be made for three days. Worship with flowers, clothes etc. and charity for the poor (should continue for three days).

पौर्णमासी² तु³ सम्प्राप्य वैशालस्य द्विजोत्तम ।
मधुयुक्तं⁴ तिलः⁵ कार्यं तदा⁶ ब्राह्मणपूजनम् ॥७१६॥

716. O best among the twice-borns, the Brāhmaṇas should be worshipped with sesame, on the full moon day of Vaiśākha. Bath, sacrifice, and funeral rites (should be performed) with sesame.

तिलः स्नानं तिलहोमं⁷ तिलः श्राद्धं तथैव च ।
मात्रादानं⁸ तु कर्तव्यं दीपदानं, सुरालये ॥७१७॥

तिला देयाश्च विप्रेषु दक्षिणायां⁹ तथा तिला ॥७१८॥

1. नीलमते बुद्धजन्मः add DEF, इति श्री—H, बुद्धजन्मदिनं A, इति श्री नीलमतपुराणे वैशाखशुक्ले पुष्ययोगे बुद्धजन्माद्दोत्सववर्णनं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः । Then follows नील उवाच verb om ABDEFH

2. पौर्णमास्यां H

3. Thus other MSS, च A

4. सान्मयुक्तः BDGF, मानयुक्तः E

5. द्विजः DEF

6. तथा A

7. होमः CG

8. मात्राचारं A

9. Thus A, भक्षणीयाः other MSS.

717-18. Gift of wealth should be made and earthen lamps should be given for the temple. Sesame should be offered to the Brāhmanas and sesame should also be eaten.

माघकृष्णे द्विजश्रेष्ठ एकादश्यामुपोषितः¹ ।

द्वादश्यां सकलः कार्यो वैशाखोक्तो² मया विधिः ॥७१९॥

719. O best among the twice-borns, on 11th of the dark half of Magha, one should undergo fast and on the 12th, should do everything prescribed by me in connection with Vaisakha.

वैशाख्यां पूर्णमास्यां³ न्द्राह्मणान् सत्त पञ्च वा⁴ ।

यौग्ययुक्तेस्तिलैः कृष्णै⁵ रचयेदथवेतरैः ॥७२०॥

720. On the full moon day of Vaiśākha, one should worship seven or five Brāhmanas with Black or other sesame mixed with honey.

प्रीयतां धर्मराजेति⁶ यदा⁷ मनसि घटते ।

यावज्जीवं कृतं⁸ पार्यं तत्क्षणमेव नश्यति⁹ ॥७२१॥

721. Whatever sin is committed throughout life is destroyed that very moment, when (the thought) "May Dharmarāja be pleased" comes to the mind.

1. उपोषितः ABDEFH

2. —वैशाखोक्तो H, सकलं कार्यं वैशाखोक्तं CG

3. Thus H CG, पूर्णमास्या other MSS.

4. पञ्च सप्त वा BDEF

5. Thus other MSS., पुष्पैः A

6. धर्मराट् चेति CG

7. यथा BDEF

8. Thus BCCEFGH, यावज्जीवकृतं A

9. प्रविनश्यति C, इति ज्येष्ठी add A, नीलमते ज्येष्ठी BDEF, इति श्री—H, In CG occurs one verse more and then follows इति श्रीनीलमतपुराणे ज्येष्ठीवर्णनं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः । Then follows नील उवाचः verb om. in ABDEFH

ओषधीनां ततो राजा संपववो भवते यवः¹ ।

यवान्नेन तवाभ्यर्च्य देवताः पितरस्तथा ॥७२२॥

722. Thereafter, barley—the king of the medicinal herbs becomes ripe. The gods and the manes should be worshipped then with barley-grains.

ततोऽनुलिप्तः स्रग्वी च नववासा² यथाविधि ।

वाद्यब्राह्मणघोषेण यवान्नं प्राशयेन्नरः⁴ ॥७२३॥

723. Then, one—anointed, garlanded and dressed in new clothes—should eat barley-food in proper procedure, amidst sounds of musical instruments and the Brāhmaṇas.

ज्येष्ठ्यां तु समतीतायां या द्विजेन्द्राष्टमी भवेत् ।

तस्यां विनायकः पूज्यः सगणो मोदकोत्तरैः ॥ ७२४ ॥

भक्ष्यमर्त्यैस्तथा गर्भैः कुल्माषेण च भूरिणा ।

गीतवाद्यैः⁵ सुमधुरैः ब्राह्मणानां च तर्पणैः ॥७२५॥

724-25. O lord of the twice-borns, on the 8th after (the full moon day of) Jyēṣṭha, one should worship Vināyaka along with his gaṇas, with heaps of sweetmeats, sweet vocal and instrumental music and pleasing of the Brāhmaṇas.

सर्वसि वा⁶ पूजनीयास्त्वष्टमीषु विनायकः ।

कार्यसिद्धिमवाप्नोति सोपवासस्तु पूजयेत्⁷ ॥७२६॥

1. कुरुते यवाः BD

2. जतो A

3. नववासो A, नववासा H

4. द्विजान् CG, यवाग्रायणम् add A, नीलमते—BDF, सभ्यगभ्य-
र्च्यंस्तौ तत्र यवान्नं प्राशयेत् स्वयम् CG, इति श्रीनीलमते यवाग्रायणवर्णनं
नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः । नील उवाच C

5. Thus ACG, गीतैर्वद्यैः other MSS.

6. वै BDEF

7. विनायकाष्टमी AE, नीलमते विनायकाष्टम्यः BDF

726. Or Vināyaka should be worshipped on all the 8th days. Worshipping him after undergoing fast, one gets success in undertakings.

आषाढमासे¹ संप्राप्य² स्वातियोगं³ तथा द्विजं⁴ ।
वायुसम्पूजनं कार्यं⁵ गर्भमर्त्यद्विजोत्तमं⁵ ॥७२७॥
भूरिणा परमान्नेन सकृन्ना विविधेन च ।
सुमनोभिविचित्रैश्च कुसुमैश्च तथापरैः⁶ ॥७२८॥

727-28. O best among the twice-borns, when the conjunction of Svāti constellation takes place in the month of Āṣāḍha then should be worshipped the god Wind, with scents, garlands, much rice cooked in milk, various types of ground parched grains, varied flowers and other blossoms.

आषाढ⁷शुक्लपक्षान्ते कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।
वेद्यप्रस्वापने ब्रह्मन्नुत्सवं⁸ गीतवादिनैः⁹ ॥७२९॥

729. O Brahman, in the end of the bright half of Āṣāḍha, a festival with vocal and instrumental music should be celebrated for five days, for bringing sleep to the god.

-
1. Thus CG, आषाढयोगं BDEF, आषाढयोगे H
 2. संप्राप्ये A
 3. स्वातियोगे ABDEFH
 4. तथैव च A
 5. द्विजार्चनम् BDEF
 6. स्वातियोगः add A नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्री-नीलमतपुराणे आषाढमासे स्वातियोगवर्णनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः । नील उवाच C
 7. आषाढे—E
 8. Thus H, उत्सवंः CG, उत्सवं A
 9. गीतवादिनैः H

एकादशीचतुर्दश्योर्धनहोत्रं¹ च कारयेत् ।

निशाद्वयं² ततः कार्यं³ रात्रिजागरणं तथा ॥७३०॥

730. On the 11th and the 14th, Dhanahotra should be performed and vigil should be observed for two nights. The Brāhmaṇas and the Satvatas should be worshipped on the 12th and the 15th.

द्वादश्यां पञ्चदश्यां च द्विजसात्वतपूजनम् ।

त्रयोदश्यां च कर्तव्यं प्रेक्षादानं यथाविधि ॥७३१॥

धनं⁴ च शक्या वातव्यं ये नरा रङ्गजीविनः ॥७३२॥

731-32. On the 13th, gifts for dramatic performances should be made in a proper procedure and money should be given, as far as the means may allow, to those who earn their living through stage.

हिंसात्मकैस्तु किं तस्य यज्ञैः कार्यं⁵ महात्मना ।

प्रस्थापे च प्रबोधे च पूजितो⁶ येन केशवः⁷ ॥७३३॥

733. What has he—the high minded—to do with violent sacrifices, by whom Keśava has been worshipped in the ceremonies of Causing Sleep and Awakening ?

1. Emended, घनहोत्रं D, घनहोत्रं AEF, राज्यहोमं H, बलिहोमं CG

2. निशाद्वये CG

3. अत्र कार्यं च CG

4. दानं EH

5. होमात्मकैः BDEF

6. किं कार्यं तस्य यज्ञैः H

7. पूजितं F

8. नीलमते प्रस्थापनम् add ABDF, इति श्री—H

Ed. Leiden v.v. 704-706

आषाढान्ते वैश्वदेवं नक्षत्रं प्राप्य पण्डितः ।

विद्वान्¹ सम्पूजयेद् देवान् वायुवृत्तविधिना तथा² ॥७३४॥

734. When the conjunction of Vaiśvadeva constellation takes place in the end of the month of Āṣāḍha, the learned scholar should worship the gods, in the manner prescribed in the case of Wind-god.

सक्तन् गोरस³संमिश्रान् ब्राह्मणेभ्यः प्रदापयेत् ।

हिमं च शर्करां चैव शाकं हरितकं तथा ॥७३५॥

छत्रोपानहमाल्यादि दक्षिणायनवासरे ।

वारिधान्य⁴श्च सम्पूर्णा शीततोयेन⁵ मानद⁶ ॥७३६॥

735-36. On the occasion of Dakṣiṇāyana (the southern progress of the sun), one should give to the Brāhmaṇas, ground parched-grains mixed with milk, snow, sugar, green vegetables, umbrella, shoes, garlands and water receptacles full of cold¹ water.

आषाढ्यां समतीतायां यदा स्याद् द्विज रोहिणी ।

तदा च⁷ कश्यपः पूज्यो देशस्यास्य प्रवर्तकः ॥७३७॥

1. विश्वान् BDE

2. तदा E, नीलमते वैश्वदेवपूजा add BDEF, इति—H,—वर्ण-
नम् G, उत्तराषाढपूजा A, इति श्रीनीलमतपुराणे वैश्वदेवनक्षत्रे विश्वदेवपूजा-
वर्णनं नाम पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः G. Then follows नील उवाच verb om.
ABDEFH.

3. गोमय—A

4. वारिधान्यः B

5. Thus CEH, श्वेततोयेन other MSS.

6. नीलमते दक्षिणायनम् add BDF.

7. Thus A, तु other MSS.

गन्धमात्यादि नैवेद्यं ब्राह्मणानां च पूजया ।¹

तस्मिन्नहनि रोहिण्यः पूजनीयाः सवत्सकाः² ॥७३८॥

737-38. O twice-born, Kāśyapa—the founder of this country—should be worshipped at the appearance of Rohiṇī constellation after (the full moon day) of Āṣāḍha, with scents, garlands, eatable offerings and worship of the Brāhmaṇas Rohiṇī cows along with their calves should be worshipped on that day.

ततस्तु श्रावणीं प्राप्य वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।

स्नात्वा संपूजनं कार्यं³ देवदेवस्य शार्ङ्गजः ॥७३९॥

739. At the appearance of Śrāvaṇī, one should take bath in the confluence of the Vitastā and the Sindhu and worship the bow-holder (viṣṇu)—the god of the gods.

स्वस्तिवाच्यं⁴ द्विजान्⁵ पश्चात् कीदितव्यं यथासुखम् ।

विश्लेषवच्च भोक्ताव्यं तत्र वं⁶ द्विजपुङ्गव ॥७४०॥

740. After calling upon the Brāhmaṇas to pronounce benedictory formulae, one should play to get pleasure and should take there, verily, special meals.

सामध्वनिश्च ओतव्यस्तस्मिन्नहनि काश्यप⁷ ।

कीदितव्यं विश्लेषेण कुमारीभिस्तथा जले⁸ ॥७४१॥

-
1. पूजनम् C
 2. इति नीलमते कामधेनुपूजा add A
 3. Thus AH, कृत्वा other MSS.
 4. स्वस्तिवाच्यं B, स्वरितवाचान् A
 5. द्विजैः B
 6. तत्रैव BEF, यत्र वं G
 7. काश्यप A
 8. Last two pādas om BD

741. The chantings of the Sāmaveda should be listened to on that day, and the unmarried girls should specially play in the water.

श्रवणंमनुप्राप्ते चन्द्रमस्य च काश्यप ।

स्नातस्य श्रवणे पुष्टिः सर्वास्मिन् सर्वदा भवेत्¹ ॥७४२॥

742. At the time, when the moon is united with Śravaṇa constellation, one who takes bath, gets prosperity in all places and times.

श्रावण्यां समतीतायां या स्यात् कृष्णवृषी ।

तस्यामुत्पद्यते देवो मानुष्ये मधुसूदन ॥७४३॥

भारावतारणार्थं² हि तस्यान्तु द्विजतत्तम ।

अष्टाविंशो तु³ संप्राप्ते द्वापरान्ते च नः⁴ भुतम् ॥७४४॥

743-44. O twice-born, the god Madhusūdana is born in the human world for removing the burden (of the earth) on the dark eighth following the (full moon day of (Śrāvaṇa, in the end of the 28th Dvāpara. O best among the twice-borns, it is heard by us.

तत्राहनि तु कर्तव्यं तस्मात्कालात्तदा⁵ परम् ।

पूजनं देवदेवस्य देव्याश्चैव यथा विधि ॥७४५॥

745. From that period onwards, the worship of the god of gods and the goddess should be performed on that day, in the proper manner.

1. नीलमते श्रावणी add ABDF, इति श्री-H. First two pādas om. BD

2. भारवतारे तीर्थं हि BDF, भारवतारी तीर्थं हि E, भारवतारणार्थं H. श्रवणं रक्षणार्थं हि C

3. अष्टाविंशति BDEF

4. इति CG

5. —सदा—BCD, कालादद्यापरम् E, —ततः—H

देवकी च यशोदा च तथा¹ पूज्ये² द्विजोत्तम ।

गन्धर्वस्य स्तया भक्ष्यैर्वयवगोधूमसम्भवेः³ ॥७४६॥

सगोरसैर्भक्ष्यभोज्यैः फलैश्च विविधैस्तथा ।

एवं सम्पूजनं कृत्वा रात्रौ कुर्यान्महोत्सवम् ॥७४७॥

746-47. O best among the twice-borns, Devaki and Yaśodā should be worshipped on that day, with scents, garlands, eatables made of barley and wheat, eatables mixed with cow's milk, and fruits of various types. Having performed worship thus, a great festival should be celebrated at night.

तथा⁴ जागरणं कार्यं⁵ नवम्यां द्विजसत्तम ।

अनर्काम्युदिते⁶ काले स्त्रियः कौसुम्भवासतः ॥७४८॥

नदीतीरे शुभे रम्ये विविक्ते सरसि⁷ स्वयं⁸ ।

नयेयुः प्रतिमाः सर्वा गीतवाद्यैर्मेनोहरैः ॥७४९॥

748-49. In the morning, before the rising of the sun, women dressed in clothes dyed with safflowers, should carry all the images, amidst charming sounds of vocal and instrumental music, to the beautiful and auspicious bank of a river or a lonely lake.

1. तदा BE

2. देवकीं च यशोदां च तथा पूजेत् G

3. यवगोधूमसर्वपैः E, भक्ष्यैः गोधूमसम्भवेः H

4. First two pādas of this verse om. in HCG रात्रि.

जागरणं BDEF

5. कुर्यात् B

6. अनर्काम्युदिते Ed Leiden

7. सरसे CG

8. अपि वा BCGH

तस्मिन्महनि भोक्तव्यं भोजनं यवसंभवम् ।

युक्तमिक्षुविकारंश्च मरिचंश्च घृतेन च¹ ॥७५०॥

750. Eatables made of barely along with preparations of sugarcane, pepper and purified butter should be eaten on that day.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य कृष्णं विव्यक्षंसंयुताम् ।

पितॄणां तर्पणं कार्यं भातं कार्यं प्रयत्नतः ॥७५१॥

751. Then, on the dark fifteenth united with Pitr constellation, satiating libations of water and other oblations for the manes should be offered with effort.

सुभाषितो² बर्हिषदः अग्निष्वात्ता³स्तथैव च ।

क्रव्यादश्चोपहृताश्च आज्यपादश्च सुकालिनः ॥७५२॥

सर्वे पितृगणा पूज्या पुष्पधूपान्नसम्पदा ।

तिलः कार्याः प्रयत्नेन श्राद्धस्तस्मिन् द्विजोत्तमः⁴ ॥७५३॥

752-53. Subhāṣits, Barhiṣads, Agniṣvāttas, Kravyāda, Upahūtas, Ājyapās and Sukālins, all these hosts of Fathers should be worshipped with a great quantity of food, incense and flowers. O best among the twice-borns, funeral rites with sesame should be performed with effort, on that day.

1. नीलमते श्रीकृष्णजन्मदिनम् add A, नीलमते कृष्णजन्माहः BDEF, इति श्रीजन्माष्टम्याहः H, इति श्रीनीलमतपुराणे कृष्णजन्माहवर्णनं नाम एकोनपञ्चाशतमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om ABDEFH.

2. Thus BCDEFH, सुभाषिता A, सुभास्वतो G.

3. अग्निष्वाताः C, अग्निष्वात्तः F, अग्नित्ताः A

4. नीलमते मधामावस्या AEF,—माधामावस्या D—माधामावसी B, इति श्रीनीलमतपुराणमधामावस्यावर्णनं नाम एकोनपञ्चाशतमो (पञ्चाशतमो ?) अध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om. BDEFH

प्रोष्ठपदस्य¹ मासस्य शुक्लपक्षे दिने दिने ।

पूजनीयो महेन्द्रश्च सती² देवी तथैव च ॥७५४॥

754. On everyday of the bright-half of the month of Prauṣṭha, Mahendra and the goddess Satī (Śecī?) should be worshipped.

पटे³ कृत्वा⁴ तु सर्वेण यथादाकृत्या द्विजोत्तम ।

देवज्ञेनैव विधिना स तु पूज्यो⁵ महीक्षिता ॥७५५॥

755. O best among the twice-borns, painted on the cloth, he should be worshipped in the proper manner by kings as indicated by an astrologer.

ब्राह्मणानां तु कर्तव्या⁶ पूजा च⁷ गोप्रजीविना ।

मक्ष्यंरत्नैः⁸ फलेर्मूलैः⁹ रत्नैर्वस्त्रैः¹⁰ सखूपकैः ॥७५६॥

756. The cowherd should worship the Brāhmanas with eatables, grains, fruits, herb-roots, jewels, clothes and incense.

महेन्द्रः सगणः पूज्यः सायुषश्च सबाह्वनाः ।

इन्द्रपत्नस्य वा मध्ये शुक्ला ब्राह्मण पञ्चमी ॥७५७॥

-
1. Thus A प्रोष्ठपादस्य other MSS.
 2. शची G
 3. पटी E
 4. Thus G, कृतं other MSS.
 5. देवज्ञानविधानेन पूजा कार्या G
 6. Thus A, कर्तव्यं other MSS.
 7. Thus A, सम्पूजनं other MSS.
 8. रत्नैः H
 9. फलेर्वस्त्रमूलैः A
 10. वस्त्रैः A

तस्या मे पूजनं कार्यं गन्धधूपान्नसम्पदा ।
नात्यैवंस्त्रोपहारैश्च बह्विद्याहृतर्पणैः ॥७५८॥

प्रेक्षादानैश्च विविधं भूमिशोभाभिरेव च ।
तस्मिन्नेवाग्निं कर्त्तव्यं स्थाननागस्य चाप्युत ॥७५९॥

757-58. Mahendra should be worshipped along with his host (of warriors), the weapons and the mount. O Brāhmaṇa, on the bright fifth of Indra's fortnight, my worship should be performed with a great quantity of scents, incense and grains, gifts of garlands and clothes, gratification of the sacred fire and the Brāhmaṇas, gifts of various sorts for the dramatic performances, and decorations of the earth. The worship of the local Nāga also should be performed on that very day.

ततस्त्वनन्तरं पक्षे आद्यं कार्यं दिने दिने ।
चतुर्दशीं वर्जयित्वा श्यामाकंस्तु विज्ञेयतः ॥७६०॥

760. In the fortnight following that (Indra Pakṣa), Śrāddha should be performed everyday specially with Śyāmāka corn except on the fourteenth.

हस्त्रेण निहता ये तु तेभ्यो वर्ष्वा चतुर्दशी ।

761a. The fourteenth (day of the fortnight) is prescribed for those who were killed by means of weapons.

सर्वं पक्षं नवेच्छादयेवमेवाह केशवः ॥७६१॥

1. Thus DEF, सम्पूजनं ACGH
2. Then ABDEFH, नात्य—CG
3. कर्त्तव्या all MSS.
4. Thus CDH, स्थाननागस्य E, स्थानं नागस्य A
5. चाप्युत A
6. ~~तस्मिन्नेवाग्निं~~
7. सर्वं पक्षं G

त्रिभागहोनं पक्षं वा त्रिभागमन्त्यमे'व वा ।

वित्तशक्त्या तु कर्तव्यं त्रयोदश्यां सर्वेव हि^१ ॥७६२॥

761b-62. Keśava has stated that Śrāddha may be performed for the whole of the fortnight or it may be performed in the fortnight excepting its (first) one-third part, or in the last one-third. On the thirteenth, however, Śrāddha must be performed necessarily.

परपाकरतिर्यो वं योऽपि चंवाचनो भवेत् ।

कर्मजोदी भवेद् यो वं^२ तेनापि द्विजपुङ्गव ॥७६३॥

यथाकथञ्चिच्छ्राद्धं च कर्तव्यं स्यात् त्रयोदशीम् ।

अत्र गाथा पितृगोता निबोध, गदतो मम ॥७६४॥

763-64. O best among the twice-borns, even he who lives on the bread supplied by others, he who has got no wealth and he who is a manual labourer, should, somehow or other, perform the funeral rites on the thirteenth. Know while I am saying. Here is the verse sung by the Fathers.

अपि नः स कुले^३ जायेद्^४ यो नो^५ दद्यात् त्रयोदशीम् ।

पायसं मधुसंमिश्रं वर्षासु च मघासु च^७ ॥७६५॥

765. Will he be born in our family who may offer to us milk mixed with honey, on the thirteenth in Varṣā and Maghā?

1. चान्त्यम् G

2. Thus other MSS., तु A

3. वा BEF.

4. Thus AB, संकुलो other MSS.

5. Thus CDF, जातो B, जायेद् other MSS.

6. न A

7. नीलमते आद्यपक्षः add BDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे आद्यपक्षवर्णनं नाम त्रिपचाक्षतमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH.

आद्यपक्षस्य या मध्ये^१ चतुर्थी द्विजसत्तम ।

दिक्पालपूजनं^२ कार्यं प्रीष्ठपक्षां सवा^३ बुधः ॥७६६॥

766. O best among the twice-borns, the wise men should always worship the guardians of the quarters on the 4th which falls in the fortnight of the funeral rites in the month of Prauṣṭhapada.

आयुधानि च पूज्यानि रात्रौ बुर्गागृहे तदा^४

स्नात्वा प्रभाते सम्पूज्य^५ सर्वाण्युक्तानि काश्यप^६ ॥७६७॥

भुक्त्वा तु शान्तिः कर्तव्या किञ्चिच्छिष्टे दिवाकरे ।

नीराजनाख्या सा ज्ञेया^७ शालिहोत्रविचक्षणैः ॥७६८॥

ज्योतिषां पालकाद्यान्च^८ कल्पेष्वायवर्णेषु च ।

अतः परं पूजनीया जना ये रङ्गजीविनः^९ ॥७६९॥

767-69. Weapons should be worshipped at night in the temple of Durgā. O descendant of Kaśyapa, after taking bath in the morning and after worshipping all (the things) mentioned above, one should take one's meals and perform expiatory rites when the sun is just to set. This (ceremony) called Nirājana should be known by those who are adept in

1. मध्ये च G

2. दिक्कालपूजनं A

3. त्वया G

4. Thus A, तथा other MSS.

5. उय om. A

6. काश्यप A

7. Thus ABDEF, विज्ञेया CGH

8. पालका ये च Ed, Leiden

9. नीलमते महानवमी add ABDFH, ओं नमः H, इति श्रीनील-
मतपुराणे महानवमीवर्णनं नाम त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः G Then follows
नील उवाच verb om. ABDFH

Ed. Leiden v.v. 738-741

the performance of Śālihotra and are thus the preservers of astronomy (described) in the Kalpa (Sūtras) and the works related to the Atharvaveda. After this, should be worshipped those who earn their living by means of stage-performances.

कन्यामध्यमनुप्राप्ते सहस्रकिरणे द्विज ।

राश्र्यन्ते सोपवासेन पूज्योऽगस्त्यो महामुनिः¹ ॥७७०॥

पूर्णकुम्भः² सकृष्माण्डैर्यवैर्धान्यैर्घृतैश्च ।

जातीपद्मोत्पलैः शुभ्रैश्चन्दनेन सितैश्च ॥७७१॥

घन्टा वृषेण वस्त्रैश्च रत्नैः सागरसम्भवैः³ ।

छत्रोपानहवण्डैश्च पादुकाभिस्तथैव च ॥७७२॥

भूरिणा परमाण्नेन फलमूलैः सुशोभनैः ।

अन्नप्रकारैर्भक्ष्यैश्च वल्लिबाह्यणभोजनैः⁴ ॥७७३॥

संवत्सरं तु त्यागेन फलस्यैकस्य काश्यप ।

अगस्त्यपूजां कृत्वैव⁵ देवं पूजयेत् ततः⁶ ॥७७४॥

770-74. O twice-born, when the thousand-rayed (sun) is united with Kanyā constellation then one should observe fast and worship the sage Agastya, with full pitchers, gourds, barley, rice, purified butter, beautiful Jāti, Padma and Utpala (flowers), white sandalwood, cow, bull, clothes, jewels born of the sea, umbrella, shoes, staff, slippers, a great quantity of rice cooked in milk, nice fruits and herb-roots, various sorts of food, eatables, by feeding the fire and the Brāhmaṇas, and by giving up eating of one fruit for the complete year. Having thus worshipped Agastya, one should worship the astrologer.

1. Thus A, मुनिर्भवेत् other MSS.
2. पूजाकुम्भः E
3. First two pādas of this verse om. A
4. corrected from पूजनैः by H, latter reading A
5. कर्तव्यं A, कृत्वैव G
6. तदा BEF

तेन संदर्शितं पश्येत्तदागस्त्यं महामुनिम् ।

कामानभोष्टानाप्नोति वृष्ट्वागस्त्यं मुनि¹ नरः² ॥७७५॥

775. Then, one should see the great sage Agastya as shown by him (astrologer). A man gets the desired objects after seeing the sage Agastya.

धान्ये पक्वे सिते पक्षे दिने देवज्ञचोदिते ।

देवान् पितृन्तमाम्यर्च्य जलमग्निं द्विजांस्तथा ॥७७६॥

776. When the grains are ripe, one should, on a day of the bright fortnight prescribed by an astrologer, worship the gods, the manes, the water, the fire and the Brāhmaṇas.

द्विजातिपूजनं कृत्वा देवज्ञस्य च पूजनम् ।

नववस्त्रपरीधानः³ स्वनुलिप्तः⁴ स्वलङ्कृतः ॥७७७॥

लम्बी पूर्वमुखः शुक्लो ब्रह्मघोषपुरः सरः⁵ ॥७७८॥

777-78. Having worshipped the twice-born and the astrologer, one—dressed in new clothes, well-anointed, well-adorned, garlanded, facing the east, purified, with Vedic recitations in front

1. Thus A, अगस्त्यमुनि other MSS.

2. नीलमते जगस्त्यदर्शनम् add BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमत-पुराणेजगस्त्यदर्शनवर्णनं नाम चतुःषञ्चाशत्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om ABDEFH

3. परीधानं A

4. स्वानुलिप्तः A

5. Last two pādas om. A, शृण्वन् वाच BDH, शृण्वन् वाच E शृण्वन् वाचब्रह्मघोषं च गीतशब्दं तथैव च ।

मण्डलं कचिरं कृत्वा भूमौ पटटे पटेऽपि वा ॥ CG, added in margin, by F

मध्ये ब्राह्मण¹मालिह्य तथा²नन्तं च भोगिनम् ।

ततो लिख्येत्³ दिक्पालान् स्वां स्वां दिशमवस्थितान् ॥७७९॥

779. Having painted in the centre Brahmā and hooded Ananta, one should paint (the figures of) the guardians of the directions established in their respective directions.

तेषां तु पूजनं कार्यं धूपमाल्यानुलेपनैः ।

चत्त्रैरत्नैः⁴ फलभक्ष्यैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैः ॥७८०॥

780. Their worship should be performed with incense, garlands, unguents, clothes, jewels, fruits and eatables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas.

गुह्योपेतास्तथा घाना⁵ सर्वसस्यसमुद्भवाः ।

ब्राह्मणानां प्रदातव्या भृत्यबन्धुजनस्य च ॥७८१॥

781. Rice mixed with sugar and the preparations of all (other) grains should be given to the Brāhmaṇas, the servants and the relatives.

स्वयं तु घाना भोक्तव्या रात्रौ न तु दिवा बुधैः ।

दिवा घानानु वसति⁶ रात्रौ च दधिसक्तुषु ॥७८२॥

अलक्ष्मीः कोविदारेषु कपित्थेषु सदा स्थिता⁷ ॥७८३॥

1. ब्राह्मणम् DEFH

2. ततो ABDEGH

3. विलिख्येत् E, लेख्यात् A

4. Thus other MSS., अर्घ्यैः A

5. दानाः C

6. वसती A

7. सदास्थिता C. घनचतुर्थी add F, नीलमते घनदचतुर्थी ABDE: इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे घनदचतुर्थीवर्णनं नाम पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः C. Then follow* नील उवाच. verb only in CG

782-83. Rice should be eaten by the wise (persons) themselves at night and not in the day time. Absence of wealth dwells during the day in rice, at night in curd and ground parched grains and always in *Bauhinia variegata* (kovidāra) and *Feronia Elephantum* (kapittha).

तामेव पञ्चमीं प्राप्य पूज्यो देवो जलेश्वरः ।

पूजनीया उमा¹ देवी² यथा तु वनवस्तथा³ ॥७८४॥

784. On the 5th of that (fortnight), the god (Varuṇa)—the lord of the waters—should be worshipped. Just as the goddess Umā is to be worshipped so (should be worshipped) Dhanada.

तामेव षष्ठीं सम्प्राप्य⁴ स्नापनीयाः⁵ कुमारिकाः⁶ ।

जलझृतास्तु कर्तव्या प्राप्य तामेव सप्तमीम् ॥७८५॥

785. The virgins should be bathed on the 6th of that very (fortnight), and should be decorated on the seventh.

आत्मपूजा नरैः⁷ कार्या स्त्रीणां बालजनस्य च ।

ततस्तामष्टमीं प्राप्य कीदृितव्यं यथासुखम्⁸ ॥७८६॥

1. तु सा HC

2. देव्या HC

3. This verse om. BD, नीलमते वरुणपञ्चमी add AE. नीलमते om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे वरुणपञ्चमीवर्णनं नाम षट्पञ्चाशतमोऽध्यायः C. नील उवाच C

4. पञ्चमीं प्राप्य BDF

5. स्नापनीयाः AGH, पूजनीयाः E

6. कुमारिकाः BDEF

7. जनैः G

8. तथा सुखम् DF

सिन्दूरकदंभाक्ताङ्गनं नृत्यवाद्यपुरःसरम्¹ ।

स्तात्वा संपूजनीया तु देवी नाम्ना² त्वशोकिका ॥७८७॥

786-87. Men should decorate themselves and also the women and the children. With their bodies anointed with moist vermilion-powder, they should play for pleasure amidst dances and instrumental music, on the 8th of the same (fortnight). After taking bath, one should worship the goddess named Aśokikā.

शय्यासनं निवेद्यं स्यात्³ सोत्तरच्छदनं⁴ शुभम् ।

पुष्पान्नघूपनं⁵ सर्वं भोक्तव्यं गुडसंयुतम् ॥७८८॥

788. Flowers, food, incense, bed and seat along with the upper blanket should be offered. Food mixed with sugar should be eaten.

उमायाः पूजनं कार्यं तस्यां⁶ सौभाग्यमीप्सुता ।

घूपान्नदीपमाल्यैश्च⁷ दध्यन्नेन⁸ गुडेन वा⁹ ॥७८९॥

कुसुम्भलवणाम्बां वा¹⁰ कुङ्कुमाञ्जनकङ्कणैः¹¹ ।

आराममधगत्वा तु¹² तोयबुक्षोपशोभितम्¹³ ॥७९०॥

1. नृत्यवाद्यपुरःसरः BDEFG

2. Thus AH, नाम other MSS.

3. च G

4. —छादनं G

5. पुष्पाध्यं—G

6. तस्याः AH

7. घूपान्नैः—H

8. Thus A अघातेन BDEF, आर्द्रकेण H,

9. घूपार्ध्यंदीपमाल्यैश्च भुञ्जीतान्नं गुडान्वितम् add G

10. —लवणाद्यैश्च BDEF

11. Thus A, काङ्कितैः BDE

12. om. E.

13. नीलमते गोधूमनवमी add ABDEF, इति श्रीनीलमतपुराणे गोधूमनवमीवर्णनं नाम सप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच C only.

789-90. He who desires to get prosperity, should worship Umā on that day, with incense, food, earthen lamps, garlands, curd, grains or sugar, or safflowers and salt or saffron, collyrium and bangles. After going to a garden adorned with water (falls) and trees.....

ततस्तोये तु¹ वतस्ते स्नातव्यं² दिनसप्तकम्³ ।

दशम्यादी⁴ द्विजश्रेष्ठ, यदाहारेण⁵ साधुना ॥७९१॥

वितस्ताजन्मदिवसात्⁶ त्र्यहं पूर्वं⁷ त्र्यहं परम् ।

वितस्ताजन्मदिवसं तां च ब्रह्मस्त्रयोदशीम् ॥७९२॥

791-92. O best among the the twice-borns, then a noble man temperate in food should take bath in the water of the Vitastā, for seven days on 10th etc.—three days before, three days after and on 13th, the birthday of the Vitastā.

पूजनीया वितस्ता स्वात्⁸ वा तं⁹ दिनसप्तकम्¹⁰ ।

गन्धमाल्यैः¹¹ सनंवेर्षादीपदानैः सुशोभनैः¹² ॥७९३॥

पताकाभि¹³ र्वचित्राभी रक्तसूत्रैः सकङ्कुणैः¹⁴ ।

फलैश्च विविधैर्ब्रह्मन् बह्निस्तृणतर्पणैः¹⁵ ॥७९४॥

1. तोयेन H

2. पातव्यं H

3. Thus G, पञ्चकम् other MSS.

4. दशम्यादि G

5. Thus G यदाहारेण other MSS.

6. —दिवसं A

7. च A

8. तद् G, ते C

9. पञ्चकम् C

10. गन्धमाल्यैः BDEF

11. दीपैः पूर्णैश्च शोभनैः G

12. Thus A, स्नानकाभिः other MSS.

13. च कङ्कुणैः ACG

14. वितस्तोत्सवम् A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमत पुराणे वितस्तोत्सववर्णनं नाम अष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच, verb om. ABDEFH.

793-94. O Brāhmaṇa, Vitastā should be worshipped on those seven days, with scents, garlands, eatable offerings, gifts of beautiful earthen lamps, various sorts of flags, red threads, bangles, various sorts of fruits and by gratifying fire and the Brāhmaṇas.

वितस्ताजन्मदिवसाद्यूर्ध्वं स्याद्^१ दिनत्रयम् ।

प्रेक्षादानं च कर्तव्यं, पूजनीया^२ नटादयः ॥७९५॥

795. Gifts for dramatic performances should be made and actors etc. should be honoured on three days following the birthday of the Vitastā.

वितस्तोत्सवमध्ये तु^३ शुक्ला या द्वादशी द्विज^४ ।

सोपवासो हरिं देवं^५ पूजयेत् विचक्षणः ॥७९६॥

796. On the 12th which falls within the festival of the Vitastā, a wise man should observe fast and worship the god Hari.

एषा श्रुत्वा विनिर्दिष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ।

महती सा विनिर्दिष्टा द्वादशी सर्वदा शुभा^६ ॥७९७॥

797. This is prescribed permanently. Others may or may not be observed. O twice-born, that 12th is regarded as the Great one and is always auspicious.

द्वादशी बुधयुक्ता सा^७ महत्यपि च कीर्तिता^८ ।

तस्यां जप्यं^९ तथा^{१०} स्नानं दानं आद्यादिकं तथा ॥७९८॥

-
1. च G
 2. तर्पणीया G
 3. अपि BDEF, च G
 4. यदि H
 5. तत्र G
 6. Last two pādas om. D
 7. बुधसंयुक्ता H, This pāda om. D
 8. प्रकीर्तिता G
 9. जपं G
 10. तदा H

प्रोक्तवान् द्वादशगुणं स्वयं मे मधुसूदनः ।

बुधश्रवणसंयुक्ता द्वादशी द्विज सा¹ यदि ॥७९९॥

अत्यन्तमहती नाम तस्यां सर्वमयाक्षयम् ।

799-800a. The 12th which is united with Budha constellation is also stated to be great. Madhusūdana himself told me that the recital of God's names, bath, charity funeral rites etc. performed on that (12th), become twelve-fold. O twice-born, if that 12th is united with Budha and Śravaṇa constellations, that certainly becomes highly great. Every thing performed on that day becomes imperishable.

तस्यां स्नात्वा नरः सम्यङ् नदीद्वितयसङ्गमे ॥८००॥

फलमाप्नोति² यत् प्रोक्तं सन्निहत्या रविग्रहे ।

उपानहौ तथा छत्रं पुष्पकुम्भं³ तथैव च ॥८०१॥

वस्त्रयुग्मं तपान्नाद्यं⁴ यः प्रयच्छति वै तदा⁵ ।

शोषाणां यदि⁶ चेत् कर्ता श्वेतद्वीपे महीयते⁷ ॥८०२॥

800 b-802. One gets the merit which is stated (to be got) at Sannihati, when the sun is eclipsed if one takes bath on that day, in the confluence of two rivers, and gives in charity, at that time, a pair of shoes, umbrella, full pitcher, a pair of clothes, food etc. If one observes the rest (of the 12th days) one is honoured in Śvetadvīpa.

1. Thus A, द्विज सा द्वादशी other MSS.

2. प्राप्नोति B

3. पूजाकुम्भं BDG, पूजाकुम्भो E

4. तदान्नाद्यं DE, तथा नद्यां B

5. तथा AGH

6. चापि G

7. नीलमते द्वादश्यः add ABDEF

इति श्री नीलमतपुराणे द्वादशीवर्णनं नाम (एकोनवष्टितमो) अध्यायः C

संव चेच्छ्रवणोपेता यदि वा स्याज्ज द्वादशी¹ ।

तस्य स्युरिच्छतो² लोका वावरिन्नाश्चतुर्वंश ॥८०३॥

803. If that very 12th is united with Śravana constellation, he, if desiring, may have mastery over the worlds for as long as there are the fourteen Indras.

तस्मिन्महनि संप्राप्य³ वितस्तासिन्धुसङ्गमात्⁴ ।

मृत्तिकां स्नानकाले तु स्नातव्यं सततं तया⁵ ॥८०४॥

सङ्गमस्नानं पुण्यं तेनाप्नोति नरः सदा⁶ ॥८०५॥

804-805. Taking out some clay, on that day, from the confluence of Vitastā and Sindhu, one should always take bath with that at the time of taking bath. By that (bath) a man gets always the merit of taking bath in the confluence.

अथाश्वयुक् चतुर्थ्यां तु देवपूजा⁷ विधीयते ।

नवम्युक्तविधानेन सर्वोपकरणादिभिः⁸ ॥८०६॥

806. After that, on the 4th of Āśvayuj, the worship of the gods is performed with all means and in the manner told about the ninth day.

1. यदि चेत् सा चतुर्दशी B, यदि चेत् स्यात्तु द्वादशी C, यदि स्याज्जात-
द्वादशी E

2. इच्छया G

3. संस्नाप्य BDEG, संस्थाप्य C

4. सङ्गमे G

5. Emended from मृत्तिका.—ABE, मृद्ग्राह्या स्नानकाले G

6. सदा A

7. सङ्गमं EH

8. महाद्वादशी add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री
नीलमत पुराण महाद्वादशीवर्जनं नाम षष्टितमोऽध्यायः । C Then follows
नील उवाच verb om. ABDEFH

9. देवीपूजा G

10. सर्वोपकरणादिभिः B

पुण्याश्च सुभगास्तत्र याश्च नार्यः पतिव्रताः ।

यार्सा जीवन्ति नावाश्च स्वसुप्रभृतयश्च वाः ॥८०७॥

807. There should be honoured the lucky ladies whose husbands are alive and who are devoted to their husbands, and also the sisters and others.

यवकाश्चयुजे मासि तथा माघे च पूजयेत्¹ ।

यथा माघे तथा ज्येष्ठे² चतुर्थीत्रितयं तदा³ ॥८०८॥

808. Just as in the month of Āśvayuj, so in Māgha and so in Jyēṣṭha, (these ladies) should be honoured. Thus, there is the triad of 4th days.

आश्वयुज्यां शुक्लपक्षे⁴ स्वातिना संगतः शशी ।

यथा तद्वोज्ज्वलतः पूजा कार्या प्रयत्नतः ॥८०९॥

809. Uccaiḥśravā should be worshipped with effort, in the bright fortnight of Āśvayuj when the moon is united with Svāti constellation.

पूजनीयाश्च तुरवा यदि⁵ स्यान्मन्वसी द्विज ।

आन्तिस्वस्त्ययनं कार्यं तदा तेषां दिने दिने ॥८१०॥

810. O twice-born, if that (union of the moon with Svāti constellation) be on the 9th, then horses should be worshipped and the rites for their pacification and welfare should be performed daily.

1. कारयेत् E

2. ज्येष्ठे A

3. तथा BDEH

चतुर्थीत्रयम् add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नील-मतपुराणे चतुर्थीतृतीय (त्रितय) वर्णनं नाम एकवष्टितमोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ABDEH

4. आश्विनस्य तिथे वर्षे G

5. यथा E

6. शान्त्य (ये?) F

धान्यं मल्लातकं¹ कुष्ठं वचासिद्धार्थकानि च ।

पञ्चरङ्गेण² सूत्रेण तया³ बध्नीत पण्डितः ॥८११॥

811. (For fastening to the horses) a wise man should piece together paddy (dhānya), Semecarpusanacardium (bha-llātaka), Costtus-speciosus (kuṣṭha) Acaruscalamus (vacā) and white mustard (siddhārthaka) by means of a thread of five colours.

वायव्यैर्वाहणेः सौरैः शाक्रेमन्त्रैश्च वंष्णवैः ।

वैश्वदेवंस्तथाग्नेयैर्होतव्योऽग्निर्विने दिने ॥८१२॥

812. Sacrifice should be performed in the fire with the mantras dealing with Vāyu, Varuṇa, Sūrya, Śakra, Viṣṇu, Viśvadevas and Agni.

तुरगा यन्त्रणीयाश्च पुरुषैः शस्त्रपाणिभिः ।

ताडनं वाहनं चैव तदा तेषां विवर्जयेत्⁴ ॥८१३॥

813. The horses should be controlled by persons holding weapons in their hands. Beating them and mounting upon them should be prohibited on that day.

ततः शाक्रमनुप्राप्ते नक्षत्रं च⁵ निशाकरे ।

कुमुदंरावर्णो पद्मः पुष्पदन्तोऽथवामनः ॥८१४॥

सुप्रतीकोऽञ्जनो नीलः पूजनीया गजोत्तमाः ।

नमस्कृत्य यथास्वोक्तं⁶ विधिं नागेषु कारयेत्⁷ ॥८१५॥

1. वल्लातकं A, बल्लातकं H, वलातकं C.

2. पञ्चरङ्गेण AH.

3. तदा BEF

4. Thus A, विवर्जयेत् BDEFH. अश्वदीक्षा add A, नीलमते अश्वदीक्षा DE, इति श्री—नीलमत पु० अश्वदीक्षावर्णनं नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच add c.

5. Thus A, तु other MSS.

6. Emended form यथास्वोक्तं ABCEFH

7. हस्तिदीक्षा A, नीलमते—BDEF, इतिश्री—H, इतिश्रीनीलमत-पुराणे हस्तिदीक्षावर्णनं नाम त्रिषष्टितमोऽध्यायः C, Then follows नीलः, उवाच add C.

814-15. When the moon is united with Śakra constellation, then the best elephants—Kumuda, Erāvaṇa, Padma, Puṣpadanta, Vāmana, Supratika, Añjana and Nila—should be worshipped. After doing salutation, the same procedure as told with reference to the horses, should be followed in the case of the elephants.

ततोऽष्टम्यां पूजनीया भद्रकाली यथाविधि^१ ।

उपोषितैरर्घ्यधूपैश्च^२ वस्त्रैर्माल्यादिभिस्तथा^३ ॥८१६॥

दीपं रत्नैस्तथा भक्ष्यैः फलैर्मूलैस्तथैव च ।

आमिषैर्विविधैः शार्कैर्वह्निबाह्णतर्पणैः ॥८१७॥

बिल्वपत्रेण च तथा^५ चन्दनेन घृतेन च ।

पानकैर्विविधाकारैः^६ सस्यैः शिल्पजनैस्तथा^७ ॥८१८॥

भूशोभाभिर्नृसगोतैः रात्रिजागरणेन च ।

816-19a. Then, on the 8th, the artisans, having undergone fast, should worship Bhadrakālī in proper manner, with valuable incenses, garlands, clothes, lamps, jewels, catables, fruits, herb-roots, meat and various sorts of vegetables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas. (Bhadrakālī should be worshipped) also with leaves of Bilva, sandlewood, purified butter, drinks of various types and

-
1. यथाविधि: AG.
 2. वस्त्रधूपैः BDEFH, वस्त्रदीपैः C.
 3. Thus A, माल्यैर्वस्त्रादिभिर्द्विज BDEF
 4. दीपरत्नैः BDEF
 5. बिल्वपत्रैस्तथा सम्यक् G
 6. विविधाहारैः H
 7. सस्यैश्चापि पृथग्विधैः G

grains and by decoration of the earth, dancing and singing, and the observation of vigil at night.

दुर्गायुहे पुस्तकानां पूजा कार्या तथा द्विज ॥८१९॥

स्वकानां¹ शिल्पभाण्डानां² कार्या शिल्पिजनैः³ च ।

819b-20a. O twice-born, the books should be worshipped in the temple of Durgā and the artisans should also worship their tools.

वाद्यभाण्डानि चान्यानि कवचाणि तथैव च⁴ ॥८२०॥

आयुधानि वरं लब्ध्वा⁵ हृष्टो मंगलपूर्वकम्⁶ ।

प्राप्नोयाद् दक्षितयुक्तं ब्राह्मणेनाभिमन्त्रितम्⁷ ॥८२१॥

आश्रितोयाश्रितान् मित्रान् कलवेदविदस्तथा⁸ ।

पूजनीयाश्च कर्तव्यं⁹ स्त्रीभिर्गत्वा फलद्रुमम्¹⁰ ॥८२२॥

820b-22. Having obtained auspiciously the musical instruments and armours and weapons, one—with pleased mind—should eat food mixed with curd and consecrated with sacred formulæ by a Brāhmaṇa, and give that also to dependants, friends and astrologers. The women should go to a fruit-tree and worship.....

1. स्वतानां A

2. शिल्पभांडानां AF

3. Thus other MSS., शिल्पिजनेन A.

4. कवचास्त्राणि चैव हि G.

5. Space for a few letters is left before वरं लब्ध्वा हृष्टो by H. विचारनीम् (विचारणीयम् ?) written on the margin in A, आयुधानि वरं हृष्टो F, तथा वरं लब्ध्वा हृष्टो C, वरं हृष्टे BE.

6. Thus H, मंगलालम्बपूर्वकं A, मङ्गलालम्बपूर्वकं C, मंगलालम्ब-पूजनं BDEF.

7. ब्राह्मणानभिमन्त्रितान् E.

8. मन्त्रकलवेदविदस्तथा F.

9. कर्तव्याः G

10. फलद्रुमाः G

देवीं सम्पूज्य पुष्पादिदीपबूपान्नसम्पदा ।

वत्त्वान्नपिण्डं श्येनस्य तेन पिण्डोभिनन्दितः ॥८२३॥

823. Having worshipped the goddess with flowers, lamps, incense, food etc. one should offer balls of food to an eagle. Gladly accepted by him, the food-ball.....

सुहृत्सन्धिविप्राणां¹ यथाशितजनस्य च ।

दातव्यं भोजनं विप्र वसन्तेऽथ शरत्त्रयि ॥८२४॥

अष्टम्यां वा चतुर्थ्यां² वा चतुर्दश्यां³ तथैव च ।

अयम्यामथ दातव्यं शुक्ले⁴ पक्षेऽथ जेतरे⁵ ॥८२५॥

यथा⁶ पूजा कृता देव्या तथा⁶ भोक्तव्यमग्रतः⁷ ॥८२६॥

824-26. O Brāhmaṇas, food should be offered to the friends, the relatives, the Brāhmaṇas, and the dependants, in spring and winter, on the 8th or the 4th, and on the 14th and the 9th of the bright fortnight and not of the other one. Just as the worship of the goddess was performed, so should the meals be taken in front (of her).

एवमेव प्रदातव्यं गृहदेव्या⁸ विचक्षणैः ।

ब्रह्मन् संवत्सरस्यादौ⁹ श्येनपिण्डं विवर्जितम्¹⁰ ॥८२७॥

1. मित्राणां A

2. चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां वा E

3. शुक्ले G

4. अयवेतरे Ed Leiden.

5. तथा A, यस्या G.

6. तस्याः G

7. नीलमते कार्तिकपूजा add ABDEF, इति श्री-H, इति श्री-

नीलमतपुराणे कार्तिकपूजावर्णनं नाम चतुषष्टितमोऽध्यायः C, then follows नीलः, उवाच C

8. गृहदेवान् B, गृहदेवा F

9. संवत्सरस्यादि BDEH

10. Thus AH, विसर्जयेत् E

तच्च देयं गृहे विप्र न सु वृक्षे कदाचन¹ ॥८२८॥

827-28. O Brahman, the wise should, in this very manner, make offerings, excluding the food-ball for the eagle, to the goddess of the house, in the beginning of the year.

That (offering) should be made at home and never under a tree.

यदा पक्वं² भवेद् द्राक्षावाटं³ चैव सुशोभनम्⁴ ।

गन्तव्यं स्त्रीसहायेन भृत्यमित्रान्वितेन⁵ च ॥८२९॥

829. When the beautiful vine-grove is ripe, one should go there accompanied by one's wife, servants and friends.

अनुलिप्तेन⁶ स्नातेन⁷ सावित्र्या च सुवाससा ।

द्राक्षावाटे⁸ च⁹ संपूज्या श्यामा देवी¹⁰ द्विजोत्तम ॥८३०॥

पुष्पधूपान्नभक्ष्याद्यैर्वाह्यणानां च तर्पणः ।

कुलमाषेण प्रभूतेन घृतेन मधुना तथा¹¹ ॥८३१॥

1. Thus A, कथंचन CG नीलमते गृहदेवीपूजा add BD—
गृहदेव्याः पूजा F,—गृहदेवपूजा AH. इति श्रीनीलमतपुराणे गृहदेवपूजा-
वर्णनं नाम पञ्चषष्टितमोऽध्यायः C.

2. पक्वो CG.

3. द्राक्षावाटो CG.

4. यश्च सुशोभनः CG.

5. भृत्यमित्रान्वयेन BEF.

6. अलिप्तेन A

7. स्नातेन साङ्गरागेन G

8. द्राक्षावटे BD.

9. न G

10. श्यामा देवी D. संपूज्या श्यामा देवी G

11. यथा EF

ब्राह्मणानां च दातव्या द्राक्षा प्रथमतो द्विज ।

ततस्तु पश्चाद् भोक्तव्य¹ मृद्धीकाबहुसंयुतम्² ॥८३२॥

कर्तव्यमुत्सवं³ चानु गीतनृतसमाकुलम्⁴ ॥८३३॥

830-33. Anointed, bathed, garlanded and well-dressed, one should worship the goddess Śyāmā, in the vine-grove, with flowers, incense, grains, eatables, much half-ripe barley, purified butter and honey, and by gratifying the Brāhmaṇas. O twice-born, the grapes should be offered, first of all, to the Brāhmaṇas. Then, the meals consisting mostly of grapes should be taken and after that a festival full of dancing and singing should be celebrated.

प्रतिमासं च⁵ पुष्येण राज्ञः स्नानं विधीयते ।

ज्योतिषोक्तविधानेन सर्वकालफलप्रदम्⁶ ॥८३४॥

834. King's bath (to be performed) in accordance with the instructions of works on astrology, which is fruitful at all times, is prescribed on the day of Puṣya constellation in every month.

जन्मर्क्ष⁷ च गते⁸ चन्द्रे सर्वेणव⁹ तथा द्विज ।

1. भोक्तव्या G

2. संयुता G

3. कर्तव्यश्चोत्सवो G

4. समाकुलः G, श्यामादेवी पूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री नीलमतपुराणे श्यामादेवीपूजावर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः C.

5. Thus A, तु other MSS.

6. सर्वकामफलप्रदम् BEFG

7. जन्मर्क्षे B

8. सिते A

9. सर्वैरेवं G

चन्द्रस्य पूजा¹कर्त्तव्या नक्षत्रग्रहयोस्तथा² ॥८३५॥

नक्षत्रदेवता याश्च पुष्पधूपान्नसम्पदा ।

विभ्राग्निपूजनं कार्यमुत्सवं³ गीतवादिभिः⁴ ॥८३६॥

835-36. O twice-born, all should worship the moon, the stars, the planets and also the gods of the constellations, with the wealth of flowers, incense and food, at the time when the moon is united with Janma-constellation. The Brāhmaṇas and the fire should be worshipped and the festival of vocal and instrumental music should be celebrated.

संवत्सरस्या⁵ कार्यो⁶ लक्षहोमो⁷ महीक्षिता⁸ ।

कोटिहोमस्तथा कार्यं⁹ एक एव द्विजोत्तम ॥८३७॥

तयोविधानं विज्ञेयं कल्पेष्वायर्वर्णेषु च ॥८३८॥

837-838. O best among the twice-borns, the king should perform every year, a Lakṣahoma and a Koṭihoma. The procedure of their performance should be known from the Kalpa (sūtras) and the works related to the Atharvaveda.

-
1. चन्द्रपूजा च G
 2. तदा A
 3. उत्सवो G
 4. Thus other MSS, वादिभिः A
 5. प्रति संवत्सरं G
 6. Thus other MSS, कार्यं A
 7. लक्षहोमं E
 8. महीक्षिताम् BDEF
 9. Om. E

नित्यानि तानि¹ कर्माणि निमित्तेष्वपराणि च ।

सम्मन्त्र्य सह कार्याणि² संवत्सरपुरोहितैः³ ॥८३९॥

839. All these acts which are to be performed always, and others which are for specific purposes, should be performed after consulting the astrologers and the priests.

अभिषेकाह्नि कर्तव्यं⁴ प्रतिसंवत्सरं नृपैः⁵ ।

अभिषेकं⁶ द्विजश्रेष्ठ यथापूर्वं सर्वेव तु⁷ ॥८४०॥

840. O best among the twice-borns, the kings should take the coronation-bath, every year at the anniversary of their coronation, always in the same manner as in the beginning.

पुरोधाः⁸ सोपवासस्तु जुहुयाज्जातवेदसि⁹ ।

गणं चैव प्रतिरथं शब्दवर्षयणाबुभौ ॥८४१॥

आयुष्यमभयं चैव तथा स्वस्त्ययनं परम् ।

वैष्णवानि च मन्त्राणि शास्त्राणि विविधानि च¹⁰ ॥८४२॥

सावित्र-ब्राह्म-रौद्राणि वारुणानि तथैव च¹¹ ।

नगरं च तथा कार्यं पताकापञ्चसंकुलम्¹² ॥८४३॥

841-43. Having undergone a fast, the priest should

-
1. Thus A, एतानि other MSS.
 2. कार्याणि सह सम्मन्त्र्य G,
 3. नीलमते राजकर्माणि add ABDEF, इति नीलमते राजकर्मविधि-
वर्णनम् G,
 4. दातव्यं AH.
 5. बुधैः BE, नृप A.
 6. अभिषेको G
 7. Thus A, तथा सदा other MSS.
 8. पुरोहः BF
 9. जातवेदसे G
 10. चान्यानि च यथाविधि B, शैवानि च यथाविधि H.
 11. यथाविधि E
 12. This pāda om. AH.

give offerings in the sacrificial fire, with the groups of formulac, namely Pratritha, Śabda, Varṣa, Āyusya and Abhaya, and with mantras sacred to Viṣṇu, Śakra, Savitā, Brahmā, Rudra and Varuṇa. The city should be made swarming with flags and banners.

मीरजस्कं तथा कार्यं¹ राजमार्गं जलैः शुभैः² ।

पौरैः स्नातैः पुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलमालिभिः³ ॥८४४॥

844. The road should be made dustless by (sprinkling) pure waters. The citizens—bathed and well-dressed—should wear garlands.

गन्तव्यं वारमुस्थाभिस्तथा राजनिवेशनम् ।

पौरमुख्यैस्तथा बाह्यैर्गणमुख्यैस्तथैव च ॥८४५॥

845. The prominent courtesans, the prominent citizens, the outsiders and the chiefs of the gaṇas should go to the palace of the king.

शोभनीयं च नगरं नगरिश्च नटनर्तकैः ।

राजा स्नातः पुनः⁴ स्नाप्यः पञ्चगव्येन धामिकः ॥८४६॥

846. The city and the roads should be adorned by actors and dancers. The pious king, who has already taken bath, should be again bathed with the five products of the cow (i. e. milk, curd, butter, urine and dung).

मृत्ताक्षरोप्यतीवर्जैः स्नापनीयो घटैस्तथा⁵ ।

तोयस्य पयसो वध्नः सर्पिषश्च तथायुतैः⁷ ॥८४७॥

1. This pāda om. A.

2. शुभजंजलैः H.

3. मङ्गलमालिभिः B

4. Thus G, बाह्यं other MSS.

5. पुरः AH.

6. Thus AB, तथा घटैः other MSS.

7. सर्वपेश्य तथायुतैः E

शूद्रविट्क्षत्रविप्राणां¹ गणमुख्यैर्यथाविज्ञम् ।

पश्चाद् दक्षिणतः प्राक् च उत्तरेण यथाक्रमम् ॥८४८॥

847-48. He should be bathed by the chiefs of *ganas* of the *Sūdras*, the *Vaiśyas*, the *Kṣatriyas* and the *Brāhmaṇas*, (standing) in west, south, east and north respectively, by means of pitchers made of earth, brass, silver and gold and full of water, milk, curd and purified butter.

स्नानकाले च कर्तव्यं महत्कलकलं तथा² ।

वावित्रांलपुण्याहं³ सुतवन्दिजनैः⁴ सह ॥८४९॥

849. A great uproar consisting of the sounds of musical instruments, conch-shells, wishes for happy day along with (the sounds of) professional singers, should be made at the time of bath.

सामन्तैस्तु तथा भाव्यं कुत्रचामरपाणिभिः ।

राजा स्नातः पुनः⁵ स्नाप्यो मृत्तिकाभिर्यथाक्रमम् ॥८५०॥

850. The subordinate kings should have umbrellas and chowries in their hands. The king who has already taken bath, should be again bathed with clays, in the proper order.

पर्वतो⁶ऽध्वमृदा⁷ राज्ञः⁸ क्षिरः⁹ संशोषयेत् तदा⁹ ।

1. विप्र *om.* E

2. कर्तव्यो महान् कोलाहलः क्षुभः G

3. पुण्याह EG.

4. स्नातवन्दिजनैः B

5. पुरः H

6. पूर्वतोऽध्वमृदा ABD

7. राजा E

8. क्षिरं AH

9. सवेदयेत्तदा ABDEH

शोध्यौ कर्णौ च वल्मीका¹च्छक्रस्थाना²च्च कन्धरा³ ॥८५१॥

851. Then, the head of the king should be purified with the clay from the peak of a mountain, the ears should be sanctified (with the clay) from an ant-hill and the neck with that from the temple of Śakra.

राजदेश्मगृहद्वाराद्धृतं तस्य शोधयेत् ।

वेचालयमृदा पृष्ठं⁴ दक्षिणं तु⁵ तथा⁶ भुजम् ॥८५२॥

गजदन्तोद्धृतमृदा वृषभ्रुंगमृदापरम्⁷ ।

वैश्यद्वारात्कटि⁸ चास्य ऊरू कमलिनीमृदा ॥८५३॥

852-53. His heart should be purified with the clay from the door of king's palace, and the back with the clay from the temple. The right arm (should be purified) with the clay dug by means of elephant's tusk and the other one, with the earth dug with the horn of the bull. His waist (should be purified) with the earth from the door of a Vaiśya and his thighs with the earth from a lake of lotuses.

पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलपाणिभिः ।

मूर्ध्निः स्नाप्य⁹ ततः स्नाप्यो¹⁰ राजा सर्वो¹¹ षष्ठः शुभैः¹¹ ॥८५४॥

1. वल्मीकमृदा G
2. Thus BH, चक्रस्थानात् E, छत्रस्थानात् ed. Leiden
3. गोस्थानाच्च तथा जंघे पादौ चोभी सरो मृदा add DEF
4. मृष्ठं B
5. च FG,
6. तदा B
7. परः G
8. Thus ADEG, कटो other MSS.
9. स्नातश्च BG
10. च संस्नाप्यो G
11. सर्वो षष्ठिर्गणः G

सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः सर्वबीजैस्ततः परम् ।

सर्वपुष्पैः सर्वफलैर्द्वा^१गोरोचनांकुरैः ॥८५५॥

854-55, The citizens—bathed and well-dressed—should hold auspicious things in their hands. Already bathed, the king should again be bathed with (water sanctified with) all auspicious herbs, all scents, all jewels, all seeds, all flowers, all fruits, Dūrvā-grass, Gorocana paint and sprouts.

ततो भद्रासनगतं तीर्थतोयैः शुभाम्बरैः^२ ।

यथाशक्ति समानीतैः^३ पुरस्कृत्य^४ पुरोहितम्^५ ॥८५६॥

नृपतिस्त्वभिषेकतद्यो^६ देवज्ञञ्जनाः नरैः ।

ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रमुख्यैस्तथैव च ॥८५७॥

मुख्याभि वारिमुख्याभिर्वणिभिश्च यथोचितम् ।

856-58a. Then, keeping ahead the priest seated on bhadraśana, the well-dressed people—the Brāhmaṇas, the Kṣatriyas, the Vaiśyas, the chiefs of the Śūdras, the leading courtesans and the merchants—should anoint the king in proper manner, in accordance with the sayings of the astrologer, with the water of the sacred places brought there, as far as possible.

ततः स्नातोऽनुलिप्ताङ्गः^८ कृतदेवज्ञञ्जनः^९ ॥८५८॥

1. Thus BDFGH. धूर्वा other MSS.

2. शुभाम्बरम् BFG

3. समानीतः A

4. पुरस्कृतं H

5. पुरोषसम् CH

6. स्वभिषेकतद्यो G

7. शूद्रमुख्यैः G

8. अवलिप्ताङ्गः B

9. कृतदेवज्ञञ्जनः F

आबद्धमुकुटः सखी बद्धपटो विभूषितः ।

मङ्गलालभनं¹ कृत्वा दत्त्वा पूर्णहृतिं ततः ॥८५९॥

पूजयेत् घनौघेन देवज्ञं सपुरोधसम्² ।

यथाशक्ति द्विजांश्चान्यानभयं³ चैव घोषयेत् ॥८६०॥

858-60. Then, the king—bathed, anointed, crowned garlanded diademed and decorated—should worship the gods, touch the auspicious objects, give the last offering (in the sacrifice) and after that, honour with heaps of wealth, the astrologer along with the priest and other Brāhmaṇas, as far as the means may allow. He should also announce freedom from fear.

आघातस्थानगान्⁴ सर्वान् विसृजेत् यथा⁵ पशून् ।

मोक्षयेद् बन्धनात्सर्वान्⁶ ऋते लोकस्य कष्टकान् ॥८६१॥

861. He should release all who are gone to the slaughter-house, like the animals (gone to the slaughter-house). All, except those who are thorns for the world, should be released from bondage.

व्याघ्रचर्मोत्तरे रम्ये तदा⁷ सिंहासने शुभे ।

उपवेश्यो भवेद् राजा स्वयं गृहपुरोधसा⁸ ॥८६२॥

862. The Home-priest himself should make the king sit on an auspicious and beautiful Lion-throne covered with the skin of a tiger.

1. मङ्गलालभनं G

2. पुरोहितं E

3. अयं A

4. आगतान्—H, अघातस्थानगान् A

5. तथा G

6. Second and third pādas of this verse om. E

7. तथा C

8. Thus other MSS., गृहं पुरोधसा A

पश्येरन् प्रकृतीः सर्वाः स्वयं मङ्गलपाणयः ।

छत्रायुषाद्यै¹ सम्पूज्य गजसङ्घांस्तुरङ्गमान्² ॥८६३॥

आरुह्यालङ्कृतं नागं विसृजेद्धनसञ्चयान्³ ।

प्रक्रम्य नगरं सर्वं प्रविश्य⁴ च तथा गृहम्⁵ ॥८६४॥

सामन्तपौरमुल्यांश्च⁶ घनेनार्घ्यं⁷ विसर्जयेत्⁸ ॥८६५॥

863-65. With auspicious objects in their hands, all the subjects should see (him).

Having worshipped the umbrella, the weapons, the arrays of elephants and horses, he should climb a decorated elephant and give away heaps of wealth.

Having gone around the whole of the city, he should return to his home, honour the subordinate kings and the leading citizens with wealth and bid farewell to them.

नित्यं राक्षसमुत्थाय पूजनीयाः सुरद्विजाः ।

बह्वि सम्पूजनं कार्यं द्रष्टव्यं वदनं वृत्ते ॥८६६॥

866. Having got up, the king should daily worship the gods, the twice-born, and the fire and see the (reflection of his own) face in purified butter.

1. छत्रायुषास्यां B

2. गजसङ्घं तुरङ्गमम् B, गजसङ्घतुरङ्गमान् F

3. व्यसृजत् B

4. घनसञ्चयम् E

5. निवेश्य A

6. गृहं तथा E

7. सामन्तान् पौरमुल्यांश्च BG

8. चाम्यर्घ्यं हर्षति G

9. नीलमते संवत्सराभिषेकः add BDEF इति श्री—H,—वत्सराभिषेकः A. इति श्रीनीलमतपुराणे वत्सराभिषेकवर्णनं नाम अष्टषष्टितमोऽध्यायः ।
'नीलः C

धोतव्यं तिथिनक्षत्रं¹ कर्तव्यं वैद्यमाधितम् ।

सभासंस्थेन² द्रष्टव्यो व्यवहारस्तथा समः ॥८६७॥

867. (He should) listen to the announcement of the date and the constellation and act according to the instructions of the physician. Having gone to the court, he should see to the legal procedure impartially.

विमानना न कर्तव्या कस्यचिच्च कदाचन ।

स्वभेदो रक्षितव्यश्च नित्यं ब्राह्मणपुङ्गव ॥८६८॥

868. O best among the twice-borns, (the king) should never insult anybody and should always check internal dissension.

दुर्गत्वादस्य देशस्य परस्त्रभयं विना ।

स्वभेदेनेह नश्यन्ति बद्धमूला नराधिपाः ॥८६९॥

869. This country being difficult to approach and so free from the fear of the circle of enemies, the strongly-rooted kings are destroyed here due to internal dissension.

नित्यं तन्निहिता देवाः कश्मीरमण्डले³ द्विज ।

तेषां भक्तिः सदा कार्यो नागेषु⁴ ब्राह्मणेषु च ॥८७०॥

870. O twice-born, the gods always reside in Kaśmīrā-maṇḍala. Devotion must be shown towards them and also towards the Nāgas and the Brāhmaṇas.

पूज्याः पिशाचाश्च तथा बलिपूर्वेण कर्मणा ।

वेशानुकाराः कर्तव्या जनाः कार्याः स्वचिच्छिताः⁵ ॥८७१॥

1. तिथिपत्रं च G

2. Thus A, सभासदेन BDEF

3. रहितव्य A

4. काश्मीरमण्डले E

5. Thus A, नागानां other MSS.

6. Thus A, Sing. used in other MSS. देशानुसारः G

Ed. Leiden v.v. 833-837

871. The Piśācas also should be worshipped with the rites including home-offerings. The people should be settled well and made to follow the (traditions of the) country.

आगतश्च जनः सर्वः पूजनीयो दिगन्तरात् ।

दण्डोऽपराधप्रतिमः कार्यः सर्वस्य काश्यप ॥८७२॥

नोप्रदण्डो भवेद् राजा क्षमेत¹ न च² कस्यचित् ।

कारयेत् तथा³ राज्यं राजशास्त्रोपदेशतः ॥८७३॥

872-73. All the people immigrating (to Kāśmīra) from the other directions, should be honoured. O descendant of Kāśyapa, all should be penalized in accordance with their crimes. The king should neither be very hard in giving punishment nor should forgive anyone. He should carry on the administration in accordance with the instructions of the treatises on polity.

निकुम्भे निर्गते ब्रह्मन् तथा चैवाप्यनागते⁴ ।

षण्मासमध्ये कर्तव्या यात्रा देवगृहे नृपः ॥८७४॥

874. O Brahman, during the six months, when Nikumbha has gone out and not returned, the kings should go on pilgrimage, to the temple of the god.

संवत्सरे⁵ सकृत्⁶ कार्यं⁷ देवतानां गृहे गृहे ।

यात्रोत्सवं⁸ यथा⁹ ब्रह्मस्तथा मे गदतः शुभम् ॥८७५॥

-
1. क्षमेते E
 2. च न FG
 3. तदा E
 4. देवेप्यनागते BD
 5. संवत्सरं AH
 6. सदा G
 7. कार्यो G
 8. यात्रोत्सवः AGH
 9. तथा AH

375. O Brahman, listen from me, who is telling the procedure in which the festival of the pilgrimage should be celebrated, in every temple of the gods, at least once a year.

विनायकगृहे यात्रा चतुर्थ्यां संप्रशस्यते¹ ।

कुमारस्य गृहे षष्ठ्यां² सप्तम्यां सवितुस्तथा ॥८७६॥

दुर्गागृहे नवम्यां च पञ्चम्यां श्रीगृहे तथा ।

अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां³ महादेवनिवेशने ॥८७७॥

शक्रवेश्मनि चाष्टम्यां पौर्णमास्यां कलाभृतः⁴ ।

घनदस्य चतुर्थ्यां तु⁵ पञ्चम्यां वरुणस्य तु⁶ ॥८७८॥

876-78. Praised is the pilgrimage on the 4th to the abode of Vināyaka, on the 6th to the abode of Kumāra, on the 7th to that of the sun, on the 9th to the temple of Durgā on the 5th to the temple of Śrī, on the 8th or the 14th to the temple of Mahādeva, on the 8th to the temple of Śakra, on the bright 15th to that of the Moon, on the 4th to that of Dhanada and on the 5th to that of Varuṇa.

पञ्चमी द्वारशी चैव पौर्णमासी तथैव च ।

सर्वेषामेव नागानां यात्राकर्मणि पूजितः ॥८७९॥

1. सम्प्रशस्यते E

2. Thus A, कार्तिकेशालये षष्ठ्या G, षष्ठ्यां कुमारस्य गृहे other MSS.

3. Thus all MSS, चतुर्थ्यां वा Ed. Leiden.

4. om. E

5. च B

6. च B, after this occurs चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां वा कार्यं यमनि-वेश्मनि more in BEF. This sloka om. AH.

शुक्लपञ्चदशी शस्ता¹ सर्वदेवेषु काश्यप ।

सर्वासु कार्ये² तिथिषु तथातिथिनिवेशने³ ॥८८०॥

879-80. The fifth, the twelfth and the fifteenth are honoured for pilgrimages to the abodes of all the Nāgas.

O descendant of Kaśyapa, the bright fifteenth is prescribed (for visiting the abodes of) all the gods. The houses of the guests may be visited on all the dates.

यात्रां तु कर्तुं कामेन⁴ पूर्वमेव दिने शुभे ।

विनायकपतेः पूजा कर्तव्या मोदकोत्करैः ॥८८१॥

881. He who intends to go on a journey should, first of all, worship the lord of Vināyakas, on an auspicious day, with heaps of sweetmeats.

द्वितीयेऽहनि कर्तव्या ग्रहशान्ति⁵ स्ततः⁶ परम् ।

तृतीयेऽहनि कर्तव्यं गन्धर्वाणां च पूजनम् ॥८८२॥

882. On the 2nd day should be observed the pacification of the planets and on the 3rd should be performed the worship of the Gandharvas.

चतुर्थेऽहनि कर्तव्यं पिशाचानां च पूजनम् ।

पञ्चमेऽहनि कर्तव्यं स्थाननागत्य⁶ पूजनम् ॥८८३॥

883. On the 4th, the Piśācas should be worshipped and on the 5th should be performed the worship of the local Nāga.

-
1. शप्ता D
 2. निवेशनम् G
 3. कर्तुः कामेन Ed. Leiden
 4. ग्रहशान्तिः G
 5. Thus AD, तथा other MSS.
 6. स्थाने नागत्य BD

वष्टेऽहनि च कर्तव्यं ब्राह्मणानां च पूजनम् ।

सप्तमेऽहनि कर्तव्यं¹ दीनानाथस्य पूजनम्² ॥८८४॥

884. On the 6th day, the Brāhmaṇas should be honoured and on 7th, the poor and the helpless.

एवं तु यजनं³ कृत्वा⁴ यथावद् दिनसप्तकम् ।

ततस्ते स्नापनं⁵ कार्यं विधिना येन तच्छृणु ॥८८५॥

885. Listen to the procedure, in which the bath-giving ceremony should be celebrated, after having performed thus properly, the sacrifice for seven days.

सुधावदातं कर्तव्यं चित्रितं देवतागृहम् ।

एवं तु यजनं कृत्वा⁶ कुसुमोत्करभूषितम्⁷ ॥८८६॥

ततोऽर्चास्नापनं⁸ कार्यं कल्पशास्त्राविधानतः⁹ ।

पुण्याह्वीतघोषेण सुभगानर्तितेन¹⁰ च ॥८८७॥

886-87. The temple of the god should be whitewashed and painted. Having thus performed the sacrifice decorated with multitude of flowers, the image should be bathed, in accordance with the instructions of Kalpa and Śākhā, amidst sounds of good-day-songs and dances of fortunate ladies.

-
1. Second and third pādas om. BD.
 2. Thus A, दीनानाथजनस्य च other MSS.
 3. योजनं H
 4. गत्वा H
 5. स्नपनं GH
 6. आचारं शीघ्रपूर्वं तु G
 7. शोभितम् BFG
 8. स्नपनं G
 9. कल्पशास्त्रानुसारतः G
 10. नर्तनेन BDEF

ततोऽर्चास्नापनस्यार्थं¹ पीरैर्नृत्तपुरःसरैः² ।

आनीतव्यं³ च महता विभवेनोदकं शुभम् ॥८८८॥

888. Thereafter, the citizens, with dances leading their procession, should bring the holy water for bathing the image, with great pomp and show.

तीर्यात् संनिहिताद्⁴ राजन् गजपृष्ठाधिरोहितम्⁵ ।

अश्वयानेऽयगोयाने नरयाने तथा⁶ पुनः ॥८८९॥

889. (The water should be brought) from a sacred place situated near by, placed either on the back of an elephant or in a conveyance drawn by horses or bulls or men.

प्रतिमां तेन सम्प्राप्य⁷ स्नापयेत्⁸ यथाविधि ।

राजाभिषेककथितं⁹ कार्यं¹⁰ च नगरे विधिम्¹¹ ॥८९०॥

890 Having got (water), they should bathe the image with that (water) in the proper manner. As regards the city, the same procedure as told with reference to the coronation of the king, should be followed.

-
1. स्नापनस्यार्थं ADG, स्थापनस्यार्थं EF, स्नापनस्यान्ते B
 2. Thus ACDE FH, नृत्तपुरःसरम् Ed. Leiden
 3. आनीतव्यं GH
 4. संनिहितं C
 5. —रोहनम् C, —रोपितम् B, —रोहणम् AH
 6. अथवा G
 7. संप्लाव्य G
 8. स्नापयेत् GH
 9. कथितः GH, राजाभिषेकः कथितः B
 10. कार्यः GH
 11. विधिः GH

प्राप्तेऽथ यात्रादिवसे¹ कूटागारं तु कारयेत् ।

वस्त्रमाल्यैस्तथा गन्धैः² पताकाभिरलंकृतम् ॥८९१॥

891. At the arrival of the day of the pilgrimage, Kūṭāgāra decorated with clothes, garlands, scents and banners should be constructed.

मारोप्य प्रतिमां तत्र तत्स्वरूपां तथापराम्³ ।

कूटागारश्च वोढव्यस्तुरगैर्गोभिरेव वा⁴ ॥८९२॥

बलिभिः पुरुषैर्वापि माल्यवस्त्राद्यलंकृतैः⁵ ।

नृपेण सौजगन्तव्यः⁶ सबलेनाथ पृष्ठतः ॥८९३॥

892-93. Having placed there the (original) image and another of similar form, the Kūṭāgāra should be drawn by horses or bulls or strong men decorated with garlands and clothes. The king along with his army should follow.

प्रधानेनाथ गन्तव्यं⁷ नृपहीने तथा पुरे⁸ ।

श्वपुत्रा प्रवातव्या स्थाने स्थाने तथापरः ॥८९४॥

894. If the city has no king, the president (Pradhāna) should accompany (the procession). Others should offer worship with incense at various places.

क्षेडितोत्कृष्टशब्दैश्च⁹ जयवाद्यस्वनैस्तथा ।

यथा समेन¹⁰ नगरं आय्येत कूटगृहं शुभम् ८९५॥

1. om. space left H

2. Thus A, रत्नैः other MSS.

3. Thus other MSS, यथापराम् A

4. Thus BDE, वा other MSS

5. —कृतः G

6. Thus other MSS, नृपे मासो स गन्तव्यः A

7. गन्तव्यो BEH, वा कर्तव्यं G

8. नृपहीनस्तथापरः E

9. क्षोडित—D, क्षेडितोत्कृष्टकृतैः शब्दैः E

10. यथा स्वनेन BEFH

895. Amidst murmuring sounds, high sounds and the cries of victory, the auspicious Kūṭagrha should be carried around the city through an even road.

ततः प्रवेश्य¹ प्रतिमां देववेदमनि काश्यप² ।

महान्तमुत्सवं³ कार्यं⁴ गीतनृतसमाकुलम् ॥८९६॥

896. Then, after the entrance of the image into the temple of the god, a great festival of singing and dancing should be celebrated.

द्वितीयेऽहनि दातव्या प्रेक्षा रङ्गोपजीविनाम् ।

तेषां शक्त्या धनं देयं मल्लादीनां द्विजोत्तम ॥८९७॥

897. The arrangements for dramatic performances of those who earn their living by the stage, should be made on the next day. O best among the twice-borns, money should be given to wrestlers and others in accordance with their strength and efficiency.

प्रेक्षकाले⁵ च कर्तव्यं प्रेक्षकाणां च पूजनम्⁶ ।

मनुष्याणां द्विजश्रेष्ठ ताम्बूलकुसुमादिभिः ॥८९८॥

898. O best among the twice-borns, at the time of the dramatic performances, the human spectators should be honoured with betel-globes, flowers etc.

ओदनं विकिरेद्⁷ भक्त्या सपुष्पफलसंयुतम् ।

भूतानां खन्यदृश्यानां⁸ प्रेक्षकाणां द्विजोत्तम⁹ ॥८९९॥

1. प्रविश्य ABC

2. स्थापयेत् E

3. उत्सवः G

4. कार्यः G

5. प्रेक्षकाले D

6. पूजयेत् F

7. विकरेद् BC

8. खल्वदृश्यानां Ed. Leiden

9. नीलमते यात्रोत्सवः add ABDE, then follows बृहदश्व उवाच, उवाच, om. A

899. O best among the twice-borns, cooked rice along with flowers and fruits should be scattered for the beings, who are invisible spectators in the cave.

बृहदश्वः

इत्युक्तवान् स नागेन्द्रो ब्राह्मणं तं¹ यशस्विनम् ।

एतत् प्रयत्नं² कर्तव्यं³भारोग्यायुर्धनेप्सुभिः ॥९००॥

Brhadaśva (said)

900. The lord of the Nāgas spoke thus to that Brāhmaṇa possessed of fame. This should be done with effort, by those who desire health, (long) life, and wealth.

वित्तशक्त्या करिष्यन्ति ये जना⁴ नीलभाषितम् ।

तेषामारोग्यमायुश्च धनं च भविता बहु ॥९०१॥

901. For those people who shall act according to the instructions of Nīla as far as their means permit, there shall be health, (long) life and much wealth.

देहभेदे गमिष्यन्ति देवलोकं न संशयः ।

पुत्रपौत्रास्तथैतेषां स्वर्गायुर्धनभागिनः ॥९०२॥

भविष्यन्त्यायुषोपेता नात्र कार्या विचारणा ।

तथापि⁵ विदितं राजन् सकलं नीलभाषितम् ॥९०३॥

902-3. After death, these people will certainly go to the world of the gods. Their sons and grandsons also shall share heaven, (long) life and wealth and shall be provided with long life. There is no doubt here. All the sayings of Nīla are known to you also, O king!

1. तु A

2. Thus ABE, प्रयत्नात् other MSS

3. कर्तव्यः B

4. Thus ABEG, नराः other MSS.

5. तथापि BH

लोके देशोऽधिकमतः श्रुत्वा कुरु यथासुखम् ।
 कालदोषसमुद्भिन्नं¹ यत् किञ्चिन्नीलभाषितम्² ॥९०४॥
 तत् सर्वं कुरु राजेन्द्र मम वाक्येन मानद ।
 नीलवाक्यं न क्रियते³ भवतीहोदकप्लवः ॥९०५॥
 अतिवृष्टिरनावृष्टिदुःभिक्षं मरणं तथा ।
 अकाले राजमरणं राजदण्डश्च दारुणः⁵ ॥९०६॥

904-6. So having heard (all this), act thus as to bring more happiness in the world and the country. Whatever instruction of Nila has been in abeyance due to the fault of time, revive all that, O king, the giver of honour, at my saying.

If the instructions of Nila are not followed, then occur here floods, excess of rain, drought, famine, deaths, untimely death of the king, and dreadful punishments from the king.

हिमस्यैव प्रपतनं भूरि चैव प्रजायते⁶ ।
 तस्माच्छाव्यं तु लोकानां बहुशो नीलभाषितम् ॥९०७॥

907. The snow-fall also occurs to a great extent. So the instructions of Nila must be announced to the people repeatedly.

तत्कर्तारो भविष्यन्ति पशुधान्यधनैर्युताः ।
 त्वं चापि⁷ विजयी शश्वत् सर्वत्रैव भविष्यसि⁸ ॥९०८॥

1. कालदोषसमुच्छिन्नं Ed. Leiden
2. Third and fourth Pādas om. BDF
3. कुरुते B
4. दुर्भिक्षमरणे तथा BDEFG
5. दारुणम् BEF
6. Thus AH, उपजायते other MSS.
7. Thus other MSS., वापि A
8. इति नीलमते गोनन्दानुशासनम् Add G

908. Those who act upon them shall be endowed with cattle, grains and wealth. You, too, shall be always victorious everywhere.

वैशम्पायन उवाच¹

एवमुक्तोऽपि² गोविन्दो³ बृहदश्वेन भूमिपः ।

प्रावर्तयत् समुच्छिन्नानाचारान् कालदोषतः⁴ ॥९०९॥

909. Vaiśampāyana said : "Even told thus by Bṛhadāśva, the king Gonanda restarted (only a few of the) practices which had been in abeyance due to the fault of time.

तस्मात्⁵ स बलभद्रेण मथुरायां निपातितः ।

नीलोक्तं वचनं⁶ राजा काश्मीरः सकलं⁷ यदि ॥९१०॥

करोत्यकाले मरणं नैव तस्योपजायते ।

तस्मिन् देशे तथातः⁸ नैव कश्चिद्⁹ भविष्यति¹⁰ ॥९११॥

910-11. Thereafter, he was overthrown by Balabhadra at Mathurā. If a king of Kaśmīra acts upon all the instructions of Nīla, he never meets with untimely death. There never occurs any terror in that country".

जनमेजयः

काश्मीरक¹¹स्तु गोविन्दो बृहदश्वेन भाषितम् ।

1. Om. H

2. उक्तः सः G

3. गोविन्दो B

4. कालचोदितः A

5. ततः G

6. सकलं E

7. सकलः E

8. Thus G, तथातः⁸ other MSS.

9. किञ्चिद् GH

10. इतिनीलमते आचारमाहात्म्यम् add ABDEFGH, इतिश्रीनीलमत-पुराणे आचारमाहात्म्यवर्णनं नाम एकसप्ततितमोऽध्यायः C

11. कश्मीरिक.

ध्रुत्वा स्वकीयमाचारं किमपुच्छदतः परम्¹ ॥९१२॥

912. Janamejaya (spoke) : "What did Gonanda—the king of Kaśmīra—ask after this, when he had heard from Bṛhadaśva, the customs to be followed by him?"

वैशम्पायनः²

काश्मीरक³स्तु गोनन्दो बृहदश्वेन भाषितम्⁴ ।

ध्रुत्वोवाच मुनिश्रेष्ठ⁵ बृहदश्व⁶ नराधिपः⁷ ॥ ११३॥

913. Vaiśampāyana (said) : "Having heard the sayings of Bṛhadaśva, Gonanda—the king of Kaśmīra—spoke to Bṛhadaśva, the best of the sages."

गोनन्द उवाच⁸

प्राधान्येन तु ये नागाः कश्मीरायां⁹ कृतात्म्याः ।

नामतस्तु समाचक्ष्व धीतुमिच्छामि तानहम् ॥९१४॥

914. Gonanda spoke : "Tell me the names of those Nāgas who have mainly their abodes in Kaśmīrā. I want to hear about them."

बृहदश्वः

नागानामाधिपो¹⁰ नीलो बासुकिश्चोपतप्तकः ।

कम्बलाश्वतरो¹¹ नागौ कार्कोटकचनञ्जयो ॥९१५॥

-
1. Third and fourth Pādas om. ADE
 2. उवाच add CG, om. A
 3. काश्मीरकः G
 4. First and second pādas om. ADE
 5. मुनिश्रेष्ठ BDE
 6. बृहदश्व D
 7. नराधिपम् BDEFH
 8. Om. B
 9. कश्मीरेषु G
 10. नाम्ना नागाधिपो B
 11. कम्बयाश्वतरो A

915. Brhadaśva said : "(There live) Nīla, the king of the Nāgas, Vāsuki, Upataṣṣaka, the two Nāgas Kambala and Aśvatara, (the two Nāgas) Kārkoṭaka and Dhanañjaya,

ऐलपत्रो¹ ह्यनन्तश्च नागी नन्दनन्दनो² ।

कुलिकः श्वेतशङ्खश्च³ पालासः⁴ खेडिमो⁵ बडिः ॥९१६॥

916. Ailapatra, Ananta, the Nāgas Nanda and Upanandaka, Kulika, Śvetaśaṅkha, Pālāsa, Khedīma, Baḍi.

हेलिहालः शङ्खपालो नागी चन्दनन्दनो⁶ ।

नागी नीलमहानीली नागी वातिकषण्डिकौ ॥९१७॥

917. Helihāla, Śaṅkhaṭpāla, the two Nāgas Candana and Nandana, the two Nāgas Nīla and Mahānīla, the two Nāgas Vātika and Ṣaṇḍika,

द्वौ पद्मौ द्वौ महापद्मौ द्वौ कालौ द्वौ च कच्छपौ⁷ ।

द्वौ समुद्रौ समुद्राणौ⁸ द्वौ गजौ द्वौ च तक्षकौ ॥९१८॥

918. Two Padmas, two Mahāpadmas, two Kālas, two Kacchapas, two Samudras, two Samudrāṇas, two Gajas, two Takṣakas,

हस्तिकणौ⁹ ह्युभौ नागी द्वौ हस्ती वामनावभौ ।

महिषौ द्वौ वराहौ द्वौ कूपनी¹⁰ द्वौ च पन्नगौ¹⁰ ॥९१९॥

1. Thus ABDE, ऐलापत्रो other MSS.

2. Thus ABEFD

3. पालाशः A, पालस E, पालादः H

4. खेडिमो G, खेडिमो D

5. नन्दनचन्दनो B, नन्दनचन्दनो F, this word and the next Pāda om. E

6. काश्यपौ D, कश्यपौ EF

7. समुद्राणौ EG

8. हि A only

9. कुनपौ A

10. शमनगौ E

919. Two Nāgas named Hastikarṇa, two Hastis, two Vāmanas, Mahiṣas, two Varāhas, two Nāgas named Kūpana,

पानीयश्चाप्यनीकश्च¹ कनकाक्षः² कलिङ्ककः³ ।

अर्जुनः पुण्डरीकश्च⁴ धनदो⁵ नडकूबरः ॥९२०॥

920. Pāniya, Anika, Kanakākṣa, Kalīṅkaka, Arjuna, Puṇḍarika, Dhanada, Naḍakūbara,

खेदः⁶ शपालः खेरीशो⁷ लाहुरो⁸ लेदिर⁹स्तथा ।

खेडश्च¹⁰ फरयाडश्च¹¹ जयन्त¹²स्त्वौसमस्तथा¹³ ॥९२१॥

921. Kheda, Śapāla, Kherīśa, Lāhura, Ledira, Kheḍa, Pharathāḍa, Jayanta, Tvausama,

सूदनो¹⁴ द्वौ सुपाश्वंश्च सुनासः¹⁵ पञ्चहस्तकः ।

प्रद्युम्नश्चान्धकः शम्भुः साल्वो¹⁶ मूलेश्वरो¹⁷ घशः¹⁸ ॥९२२॥

-
1. अनेकश्च EH
 2. कनकाक्ष्यः E
 3. कलंकः E, कलंगकः DF, कलुंगक B, कलिगकः G
 4. पुण्डरीकश्च ed. Leiden
 5. Letters न दो om. A
 6. खेडः BDG
 7. खीरेशो DE
 8. लाहुरो D
 9. Thus AG, लोदिरः other MSS.
 10. खेदः G, खेलः B
 11. फरयाश्वः BDEF
 12. यजन्तो E
 13. त्वौसमस्तथा EG, स्त्वौसमस्तथा F, तु समस्तथा H.
 14. सुदनो DE
 15. सनासः B
 16. Thus H, सालो D, स्वालवो C, स्वालो AG, स्वाल्वे B
 17. षलेश्वर BDEF
 18. षषः H

922. Two Sūdanas, Supārśva, Sunāsa, Pañcahastaka, Pradyumna, Andhaka, Sambhu, Sālva, Mūleśvara, Ghaśa, उगोलसाहुनीमध्यौ¹ नागौ गन्धिलपिच्छलौ² ।

स्वधादो³ मूषकादश्च⁴ पिशितादो घटोदनः⁵ ॥९२३॥

923. Ugola, Sāhunimadhya the two Nāgas Gandhila and Picchala, Svadhāda, Mūṣakāda, Piṣitāda, Ghaṭodana,

नारायणोऽनिरुद्धश्च वासुदेवो जलान्वमः⁶ ।

पात्रश्च मानसः⁷श्च तथैवोत्तरमानसः ॥९२४॥

924. Nārāyaṇa, Aniruddha, Vāsudeva, Jalandhama, Pātra, Mānasa, Uttaramānasa,

अमानसः⁸ कपाली च नागः संकर्षणस्तथा ।

शतचारः⁹ खिलेचारो¹⁰ रोहिण्याक्षो¹¹ शक्तिः¹² ॥९२५॥

925. Amānasa, Kapāli, Saṅkarṣaṇa, Śatacāra, Khilecāra, Rohiṇyākhyā, Śaktika,

आखुफालो फलाफश्च नागः कानसरः¹³स्तथा ।

सुखो¹⁴ देवपालश्च नागेन्द्रोऽथ बलाहकः¹⁵ ॥९२६॥

926. Ākhuphāla, Phalāpha, the Nāga Kānasara, Susrava, Devapāla, the Nāga-chief Balāhaka.

1. उगोल—ed Leiden, उगोलसाहुनीमध्यौ DE
2. गन्धिलपिच्छलौ DE
3. स्वधादो E
4. मूषिकादश्च BDE, मूलकादश्च A
5. घटोदनः D, घटोदरः ed. Leiden
6. जलान्वमः H जलान्वमः C
7. पानसः H
8. दुर्मानसः B, शमानसः E
9. शतदारः H, शतधारः DE
10. किलोशार DE, किलोशारो BF
11. रोहिण्याक्षो DH
12. शक्तिः ed Leiden
13. Thus other MSS., कावसरः A
14. आश्रवो E, सुभद्रो H
15. फलादृकः B, फलाफकः EF

चन्द्रसूर्यावभौ नागौ शुचिशुक्लौ विदूरथः¹ ।

फेलडः मुकुमारश्च खिडीवो² विजयो जयः ॥९२७॥

927. two Nāgas Candra and Sūrya, (two Nāgas) Śuci and Śukla, Viḍūratha, Phelaḍa, Sukumāra, Khidīva, Vijaya, Jaya,

ऊडूचः³ क्रोफणो⁴ वायुः शुक्रो⁵ वैश्रवणोपमः ।

मण्डूकनासो⁶ गान्धारो नागः शूर्पारकि⁷ध्वनिः ॥९२८॥

928. Uḍuca, Krophana, Vāyu, Śukra, Vaiśravaṇa, Apama, Maṇḍūkanāsa, Gāndhāra, the Nāga Śūrpārki, Dhvani,

शमनो⁸ लोलभो⁹ भद्रो¹⁰ बिन्दुबिन्दुसरो नडः¹¹ ।

तित्तिरिः प्रस्तभद्रश्च¹² नागो ग्रहपतिस्ततः¹³ ॥९२९॥

929. Śamana, Lolabha, Bhadra, Bindu, Bindusara, Naḍa, Tittiri, Prastabhadra, the Nāga Grahapati,

1. विभूरथः D
2. खिडीवो A, खिडीवी H, खिनीवं DEF
3. Thus ACFG, ऊडूचः other MSS.
4. क्रोफणो BF
5. चक्रो BDEF
6. मण्डूकनागो B
7. शूर्पारकिः B
8. शमलो BDEFG
9. लोलनो CH, लोलुनो ed. Leiden
10. Thus A, वभ्रः C, बभ्रु other MSS.
11. —रुहः BE, ततः G
12. Thus A, हस्तभद्रः C, हस्तिभद्रः other MSS.
13. तथा DEFG

अपराजितः पण्डितः कोपतिर्दुर्जयोष्टकः¹ ।

नागो हिमसरश्च² नागः फलसरः परः³ ॥९३०॥

930. Aparājita, Paṇḍita, Kopati, Durjaya, Aṣṭaka, the Nāga Himasara, the Nāga Phalasara, Para,

तथा नागो ह्यप्रसरः⁴ नागो नीलसरो विहा⁵ ।

आशूलाक्षो⁶ अक्षिपालश्च⁷ प्रह्लादो यमकस्तथा ॥९३१॥

931. The Nāga Agrasara, the Nāga Nilasara, Vihā, Āśulākṣa, Akṣipāla, Prahlāda, Yamaka,

अनिष्टः सुमुखो वेदः खड्गपुच्छो⁷ विभीषणः ।

मौहूर्तिकः प्रियस्वामी⁸ कुमारश्चन्दनोपमः⁹ ॥९३२॥

932. Aniṣṭa, Sumukha, Veda, Khaḍgapuccha, Vibhīṣaṇa, Mauhūrtika, Priyasvāmī, Kumāra, another Candano-pama,

कपाल¹⁰श्चरणखण्डो¹¹ नागः पूरणकस्तथा ।

कदम्बश्चापदो वाली विभूतिः कालकुञ्जरः ॥९३३॥

1. Emend. कोपतिर्दुर्जयोष्टकः C, कोपतिर्दुर्जयोष्टकः H, कोपतिर्मुर्जयोष्टकः D, कोपतिर्दुर्जयोष्टकः E कोपतिर्दुर्जयोष्टकः BF, कोपतिर्दुर्जयोष्टकः A
2. हिमसरः EF
3. फलसरोपरः
4. तथा च नागोऽप्रसरः E,—रूपसरो G,
5. विहा B
6. अशूलाक्षो BEF, अशूलाक्षो G
7. खड्गपद्मो C
8. प्रियः स्वामी B
9. Thus AH, चन्दनोपरः other MSS.
10. Thus ACG, कलापः other MSS.
11. चरणखण्डो B

933. Kapāla, Caraṇaṣaṇḍa, the Nāga Pūraṇaka, Kadamba, Apada, Vāli, Vibhūti, Kālakufjara,

डवश्चक्रधरः स्वर्गो¹ भवो² देहारको गुडः³ ।

अन्धः पङ्गुस्तया कुण्ठी काणो बधिरवण्ठको⁴ ॥९३४॥

934. Dava, Cakradhara, Śvabhra, Bhava, Dehāraka, Guḍa, Andha, Paṅgu, Kuṣṭhī, Kāṇa, Badhira, Vaṇṭhaka,

अनागपादः कितवः⁵ सूकरः प्रसवोत्करो⁶ ।

साधीयः शतपादश्च योगः शतमुखो द्रुहः⁷ ॥९३५॥

935. Anāgapāda, Kitava, Sūkara, Prasava, Utkara, Sādhīya, Śatapāda, Yoga, Śatamukha, Druha,

अतिनिद्रोऽतिबहुभुग् बिन्दुनादः⁸ शिरोजडः⁹ ।

कामराक्षो¹⁰ विशालाक्षः सुवर्ताक्षो¹¹ भयानकः¹² ॥९३६॥

936. Atinidra, Atibahubhuk, Bindunāda, Śīrojaḍa, Kāmarākṣa, Viśālākṣa, Suvartākṣa, Bhayānaka,

-
1. स्वर्ग A
 2. देवो BEF
 3. गुहः BDE
 4. —कण्ठको E, —कण्ठको BF
 5. Thus other MSS., कितवः A
 6. Thus A, प्रसवो कणो C, प्रसवोत्करो other MSS.
 7. शतमुखोद्द्रुहः F
 8. विन्मुनादः D
 9. शिरोजरः DE
 10. कामलाक्षो E
 11. सुवताक्षो D सुवताक्ष्यो B, सर्वरक्षो C
 12. दयानकः BDEF, भयः शकः C

भूवीरो¹ धर्मलावणी² दैत्यराजः³ वडङ्गुलः ।

गन्धर्वो धृतराष्ट्रश्च कुसुमः कुहरः⁴ कुहः⁵ ॥९३७॥

937. Bhūvira, Dharmalāvanya, Daityarāja, Ṣaḍaṅgula, Gandharva, Dhṛtarāṣṭra, Kusuma, Kuhara, Kuha,

महाकाशश्च वधूसश्च⁶ कटूसो⁷ देवदानवी ।

नक्षत्रो मषकः पीतो गौतमः सुशुभो जिहः⁸ ॥९३८॥

938. Mahākṣa, Vadhūsa, Kadūsa, Deva, Dānava, Nakṣatra, Maṣaka, Pita, Gautama, Suśubha, Jihā,

स्वर्गः⁹ शिखरवासी¹⁰ च श्रीवास्तः श्रीधरः खगः ।

लाङ्गली¹¹ बलभद्रश्च¹² स्वरूपः षड्बहस्तकः ॥९३९॥

939. Svarga, Śikharavāsi, Śrīvāsa, Śrīdhara, Khaga, Lāṅgali, Balabhadra, Svarūpa, Ṣaḍbahastaka.

कामरूप्यो वरीकर्णः¹³ सप्तश्रीर्षो बलहरः¹⁴ ।

सुनेत्रो बहुनेत्रश्च हनुमान् अङ्गबो हरः ॥९४०॥

1. भूवीरो C, कुवेरो G

2. धर्मलाटवो C, धर्मलटवो E, धर्मलपटो B, धर्मललटवो H, धर्मलटको G, धर्मलाटावै F

3. Thus other MSS., दैत्यराजः A

4. Twice in H

5. कुहः G

6. वटूसश्च C वटूपश्च H

7. कटूसो C

8. जिहः E, रिहः H

9. दुर्गः BDEFH

10. शिखरवासी CD, शिरेवासी H

11. लाङ्गली D

12. बलभद्रश्च H

13. वरीकर्णः DF

14. Thus A, बहुषरः DF, बहुदरः B

940. Kāmarūpa, Darīkarna, Saptasīrṣa, Balahara, Sunetra, Bahunetra, Hanumān, Aṅgada, Hara,

हृक्कः¹ पाठरः² पाथो मलो विमलको मदः³ ।

नागः शतमुखश्चैव चित्राक्षो दधिवाहनः⁴ ॥९४१॥

941. Habaka, Pāṭhara, Pātha, Mala, Vimalaka, Maṭa, the Nāga Śatamukha, Citrāśva, Dadhivāhana,

मुञ्जीमः कालियः कालः पटनः⁵ क्षदिरस्तथा ।

अग्निश्च शबलश्चैव वर्णको⁶ ललनस्तथा⁶ ॥९४२॥

942. Suśima, Kāliya, Kāla, Paṭana, Khadira, Atri, Śavala, Varṇaka, Lalana.

हेलियारो⁸ हेमियारो⁹ बलीरः¹⁰ केलुको¹¹ निमिः ।

चाटरो लेलिहानश्च पञ्चास्यः¹² पिङ्गलोदरः¹³ ॥९४३॥

943. Heliyāra, Hemiyāra, Valira, Keluka, Nimi, Cāṭara Lelihāna, Pañcāsya, Piṅgalodara,

-
1. हनुरः H, हृठकः ed. Leiden, हृभकः C
 2. पाटनः B, पाटलः E पाटकः C
 3. मदः H, सरः C
 4. दधिवर्णनः C
 5. पटिनः E
 6. Thus other MSS., वर्णलो A
 7. Thus other MSS., कलमस्तथा A
 8. —लिह्यरो A
 9. हेमिवासो वा A, हिमियामी E, हिमियासो BF
 10. बलीरः A, वरीनः BFG
 11. कलुको A
 12. कश्यपः BEF
 13. Thus FG, पिङ्गलोदकः CH पिङ्गलोचकः A लिङ्गलोदरः E

कृतं¹ त्रेता द्वापरश्च समः संवत्सरस्तथा ।

खल्वाटो² बहुरोमा च कापोतिः पुष्पसाह्वयिः³ ॥९४४॥

944. Kṛta, Tretā, Dvāpara, Sama, Saṁvatsara, Khalvāṭa, Bahuromā, Kāpoti, Puṣpasāhvayi.

राष्ट्रेश्वरः शिनीरिश्च⁴ शतानन्दोऽतिकोपनः ।

आनन्दोऽथ जयानन्दः त्रिशिर्षो जटिलस्तथा ॥९४५॥

945. Raṣṭreśvara, Śiṇīri, Śatānanda, Atikopana, Ānanda Jayānanda, Triśīrṣa, Jaṭila.

गन्धः सोम⁵स्तथा गार्ग्यं इनिटिस्सनिटिस्तथा⁶ ।

ऐरावतः सकौरव्यो मावादः कुमुदप्रभः⁷ ॥९४६॥

946. Gandha, Soma, Gārgya, Inīṭi, Sanīṭi, Airāvata, Kauravya, Māśāda, Kumudaprabha,

हवोत्सवः⁸ शठः शाण्यः⁹ शत्रुघ्नो¹⁰ रामलक्ष्मणौ ।

महादेवः कामपालो गोशिराः सयुधिष्ठिरः ॥९४७॥

947. Havotsava, Śaṭha, Śānya, Śatrughna, Rāma, Lakṣmaṇa, Mahādeva, Kāmapāla, Gośirā, Yudhiṣṭhira,

-
1. कृतः B
 2. खल्वाटो E
 3. पुष्पसाह्वयिः A, पुष्पसाह्वयः H
 4. शिनीरिश्च B
 5. Thus A, गन्धसोमः other MSS.
 6. Thus A इनिटिमिनिटिस्तथा other MSS.
 7. Thus A, कुमुदः प्रभः CF, कुमुदप्रभः F
 8. Thus BEFH, हवोत्सवः A, हवोमवः CG
 9. शाण्यो F
 10. अशुघ्नो E, शत्रुघ्नो BF

डाङ्गः भूयो¹ विशाखश्च सोमो रेवा² महोदरः ।

मकरो मकराक्षश्च नड्बलो बलवान् शिखी³ ॥९४८॥

948. Dānga, Bhūya, Viśākha, Soma, Revā, Mahodara,
Makara, Makarākṣa, Naḍbala, Balavān, Śikhī.

चन्दपाटनकः⁴ काकः केवुको⁵ ब्राह्मणप्रियः⁶ ।

करवीरो जरःसन्धो निशाचरदिवाचरौ ॥९४९॥

949. Candapāṭanaka, Kāka, Kebuka, Brāhmaṇapriya,
Karavīra, Jarāsandha, Niśācara, Divācara.

पातञ्जलिश्च⁷ वत्स⁸श्च माठरो⁹ विठरो¹⁰ विडः¹¹ ।

होचरः¹² करवालश्च¹³ तपनोषः¹⁴ शिरस्तथा¹⁵ ॥९५०॥

950. Pātañjali, Vatsa, Māṭhara, Viṭhara, Viḍa,
Hocara, Karavāla, Tapanogha, Śiras.

1. ताङ्गभूयो C डाङ्गकूयो ed. Leiden
2. समेरोवा C, समो रोवा ed. Leiden
3. Thus other MSS., सुखी A
4. चर्मपाटनकः ABE
5. कोबुको C, केबका A
6. ब्राह्मणीप्रियः C
7. Thus H, उल्लिञ्जलिः CEG, उल्लिञ्जलः A, उल्लिञ्जलिः

BF

8. Thus BEFGH, वकश्च A, वन्दश्च C
9. मठरो E
10. वटरो BFG, वठरो ed. Leiden
11. विटः B, विठः C
12. होवरा C
13. कलवालश्च C
14. Thus AH, तपनो other MSS.
15. वाशिरस्तथा C, गाविरस्तथा BE, गाशिरस्तथा G

Ed. Leiden v. v. 914-916.

कर्करः¹ करवाटश्च वरघोषः सुमङ्गलः ।

गुल्लकः² शम्बरः³ शामी पयो महानिहासजः⁴ ॥९५१॥

951. Karkara, Karavāṭa, Varaghoṣa, Sumaṅgala, Gullaka, Śambhara, Śāmī, Paya, Mahānihāśaja.

करहालः⁵ कुम्भरात्रो⁶ धौम्यो नागोऽच गालवः ।

उखोलश्च⁷ शिखोलश्च⁸ बह्मिर्गपो हिरण्ययः⁹ ॥९५२॥

952. Karahāla, Kusūrātra, Dhaumya, Gālava, Ukhola, Śikhola, Vahnirūpa, Hiraṇyaya.

सत्याकुलः¹⁰ कुलूषश्च¹¹ कृपाणः¹² कूटको¹³ हरिः ।

किमूदः¹⁴ शलभश्च¹⁵ किङ्कुः प्रियसारकः¹⁶ ॥९५३॥

953. Satyākula, Kulūṣa, Kṛpāṇa, Kūṭaka, Hari, Kimūda, Śalabha, Kiṁśuka, Priyasāraka.

1. कवाटः H
2. गुल्ल A
3. Thus ABGH, शम्बरः other MSS.
4. महानिहासजः B, महानिहागजः H
5. Thus BCFGH, करहारः E, करलाहः A
6. कुम्भरात्रो E, कुम्भरात्रो B
7. उखेलश्च B, उखलाश्च F, नखशश्च E
8. शिखेलश्च B, शिखेलश्च E
9. Thus A, हिरण्ययः other MSS.
10. Thus BEFG, सत्यकुलः C, सरसः H
11. —कुलकुलूषश्च H
12. कृपणः BE
13. कूटको B
14. कीलम्बः BEF, केपण्यः H
15. प्रियसारकः BF

माराकुलोऽभ्रशिलरो वसिष्ठः² सवनामुखः³ ।

नागी राजमहाराजो⁴ सुभद्रभद्रवालिजो⁵ ॥९५४॥

954. Mārākula, Abhiraśikhara, Vasiṣṭha, Savanāmukha,
two Nāgas Rāja and Mahārāja, Subhadra, Bhadravālīśa.

वीरब्रह्माशनी नागी नागी सारसपुक्ककी⁶ ।

डक्ककश्च⁷ तथा चक्को⁸ गोशो वंशनगस्तथा ॥९५५॥

955. two Nāgas Vira and Brahmanāśana, two Nāgas
Sārasa and Pukkaka, Ḍakkaka, Cakka, Gośa, Vamśanaga.

विद्याधरश्च यक्षश्च विरसः सस्यवर्धनः ।

भद्राश्वो⁹ गजनेत्रश्च¹⁰ कणारः कुमुदस्तथा ॥९५६॥

956. Vidyādhara, Yakṣa, Virasa, Sasyavardhana,
Bhadrāśva, Gajaneitra, Kaṇāra, Kumuda.

आनकः¹¹ कानवः¹² शम्भः¹³ शण्डमकी¹⁴ गिरिप्रियः ।

उप्रायुधो¹⁵ अभिमन्युश्च अमर¹⁶श्चामृताशनः ॥९५७॥

-
1. मालाकुलो CG
 2. वसिष्ठः B
 3. सुवनामुख BE
 4. Emend. from द्वौ ज्यौ महाराजौ MSS.
 5. वाशिली F
 6. Thus A, मानसपुक्कसी H, सारसचुक्कसी B, सरसप्रककसी E
 7. Om. F, चक्ककश्च B
 8. चुक्को B
 9. भद्राश्वी ed. Leiden
 10. गजनेत्रश्च EF
 11. आनकः BEF.
 12. कानकः B, कानवः C
 13. शम्भः CG
 14. शण्डसकी B एडसोकी E
 15. भगनायुधो BE
 16. अमृतश्च B असुरश्च G

957. Ānaka, Kanava, Camba, Śaṇḍa, Marka, Giripriya, Ugrāyudha, Abhimanyu, Amara, Amṛtāśana.

अजकण्ठोऽयगोनातः¹ सगालज्वालकाननः² ।

ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो दीप्तो विहंगमः ॥८५८॥

958. Ajakarna, Gonāsa, Sagāla valakānana, Brāhmaṇa, Kṣatriya, Vaiśya, Śūdra, Dipta, Vihaṅgama.

शंखाक्षः कमलाक्षश्च मणिनागो बहेचकः³ ।

जयन्तः कोपनो⁴ विडम्बः⁵ शाखामुलसुवर्चलो⁶ ॥८५९॥

959. Śaṅkhākṣa, Kamalākṣa, Maṇināga, Bahecaka, Jayanta, Kopana, Viśva, Śākhāmukha, Suvarcala.

गुहा सुमाली माली च मात्स्यवानानृतः परः ।

क्षेत्रो मत्स्यानको⁷ भीष्मः काश्मीरो⁸ मधुबालिनी ॥८६०॥

960. Guhā, Sumālī, Mālī, Mālyavān, Ānṛta, Para, Kṣātra, Matsyānaka, Bhīṣma, Kāśmīra, Madhu, Vālīśa.

भीमाक्षो⁹ भीमनादश्च नागौ हालुषकालुषी¹⁰ ।

महेन्द्रेन्द्रमुषामानः शालीयो मालियस्तथा ॥८६१॥

1. गोलासः CEF

2. Thus A, सलागः कालकाननः CH

3. Thus A, बहेटकः EF, दहेटकः B, दह्वकः G

4. कूपनो E, कुमनो C

5. विद्वान् BEF

6. सुवर्चसी BH

7. Thus A, मस्मनको CDE, समन्नको B, संमनको G

8. भीष्मकश्मीरो GH

9. भीमाको E.

10. हालुषखालुषी BF, हालुषखालुषी D, हालुषखालुषी H

961. Bhīmākṣa, Bhīmanāda, two Nāgas Hāluṣa and Kāluṣa, Mahendra, Indra, Sudhāmā, Śāliya, Māliya.

सहस्रधारो द्युतिमान् विभूतिकवडास्वरी¹ ।

शवलो² बहुरूपश्च भद्राश्वचोत्तरीयशः³ ॥९६२॥

962. Sahasradhāra, Dyutimān, Vibhūti, Kavaḍa Asvara, Śavala, Bahurūpa, Bhadrāśva, Uttariyaśa.

मणिकण्ठः कलोलश्च शूरवालो⁴ऽथ नूपुरः ।

कुशकुण्डोऽतुल्यपद्मश्च⁵ अटः श्वभो वितारणः ॥९६३॥

963. Maṇikaṇṭha, Kalola, Śūravāla, Nūpura, Kuṣa-kunḍa, Atulyaśa, Aṭa, Śvabhra, Vitāraṇa.

अरविन्वः⁶ सकलहारो बिन्दुमान्⁷ व्रमिटो⁸ वटः ।

सागरी द्वी तथा गङ्गा⁹ वतस्तो यामुनावुभौ¹⁰ ॥९६४॥

964. Aravinda, Kalhāra, Bindumān, Dramiṭa, Vaṭa two Sāgaras, two Gāngas, Vaitasta, two Yāmunas.

-
1. कवडासुरो BDF, कवयासुरो E, कवडंबरो G, कवरांवरो C.
 2. शेवलो BDEF
 3. चोत्तरीयकः BDEFGH Fourth Pāda of this verse om. A.
First three padas of this verse om. A.
 4. शूलवालो DEH, शीलवालो B
 5. —मुख्यश्च E
 6. अर्धचिन्दुः B
 7. विमुमान् D, बिन्दुमात्र A
 8. Thus GH, प्रसितो D, भ्रमिटो E, प्रमितो B, इडो A
 9. गङ्गा E
 10. वतस्तयामुनावुभौ H

चित्रोपचित्रः¹ सुरभिर्भूतलाम्बरचारिणी ।

उपचित्रः कङ्कतश्च² नागी नारदपर्वतौ ॥९६५॥

965. Citra, Upacitra, Surabhi, Bhūtalacārī, Ambaracārī
Upacitra, Kaṅkata, two Nāgas Nārada and Parvata.

विश्वावसुः पारिजातो गल्लुल्लो³ जलालुसः⁴ ।

नागश्च माक्षिकस्वामी भूमिलश्चिचुरस्तथा ॥९६६॥

966. Viśvāvasu, Pārijāta, Gallulullo, Jalālusa, Mākṣikas-
vāmī, Bhūrjila, Cikura.

अकद्रो⁵ बहुकेशश्च⁶ केशपिङ्गलधूसरो ।

लम्बकर्णो⁷ गम्बलश्च⁸ नागः श्रीमाढकस्तथा ॥९६७॥

967. Akadra, Bahukeśa, Keśapiṅgala, Dhūsara,
Lambakarna, Gaṇḍala, Nāga Śrīmāḍhaka.

आवर्तक्षि⁹चन्द्रसारो¹⁰ नागः कर्हसुर¹¹स्तथा ।

लम्बलो¹²श्च सतुर्वेदः पुष्करत्रितयं तथा ॥९६८॥

1. —चित्रो ed. Leiden.
2. ककतिश्च E
3. गल्लुल्लो BF, वल्लल्लो G गगालुल्लो E
4. लजल्लुसः BF, जल्लुसः D, जल्लुसः E.
5. अकद्रो FH, अलको D, अकद्रो G
6. Thus H, होवहुकेशः A, बहुकटश्च G, बहुकेशश्च BEF
7. Thus other MSS, कम्बकर्णो A
8. गम्बलश्च D, गम्बलश्च B
9. Thus A, आवर्तकृत् other MSS.
10. चन्द्रसारो D, चन्द्ररमो, B
11. कादसुरः D, कम्बसुरः BEF
12. कम्बलो H.

968. Āvartākṣa, Candrasāra, Karhasura, Lambaka, Caturveda, three Puṣkaras.

अक्षोद¹नागष्ट²कुम्भ³ स्येनो⁴ बट्टिलकाचरी⁵ ।
क्षीरकुम्भो निकुम्भश्च विकुम्भः समरप्रियः ॥९६९॥

969. Akṣoṭanāga, Ṭaṅka, Śyena, Vaṭṭila, Kācara, Kṣīrakumbha, Nikumbha, Vikumbha, Samarapriya.

एलिषानो⁶ विघानश्च⁷ वाण्डो⁸ भोगी ज्वरान्वितः⁹ ।
भोगो¹⁰ भार्गवतो¹¹ रौद्रो रुद्रो भोजकदेहिलो¹² ॥९७०॥

970. Elighāna, Vighāna, Cāṇḍa, Bhogī, Jvarānvita, Bhoga, Bhārgavata, Raudra, Rudra, Bhojaka, Dehila.

रोहिण्योऽथ भरद्वाजो दधिनक्रः प्रतर्दनः ।
नागो जानुवरेवो¹³ द्वौ शत्रुमित्रौ¹⁴ सकर्दमौ ॥९७१॥

971. Rohiṇa, Bharadvāja, Dadhinakra, Pratardana, two Nāgas Jānuva and Reva, Śatru, Mitra, Kardama.

पञ्चकष्य किन्दमो रम्भो¹⁵ बहुभोगो बहुवरः ।
मत्स्यो भीतो¹⁶ बहुत्साहो¹⁷ करडिः¹⁸ विनताप्रियः ॥९७२॥

1. अक्षोद—E
2. स्येनो E
3. बट्टिलकाचरी C, बट्टिलकाचरी BDEFH
4. Thus BDEH, एलिषानो CF, पलिषानो A
5. विघानश्च F
6. वाण्डो BDEF, वाण्डो CH
7. Thus A, ज्वरान्वितः other MSS.
8. भोगी AH
9. पर्वताभी H, भासवतो BEFG
10. रुद्रभोजकदेहिलो E
11. Thus G, जानवी द्वौ H, जावररेवो BDEFG, जवरदेवो A
12. Thus other MSS, शत्रुमित्रौ A.
13. किन्दसेरम्भो B, किन्दसेरम्भो E, किन्दमो रम्भो F
14. भीतो BF
15. Thus A, बहुत्सप्य other MSS.
16. करडिः DE

972. Pañka, Kindama, Rambha, Bahubhoga, Bahū-dara, Matsya, Bhīta, Bahūtsāha, Karaḍi, Vinatāpriya.

ताम्राकरो¹ऽथरजतो वनमाली सभावकः² ।

नागो ज्योतिष्यको³ वेद्यो⁴ धीरसारो⁵ जनार्दनः ॥९७३॥

973. Tāmṛākara, Rajata, Vanamāli, Bhāvaka, the Nāga Jyotiṣyaka, Vedya, Dhaurasāra, Janādana.

न्यग्रोधो उम्बरोऽश्वत्थो बलिपुष्पो बलिप्रियः ।

अङ्गारकः शनैश्चारी⁶ नागः कुञ्जरको बुधः ॥९७४॥

974. Nyagrodha, Ḍambara, Aśvattha, Balipuṣpa, Balipriya, Angāraka, Śanaishcāri, the Nāga Kuñjaraka, Budha.

कलिगृत्सो⁷ कुटिलको⁸ नागो राहुबृहस्पती⁹ ।

चौरक¹⁰स्तस्करः केतुः सूतपीरोगवावुभौ ॥९७५॥

975. Kali, Grtsa, Kuṭilaka, two Nāgas Rāhu and Brhaspati, Cauraka, Taskara, Ketu, and two Nāgas Sūta and Paurogava.

- 1 ताम्राकरो B, ताम्राकरी H
- 2 सभावकः B
- 3 ज्योतिषिको F
- 4 वेद्यो F, वद्यो A
- 5 धारोमारो BDEF.
- 6 शनैश्चरो BE
- 7 कलिगृत्सः G, कलिगृत्सो C
- 8 कुटिकेको D, कुटिकेको BEF
- 9 राहु—B
- 10 चारकः B

अजकर्णोऽश्वकर्णश्च विद्युन्माली दरीमुखः¹ ।
ओराणो रोचनो² हासी नर्तनो गायनस्तथा ॥९७६॥

976. Ajakaṇṇa, Aśvakaṇṇa, Vidyunnāli, Darimukha.
Orāṇa, Rocana, Hāsi, Nartana, Gāyana.

कम्भाटश्च⁴ सुभाटश्च बहुपुत्रो निशाचरः ।
मयूरः कोकिलस्त्राता मलयो यवनप्रियः⁵ ॥९७७॥

977. Kambhāṭa, Subhāṭa, Bahuputra, Nīśācara, May-
ūra, Kokila, Trātā, Malaya, Yavanapriya.

कोटपालो महीपालः गोपालः पटलशुचिः⁷ ।
राजाधिराजो विनतः स्वर्गो विमलको मणिः⁸ ॥९७८॥

978. Koṭapāla, Mahipāla, Gopāla, Paṭalaśuci, Rājā-
dhirāja, Vinata, Svarga, Vimalaka, Maṇi.

चक्रहस्तो⁹ गदाहस्तः शूली पाशो¹⁰ मृगस्तथा¹¹ ।
नागचित्रकरो वत्सो वत्सो बकपतिस्तथा ॥९७९॥

979. Cakrahasta, Gadāhasta, Śūli, Pāśi, Saga, the
Nāga Citrakara, Vatsa, Bakapati.

1. दरीमुखः H
2. रोचनो H
3. गायतस्तथा A
4. कम्भाटश्च BE
5. Thus other MSS, यौवनप्रियः A
6. Thus GA, पाटलः other MSS.
7. तथा BDEF
8. मणिः BEF
9. Thus other MSS, चक्रस्तो च A
10. माषी BE
11. Thus CH, मृगं तथा DE, मृगस्तथा B

शीतार्तो¹ यवमाली² च रावणी राक्षसाकृतिः ।

यज्वा दाता तथा होता भोक्ता भोगपति³स्तथा ॥९८०॥

980. Śītārta, Yavamālī, Rāvaṇa, Rākṣasākṛti, Yajvā, Dātā, Hotā Bhoktā and Bhogapati.

एते प्रधानतो⁴ राजन् नागेशः कीर्तिता मया⁵ ।

एतेषां यत् परिवारं⁶ पुत्रपौत्रादिकं च यत् ॥९८१॥

न तच्छ्रव्यं मया राजन् वक्तुं बर्षशतैरपि⁷ ।

सर्वेषामेव नागानां पुण्यानि भवनाःयुत ॥९८२॥

981-82. O king, these prominent Nāga-chiefs have been mentioned by me. As regards their family comprising of sons and grandsons, that cannot be narrated by me even in hundreds of years and so also (cannot be narrated) the holy abodes of all the Nāgas.

सर्वे वरप्रदा नागा⁸ सर्वे नीलमनुधताः ।

सर्वोत्तिष्ठयिता राजन् वासुकेः⁹ सुमहात्मनः ॥९८३॥

983. All the Nāgas are boon-givers, all are obedient to Nīla and all are great favourites of the high-minded Vāsuki.

1. शीतार्तो BDEF
2. यवमाली H, यक्षमाली C
3. भोगपदः DEF
4. प्रधानतो G
5. मया EF
6. एवं च यः परिवारः G
7. 1st line is repeated with a slight change
न तद्वक्तुं मया राजन् शक्यं बर्षशतैरपि A
8. वरप्रदानाश्च EF
9. वास्तव्याः B

Ed. Leiden v. v. 946-949.

दिक्पालानथ ते वश्ये कश्मीरायां¹ निबोध तान् ।

पूर्वस्यां दिशि राजेन्द्र नागो बिन्दुसरः स्मृतः² ॥९८४॥

वक्षिणेन तथा नागो भाम्ना³ श्रीमादकः स्मृतः ।

उत्तरेण तथा राजन् प्रोक्तश्चोत्तरामासः⁴ ॥९८५॥

984-85. Now, I will relate to you (the names of) the guardians of directions, in Kaśmīrā. Know them, O chief of the kings. The Nāga Bindusara is regarded to be in the eastern direction, the Nāga named Śrīmādhaka in the southern one, and in the northern direction is stated to be the Nāga Uttaramānasa.....

एवं नागसहस्राणि प्रपुतान्यर्बुधानि च ।

तार्क्ष्यजं⁵ तु भयं त्यक्त्वा वसन्तीह गतव्यथाः ॥९८६॥

ये चोक्ताश्च⁶ भया नागास्तेषां मध्या⁷ घडङ्गुलः ।

एको विवासितो राजा नीलमामिततेजसा ॥९८७॥

986-87. Thus, devoid of grief, thousands, millions and hundredmillions of the Nāgas dwell here, leaving aside the fear of Tārṣya. Amongst the Nāgas who have been mentioned by me, one (Nāga) Saṅgaṅgula was banished by Nila—possessed of unlimited lustre.

स्थानं घडङ्गुलं⁸ राजन् महापद्मस्य धीमतः ।

तृतीयस्य तु पद्मं⁹ तत्र जातं जलानयम्¹⁰ ॥९८८॥

1. कश्मीरेषु G

2. मतः G

3. नाम DE

4. स्तुतमानसः CDEF

5. तार्क्ष्यं DE, तार्क्ष्यं C

6. तु DF

7. नाग H

8. घडङ्गुलं D, घडङ्गुलो C

9. जातं A

10. जातो जलानयः G. नीलमते नागायतनकीर्तनम् । गोमन्दः add. A

योजनायामविस्तारं¹ समुद्रमिव चापरम्² ॥९८९॥

988-89. The place of Sadāṅgula which was given away to third Mahāpadma—the wise one—was turned into a lake, one Yojana long and one Yojana wide, a second ocean as it were.

छद्मनापहृतं यच्च महापद्मेन पार्थिव ।

नीलस्यानुमतं³ पूर्वं⁴ विश्वगङ्गान्नराधिपात्⁵ ॥९९०॥

990. (It was the place) which was taken over formerly by Mahāpadma in a disguised way, in accordance with the instruction of Nīla, from the king Viśvagaṇḍa.

गोनन्दः

षडङ्गुलः कथं राजा नीलेनास्माद् विवासितः ।

कथं च विश्वगङ्गस्य स्थानं जातं जलाशयम्⁶ ॥९९१॥

एतत्सर्वं समाचक्ष्व कुशलो⁷ ह्यसि धार्मिक ॥९९२॥

991-92. Gonanda spoke: "Why was Sadāṅgula exiled from this (place)? How did the territory of Viśvagaṇḍa

1. योजनायामविस्तारः G, योजनानामविस्तार DE, योजनानां सविस्तारः B.

2. समुद्र इव चापरः G

3. नीलस्यानुमते G

4. पूर्वं G

5. नीलमते महापद्मप्रवेशः add D, नीलमते नागायतनकीर्तनम् BEF, इति श्री—H, इत्यनुमते दिक्पालनागवर्णनं षडङ्गुलविवासनवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुण्ये नागायतनकीर्तनं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः C Then follows गोनन्द उवाच, verb om ABEFGH, vv. 990, 991 om A.

6. जातो जलाशयः G, जात जलाशयः H

7. कुलो A

Ed. Leiden v. v. 955b-957.

turn into a lake? O pious one, explain all this, as you are talented."

बृहदश्वः¹

पूर्वमेव सतीदेशे महापद्मं भुजङ्गम् ।

विदित्वैव² कृतस्थानं वनतेयो ह्यवाषत ॥९९३॥

993. Brhadsa'va (said): Having come to know that the Nāga Mahāpadma had made his abode in the country of Satī, the son of Vinatā used to oppress him, formerly.

तस्य पुत्रांस्तथा सर्वानाश्रितोपाश्रितान्³ खगः⁴ ।

आकृष्य भक्षयामास शतशोऽय सहस्रशः ॥९९४॥

994. The bird (i. e. Garuḍa) used to attack and eat up hundreds and thousands of his sons, dependants and dependants of his dependants.

स्वजने भक्ष्यमाणे च⁵ महापद्मो भुजङ्गमः⁶ ।

आजगाम महानागं⁷ नीलं शरणमञ्जसा ॥९९५॥

995. When his people were being thus devoured, the Nāga Mahāpadma came quickly to the refuge of the great Nāga Nīla.

1. उवाच add CG.

2. विदित्यैव A.

3. आश्रितोपाश्रितः B

4. खगः A, खगै G.

5. अथ C

6. महापद्मो भुजङ्गमः om. A

7. महाभागं G

स्थानं च प्रार्थयायास कश्मीरायां^१ जनेश्वर^२ ।

तमुवाच तदा नीलो महापद्मं भुजङ्गमम् ॥९९६॥

996. He asked, O king, for a habitation in Kāśmīrā.
Then Nīla spoke thus to the Nāga Mahāpadma.

नागा भुजगशादूर्ल^३ सर्वे ते च^४ कृतालयाः ।

नास्ति^५ स्थानं तु वससि यत्र नागेन्द्रसत्तम ॥९९७॥

997. "O best among the Bhujagas, all the Nāgas
have made their abodes here. There is no place {left}
where you may dwell, O best among the Nāga-chiefs.

न तं देशं प्रपश्यामि^६ सूक्ष्ममप्यमरप्रभो ।

नागे न विधिष्ठितं यत्तु सर्वमेव^७ भुजङ्गम^८ ॥९९८॥

998. O Nāga, the lord of undying ones, I do not see
even a little space which has not been thus fully occupied
by the Nāgas,

परिवारेण बहुना तथा त्वं परिवारितः ।

किन्त्वस्ति साम्प्रतं शून्यं स्थानं षाडङ्गुलं^९ शुभम् ॥९९९॥

999. Moreover, you are surrounded by a big family
But at this time, the beautiful territory of Ṣaḍaṅgula is
vacant.

1. काश्मीरायां D

2. जलेश्वरे B, जलेश्वरम् E

3. Thus A, भुजङ्गशादूर्ल other MSS.

4. तेह C, इह H

5. तन्नास्ति B

6. प्रविश्यामि BF

7. Thus BEH, सर्वमेवं C

8. स्थानं स्यादिह मानद G. This verse om. A

9. षाडङ्गुलो C

मया निर्वासितो नागास्तस्माद्देशात् षडङ्गुलः ।

मानुष्याणां¹ स दाराणि² हरत्यहरहः पुरा ॥१०००॥

1000. The Nāga Ṣaḍaṅgula has been banished by me from that place, because he, formerly, used to carry away the wives of men, daily.

इतो निर्वास्य³ वत्तं च⁴ स्थानं तस्य ततो मया ।

उशीरके विरिभेष्टे दार्वेषु⁵ भुजयोत्तम ॥१००१॥

1001. O best among the Nāgas, having banished him from here, I allotted to him a place on Uśiraka—the best of the mountains—in Dārva.

मयापि⁶ स्थानपालोऽसौ युक्त्या तत्र निवेशितः⁷ ।

गृहीतश्चानुरागेण⁸ जनः काश्मीरको⁹ मया¹⁰ ॥१००२॥

1002. Through a device I appointed him there as a guardian of the territory and won over the people of Kāśmīra through affection.

षडङ्गुलश्च नागेन्द्रः सने यदि निवेशितः¹¹ ।

भूज्यमानो¹² जनेस्तत्र सुखमास्ते षडङ्गुलः ॥१००३॥

-
1. मानुष्याणां FG
 2. दाराश्च G
 3. निर्वासितं A
 4. Om A
 5. दार्वे E
 6. मया च E
 7. निवासितः BEF
 8. गृहे तच्चानुरागेण
 9. काश्मीरको G
 10. Third and fourth Pādas of this verse om. AH.
 11. First and Second Pādas of this verse om. AH.
 12. स्थाने added before this word by mistake A

1003. Saṅgaṅgula—the lord of the Nāgas—has been settled by me on an even road. Honoured by the people, he lives there happily

मद्वाक्याच्चाभयं दत्तं तत्रास्य हरिणा स्वयम् ।

स्थाने षाडङ्गुले रम्ये¹ विश्वगदवस्य भूपतेः ॥१००४॥

यदेतन्नगरं रम्यं नाम्ना चन्द्रपुरं पुरम्³ ।

अत्र ते ददमि वर्तति कुह तत्र जलाशयम्⁴ ॥१००५॥

1004-5. At my request, Hari himself has given him protection there. Here I allot to you, as your habitation, the beautiful city named Candrapura, of the king Viśva-gaśva, in the beautiful territory which belonged to Saṅgaṅgula. Turn that into a lake.

स्थाने षाडङ्गुले रम्ये दुर्वासा मुनिसत्तमः ।

उन्मत्तवेशः⁵ प्रच्छत्रो नाप्तवान् संप्रतिश्रयम्⁶ ॥१००६॥

1006. Disguised as a mad man, once, Durvāsā—the best of the sages—did not get proper reception at the beautiful habitation of Saṅgaṅgula.

शप्तं तेन सरोषेण भवितेदं जलाशयम्⁷ ।

न चापि विदितं नगं मुनिवाक्यं तु कस्यचित् ॥१००७॥

1. स्थानं षाडङ्गुलं रम्यं BF, third and fourth Pādas of this verse om. H

2. यदेव E

3. चन्द्रपुरः सरम् ABF

4. This verse om. H. Last two Pādas om. A

5. सत्प्रवेशः H

6. मत्प्रतिश्रयम् G

7. जलाशयः G

1007. Filled with rage, he pronounced the curse: "It shall turn into a lake." O Nāga, this saying of the sage is not known to anyone.

मयैव केवलं ज्ञातं तस्यैवानुग्रहान् मुनेः ।

तस्मात्त्वं वसति तत्र¹ कुतः पन्नग आ चिरम् ॥१००८॥

1008. I alone know it due to the favour of that sage. Hence, O Nāga, make your abode there. Do not delay.

किन्तु प्रार्थय² भूपालं विश्वगश्च नराधिपम् ।

छद्मना याचनं तस्य त्वया कार्यं महीपतेः ॥१००९॥

1009. But (you should) importune the king Viśva-gaśva—the protector of the earth. You should make request to that king, in disguise.

स छद्मना याच्यमानो लोभाद् यो न³ प्रदास्यति ।

अवश्यकरणीयेऽर्थे पाथिवः स्याद् विमानितः ॥१०१०॥

1010. If due to greed, he would not give when requested to give, in disguise, he as a king, would be disgraced for not doing that which he must do."

एवमुक्त्वा⁴स्तु नीलेन महापद्मो भुजंगमः ।

भूत्वा तु ब्राह्मणो वृद्धो ययौ चन्द्रपुरं पुरम्⁵ ॥१०११॥

बृहदश्वः

1011. Bṛhadaśva (spoke): Addressed thus by Nīla, the Nāga Mahāpadma assumed the form of an old Brāhmaṇa and went to the city (named) Candrapura.

1. Thus other MSS. तस्य A
2. Thus A, जस्यमयं other MSS.
3. येन A, एनं BF, चेन्न E
4. Thus A, एवमुक्ते other MSS.
5. परम् B, fourth Pāda of this verse om. E

Ed. Leiden v. v. 973-976.

स ददर्श महीनाथं¹ विश्वगद्वं दयापरम्² ।

दृष्ट्वा चायाचत³ तदा यथा विष्णुर्बलिं तथा ॥१०१२॥

1012. He looked at the compassionate king Viśva-gaśva. Then, having seen him, he made request (to him) as Viṣṇu had made to Bali.

ब्राह्मणः⁴

राजंश्चन्द्रपुरे शुभे⁵ दीयतां मे प्रतिश्रयः ।

पर्याप्तं यत्⁶ कुटुम्बस्य महतो मे⁷ दयापर ॥१०१३॥

1013. Brāhmaṇa (said): "O compassionate king, give me that much dwelling place at Candrapura, which may be sufficient for my big family."

विश्वगद्वः⁸

ददानि तेऽहं विप्रेन्द्र स्थानं चन्द्रपुरे⁹ शुभम् ।

गृहाण यावत् पर्याप्तं सकुटुम्बस्य ते द्विज ॥१०१४॥

1014. Viśvagaśva (replied): "O chief of the Brāhmaṇas, I give you a beautiful place in Candrapura. O twice-born, occupy that much (space) which may be enough for you along with your family."

1. महीपालं G
2. यदा परम् A, नराविपम् H
3. ययाच स E
4. उवाच add CG
5. चन्द्रपुरं शुभं A
6. मे E
7. यत् E
8. om. C, उवाच add G
9. घर्मपुरे AH

बृहदश्वः¹

प्रतिग्रहजलं गृह्य² स्वस्तिवाच्य³ भुजंगमः ।
उवाच मन्त्रिणां मध्ये नागरूपी⁴ नराधिपम् ॥१०१५॥

1015. Brhadāsva (said): Having accepted the water of gift and having pronounced the benedictory formula, he—in the form of a Nāga—spoke to the king in the midst of ministers.

हस्त्यश्वरयसंयुक्तः स्वजनैः परिवारितः ।
निर्याहि नगरादस्मात् सधनद्रव्यसंचयः⁵ ॥१०१६॥

1016. "Go away from this city, along with your collection of money and other things, accompanied by your cavalry, elephants and chariots and surrounded by your own men.

सकुटुम्बस्य⁶ परितः नगरं मे जनाधिप⁷ ।
जलाशयः सुविस्तीर्णो भविता शीघ्रमेव तु ॥१०१७॥

1017. O Lord of men, the city is sufficient for me along with my family. It will turn into an extensive lake, very soon."

ततः स राजा धर्मात्मा सपीरहयकुञ्जरः⁸ ।
सार्यमन्त्रिचयो⁹ गत्वा स्वपुराद्¹⁰ योजनद्वयम्¹¹ ॥१०१८॥

1. उवाच add CG
2. प्रतिश्रुत्य जलं गृह्य E
3. स्वस्तिवाच्य A
4. नागरूपो E
5. संयुक्तः A
6. Thus other MSS., सकुटुम्बस्य A
7. Thus A, नराधिप other MSS.
8. सधनद्रव्यसंचयः H, सपीरजनकुञ्जरः BEF
9. सार्यमन्त्रिचयं E
10. समराद् C
11. Fourth pāda om. E

पश्चिमेन तदा चक्रे^१ नगरं सुमनोहरम् ।

विश्वगङ्गपुरं नाम तद्वेशद् भुवि विभूतम् ॥१०१९॥

1018-19. Then, that pious king went away along with his citizens, horses, elephants and host of ministers, and constructed another beautiful town at a distance of two Yojanas to the west of his own city. That is famous on the earth under the name Viśvagaṅgapura.

तत्रोवाप्त सुखी राजा ब्राह्मणान्^३ परिपूजयन्^४ ।

नगरं प्लावयामास महापद्मो भुजङ्गमः ॥१०२०॥

1020. Worshipping the Brāhmaṇas, the king lived there happily. The Nāga Mahāpadma flooded the city.

तत्रास्ते सपरीवारः सुखी भुजगसत्तमः ।

महापद्मसरसस्तच्च योजनायामविस्तृतम्^५ ॥१०२१॥

सपुष्पं रमणीयं च सती हृदयनन्दनम्^६ ।

महापद्मप्रभावेण कुष्ठघ्नहृविजितम् ॥१०२२॥

तत्रास्ते स सुखी नागः कुटुम्बपरिवारितः ॥१०२३॥

महापद्मसरस्यैव कथितः सम्भवो मया ।

किमन्यत् तव राजेन्द्र कथयामि नवत्न तत्^७ ॥१०२४॥

1. First pāda om. E

2. गद् G

3. ब्राह्मणं BE

4. परिपूजयेत् BEF

5. —विस्तरम् G.

6. हृदयवत्तमम् E

7. नीलमते महापद्मप्रवेशः add BEF, इति नीलमते महापद्मप्रवेशः H, इति नीलमते महापद्मप्रवेशवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुराणे महापद्म-प्रवेशवर्णनं नाम विसप्तितमोऽध्यायः

1021-24. The best of the Nāgas lives there happily, along with his family.

And that Mahāpadma lake, one Yojana long and one Yojana wide, is holy, beautiful and pleasing to the hearts of the good.

Due to the influence of Mahāpadma, (that lake is) devoid of wicked crocodiles. The Nāga, surrounded by his family, lives there happily.

This birth (story) of the lake Mahāpadma has been related by me. What else, O king, should I relate to you? Tell that."

गोनन्दः¹

भगवंदुहोतुमिच्छामि पुण्याभ्यायतनाग्रहम् ।

कश्मीरेषु² च देशेषु दर्शनं संप्रकीर्तय³ ॥ १०२५॥

1025. Gonanda (spoke): "O Venerable one, I want to hear about the holy places in the countries of Kāśmīra. Tell the glorification of seeing them."

बृहस्पतः⁴

विनायकं⁵ तु गाङ्गेयं⁶ विसृतं वर्धनद्रुमात् ।

तं दृष्ट्वा सर्वकल्याणं सिद्धिमाप्नोति मानवः ॥१०२६॥

-
1. उवाच add CG
 2. कश्मीरेषु A
 3. तद् दर्शनं प्रकीर्तय G
 4. उवाच add CG
 5. विनायकः G
 6. गाङ्गेयः G, नागेशं A
 7. Thus A, विसृतः G, विसृत other MSS

1026. Brhadaśva (said) : (There is) Vināyaka, the son of Gaṅgā descended from Vardhanadruma. Having seen him, a man obtains success which brings all sorts of welfare.

तथाविधं काम्यवरं तस्य दक्षिणपश्चिमे ।

देशे¹ तु क्रोशमात्रेण दृष्ट्वा कार्याणि साधयेत्² ॥१०२७॥

1027. By seeing Kāmyavara of similar type, at a distance of one Krośa to its south-west, one obtains success in one's undertakings.

भृजस्वामी³ हिडिम्बेशो लोवारः श्रीविनायकः ।

उत कुशेशो गुहावासी भीमेशः⁴ सौमुख⁵ स्तथा ॥१०२८॥

भद्रेश्वरो महास्यदच महाशनववेषणौ⁶ ।

पीलस्तयो गिरिवासी च जयेश्वरमहेश्वरी ॥ १०२९

एकैकमेभ्यो दृष्ट्वा तु गणेशं सुसमाहितः ।

कार्यसिद्धिमवाप्नोति पुण्यं फलमुपाश्नुते ॥१०३०॥

1028-30. By seeing with concentrated mind, each and every Gaṇeśa of all these, namely, Bhūrjasvāmī, Hiḍimbeśa, Lovāra, Śrīvināyaka, Utaṅkeśa, Guhāvāsi, Bhimeśa, Saumukha Bhadreśvara, Mahāsya, Māhāśana, Gaveśana, Paulastya, Girivāsi, Jayeśvara and Maheśvara, one obtains accomplishment one's doings and enjoys holy merit.

1. दिशे A

2. साधय BDEF

3. ऊर्जस्वामी BE

4. भूम्याशाः A

5. सुमुखः H

6. Thus G, महाशनववेषिणो BCD, महाशिववेषिणौ E, महाशनववेषिणौ A, महाशनववेषिणौ corrected into महाशनववेषिणौ H

Ed. Leiden v. v. 991-994

शय्याः समीपे पीलस्त्यं वृष्ट्वा स्कन्दं नराधिप ।

पात्रकुण्डे¹ नरः स्नात्वा कौमारं लोकमाप्नुयात् ॥१०३१॥

1031. O Lord of men, after taking bath in Pâtrakuṇḍa one obtains the world of Kumāra by seeing Skanda, erected by Pulastya near (the lake of) Śaci.

मालीवनं² गीतमेशं³ विश्वामित्रेश्वरं तथा ।

सौनासिकं⁴ वसिष्ठेशं माखरेशं⁵ सुरेश्वरम्⁶ ॥१०३२॥

स्कन्देश्वरं⁷ विशाखेशं पीलस्त्यमपरं⁸ तथा ।

वृष्ट्वा कुमारमेकं फलं योदानजं भवेत्⁹ ॥ १०३३॥

1032-33. By the sight of each and every Kumāra namely, Mālivana, Gautameśa, Viśvāmitreśa, Saunāsika, Vasiṣṭheśa, Mākhaṛeśa, Sureśvara, Skandeśvara, Viśākheśa and another erected by Pulastya, one obtains the merit which accrues from the gift of cow.

पुलस्त्यनिर्मितं¹⁰ शक्रं¹¹ भरद्वाजकृतं तथा ।

काश्यपं काश्वं¹² मागस्त्यं वासिष्ठं¹³ च शतक्रवुम् ॥१०३४॥

-
1. पात्रकुण्डं H
 2. Thus H, मालवीरं A, सालीवरं DEF, सौलीवरं B
 3. गीतमीशं H, गौरमीशं ABDF
 4. सौनामिकं BE
 5. सारवरं B
 6. मखरेश्वरम् E, मे सुरेश्वरम् B
 7. स्कन्देश्वरम् G
 8. अपरं A
 9. लभेत् G
 10. पीलस्त्यनिर्मितं EH
 11. शुक्रं H
 12. कन्दम् E, कण्ठम् B
 13. वसिष्ठं B

दृष्ट्वा स्वर्गमवाप्नोति मोक्षफलं लभेत् ।

अम्बेराङ्गीरसीं दृष्ट्वा प्रतिमां प्राप्नुयाद्¹ दिवम् ॥१०३५॥

1034-35. Having seen (the images of) Sakra—the performer of hundred sacrifices—erected by Pulastya, Bharadvāja, Kaśyapa, Kanva, Agastya and Vasiṣṭha, one obtains heaven and the merit of giving thousand cows in charity. A sight of the image of Agni erected by Arigirā gives heaven.

तं जसे तु नरः स्नात्वा दृष्ट्वा प्रेताधिपं यमम्² ।

स्वर्गलोकमवाप्नोति तिलबेनुफलं भवेत्³ ॥१०३६॥

1036. By seeing Yama—the lord of the Pretas—, after having taken bath in Taijasa, one gets heaven as well as the merit accruing from the gift of a cow and sesame.

स्नात्वा⁴ तु पुष्करे तीर्थे⁵ दृष्ट्वा सूर्यसुतं तथा ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते ॥ १०३७॥

1037. By seeing the son of the Sun god, after having taken bath in Puṣkara Tirtha, one is freed from all the sins and is honoured in heaven.

प्रेताधिपं वसिष्ठं च सुतकुक्षं⁶ तथा यमम् ।

दृष्ट्वैकं कर्मघतेभ्यो⁷ मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ १०३८॥

1. आप्नुयात् G

2. Between 1037 a and 1037 b occurs दृष्ट्वैकं कर्मघतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्बिषैः H

3. Thus A, लभेत् other MSS.

4. स्नातः C

5. स्नात्वा पुष्करतीर्थे च H

6. Thus ACEFH, उत कुक्षं D

7. तघतेभ्यः H

1038. The sight of everyone of these viz., Yama, Suta-
nkeśa and the lord of the Pretas erected by Vasiṣṭha,
releases one from all the sins.

तारारात्र्या¹ विशेषेण दृष्ट्वा ह्येते² महाबलाः ।

दृष्ट्वा तमर्चितं देवं निरुपाशमिति श्रुत्वा । १०३९॥

नाप्नोति सर्वकालेषु भयं राक्षससम्भवम्³ ।

दृष्ट्वा तु वारुणं⁴ देवं⁵ राजञ्च बलिना कृतम् ॥ १०४०॥

सर्वपापविनिर्मुक्तो वारुणं लोकमानुयात्⁶ ।

मानसस्योत्तरे कूले महापद्म⁷ जलाशये ॥१०४१॥

स्नात्वा दृष्ट्वैव भवनं पुलस्त्येन विनिमित्तम् ।

योदानकलमाप्नोति व्याधिभिश्च विमुक्तते⁸ ॥१०४२॥

1039-42. These highly strong ones should be specially
seen in a night full of stars. By the sight of that worshipped
god known as Virūpākṣa, one does not get, at all times, the
fear born of the Rākṣasas. O king, after seeing the (images
of the) god erected by Varuṇa and Bali, one is freed from all
the sins and enjoys in the world of Varuṇa. After a bath in
the lake of Mahāpadma and on the northern bank of Mānasa
lake, a mere sight of the temple erected by Pulastya, gives one
the merit of the gift of cows and also releases (one) from the
diseases.

1. तारारात्रि C

2. ह्येताः BF, वंते A

3. First and Second Pādas om. AH

4. वरुणं BE

5. Third Pāda om. AH

6. Thus A, भवन्ते other MSS.

7. रमापद्म—A

8. This hemistich om. B

दृष्ट्वा धनेश्वरं^१ देवं वितस्ताक्षसमीपतः ।

कपटेश्वरपाश्वे^२ च^३ दृष्ट्वागस्त्येन विनिर्मितम्^४ ॥ १०४३॥

सेतारं^५ गोतमस्वामिं सौमुखं^६ सुरभीकृतम् ।

दृष्ट्वैकंकमथैतेभ्यो धनवानभिजायते । ॥१०४४॥

1043-44. One becomes rich by the sight of everyone of these, namely, the god Dhaneśvara near Vitastākṣa, (the image of the god) erected by Agastya near Kapateśvara, Setāra, Gotamasvāmī, Saumukha and one erected by Surabhi.

दृष्ट्वा शशाङ्कं राजा तु सुचन्द्रेण विनिर्मितम् ।

चन्द्रलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥१०४५॥

1045. After seeing (the image of) Śaśāṅka erected by king Sucandra, a man obtains the world of the Moon. There is no doubt about this.

मणिभद्रं तथा दृष्ट्वा धनवानभिजायते ॥ १०४६॥

1046. By seeing Maṇibhadra, one becomes possessed of wealth.

कामदेवमगस्त्येन पर्वतोपरि निर्मितम् ।

दृष्ट्वा सुखमवाप्नोति रूपवानभिजायते^७ ॥ १०४७

1047. One obtains happiness and becomes beautiful after seeing Kāmdeva erected by Agastya on the mountain.

1. धनेश्वरे E, वरीश्वरं D
2. पाश्वे H
3. वा A.
4. This verse om. B
5. सीतारि BDE, सीतामि F
6. सौमुखं EG
7. This verse BDEF only

पुलस्त्यनिमिता देवी भुवि भेदेति विश्रुता¹ ॥१०४८॥

1048. The (image of the) goddess erected by Pulastya is known as Bheḍā on the earth.

पुलस्त्यनिमितां दृष्ट्वा केशवेनोपबृंहिताम् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विद्यामाप्नोत्यनुत्तमाम्² ॥१०४९॥

1049. By seeing the goddess erected by Pulastya and accompanied by Keśava, one is freed from all the sins and gets highest knowledge.

दृष्ट्वा विशोकां काश्मीरां³ केशवेनोपबृंहिताम् ।
प्रतिष्ठितां केशवेन विष्णुलोके महीयते ॥१०५०॥

1050. One is honoured in the world of Viṣṇu, by seeing Viśokā in Kaśmīrā, accompanied by Keśava and erected by Him.

भीमादेवी⁴ तथा दृष्ट्वा श्रियमाप्नोत्यनुत्तमाम् ।
तथा कापिञ्जलीं देवीं तथा देवीं सुरेश्वरीम् ॥१०५१॥

भद्रेश्वरीं गौतमेशीं⁵ देवीं कालशिलामपि⁶ ।
तथोद्योगधियं नाम्नीं⁷ गवाक्षीं चण्डिकामपि ॥१०५२॥

-
1. This verse om. D
 2. This hemistich om. DEF
 3. Thus A, कश्मीरां F, कश्मीरं E, काश्मीर्या C
 4. Thus other MSS, भीमां देवीं A
 5. गौतमीं B
 6. कालशिलामपि D
 7. नाम्ना G

दुर्गा गौरीं सुविजयां शकुनीं^१ ब्रह्मचारिणीम्^२

चक्रेश्वरीं^३ तथा दृष्ट्वा मनोरथमवाप्नुयात् ॥१०५३॥

1051-53. By a sight of the goddess Bhīmā, one gets the best wealth and by seeing the goddess Kāpiñjali, the goddess Suresvari, (the goddesses) Bhadreśvari, Gautameśi, the goddess Kālaśilā, (the goddess) named Udyogaśrī, (the goddesses) Gavākṣī, Candikā, Durgā, Gauri, Suvijayā, Śakunī Brahmacārīni and Cakreśvari, one gets one's desire fulfilled.

चक्रस्वामिसमीपे च^४ दृष्ट्वा देवीं हराङ्कुशाम्^५

सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥१०५४॥

1054. After seeing near Cakrasvāmī, the goddess sitting in the lap of Hara, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

कार्तवीर्यार्जुनस्वामिं^६ दृष्ट्वा तं^७ च दिवाकरम्।

मार्तण्डं कश्यपस्वामिं^८ विद्वज्जगत्कृतं रविम् ॥१०५५॥

सुचन्द्रेण सुचन्द्रेण^९ सुरभीस्वामिनं रविम्।

दृष्ट्वेकंकमर्षतेभ्यो ह्यवानकलं लभेत् ॥१०५६॥

1. Thus other MSS, शकुनीं A, शास्तनीं G

2. D adds नीलमते देवायतननाम । नीलन्दः । From 1053 a to 1067 om. D.

3. शक्रेश्वरीं A

4. तु BFH

5. हरङ्कुशाम् A

6. कार्तवीर्यार्जुनस्वामी G, कार्तवीर्यार्जुनं स्वामि B.

7. नामाङ्कं H.

8. कश्यपस्वामिमार्तण्डं G.

9. सुचन्द्रे च सुचन्द्रेण B, सुचन्द्रे च सुचन्द्रेण B.

1055-56. By seeing that (image of) Divākara called Kārtavīryārjunasvāmī, (that of) Mārtaṇḍa called Kaśyapasvāmī, (that of) Ravi erected by Viśvagaṣṭha and everyone of these, namely, (the images called) Sucandraśa, Sucakraśa, and Surabhisvāmī, one obtains the merit of the gift of horses.

सद्युगं वरदं दृष्ट्वा शैलरूपधरं स्वयम् ।

विष्णुस्वामिं हरस्वामिं¹ कश्यपस्वामिनं तथा ॥१०५७॥

दृष्ट्वैतान् स्वर्गमाप्नोति भूमिपालपितामहान् ।

अश्वस्वामिसमीपस्थं हरं² दृष्ट्वा सुदर्शनम् ॥१०५८॥

स्वयम्भुवं बलिहृतं तथा वै³ पिङ्गलेश्वरम् ।

विष्णुनादेश्वरं देवं देवं अश्वेश्वरं तथा ॥१०५९॥

अश्वेश्वरं सख्येष्टेशं बालभित्त्येश्वरं हरिम् ।

केसवेशं समेशं च श्रीम्येशं अख्येश्वरम् ॥१०६०॥

अश्वेश्वरं सचन्द्रेशं कश्यपेशं विलोहितम् ।

कामेशं सवासिष्टेशं भूतेशं सगणेश्वरम् ॥१०६१॥

सूर्येश्वरं महाराज भस्मेशं विमलेश्वरम् ।

दृष्ट्वैकैकमद्यैतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्बिषैः⁴ ॥१०६२॥

हिमाचलेशं शङ्खलेशं⁵ देवं वैवटिलेश्वरम् ।

महानदीश्वरं शम्भुं⁶ वरदं कश्यपेश्वरम् ॥१०६३॥

1. हरिस्वामि C, हरिस्वामि ed. Leiden

2. हरि G

3. तथैव B

4. किल्बिषैः BEF

5. शृङ्गेशं BEF

6. शम्भुं A

राजेश्वरं नृसिंहेन भवेशं घनदेश्वरम् ।

सदा सन्निहितो राजन् देवो भूतेश्वरो हरिः¹ ॥१०६४॥

1057-1064. O king, one obtains heaven for one's ancestors, by seeing the boon-giver Brahmā in the form of a hill, a form which he himself has assumed, and also (his images called) Viṣṇusvāmi, Harasvāmi and Kaśyapasvāmi.

O great king, one is released from all the sins by seeing everyone of these viz., Sudarśana Hara near Cakrasvāmi, Svayambhū, (Hara's image) erected by the Fire-god, (Hara's images called) Piṅgaleśvara, the god Bindunādeśvara, the god Bhadreśvara, Candreśvara along with Jyestheśa, Vālakhilyeśvara Hari, Keśaveśa, Sameśa, Dhau-myeśa, Varuṇeśvara, Cakreśvara along with Candreśa, Kaśyapeśa, Vilohita, Kāmeśa along with Vasiṣtheśa, Bhūteśa along with Gaṇeśvara, Sūryeśvara, Bhasmeśa and Vimalaśvara; (so also) the boon-giver god (called) Himācaleśa, Śaṅkheśa, Vaivāṭṭileśvara, Mahānadiśvara, Śambhu, Kaśyapeśvara, Rājeśvara, Nṛsimheśa, Bhaveśa and Dhanadeśvara. O king, the god Hara—the lord of the Bhūtas—is always present (in all these images.).

मुच्यते किल्बिषः सर्वेस्तत्र दृष्ट्वैव नन्दनम्² ।

नन्दीश्वरो प्रसन्नो³ हि सदा भूतेश्वरस्तथा⁴ ॥१०६५॥

सन्निध्यं राजशावूलं⁵ लोकानां हितकाम्यया ।

सदा⁶ सन्निहितस्तत्र⁷ नन्दी भक्त्या हरस्य तु⁸ ॥१०६६॥

1. हरः G

2. Thus other MSS., तं दिनम् A

3. नन्दीश्वरं प्रसन्नं AH

4. तदा EF

5. कुर्वते तत्र G

6. सर्वा A

7. तस्य G

8. च A

1065-66. By merely seeing Nandī there, one is freed from all sins. Nandīśvara is always pleased and so also is Bhūteśvara. O tiger among kings, (their) presence is due to their desire for doing good to the worlds. Nandī is always present there due to devotion for Hara.

तोयमध्यगतं दृष्ट्वा सम्प्राप्तं¹ कपटेश्वरम् ।

गोसहस्रमवाप्नोति सम्पूज्याभीप्सतां गतिम्² ॥१०६७॥

1067. By seeing Kapateśvara who appears in the midst of waters, one obtains thousand cows and by worshipping (him) one gets desired refuge.

गोनन्दः

कथमाराधितो देवो³ नन्दिना वदतां वर ।

निस्थं सन्निहितो देवो⁴ येन भूतेश्वरे⁵ स्थितः⁶ ॥१०६८॥

1068. Gonanda said: "O best of the speakers, how did Nandī propitiate the god, by which he—present in Bhūteśvara—is always near him?"

बृहदश्वः

शृणु राजन् कथां दिव्यां सर्वकल्मषनाशिनीम्⁷ ।

नन्दिनं प्रति भूपाल यथावृत्तं मनोरमम्⁸ ॥१०६९॥

1. Thus other MSS., संप्राप्य AH

2. नीलमते देवायतनकीर्तनम् add A, —देवायतनकीर्तनं नाम समाप्तम् F, इति नीलमते देवायतनकीर्तनम् G, नीलमते देवायतनकीर्तनं समाप्तम् H, then follows गोनन्द उवाच, om. A

3. देव E.

4. शम्भुः G

5. भूतेश्वरः H

6. This verse om. A

7. सर्वकल्मषनाशिनीम् CDG

8. मनोहरम् B, मनोरमां DEFH

1069. Bṛhadaśva (replied): "O king, the protector of the earth, listen to the account as it happened with reference to Nandī, the account which is divine, heart-enchanting and remover of all sins.

शिलादो नाम विप्रोऽभूत् पुरा पुत्रविबर्जितः ।

तेन वर्षशतं भुक्त्वा शिलाचूर्णं नराधिप ॥१०७०॥

नन्दिषर्बतमासाद्य महादेवः प्रसादितः ।

पुत्रार्थे तु तदा तस्य देवदेवोऽनुकम्पया ॥१०७१॥

पुत्रत्वे^१ नन्दिनं प्रादात् स्वगणेशं महाबलम् ।

1070-72a. In former times, there was a Brāhmaṇa named Śilāda who had no son. O king, he went to Nandī mountain and in order to get a son (he) propitiated the Great God, by eating the powder of rocks for one hundred years. Due to compassion, the God of the gods, gave to him as a son, his own Gaṇeśa Nandī possessed of great strength.

दीयमानस्तु पुत्रत्वे^२ नन्दो प्रोवाच शङ्करम् ॥१०७२॥

अनुग्रहाद् द्विजस्यास्य पुत्रोऽहं भविता प्रभो^३ ।

किन्त्वयोनिम्रवो देव भवेयं तस्य^४ पुत्रकः ॥१०७३॥

1072b-73. While being given as a son, Nandī spoke to Śaṅkara thus: "O lord, due to (your) favour, I shall become the son of this Brāhmaṇa, but O god, let me be his son, not born from the womb.

1. शिलादो नाम पुत्रो EF, शिलादेन सपुत्रो B
2. पुत्रार्थे F
3. पुत्रार्थे BDF, पुत्रार्थी E, पुत्रत्वं A
4. पुत्रार्थे B
5. विभो G
6. Thus A, त्वस्य other MSS.

चिरं च न च वत्स्येऽहं मानुष्ये त्वद्विना कृतः ।
तमुवाच हरो देवः प्रहसन्ननुकम्पया ॥१०७४॥

उमाविवाहे शप्तोऽसि भृगुणा त्वं गजोत्तम^१ ।
अपूजितेन मानुष्ये तेनापि^२ भविता ह्युबम् ॥१०७५॥

तेनैव च^३ शरीरेण मत्समीपमेव्यसि^४ ।
ततः^५ प्रभृति मानुष्ये वत्स्यसे त्वं गजोत्तम ॥१०७६॥

1074-76. Moreover, separated from you, I would not stay for long in the human(world). Smiling with compassion, the god Hara said to him: "O best of the gāṇas, you have been cursed by Bhṛgu not honoured (by you) in the marriage of Umā. So (you) shall surely be born in the human form. With that very body, you shall come near me.

O best of the gāṇas, thenceforward you shall live in the human world.

वत्स्यसे मत्समीपञ्च^६ प्राकाम्येण^७ यथासुखम् ।
वत्स्यसे हि^८ च मानुष्ये भृगुणापबलात्कृतः^९ ॥१०७७॥

तत्रापि तेऽहं वत्स्यामि प्राकाम्येण^{१०} गणेश्वर ॥१०७८॥

-
1. गणेश्वर A, गजोत्तम G
 2. तेनापि BH
 3. तेन देव BDE, तेन चैव GH
 4. अवेव्यसि BDF
 5. इतः G
 6. Thus A, मत्समीपे च other MSS
 7. प्राकाम्येण AC
 8. त्वं G
 9. ततः G, भृगुणा बलात्कृतः H
 10. प्राकाम्येण AC

1077-78. At your will, you shall live near me, as may give you happiness. You shall live in the human world, compelled by the curse of Bhṛgu, but O lord of the gaṇas, there too I shall live according to your desire."

एवं^१ भूतेश्वरे नन्दी नित्यं वसति पार्थिव ।

प्राकाम्येन^२ हरो देवस्तथा तदनुकम्पया^३ ॥१०७९॥

1079. O king, thus Nandī always lives at Bhūteśvara and so also the god Hara (lives) willingly, due to favour upon him.

गोनन्दः^४

कथं जातः शिलादस्य नन्दी पुत्रत्वमागतः ।

कथं च स्वशरीरेण गाणपत्यमवाप्तवान्^५ ॥१०८०॥

1080. Gonanda (said): "How did Nandī—born (in the human world)—become a son of Śilāda. How did he attain gaṇapatihood with his body."

बृहदश्वः^६

अयोनिजः शिलादेन शिलां चूर्णयता तदा ।

सम्प्राप्तस्तु शिलामध्यात् पुत्रो नन्दी शशिप्रभः^७ ॥१०८१॥

1081. Brhadaśva (said): Then, while grinding a rock, Śilāda found in the midst of the rock, the son Nandī not born from the womb and possessed of the lustre of the moon.

1. एवं EF

2. प्राकाम्येन AC

3. तयाभूदनुकम्पया B

4. उवाच add CE

5. अवाप्नुयात् BH

6. उवाच add C

7. शशिप्रभुः B

तं प्राप्य तनयं विप्रः शिलादो हर्षमागतः ।

संस्काराणि तु पुत्रस्य सर्वाणि¹ कृतवांस्तथा² ॥ १०८२॥

1082. Having got that son, the Brāhmaṇa Śilāda became pleased and thereafter performed all the ceremonies with reference to the son.

क्रियमाणेषु पुत्रस्य संस्कारेषु तथा द्विजः³ ।

अल्पायुषं स शुभ्राय ब्राह्मणेभ्यः स्वयं⁴ सुतम् ॥१०८३॥

1083. When the ceremonies of the son were being performed, the twice-born (Śilāda) heard from the Brāhmaṇas that the son was to be short-lived.

श्रुत्वारोदत्⁵ स धर्मात्मा शिलादः पुत्रवत्सलः ।

तं रुदन्तं तदा नन्दी वारयामास धर्मवित् ॥१०८४॥

मा त्वं⁶ रुदस्व⁷ ताताय तवाहं प्रियकाम्यया ।

आराध्य शङ्करं देवं दीर्घमाप्स्यामि जीवितम् ॥१०८५॥

1084-1085. Having heard (this), the pious Śilāda—full of affection for the son—started weeping. Nandī—the knower of Dharma—consoled him who was weeping, thus: “Father, do not weep today. For your favourite desire, I shall obtain long life by propitiating the god Śaṅkara.

1. संस्कारांश्चापि निखिलान् पुत्रस्य G, पुत्रस्य occurs after सर्वाणि C

2. Thus A, तदा other MSS.

3. द्विज F

4. तदा CG

5. Om. BDE,—वोचत् ACFGH

6. मा मा Ed. Leiden

7. रोदस्व C, रोषस्व H

एवमुक्त्वा स पितरं प्राप्तामुजस्ततः स्वयम्^१ ।

हरमुकुटमिषाख्यातं शृङ्गं^२ हिमवतः शुभम्^३ ॥१०८६॥

जगाम सहसा नन्दी^४ तपसे कृतनिश्चयः ॥१०८७॥

1086-87. Saying so to his father and after getting his permission, Nandi himself—determined to perform penance—went to the auspicious peak of the Himālaya, known as Haramukuṭa.

तस्य^५ शृङ्गस्य पूर्वाब्धे सरोऽस्ति^६ विमलोदकम् ।

कालोदकमिति ख्यातं सर्वकिल्बिषनाशकम् ॥१०८८॥

1088. In the eastern half of that peak, there is a lake of clear water called Kālodaka, the destroyer of all sins.

तस्मिन्मन्त्री शिलां गृह्य गुर्वी^७ मूर्धन्यतन्निहतः ।

आराधयामास हरं^८ रुद्रजापरतो जले^९ ॥१०८९॥

1089. Placing a big rock on his head and unweariedly engaged in muttering the name of Rudra in that water, Nandi propitiated Hara.

तस्य वर्षशतं शब्दं जपतः सलिले गतम् ।

ततो वर्षशते पूर्वं देवी देवमभाषत ॥१०९०॥

1. परं D

2. शृङ्गे C

3. Third and fourth Padas om. D

4. तत्र G

5. यस्य G

6. पि H

7. गुर्वी गृहीत्वा G

8. जले C

9. हरम् C

1090. One hundred years passed away while he was muttering the name of Rudra, in the water. After the completion of a hundred years the goddess spoke (thus) to the god:

पुत्रो मे भगवन् नन्दी कालीदे तप्यते तपः ।

वरदानेन तं देव योजयस्वाशु मा क्षिरम् ॥१०९१॥

1091. "O venerable one, my son Nandi is performing austerities at Kāloda. Endow him, quickly, with a boon. Be not late, O lord!"

एवमुक्तस्तदा देव्या वाराणस्यां नराधिप ।

देव्या सह ततो^१ देवो मार्गेण क्षितिगामिना ॥१०९२॥

प्रवेशे^२ वृषभाकृतो न चावश्यत केनचित् ।

1092-93a O lord of men, thus was the god addressed by the goddess at Vārāṇasī. Then mounted on the bull and (going) by land-route, the god, along with the goddess, was not seen by anyone in that area.

स प्रयागमतिक्रम्य तथा^३योध्यां महापुरीम् ॥१०९३॥

पुष्यं च नैमिषारण्यं गङ्गाद्वारमतः परम् ।

स्थानेश्वरात्^४ कुरुक्षेत्रं तथा विष्णुपदं सरः^५ ॥१०९४॥

1093b-1094. After crossing Prayāga and the great city of Ayodhyā, (he crossed) the holy Naimiṣa forest and beyond that Gaṅgādvāra. From Sthāneśvara (he went) to Kurukṣetra and holy Viṣṇupada.

1. Thus BCDH, तदा AEF

2. आययौ G

3. —लक्षितं परमादृतः G

4. तदा EF

5. Thus other MSS. except A स्थाण्वेश्वरात्

6. Thus A, वृषं other MSS.

शतद्रुं च विपाशां च पुण्यतोयानिरावतीम् ।
देविकां चन्द्रभागां च तथा विष्णुपदं शुभम्¹ ॥१०९५॥

विशोकां विजयेशं च वितस्तासिन्धुसङ्गमम्² ।
एतान्सर्वानतिक्रम्य प्रययौ भरतं गिरिम् ॥१०९६॥

1095-96. Having crossed all these, viz. the Śatadru, the Vipāśā and the Irāvati, possessed of holy water, the Devikā, the Candrabhāgā, the auspicious Viṣṇupada the Viśokā, Vijayeśa and the confluence of the Vitastā and the Sindhu, he went to the mountain Bharata.

तस्य मूलमयासाद्य देव्या³ वचनमब्रवीत् ।
इहैव तिष्ठ तावत् स्वमहं यास्याम्यतः परम् ॥१०९७॥

वृषेण सहिता देवि⁴ पर्वतेऽस्मिन् हि यः पया ।
करोत्यारोहणं तस्य महत् पुण्यफलं⁵ स्मृतम् ॥१०९८॥

1097-98. Having reached the foot of that (mountain), he said to the goddess: "O divine lady, stay here along with the bull, while I shall go further. Whosoever climbs up this mountain by this way, obtains high merit.

पया त्वं न समर्यासि सुकुमारासि देवि अत् ।
मारोढुं तेन⁶ याम्येऽहमेक एवाद्य सत्वरः⁸ ॥१०९९॥

-
1. Thus A, सरः other MSS.
 2. Verse 1095 occurs after this hemistich in A
 3. देव्या G
 4. देवी AC
 5. पुण्यं फलं A
 6. तस्य BEF
 7. याम्यहं BE
 8. मन्थरः A

1099. You being tender, are not able to climb up (the mountain) by this way, so I shall go alone quickly, today.

तस्माद्देशात् प्रवृत्तस्तु गन्तुं^१ देववरः पथा ।
पथेऽवराख्य^२स्तत्रेष्टो देवस्यायतनोऽभवत् ॥११००॥

1100. From that place, the best of the gods began to climb up the way, and there came into existence a temple of the god called Iṣṭapathesvara.

आहरोह यथा^३ शैलं यथा^४ देवो महेश्वरः ।
तदा वृद्धिमगाच्छैलो महतीं भूरिवक्षिणः ॥११०१॥

वर्धमानं तु तं ज्ञात्वा भ्रान्तः कुड्डो^५ महेश्वरः ।
रूपं कृत्वा महद् घोरं पदा^६ मूर्धन्यताडयत् ॥११०२॥

1101-2. As the god Maheśvara climbed the mountain by that way, the excessively clever mountain became higher and higher. Maheśvara was tired and being angry to know that the hill was increasing in height, he assumed a terrible form and gave him with his foot, a stroke on the head.

ततः प्रभृति तच्छैलं मुण्डपृष्ठं प्रकीर्तितम्^७ ।
मुण्डपृष्ठं शरीरेण स्पृष्ट्वा सर्वेण मानवः^८ ॥११०३॥

1. Om. E
2. महेश्वराख्यः BDEF
3. पथा H
4. यदा H, यथा A
5. भ्रान्तक्रोधो A
6. तदा G
7. शैलोऽसौ मुण्डपृष्ठः प्रकीर्तितः CG
8. मानुषः H

अशुभं¹ कीर्तयित्वा च² तस्मात् पापात् प्रमुच्यते ।
 वेवेन ताडितकण्ठो ह्यं मानुष्य³नास्थितः ॥११०४॥

प्राञ्जलिर्बेववेशामुवाच कृपणो ह्यहम्⁴ ।
 ततः प्रसन्नो⁵ वेवेशः शैलमाह कृपान्वितः ॥११०५॥

1103-5. Since then, that mountain is called Munḍapṛṣṭha. By touching Munḍapṛṣṭha with whole of the body, a man is freed from the sin of saying something unauspicious. Kicked by the god, the mountain assumed a human form and with both hands joined together, he said to the lord of the gods of gods. "I am miserable." Then pleased and full of compassion the lord of the gods said to the mountain :

सम पादप्रहारेण निर्गतं यज्जलं तव ।
 कृपाणीतीर्थमित्येतद् भुवि यास्यति⁷ पर्वत⁸ ॥११०६॥

1106. "O mountain, your water which has come out by the stroke of my foot, shall be known as Kṛpāṇīrtha on the earth."

मुण्डपृष्ठं गिरिं कृत्वा⁹ सौम्यं¹⁰ रूपमथास्थितः ।
 अक्षरोभिर्मु¹¹तो यत्र तीर्थमप्सरसां हि तत्¹¹ ॥११०७॥

1. अशुभं BDEF
2. तु C
3. मानुषं CF
4. विनयान्वितः G, कृपणोऽस्यहम् H
5. प्रसन्नीभूय G
6. कृपणीतीर्थम् DE
7. स्थास्यति G
8. पर्वतम् A
9. स्पृष्ट्वा BDEF
10. सौम्यरूपम् H
11. तम् A

1107. After naming the mountain as Muṇḍapṛṣṭha he assumed a beautiful form. That place inhabited by the nymphs is Apasarastīrtha.

ततो बह्वनसरो नाम वृद्ध्वा तीर्थं मनोरमम् ।

हंसरूपधरः^१ शैलं पाटयामास सत्वरः ॥११०८॥

1108. Then, having seen the heart-fascinating sacred place known as Brahmaśara, (he) assumed the form of a swan and broke forth the mountain in no time.

हंसरूपेण यच्छैले कृतं छिद्रं महात्मना ।

हंसद्वारमिति प्रोक्तं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥११०९॥

1109. The opening in the mountain, which was made by the high-minded (god in the form of a swan, is known as Haṁśadvāra—the destroyer of all sins.

वृद्ध्वा तीर्थो^२ महादेवस्तथा वातिकवण्डिकी^३ ।

कपिलातीर्थमासाद्य स ददर्श पितृमहम् ॥१११०॥

देवैर्वृतं महाभागं यजन्तं^४ नृभिर्मिस्तवा^५ ॥११११॥

1110-11. Then, having seen the sacred places Vātika and Saṇḍika, the great god reached Kapilā Tīrtha and saw the highly fortunate Brāhmaṇa surrounded by the gods and performing sacrifice in the company of sages.

-
1. मनोहरम् F
 2. हंसरूपधरं A
 3. रत्नं G
 4. तीर्थं A
 5. वातिकवण्डिकी A
 6. यजन्तम् BEF
 7. यथा EFG

हंसरूपधरं वृष्ट्वा ब्रह्मा देवं महेश्वरम् ।

जानुभ्यामवनि गत्वा यथन्दे परमेश्वरम्^१ ॥१११२॥

1112. Seeing the god Maheśvara in the form of a swan Brahmā kneeled down on the earth and saluted the high god.

वृष्ट्वा तु^२ प्रणतं देवं ब्रह्माणं जगतः प्रभुम्^३ ।

प्रणम्य शक्रः प्रोवाच^४ यत्^५ तच्छृणु महीपते^६ ॥१११३॥

1113. O lord of the earth, listen to what Śakra spoke, saluting Brahmā—the lord of the world—when he saw him prostrated.

शक्रः ।

नमस्ते देवदेवेश^७ जगत्कारणकारण^८ ।

त्रैलोक्यनाथ सर्वज्ञ सर्वेश्वर नमोस्तु ते ॥१११४॥

1114. Śakra said : "Salutation to you, O lord of the gods of the gods, the cause of the cause of the world, the lord of the three worlds, the omniscient, the lord of all!

त्वत्तोऽन्यं नैव पश्यामि जगत्स्यत्स्मिन्^९ हि कारणम् ।

त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥१११५॥

1. This hemistich om. BDE

2. च G

3. पतिम् G

4. तुष्टाव G

5. यथा G

6. मूपते G

7. देवदेवस्य F

8. जगत्कारणकारण D

9. जगतोऽस्य G

1115. I do not see in this world, any cause other than your-self. By you are pervaded all the three worlds including movable and immovable objects.

खण्डा त्वमस्य सर्वस्य संहर्ता¹ पालकस्तथा ।

यदोन्मीलयसे नेत्रे त्रैलोक्यस्योद्भवस्तथा ॥१११६॥

भवतीह जगन्नाथ यदा च स्वपिषे² विभो ।

तदे³तदखिलं सर्वं त्रैलोक्यं तु प्रणश्यति⁴ ॥१११७॥

1116-17. O lord, you are the progenitor, protector and destroyer of all this. The three worlds are born, when you open your eyes and when, O lord of the worlds, you go to sleep, all these three worlds are destroyed.

भूमिर्धृता⁵ धारयति त्वयेवं⁶ सचराचरम्⁷ ।

त्वया कृता धारयन्ति⁸ तर्धवापोऽखिलं जगत् ॥१११८॥

1118. Supported by you, this earth supports all this movable and immovable (creation). Upheld by you, the waters hold this whole world.

स्वत्तेजसा जगत् सर्वं वह्निर्धारयति प्रभो ।

स्वत्तेजसा तथा वायुर्भविष्यत्यखिलं जगत्⁹ ॥१११९॥

1. महतः A

2. स्वपिषि वे तदा G

3. Thus H, तदेतत् A

4. Thus A, सम्प्रणश्यति other MSS.

5. Thus H, भूमिमेव A

6. Thus H, त्वदीयं A

7. vv. 1116, 1117 and 1st two Pādas of v. 1118 om.
BDEF

8. धारयति A

9. This verse om. BDEFGH

Ed. Leiden v. v, 1075-1078

1119. O lord, it is due to your lustre that the fire bears this whole world and it is due to your energy that the wind sustains this whole world.

शब्दयोनिं तथाकाशं¹ जगद् धारयते प्रभो ।
वीर्येण ते महाभाग त्वं न प्रोक्तस्तथापरः ॥११२०॥

1120. O lord, it is due to your strength that the ether—the birth place of sound—bears the whole world. O highly gifted one, you are said to be the Supreme Spirit.

त्वं बुद्धि²स्त्वं तर्कधारका सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः ।
अव्यक्तः पुरुषश्चैव रजः सत्त्वं तथा तमः³ ॥११२१॥

1121. You are glorified as intellect and the as soul of all this (creation). You are Indefinable Puruṣa and also (the constituent elements called) raja, sattva and tama.

इन्द्रियानोन्द्रियार्थाश्च भूततन्मात्रसंज्ञकः⁴ ।
ज्ञाता ज्ञेयं तथा क्षेत्रं क्षेत्रज्ञः परमेश्वरः ॥११२२॥
ध्याता ध्येयं तथा ध्यानं यज्ञानि विविधानि च⁵ ।
सर्वमेतत्त्वमेवंकस्त्वत्तः किमपरं⁶ प्रभो ॥११२३॥
यन्नतोसि महाभाग⁷ एतन्मे संशयो महान्⁸ ॥११२४॥

1. शब्दयोनिस्तथाकाशो H

2. बुद्धिः CH

3. तमस्तथा BDE

4. भूतत्वन्मात्रसंज्ञकाः A

5. यज्ञाश्च विविधास्तथा G

6. अपरः A

7. महानाग A

8. अथ G

9. संशयं महत् DEF, इति नीलमते शक्यकृतं . शिवस्तोत्रम् add. A,
इति नीलमते शक्यसंशयवर्जनम् G

1122-24. You are the senses and the objects of the senses. You are called the gross physical elements (Bhūta) and the subtle physical essences (Tanmātra). You are the knower (Jñātā) and the thing to be known (Jñeya), the body (Kṣetra) and the soul (Kṣेत्रज्ञ) and the highest lord. You are the meditator, the object of meditation, the meditation itself and various types of sacrifices. You alone are all this, O lord! What else is there than your ownself? O highly gifted one, as you are prostrated, a great doubt has arisen in me."

बृहवक्त्रः

एवमुक्तस्तु शक्रेण ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ।

एषा तनुर्द्वितीया मे^१ शार्वी परमपावनी ॥११२५॥

तपसा ब्रह्मा युक्ता धम्मतीतिस्मि शक्तस्तो ।

त्वं च सर्वैः सुरैः साकं नमस्कृत्वा^२ प्रसादय ॥११२६॥

1125-26. Brhadasva (said) : Addressed thus by Śakra, Brahmā spoke these words : "This is my second form Śārvi the most purifying one and possessed of high penance—before which I am prostrated. Please it by making salutations along with all the gods."

एवमुक्तस्ततः शक्रः सर्वैः सुरगणैर्वृतः ।

तुष्टाय देवदेवेतां त्रिपुरान्तकरं हरम् ॥११२७॥

प्रसादाद् ब्रह्मणस्तस्य वचातम्येन शंकरम् ॥११२८॥

1127-28. Addressed so, then, Indra—surrounded by all the hosts of the gods—praised, with the favour of Brahmā, Hara, the destroyer of Tripura, the lord of the gods of the gods and Śaṅkara in the true sense of the word.

1. एषासौ परमा मूर्तिः G

2. प्रणम्येनं G

शक्रः¹

नमस्ते देवदेवेश मायावृतजगत्त्रय ।

यजमानो² मही त्वं च तोयाग्नीन्द्राकंवायवः³ ॥११२९॥

तनवस्ते विनिर्विष्टा याभिर्व्याप्तं⁴ जगत् त्रयम् ।

आह्वो तन् तयास्थाय⁵ राजसीं त्वं जगद्गुरो⁶ ॥११३०॥

लोकान् सृजसि⁷ भूतात्मंस्तव⁸ कार्यं न विद्यते ।

पौर्वी तनुमास्थाय⁹ सात्त्विकीं त्वं¹⁰ महेश्वर ॥११३१॥

पालयस्यस्त्रिलं¹¹ देव त्रैलोक्यं साक्षिवत् स्थितः ।

कालाख्यां तामसीं कृत्वा जगत् संहरसे तथा ॥११३२॥

1129-32. Śakra said : "Salutation to you, O lord of the gods, encompassing the three worlds with magical power! The sacrificer, the earth, the sky, the water, the fire, the moon, the sun and the wind are stated to be your bodies which pervade the three worlds. O preceptor of the world, after assuming the Brāhmī form which is rājasi, you create the

1. उवाच add. CG

2. यजमानो BDE

3. तोयाग्नीन्द्राकंवायवः Ed. Leiden.

4. व्याप्तं A

5. समास्थाय G

6. This Pāda om. A

7. सृजति B

8. तन्व BDEF

9. First three Pādas of this verse om. A

10. सात्त्विकत्वे A

11. अस्त्रिल Ed. Leiden

worlds (but) you are not created, O soul of the beings! O Maheśvara, you—standing (apart) like a witness—sustain the three worlds and O god, after assuming Kāla form which is tāmasī, you destroy the world.

वृषरूपधरो धर्मो बाह्वनस्त्वमुपागतः¹ ।

वामार्धं दयिताकायं² ब्रह्मचारी सदा³ भवान् ॥११३३॥

1133. Dharma—assuming the form of a bull—serves as (your) mount. You are always celibate though left-half of your body is female.

नमः शशांकलेखांकजटाभार⁴ महेश्वर ।

गंगातरंगनिभूतजटाभार नमोऽस्तु ते ॥११३४॥

1134. The mass of your matted hair is marked with the lunar crescent and stirred by the waves of Gaṅgā. O Maheśvara, salutation to you!

त्रिपुरारे नमस्तेऽस्तु नमस्त्वन्धकघातिने⁵ ।

शूलाग्रभिन्नवर्त्यांशरुधिरार्द्रं⁶ नमोऽस्तु ते ॥११३५॥

1135. Salutation to you, O enemy of Tripura and destroyer of Andhaka! Salutation to you who became immersed in the blood of the demon Aṁśa rent asunder with the front part of the spear!

कपालमालिने तुभ्यं पार्वतीदयिताय च ।

उन्नायुषाय श्रीमाय श्रीमायुषधराय च ॥११३६॥

1. तवागतः H

2. Thus AEH,—कार्यं Ed. Leiden

3. यदा BDEF

4. जगद्योने A

5. —शातिने A

6. कुशाय—G

1136. (Salutation to you) O Pārvatī's lover, wearing a garland of skulls, possessing powerful weapons, terrifying one and holding dreadful arms.

ऊर्ध्वलिङ्गाय शीघ्राय कथाय कथनाय¹ च ।

मंगल्याय वरेण्याय महाहंसाय² भीडुवे ॥११३७॥

भीमाक्षाय³ भुसुण्डाय ग्यालयज्ञोपवीतिने ॥११३८॥

1137-38. (Salutation to you) O Urdhvaliṅga, Śighra, Kratha, Krathana, auspicious, excellent, bountiful, the Great Swan, possessed of a terrifying eye, Bhusuṇḍa, wearing a serpent as the sacred thread.

क्षमस्व मम देवेश यन् मयासि न पूजितः ।

तवेव मायया पूर्वं मोहितेन जगत्प्रभो ॥११३९॥

1139. Forgive me, O chief of the gods and lord of the world, as it was due to being overwhelmed at first by your magical power that I did not worship you.

प्रसन्नोऽसि ध्रुवं जग्भो येन ज्ञातोऽसि वै मया ।

सुप्रसन्नोऽसि देवेश प्रणतोऽस्मि महेश्वर ॥११४०॥

1140. O Śambhu, you are pleased indeed, as you have been recognised by me. O lord of the gods, you are possessed of good favour. O Mahēśvara, I am prostrated before you.

1. कथनाय A

2. महाकामाय B, महाहंसाय CEF

3. भीमाख्याय H

4. सुप्रसन्नोसि G

बृहदश्वः¹

एवं स्तुतस्तु² शक्रेण ब्रह्मणा ऋषिभिः सुरैः ।
हंसरूपं तदा त्यक्त्वा स्वेन रूपेण शङ्करः ॥११४१॥

जगाम ब्रह्मणो यज्ञं देवामां दर्शनं³ ददौ⁴ ।
आनाययामास तदा देवीं देवो⁵ ययं तया⁶ ॥११४२॥

1141-42. Bṛhadāsya (said) : "Praised thus by Indra, Brahmā, sages and gods, Śaṅkara gave up the form of a swan and having assumed his own form, went to the sacrifice of Brahmā and appeared before the gods. Thereafter, the God brought the goddess and also the bull.

तत्रैव⁷ देवदेवेनाः समाप्ते ब्रह्मणः कृतौ ।
सर्वदेवगर्भैः⁸ साकं⁹ ययौ कालोदकं सरः¹⁰ ॥११४३॥

1143. At the completion of the sacrifice of Brahmā, lord of the gods of the gods went to Kālodaka lake along with the hosts of the gods.

दवन्नं नन्दिनं तत्र शीतक्षुब्धभावकषितम्¹¹ ।
मृत्युनान्वीयमानेन¹² बन्धुनेन नराधिप ॥११४४॥

-
1. उवाच add. C
 2. स A, च F
 3. हि वरं B
 4. ययौ A
 5. देवदेवो G
 6. तदा AG
 7. इत्थं स G
 8. सर्वदेवगर्भैः BEF
 9. Thus A, साकं other MSS.
 10. हरः H
 11. शीतक्षुब्धसमाकुलम् G
 12. मृत्युना नीयमानं च CF

1144. There, he saw Nandi, weakened due to hunger and cold and followed by death, as if by a relative.

दृष्ट्वावाच महादेवो नन्दिनं जपतां¹ वरम् ।
वरं वरय भद्रं ते उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पुत्रक ॥११४५॥

1145. Seeing Nandi—the best amongst the reciters of the god's name—Mahādeva exclaimed, "O child, rise up, rise up. Ask for a boon as pleases you!"

दृष्ट्वा देवं हरं देव्या² पार्वत्या सह संस्थितम्³ ।
सर्वदेवगणैः सार्धं तत्याज मरणाद् भयम् ॥११४६॥

1146. Having seen the god Hara standing along with the goddess Pārvatī and accompanied by all the host of the gods, (Nandi) relinquished the fear of death.

शिलां त्यक्त्वा समुत्थाय तोयमध्यात्⁴ ससंभ्रमम् ।
पूजयामास देवेशं वाग्भिरब्ध्भिस्तथैव च⁵ ॥११४७॥

1147. Leaving the rock aside, he stood up excitedly from the midst of waters and worshipped the lord of the gods with (laudatory) speeches and (offerings of) water.

पूजितः शंकरस्तेन⁶ प्रहसन् वाक्यमब्रवीत् ।
रुद्रजायेन ते तात तपसा महता तथा⁷ ॥११४८॥

परितुष्टोऽस्मि⁸ भद्रं ते⁹ मत्समीपे निवत्स्यसि ।
अनेनैव शरीरेण नास्ति ते मृत्युतो भयम् ॥११४९॥

1. जगतां H
2. महादेव्या BEF
3. तं स्थितम् F
4. तोयमध्यात् B
5. प्रसूतकैः G
6. स चापि पूजितः शम्भुः G
7. महता तपसा तथा G
8. परितुष्टोऽसि A
9. ते भद्रं E

1148-49. Worshipped by him, Śaṅkara said smilingly: "Dear child, I am satisfied with your recital (of the name) of Rudra and your penance. You shall dwell near me, as pleases you, with this very body. There is no fear to you from death.

स्मरस्व^१ पूर्वकं अन्नं प्रतीहारो भवान् नमः ।

शिलावेन द्विजेनेन प्राप्तः त्वं तपसा ततः^२ ॥११५०॥

1150. Remember your previous birth when you were my door-keeper. After that, Śilāda—the chief of the twiceborns—obtained you through penance.

सत्पुत्रेण^३ त्वया पुत्रं^४ शिलावस्तारितस्तथा^५ ।

भूतेश्वरस्वभासाद्य मया सह निवस्यसे ॥११५१॥

अस्माद् योजनमात्रेण पूर्वं भागे^६ गणो नमः ।

त्वया सार्धं^७ निवस्यामि भूत्वा भूतेश्वरो हरः^८ ॥११५२॥

1151-52. O son, by you as a son, Śilāda has been carried across (the world). Having obtained predominance among the gaṇas, you shall live in my company in a place at a distance of one yojana from here towards the east. O best of the gaṇas, I, in the form of Hara Bhūteśvara, shall dwell in your company.

तच्च नन्दिन्^९ प्रतिष्ठातुं वसिष्ठो भगवानुचिः ।

कर्ता वेदो क्षुभे तस्मिन् नमः चाप्युत^९ सूतले ॥११५३॥

1. स्मरति BEF
2. तदा CDEH, सदा B
3. सत्पुत्रेण EFGH, मत्पुत्रेण B
4. ततः B
5. तदा BE, त्वया A
6. पूर्वभागे AE
7. भूतेश्वराख्यया G
8. तावन्नन्दि—BDE
9. स सदाप्युत BD, नमः चाप्युत A

1153. O Nandī, the gifted sage Vasiṣṭha on the earth shall erect your image and also mine at that holy place.

संनिधानं करिष्यामि¹स्तत्र नित्यं वयं द्विज²

पूर्वोत्पन्नः³ स ज्येष्ठेशस्तत्र लिङ्गो⁴ मम द्विज ॥११५४॥

तत्रापि संनिधानं मे नित्यं विज्ञातुमर्हसि ।

ऋषिकोटिसहस्राणि मयभक्त्या⁶ वा द्विजोत्तम ॥११५५॥

तत्र संस्थापयन्ति स्म ज्येष्ठेशं ते सर्वेव तु⁷ ।

ब्रह्मन् दिव्येन तोयेन शुभेनोत्तरमानसात् ॥११५६॥

तेषां तपः प्रभावेन भक्त्या⁸ च⁹ मम पार्षद ।

सोवरस्य च¹⁰ नागस्य स्थान¹¹मुत्तरमानसः¹² ॥११५७॥

स्वयं¹³ प्राप्तो महाभाग¹⁴ तत्र रंस्यसि नित्यशः¹⁵ ।

यस्माद्दे¹⁶शास्यया याति दक्षिणेन महानदी ॥११५८॥

1. करिष्यामि A, om. F
2. द्विजो वयम् A, om. F
3. पूर्वोत्पन्नं G
4. ज्येष्ठेशाख्यं G
5. लिङ्गं G
6. मम भक्त्या DEH, समभक्त्या C
7. च A
8. शक्त्या B
9. Om. A
10. तु E.
11. स्थानम् GH
12. कृत्वा विधानतः G
13. सुखं G
14. यथाभाग A
15. नित्यदा BCE, सर्वदा H
16. तस्मात् G

हिरण्यिनी¹ पुण्यजला नाम्ना कनकवाहिनी ।

ज्येष्ठेशो वसते² भर्तृवस प्राकाम्यतो द्विज ॥११५९॥

1154-59. We shall always be present there, O twice-born! My līṅga called Jyeṣṭheśa, originated formerly, is there. O twice-born, you should know my continuous presence at that place also. O best among the twice-borns, devoted to me, thousands and crores of sages used to bathe that līṅga (called) Jyeṣṭheśa with the holy and celestial water (brought) from Uttaramānasa. O Pārśada, due to the influence of their penance and devotion towards me, you yourself shall reach Uttaramānasa—the abode of Sodara Nāga—and live continuously at that place to the south of which flows the great river Hiraṇyini, possessed of holy water and known as Kanakavāhini. The Bhūtas dwell at Jyeṣṭheśa. O twice-born, live (there) at your will.

मत्समीपमथाम्येहि देहेनान्येन पुत्रक ।

एवमुक्त्वा तु देवेशो नन्दिनं प्रणतं³⁰ स्थितम् ॥११६०॥

मृत्युं विसर्जयामास सान्त्वयित्वा सुरारिहा ।

नन्दिनं च¹ समादाय दृष्ट्वा चोत्तरमानसम् ॥११६१॥

तस्मैव सरसोभ्याशे शृङ्गं त्रिलोक्यविश्रुतम् ।

हरमुकुटमितिल्यातमारुरोह मुदान्वितः ॥११६२॥

1160-62. Then, approach me with another body, O son!" Having spoken thus to Nandī who lay prostrated, the lord of the gods—destroyer of the enemies of the enemies of

1. हिरण्यानी E

2. वसत्व E

3. —तः G

4. स AG

the gods—sent away death after consoling him. Taking Nandī along with him, He saw Uttaramānasa and happily climbed up the peak called Haramukuta, famous in the three worlds, in the vicinity of that very lake.

तत्र^१ संनिहितो निरुधं देवदेवो महेश्वरः ।

व्योढेन्दुरसमीपे तु वसिष्ठोऽपि महावक्त्राः ॥११६३॥

सर्वदेववर्जः सार्धं^२ वक्त्रे^३ भूतेश्वरं हरम् ।

तस्यैव पश्चिमां^४ मूर्तिं स चकाराद्य नन्दिनम् ॥११६४॥

1163-64. Mahēśvara, the god of the gods is always present there. The high-famed Vasiṣṭha also, along with all the hosts of the gods, erected (the image of) Hara—the lord of the Bhūtas. To the west of that, he erected the image of Nandī.

एवं कृते ययुर्वेवायथागतमरिन्धन ।

समुपस्तीर्षानि च तथा ऋषयश्च तपोधनाः ॥११६५॥

1165. O controller of the enemies, having done this, the gods went whence they had come and so also the sages whose wealth is penance. The sacred waters also flowed.

एवं हि भवृक्षापेन हरस्थानुग्रहेण च ।

तत्र संनिहितो नन्दी तस्मीत्या च महेश्वरः ॥११६६॥

1166. Thus, due to the curse of Bhṛgu and due to the favour of Hara, Nandī is always present there and for his pleasure (is present) Mahēśvara too.

नन्दीश्वरस्य वा मूर्तिर्दुराचारैर्^५र्जं वृक्षते ।

भूतेश्वरं तथा वृक्ष्वा मुञ्चते सर्वकिल्बिषैः ॥११६७॥

1. यत्र G
2. दध्ने G
3. पञ्चवर्णा B
4. वक्त्रः A
5. दुराचारः E

1167. The image of Nandīśvara cannot be seen by the evil-doers. By seeing Bhūteśvara, one is freed from all the sins.

स्नात्वा च¹ सोदरे पुण्ये वृष्ट्वा भूतेश्वरं हरम् ।
उपेष्टेश्वरं नन्दिनं च गणपत्यमवाप्नुयात्² ॥११६८॥

1168. By seeing Hara Bhūteśvara, Jyēṣṭheśvara and Nandī after taking bath in the holy Sodara, one may obtain prominence amongst the gaṇas."

गोनन्दः

कपटेश्वरमित्युक्तं³ देवदेवस्य सूक्तिनः ।
पुण्यमाकर्त्तुं तस्य समुत्पत्तिं वदस्व मे ॥११६९॥

1169. Gonanda (said) : "There is the holy abode of Śūti—the god of the gods—which goes by the name Kapateśvara. Tell me the origin of that.

संशयो⁴ मे महान् बह्वन् कपटेश्वरकीर्तनात् ।
किमर्थं⁵ जलमान् शम्भुः प्रीज्यते⁶ कपटेश्वरः ॥११७०॥

1170. I am put in great doubt due to the name Kapateśvara, O Brahman, why is the venerable Śambhu called Kapateśvara ?"

1. Thus A, तु other MSS.
2. गणपत्यम् E
3. इति नीलमते भूतेश्वरमाहात्म्यम् add. BDEF, इति श्रीनीलमते —CH, इति श्री नीलमतेसोदरतीर्थभूतेश्वरमाहात्म्यम् A, इति श्री नीलमते भरतगिरिमुण्डपूष्पकृपाणीतीर्थकह भसरोहंसङ्गारवाप्यबिन्दुक पिकातीर्थकालोदकवसिष्ठाश्रमज्येष्ठेश्वरसोदरोत्तरमानसभूतेश्वरवर्णनं नन्दिवरितं च समाप्तम् G
4. Thus ABFGH,—इत्युक्ते DE
5. संशयं H
6. उच्यते A

बृहवश्वः

पुण्ये वृषवतीतीरे¹ कुरुक्षेत्रे नराधिप ।

ऋषिकोट्यः समुत्तस्युः तपः परममास्थितः ॥११७१॥

ब्रष्टुं वेधेश्वरं रुद्रं तद्भक्त्या परमेश्वरः² ।

तानाह भगवान् स्वप्ने कश्मीरां द्रुतमाशुगाः ॥११७२॥

वज्रध्वं यत्र नागस्य भवनं विमलं³ महत् ।

कपटे तत्र दास्यामि दर्शनं भवता⁴महम्⁵ ॥११७३॥

1171-73. Br̥hadaśva (replied) : "O king, on the sacred bank of Dṛṣadvatī in Kurukṣetra, there stood in great penance, crores of sages to have a sight of Rudra—the lord of the gods. Due to their devotion the venerable highest lord told them in dream : "O quick-going ones, go soon to Kaśmīrā where there is a spacious and immaculate abode of the Nāga. There, I shall be visible in disguise."

एतत् स्वप्नं निशम्याथ कल्पमुक्त्वा परस्परम् ।

कश्मीरां सहिता जगुः शम्भुं देवं दिवक्षवः ॥११७४॥

1174 Having heard this in dream, they told one another (about it) early in the morning and desirous of seeing god Śambhu, all of them went together to Kaśmīrā.

1. तीर्थे E

2. Thus BCDEF, परमेश्वर H, परमेश्वरम् A, महेशानमुमापतिम् G

3. निर्मलं H

4. महतां A

5. महत् AH

6. Thus ABDG, काल्यम् H

Ed. Leiden v. v. 1127-1130

ते प्राप्य तस्य नागस्य भवनं¹ जलमध्ववि ।

न पश्यन्ति जले² काष्ठः सर्वतः परिवारिते³ ॥११७५॥

1175. Having reached that abode of the Nāga, they could not see even a little water, for the water was all over covered with pieces of wood.

तत्र⁴ काष्ठानि संचाल्य करंस्ते ऋषिसत्तमाः ।

स्नातमान्ना ययुः सर्वे⁵ स्वशरीरेण व्रजताम् ॥११७६॥

1176. Moving the wooden logs with their hands, the best sages obtained Rudrahood with their bodies by merely taking bath (therein).

वासिष्ठो ब्राह्मणस्त्वेको नाम्ना गौरपराशरः ।

न सस्नौ न च तत् काष्ठं पस्पर्श च⁶ कुतूहलात्⁷ ॥११७७॥

तत्रस्थः शोषयामास निराहारः कलेवरम् ।

तमुवाच हरः स्वप्ने किमर्थं द्विज क्लिश्यसि ॥११७८॥

1177-78. There was one Vāsiṣṭha Brāhmaṇa named Gauraparāśara who did not take bath and did not, even out of curiosity, touch the wooden log. Staying there, he made his body decay through fasting. Hara spoke to him in dream : "Why are you suffering, O twice-born ?"

स्नात्वा संस्पृश्य काष्ठानि शीघ्रं त्वं व्रज व्रजताम्⁸ ॥११७९॥

1. भवने BG

2. जलं BE

3. परिवारितः A

4. इति G

5. स्वप्ने H

6. Thus GE, पस्पर्शाथ B, पस्पर्शति—F

7. vv 1177 to 1179 om. AH

8. After this occurs a hemistich in Ed. Leiden इत्युक्तो श्री तदा स्वप्ने शम्भुना परमेष्विना

Ed. Leiden v. v. 1131-1135

तमुवाच द्विजो^१ वरं प्रयतः प्राञ्जलिः स्थितः ।
सत्यं वदस्वमासाद्य वृक्षसे त्वं जगद्गुरो ॥११८०॥

किन्त्ववृष्टे हि देवेशे नास्ति मे मनसो वृत्तिः ।
कपटे भवने^२ दास्ये त्वयोक्तं^३ वरानं प्रभो ॥११८१॥

1179-81 "Obtain Rudrahood quickly by taking bath and touching the wooden logs !" The twice-born stood in submission and with folded hands, spoke to Rudra : "That you can be visible after the attainment of Rudrahood is a fact, O father of the world ! But my mind is not satisfied without the sight of the lord of the gods. You had said that you would be visible in disguise in the abode (of the Nāga).

तदप्राप्य न यास्यामि न च भोक्ष्यामि शंकर ।
तमुवाच ततो भूयः शंकरः प्रहसन्निव^४ ॥११८२॥

वसं तु काष्ठरूपेण मया तेषां तु^५ वरानम् ।
ते मां वृष्ट्वेव संप्राप्ता वदस्व तत्^७ तथा द्विज^८ ॥११८३॥

तवाधिकेन तपसा वरं ददामि यदेप्सितम्^९ ।
तत् त्वं वरय भद्रं ते वदतां च तथा ब्रज ॥११८४॥

-
1. द्विजो E
 2. भुवने A
 3. उक्तं oia. A
 4. प्रहसन्निव शंकरः G
 5. हि G
 6. तेषां AH
 7. तु BDF
 8. द्विजोत्तम B
 9. तवेप्सितम् H, तवेप्सितम् C

1182-84. Without getting that (sight), O Śaṅkara, I would neither go nor eat (anything).” Smiling a bit, Śaṅkara said to him again : “I have already provided to them, my manifestation in the form of wooden log. Merely by seeing me, they attained Rudrahood, O twice-born ! Now, due to your penance which is greater, I give you the desired boon. Ask for what you desire and obtain Rudrahood.”

गौरपराशरः¹

वरं² चेद् दीयते देव नम कामाक्ष्यनाम्न ।

ऋषिभिरस्त्वं कदा वृक्षः काष्ठरूपी³ महेश्वर ॥११८५॥

तथा त्वं देहि सर्वस्य जनस्येह निवर्तनम् ।

सर्वकालं जगन्नाथ लोकः क्लिश्यति⁴ पाप्मना ॥११८६॥

1185-86. Gauraparāśara (spoke) : “O god, destroyer of the body of Kāma, O Mahēśvara, if you are to give me a boon, then manifest yourself in the form of a wooden log, to all the human beings, as you did to the sages. O lord of the world, the world is suffering perpetually due to sin.”

महेश्वरः

ब्रूयन्ति वे कदाः सर्वे⁵ काष्ठरूपं तमास्मिताम्⁶

कदाचिद् द्विजगार्तुल सर्वकालं तु नो द्विज ॥११८७॥

1187. Mahēśvara said : “O best among the twice-borns,

1. उवाच add CE vv. 1185 to 1266 om. D

2. वरं E

3. काष्ठरूपे BF

4. लोकाः क्लिश्यन्ति B

5. नाम G

6. काष्ठरूपसमास्मिताम् BF

all those people who will see (the god) standing in the form of wood, (will see the god) not always but only occasionally.

अयं च सततं नन्दी काष्ठरूपी गणो मम ।

दर्शनं वास्यते नृणां¹ तदनुग्रहकाम्यया ॥११८८॥

1188, With a desire to do favour to them, my gana—this Nandi in the form of wooden log—shall always be visible to the human beings.

तेन² दृष्ट्वा च³ यास्यन्ति स्वशरीरेण रुद्रताम् ।

कपटेन च वास्यामि नराणां दर्शनं यदा ॥११८९॥

तदा संज्ञामवाप्स्यामि कपटेश्वर इत्युत ।

तीयस्य बहुलीभावो⁴ देशोऽस्मिन् ब्राह्मणोत्तम ॥११९०॥

1189-90. And having seen (him) they would attain Rudrahood with their bodies. As I shall appear in disguise before men, so I shall obtain the name, Kapaṭeśvara. O best among the Brāhmaṇas, there is plenty of water in this country.

दर्शनस्य मदीयस्य⁵ पूर्वरूपं भविष्यति ।

इत्येतत् कथितं तुभ्यं कपटेश्वरसम्भवम्⁶ ॥११९१॥

1191. My manifestation will be in the previous form.” Thus has been related to you, the origin of Kapaṭeśvara.

1. नृनां A

2. मां च CEFG, त च H

3. न CEFGH

4. बहुलीभावे H

5. मदीयस्य EF

6. कपटेश्वरसमुद्भवम् B, कपटेश्वरसगतम् G, कपटेश्वरसम्भवः C
इति नीलमते कपटेश्वरसम्भवम् add, H

गोनन्दः¹ ।

भगवन् श्रोतुमिच्छामि विष्णोरायतनान्यहम् ।
कश्मीरायां² फलं तेषां येषां³ सन्निहितो हरिः⁴ ॥११९२॥

1192. Gonanda(spoke) : "O venerable one ! I have a desire to hear about Viṣṇu's abodes in Kāśmīrā, and also the merit of those (places) where Hari is present."

बृहदश्वः⁵ ।

नित्यं सन्निहितो देवो राजश्चक्रधरो हरिः ।
तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं दशधेनुफलं लभेत्⁶ ॥११९३॥

1193. Brhadaśva (said) : "O king, the god is always present (in the form of) discus-wielder Hari. Having seen him who has lotus-like eyes, one obtains the merit of (giving) ten cows.

नित्यं सन्निहितो देवो नरसिंहो जनावनः ।
तं दृष्ट्वा देवदेवेशमश्वमेधफलं लभेत्⁷ ॥११९४॥

1194. God Janārdana is always present (in the form of) Narasimha. Seeing him—the lord of the gods of the gods—one obtains the merit of (performing) Horse—sacrifice.

देवः सन्निहितो राजन् नित्यं बहुसरस्तथा⁸ ।
स तु⁹ सन्निहितो राजन् पुण्ये देवसरे¹⁰ शुभे ॥११९५॥

1. उवाच add. C
2. कश्मीरेषु G
3. यत्र A
4. येषां सन्निधानादधरेऽयम् G
5. उवाच add. CE
6. भवेत् GH, This verse om. B, last Pāda of this verse and first three Pādas of next verse om. A
7. अश्वमेधफलोदयः G
8. बहुपुत्रे स तु C
9. तथा C H
10. Thus BF, देवसुरेश्वर H, देवसरः other MSS.

1195. O King, the god Bahusara is always present in the holy and auspicious Devasara.

वासिष्ठावागर्चवान् कद्रुवार्चां तमेव च ।

विनतावां¹ सन्निहितो² वीतव्यां³ वार्षिकोत्सव ॥११९६॥

एतां⁴ दृष्ट्वा केसवाचां⁵ त्वग्निष्टोमफलं⁶ तमेत् ॥११९७॥

1196. O best among the kings, (the god lives) in the images erected by Vasiṣṭha, Kadrū, Vinatā, and Gautama. By seeing these images of Keśava, one obtains the merit (of the performance) of Agniṣṭoma.

महापद्मस्य तरतः पुष्पे कूले तपोतरे ।

नृसिंहमपरं दृष्ट्वा ह्यग्निष्टोमफलं⁷ तमेत् ॥११९८॥

1198. By the sight of another Nṛsiṃha on the holy northern bank of Mahāpadma lake, one obtains the merit of (performing) Agniṣṭoma.

देवं सकृत्तं⁸ दृष्ट्वा वरमेव तवा कृतम् ।

महाया चं वनेभ्येन यमेन च हरेण च ॥११९९॥

विवाकरेण सोमेन वक्षिणा वरमेव च ।

कश्यपेनाथ नृनुवा पुनस्तथेन⁹ तवामिना ॥१२००॥

1. विनतावां BEF, वीनतावां C.
2. सन्निहितं H
3. एतां FH
4. केसवाचां FH
5. त्वग्निष्टोमफलं G
6. ज्योतिष्टोमफलं G, This verse om. AC
7. देवेसं चक्रं तं B
8. पुलम्बेन BE

- 1201 भूतस्वामि¹ महास्वामि सतशृङ्ग²मदाधरम्³ ।
 मेरोमंवनपाश्व⁴ च भृगुस्वामि धनार्दनम् ॥१२०१॥
- 2 तेतिरीयेक्ष्वरं देवं देवकस्वामिनं⁵ तथा ।
 भवस्य च तथा पाश्व⁶ रावस्वामि धनार्दनम् ॥१२०२॥
- 3 देवं नारायणं स्थानं⁷ पश्चिमे तु वरप्रदम् ।
 गजेन्द्रभोक्षणं देवं वराहस्य⁸ समीपगम्⁹ ॥१२०३॥
- 4 वराहं⁹ च नृसिंहं च कटुक्यं वरप्रदम् ।
 सप्तर्षीणां तथैवाचार्याः सुमुखस्य समीपगाः¹⁰ ॥१२०४॥
- 5 तुङ्गवासं¹¹ च वरदं वरदं च स्वयम्भुवम् ।
 गुहापालं च¹² योगीश्वरं¹³ भवन्तं कपितं मुनिम्¹⁴ ॥१२०५॥
- 6 लक्ष्मणशीर्षं तथा मत्स्यं हंसं कूर्मं तथैव च ।
 उतऋत्स्वामिनं¹⁵ देवं वासुदेवस्यकुतं तथा ॥१२०६॥

1. भूत्वा स्वामि BE, भूतस्वामि G
2. सतशृङ्ग B
3. मदाधरान् G
4. मनोमंवनपाश्व BC
5. This verse om. E, देवकस्वामिनं BC, देवकस्वामिनं F
 देवकस्वामिनं A, देवका—G
6. नारायणस्थाने CG
7. वाराहस्य B
8. This hemistich om. A
9. वाराहं G
10. This hemistich om. A
11. तुङ्गवासं BEF
12. स G
13. Thus A, योगेश्वर other MSS.
14. कपितेश्वरम् G
15. उतऋत्स्वामिनं G

गह्वं जलवासं च देवं भोगमयं तथा ।

७ दृष्ट्वेवैककर्मथतेभ्यो दशधेनुफलं लभेत ॥१२०७॥

- 1199-1207. By seeing (the images of) the god erected by Śakra, Varuṇa, Brahmā, Dhaneśa, Yama, Hara, Divākara, Soma, Vahni, Pavana, Kaśyapa, Bhṛgu, Pulastya and Atri, and by seeing anyone of these, namely, Bhūrjāsvāmī,¹
 2 Mahāsvāmī² Śataśṛṅga,³ Gadādhara⁴ Janārdana-Bhṛgusvāmī near the abode of Meru, the god Taittirīyeśvara, the god
 7 Daṇḍakasvāmī, Janārdana-Rāmasvāmī near Bhava, the boon-giver god⁹ Nārāyaṇasthāna towards west, the god¹⁰ Gajendra-mokṣaṇa near Varāha, Varāha, Nṛsiṃha, the boon-giver
 13 Bahurūpa, the images of seven sages near Sumukha, the boon-giver Tuṅgavāsa, the boon-giver Svayāmbhū, Guhāvāsa,
 12 Yogiśa, Anānta, the sage Kapila, Aśvaśīrṣa, Matsya, Haṁsa, Kūrma, Uttāṅkasvāmī, the god erected by Vālakhilyas, Garuḍa, Jalavāsa and the god possessed of hoods, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

वेत्येन पृथुना पूर्वं मगधेषु प्रतिष्ठितम् ।

दृष्ट्वैवान्नोति च² फलं पुण्डरीकस्य³ मानवः ॥१२०८॥

1208. Seeing the image erected formerly in Magadha by Prthu—the son of Vena—a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika.

गृध्रकूटे⁴ तयैवार्चा तथा⁵ भृगुकृतां शुभाम्⁶ ।

आश्रमस्वामि इत्युक्ता⁷ पर्वतादवतारिताम् ॥१२०९॥

1. गारुडं C

2. Thus A, हि other MSS.

3. पण्डरीकस्य F

4. गृध्रकूटे BEF

5. शुभां E

6. तथा EF

7. Thus H, आश्रमस्वामिनोक्ता G, आश्रमस्वामिनाम्नोक्तां C, आश्रमस्वामिनोभ्युक्तां BE, आश्रमस्वामिनेत्युक्तां F. आश्रमस्वामिन उक्तां A

स्वदेशपाश्वे रामेण भागवेण महात्मना ।

दृष्ट्वैव¹ सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥१२१०॥

1209-10. And by seeing the auspicious image called Āśramasvāmi, erected by Bhṛgu on Gr̥dhrakūṭa and brought down from the hill to the vicinity of his place, by the high-minded Rāma—the son of Bhṛgu—one is freed from all sins. There is no doubt herein.

गोनन्दः²

गृध्रकूटाद् गिरिधेष्ठात् किमर्थं भृगुनिमिता ।

अर्चयितारिता ब्रह्मन् स्वाधमस्थ समीपतः ॥१२११॥

1211. Gonanda(asked): “Why was the image constructed by Bhṛgu, brought down from Gr̥dhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his own hermitage?”

बृहदश्वः

पुरा पितृवधादर्चा³ रामः क्षत्रियमर्दनः⁴ ।

त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवीं कृत्वा निःक्षत्रियां पुरा⁴ ॥१२१२॥

1212. On account of the murder of his father (committed by Haihaya Kṣatriyas), Rāma—the oppressor of the Kṣatriyas—made the earth devoid of Kṣatriyas for twenty-one times.

एकविंशतिमे⁵ घाते प्राप्ते केचित्तु क्षत्रियाः ।

शिरिदुर्गं⁶ ननुप्राप्ताः कश्मीरायां⁷ नृपोत्तम ॥१२१३॥

1213. O best of the kings, at the time of the 21st massacre, some Kṣatriyas reached the hilly fort in Kaśmīrā.

1. दृष्ट्वैव. BE

2. उवाच add EF

3. क्षत्रियवर्धनः B

4. तथा AG

5. Thus H, एकविंशतमे AC, एकविंशे तथा G

6. शरदुर्गम् E, शिरदुर्गम् F

7. कश्मीरेषु G

रामोऽनुपदभागत्य¹ ताञ्जवानातिरोषणः² ।

तेभ्योऽपि क्षत्रियाः केचिद्व्रतशेषा³ महीपते⁴ ॥१२१४॥

तद्भयेनागता⁵ रत्यक्त्वा कश्मीरां राजसत्तम ।

नदी मधुमती⁶ यत्र तत्रान्या⁷ राजनिर्मला⁸ ॥१२१५॥

तत्रापि⁹ रामस्तान् गत्वा¹⁰ पातयामास¹¹ रोषितः¹² ॥१२१६॥

1214-16. O lord of the earth, being excessively angry, Rāma pursued and killed them. From amongst them also, a few Kṣatriyas escaped death and leaving Kāśmīrā due to his fear, reached where there is the river Madhumatī and the other Rajanirmalā. Even then Rāma overtook them and angrily pulled them down.

निःशेषान् क्षत्रियान् हत्वा¹³ हविराक्तकर¹⁴स्तथा¹⁵ ।

प्रतिष्ठापकरोद् राजन् केशवस्य महात्मनः ॥१२१७॥

1. Thus A, आगम्य other MSS.
2. अतिरोषति: A
3. क्षतशेषा: G
4. महीतले B
5. तद्भयान्निर्गता: B
6. मधुमती नदी H
7. तत्रान्या B
8. राजनिर्मला H, राजनिर्मिता BCF, नृपनिर्मलः (-
9. तत्रापि G
10. नत्वा A
11. पातयामास BEFH
12. रोषितः A
13. कृत्वा G
14. हविराक्तहरः BC
15. ततः H

राजावासमिति प्रोक्तं सर्वलोकेषु¹ विद्युतम् ।

तद् दृष्ट्वा शीघ्रमाप्नोति कार्यसिद्धिं नरोत्तमः² १२१८॥

1217-18. Having killed all the Kṣatriyas, he, with his hands drenched in blood, erected an image of the high-souled Keśava. (That image) called Rājāvāsa is famous in all the worlds. By seeing that, a king quickly obtains success in his undertakings.

रौद्रभावेन रामेन यदा चार्वा विनिर्मिता ।

रौद्रभावमयास्थाय तस्यां³ सन्निहितो हरिः⁴ ॥१२१९॥

1219. As Rāma had erected that image in a mood of violence so Hari is always present there in a fierce mood.

अर्चयन्ति च रौद्रेण तं⁵ च भावेन मानवाः ।

रौद्रभावान् महीनाय नित्यं पशुवधादिना ॥१२२०॥

1220. Human beings also worship Him with a feeling of violence and as a result of this feeling (they worship Him) daily with such actions as the killing of animals.

ततो⁶ रामोऽपि⁷ चर्मात्मा पूर्वं क्षत्रियशोणितैः ।

कृत्वा कुण्डाञ्जगामाय⁸ कुरुक्षेत्रे⁹ महीपते ॥१२२१॥

1221. O lord of the earth, having excavated, at first,

1. राजलोकेषु

2. नरोत्तमः H

3. नित्यं H

4. Thus ACG, हरः other MSS.

5. Thus H, तं ABE

6. तत्र H, इति G

7. स G

8. Thus ABCEH, जगामाय A

9. कुरुक्षेत्रं F, कुण्डक्षेत्रं B

pits (filled) with the blood of Kṣatriyas, the pious Rāma also went to Kurukṣetra.

पितॄन् स तेष्वाभ्यर्च्य मुबं लेभे वरारिहा¹ ।

तमूचुः पितरः प्रीता राम राम महाभुज ॥१२२२॥

कर्मणोऽस्मान् निवर्तस्व² तीर्थयात्रां तथा कुह ।

पलायमानान् भीतांश्च हतवानसि पार्थिवान्³ ॥१२२३॥

तेन पापेन ते पुत्र⁴ शरीरं कलमयं⁵ यदा⁶ ।

तस्माद् व्रजस्व तीर्थानि पादनाथंमिहात्मनः ॥१२२४॥

1222-24. That destroyer of the royal enemies obtained pleasure after worshipping the forefathers in those (pits). The pleased forefathers addressed him thus : "O long-armed Rāma, deviate yourself from this act and go on a holy pilgrimage. As you have killed the kings who were frightend and had taken flight, your body has become sinful with that sin. Hence, O son, go to the holy places for purifying yourself.

भविष्यसि यथावत् त्वं शुद्धदेहश्च पुत्रक ।

नार्पयति⁷ हि ते तावत् करेभ्यो⁸ रक्षिरं दृढम् ॥१२२५॥

यदा⁹ करो विरक्षिरो पुत्र तव भविष्यतः ।

तदा त्वं निर्मलीभूतः तपः कुह यथासुखम् ॥१२२६॥

1225-26. Till you become possessed of a purified body, O son, the fast sticking blood would not disappear from your

1. Thus BEFGH, सुरारिहा AC
2. Thus G, कर्मणोऽग्नेन निवर्त्य A कर्मणोऽग्नौ Other MSS.
3. पुत्रक G
4. तत्र E
5. कलुषं EE
6. यदि E, शरीरे कलुषं स्थितम् G
7. न चार्पति G
8. कराम्बां G
9. यथा A

hands. When both your hands become free from blood, then having become purified, you should practise penance as may please you.

एवमुक्तस्तदा^१ रामः पितृभिः पूजितस्ततः ।
चकार तीर्थयात्रां च सर्वदेशेषु^२ पार्थिव ॥१२२७॥

1227. O king, addressed thus and honoured by the forefathers, Rāma went then, as a pilgrim, to all the holy places.

कृत्वा जगाम कश्मीरां^३ तथा च स^४ महीपते ।
आप्लाव्य^५ तीर्थेषु तदा गृध्रकूटमुपागमत्^६ ॥१२२८॥

1228. Then, he went to Kaśmīra and having bathed in all the holy places, he reached near Gṛdhrakūṭa.

शुद्धा^७ सरस्वती चैव संयोगं यत्र^८ गच्छतः ।
तत्र स्नातस्य रामस्य करो शुद्धिमुपागती ॥१२२९॥

1229. After a bath at the place where the Śuddhā and the Sarasvatī meet, the hands of Rāma became purified.

-
1. तथा A
 2. Thus AB EF, सर्वतीर्थेषु H
 3. काश्मीरां BE, कश्मीरान् G
 4. तीर्थयात्री G, तथापि स H
 5. आप्लाव्य BE
 6. Thus H, उपागमत् AF
 7. Thus all MSS except A which has नदी
 8. तत्र B

तस्य तीर्थस्य^१ रामोऽपि वरं प्रादान्महायज्ञाः ।

अस्मिन् तीर्थे नरः स्नात्वा सर्वं मोक्षयति किल्बिषम्^२ ॥१२३०॥

शुद्धदेहस्तदा गन्ता भूगूणां समलोकताम् ।

एवं तु निर्मलीभूतो रामः परबलार्दनः ॥१२३१॥

1230-31 Rāma also gave to that place, a boon, viz. "After taking bath at this holy spot, a man will give up all his sins. With his body purified, he shall attain the same world as is accessible to the Bhṛguṣ." Thus, was Rāma—the tormentor of the armies of the enemies—purged of sin.

पथेश्वरमथास्थाय^३ तपस्तेपे शुवारुणम् ।

नवीं सम्प्राप्य पुण्योदां तदा ब्रह्मसरोद्भवाम्^४ ॥१२३२॥

1232. He practised hard penance after arriving at Pathesvara and thereafter arrived at the river Puṇyodā which had originated from the Brahmasara.

यदा तस्यां तु रामेण तपस्तप्तं महात्मना ।

तदा रामहृदेत्येवं नदी सा भुवि विश्रुता ॥१२३३॥

1233. When the high-minded Rāma performed austerities there, the river became famous on the earth, by the name Rāmahrada.

तत्र संवत्सरं कृत्वा रामोऽपि परमं तपः ।

तपोऽर्चं गृध्रकूटस्य तदा मूलं जगाम सः ॥१२३४॥

1234. Having performed austerities there, for a year, Rāma went for penance to the foot of Grdhrakūṭa.

1. तीर्थं स A

2. किल्बिषम् DE

3. अथास्थाय BC

4. ब्रह्मसरोद्भवम् E

यत्रास्य चागती वृद्धिं करो पूर्वं महोपते ।
तस्मादबहूरे पुष्पोदाममत्तस्य महात्मनः ॥१२३५॥

मदनं मागराजस्य तपस्तेषु महात्मनः^१ ।
प्रतिष्ठानं तथा चक्रे^२ तस्य देवस्य^३ आङ्गुलः ॥१२३६॥

1235-36, Not far from the place where his hands had attained purity and not far from the Pūpyodā, there is the abode of the high-souled Nāga king Ananta. (Rāma) performed hard penance there and erected the image of the god Śārṅgi.

तत्रासतस्तत्तस्तस्य रामस्यास्तिष्ठकर्मणः^४ ।
आश्रमस्यामिनं वृष्टुं प्रययौ ब्राह्मणोत्तमः ॥१२३७॥
दातुं गां देवदेवस्य^५ तामादाय तु^६ सत्वरः^७ ।
तत्रासावपयि^८ प्रार्थास्तस्मिस्तस्याज्ज पर्वते ॥१२३८॥

1237-38. While Rāma of unwearied activity was staying there, a good Brāhmaṇa went to see Āśramasvāmī. He took a cow along with him to offer to that god. She breathed her last there on the hard way on that mountain.

-
1. Thus BEFH, प्रतिष्ठितम् A, स तत्र हि G
 2. चक्रे तस्य प्रतिष्ठानं तथा A
 3. देवदेवस्य G
 4. तथा B
 5. First two pādas of this verse om. E
 6. तस्य देवस्य BCH
 7. च A
 8. तत्रावृष्ट्वा च तं मुनिम् G. It adds जगाम तं मृगयितुं तामादाय तु सत्वरः
 9. अपयौ A

त्यक्त्वा च गां¹ महीनाय² ब्राह्मणोऽपि निवर्तितः ।
प्रायश्चित्तीयतां प्राप्य दुःखशोकसमन्वितः ॥१२३९॥

1239. O lord of the earth, the Brāhmaṇa also—immersed in repentance—came back with a mind full of grief and sorrow, after leaving the cow.

स रामाश्रममागत्य³ वासिष्ठो⁴ धर्मनिश्चलः ।
यथावृत्तमयाचक्ष्यो रामाय सुमहात्मने ॥१२४०॥

तमुवाच ततो रामः पश्यन् दिव्येन चक्षुषा ॥१२४१॥

1240-41. Persistent in piety, that Vāsiṣṭha (Brāhmaṇa) went to the hermitage of Rāma and related all that had happened, to the high-souled Rāma. Then Rāma, seeing with his celestial sight, said to him.

दिव्योत्पन्ना द्विजश्रेष्ठ दिव्यनारी⁵ मनोरमा ।
देवर्षिं वञ्चयामास गोरूपेणाथ नारदम् ॥१२४२॥

1242. "O best among the twice-borns, this charming celestial woman born in heaven deceived, in the guise of a cow, Nārada—the heavenly sage.

तेन विज्ञाय सा शप्ता तव गोत्वमुपागता⁶ ।
तेनैव तस्य शापान्तः कृतो ब्राह्मणसत्तम ॥१२४३॥
गोस्वामिना नीयमाना गृध्रकूटे शिलोच्चये ।
तनुं त्यक्त्वा ततो भूयो भविष्यसि वराप्सराः ॥१२४४॥

1243-44. Having come to know this, he cursed her and she became your cow. Further, he pronounced the end

-
1. गां च G
 2. महीपाल G
 3. आसाद्य H
 4. ब्राह्मणो H
 5. देवनारी BEF
 6. उपागतम् E

of the curse thus : "While being carried by the cow-owner, to the mountain Gṛdhrakūṭa, you shall give up the body and again turn into a nice fairy.

मोक्षिता सा त्वया शापान्ततेऽस्ति द्विज पातकम् ।

गोदानफलसंयुक्ता मत्प्रसादाद् भविष्यति ॥१२४५॥

1145. O twice-born, she has been freed from the curse by you, so no sin accrues to you. By my favour you shall be endowed with the merit of the gift of a cow.

गच्छ पश्य स्वदेवेशं तथाध्वनिवासिनम् ।

तं दृष्ट्वा सर्वपापेभ्यो विनिर्मुक्तो भविष्यति¹ ॥१२४६॥

1146. Go and see your own lord of the gods living in Āśrama. By his sight you shall be freed from all the sins.

अहं हि देवप्रवरमाराध्य² मधुसूदनम् ।

इहानयिष्ये तामर्चा³ लोकस्य हितकाम्यया³ ॥१२४७॥

1247 I, too, with a desire to do good to the world, shall bring that image here, by propitiating Madhusūdana—the best among the gods.

प्रायशो⁴ धेनुदानेन लोकोऽर्चयति तं हरिम् ।

पर्वतारोहणे⁵ क्लेशो महान् विप्र गवां तथा⁶ ॥१२४८॥

1248. O Brāhmaṇa, people often worship that Hari with the gift of cow and the cows suffer a lot while climbing up the hill.

1. This verse om. EH

2. चाराध्य A.

3. Fourth Pāda om. AH

4. This verse and first pāda of next verse om. AH

5. पर्वतारोहिणी E

6. यथा BEF

आनीतायामिहार्चायां द्विजेन्द्र न¹ भविष्यति ।

तस्मिन्नेव तथा स्थाने तपस्तेषु स भार्गवः ॥१२४९॥

1249. O chief among the twice-borns, there would not be (any suffering), when the image is brought here." Then, that descendant of Bhṛgu practised penance at that very place.

ततः संवत्सरस्यान्ते² ददर्श मधुसूदनम् ।

दिव्येन जम्बुवा राजन् प्रसन्नमघतः³ स्थितम् ॥१२५०॥

तुषारचयसंकाशं श्वेताम्बरविभूषितम् ।

मुकुटेनार्कवर्णेन कुण्डलेश्वर⁴ विराजितम् ॥१२५१॥

चतुर्भुजं चतुर्वर्णं चतुर्वेदाद्ययान्वितम् ।

शरीरधारिभिः शस्त्रै⁵रक्षीरितजयस्वनम्⁶ ॥१२५२॥

तं दृष्ट्वा प्रणतो राजंस्तुष्टाव मधुसूदनम् ।

1250-1253a. Then, O king, at the end of the year, he saw with his celestial sight, pleased Madhusūdana, standing in front, resembling a heap of snow (due to being) adorned with white clothes, decorated with a crown of the hue of the sun and with earrings, four-faced, four-armed, accompanied by the abode of the four Vedas, and with cries of victory pronounced by weapons endowed with human bodies. Seeing Madhusūdana, O king, he praised him thus.

1. Thus G, द्विजेन्द्रेण other MSS.

2. संवत्सरास्यान्तं CF

3. पुरतः BCEF

4. कुण्डलाम्बा A

5. Thus C, शास्त्रैर् AH, वास्त्रैर् G, वस्त्रैर् Ed. Leiden

6. Third and fourth Pādas om. E

परशुरामः^१

नमस्ते देवदेवेश प्रपत्तातिविनाशन ॥१२५३॥

Paraśurāma :

1253. Salutation to you, O lord of the gods of the gods, destroyer of the sufferings of those who prostrate (before you).

चतुर्भूते महामूर्ते चतुर्बद्ध महामुज ।

बोधिव्य पुण्डरीकाक्ष वराहाक्ष नमोस्तु ते ॥१२५४॥

1254 Salutation to you who are possessed of four forms, endowed with a bulky body, abode of four Vedas, long-armed, finder of the cow, (earth), lotus-eyed and having Varāha and other incarnations.

बद्धाग्रोद्भुतभूभाग^२ संचूर्णितशिलोच्चय^३ ।

त्वं सर्वेषु वराहोसि येनेवं धार्यते जगत् ॥१२५५॥

1255. Bearing the earth on the front part of the jaws, crushing the mountains into pieces, you are Varāha by whom this world is held constantly.

करजापविनिर्मिन्नहिरण्यकशिपूरसे^४ ।

नमस्तुभ्यं नृसिंहाय ज्वालाशालाकुलस्थने ॥१२५६॥

1256. Salutation to you, O Man-lion—surrounded by garlands of flames—who broke forth the chest of Hiraṇyakasipu with the tips of nails.

1. श्रीरामः B, राम उवाच C, रामः H

2. बद्धाग्रोद्भुत—B

3. संचूर्णितशिलोच्चय C, संचलितशिलोच्चय G

4. हिरण्यकशिपूरसे AH, हिरण्यकश्यपूरसे CF

त्रिविक्रमाय देवाय नमस्ते विजिगीषवे ।

सोमभूषितवक्त्राय नमोऽश्वशिरसे^१ प्रभो^२ ॥१२५७॥

1257. Salutation to you—the god who took three steps—
desirous of victory. Salutation to you, O lord, possessed of
the head of a horse and with face embellished with Soma.

त्वं देव^३ सर्वदेवानां दुःखितानां परा गतिः ।

इन्द्रियाणोन्द्रियार्थादिव महाभूतानि यानि च ॥१२५८॥

मनो बुद्धिस्तथैवात्मा अव्यक्तं^४ पुरुषोद्भवम् ।

सत्त्वं रजस्तमश्चैव ब्रह्मा विष्णुर्महेश्वरः^५ ॥१२५९॥

त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम्

त्वया विना न पश्यामि किञ्चिदेव जगत्त्रये ॥१२६०॥

1258-60. O god, you are the final resort of all the
gods when they are in suffering. The senses, the objects of
of senses, the gross physical elements, the mind, the intellect,
the soul, avyakta born of Puruṣa, sattva, rajas, tamas,
Brahmā, Viṣṇu, Maheśvara, the three worlds including
movables and immovables, all this is pervaded by you. I do
not see anything else than yourself in the three worlds.

त्वत्तेजसा मया^६ देव निहताः क्षत्रिया भुवि ।

कोटिसंख्याश्च निहताः संहिकेया महाबलाः ॥१२६१॥

1261. O god, it was through your strength that I killed,
on the earth, the Kṣatriyas and one crore highly strong
Saimhikēyas.

1. Thus GH, स्वशिरसे other MSS.

2. विभो G

3. देवः H

4. यत् add G

5. महेश्वराः G

6. यदा GH

सूक्ष्मातिसूक्ष्म देवेश महद्भ्योऽपि¹ महत्तर² ।

जीरोवकन्यादयित कामरूप नमोस्तु ते ॥१२६२॥

1262. Obeisance to you, O lord of the gods, O minutest among the minute and the greatest among the great, O lover of the daughter of the ocean, O assumer of forms at your own will !

कामकामव कामारिपूजिताघविनाशन ।

चतुर्भिः सततं वक्त्रैः पद्मजन्माभिसंस्तुत³ ॥१२६३॥

कमोहं⁴ ते करिष्यामि जगत्कारणकारण ।

स्तुत त्रैलोक्यनाथेश सर्वथैव नमोऽस्तु ते ॥१२६४॥

1263-64. O giver of desired wishes, O destroyer of sins, honoured by the enemy of Kāma, praised continually by the lotus-born (Brahmā) by means of four mouths, cause of the causes of the world, how should I praise you? O praised one, O lord of the three worlds, O master, salutation to you by all means !

नमः पार्श्वेषु ते देव नमस्ते सर्वतः प्रभो ।

पर्वतेषु समुद्रेषु लोकेषु गगने तथा ॥१२६५॥

नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु सर्वत्रैव नमोऽस्तु ते ॥१२६६॥

1265-66. O god, salutation to you on sides ; O lord, salutation to you all around i.e. on the mountains, in the seas, in the worlds and in the sky. Salutation to you, salutation to you, salutation to you everywhere."

1. असि G
2. महत्तमः G
3. Thus संस्तुतः A
4. कां स्तुति G

एवं स्तुतस्तु¹ रामेण राममाह जनार्दनः ।

राम राम महाबाहो वरं वरय सुव्रत ॥१२६७॥

1267. Eulogized thus by Rāma, Janārdana said to him : "O long-armed Rāma—possessed of good vow—ask for a boon.

दीप्येण तपसा देव स्तोत्रेणानेन सुव्रत² ।

परितुष्टोऽस्मि ते वत्स यथा नान्यस्य कस्यचित्³ ॥१२६८॥

1268. O child possessed of a good vow, with your valour, penance and this hymn of praise, I am pleased as much as of none else."

परशुरामः

भृगुणा निर्मितामर्चा गृध्रकूटाग्रतः प्रभो ।

इहानयितुमिच्छामि तन्मेऽनुमातुमर्हसि ॥१२६९॥

1269. Rāma (spoke) : "O lord, I want to bring here, the image erected by Bhṛgu, from the peak of Gṛdhrakūṭa. Your honour may permit me for that."

भगवान् उवाच⁴

एवं कुरु यद्येष्टं ते जनो मुच्यते किल्बिषात् ।

क्लेशं विना भृगुधेष्ठ कृतस्तेऽनुग्रहो मया ॥१२७०॥

1270. The god spoke : O best among the Bhṛgus, I have bestowed a favour upon you. Do as you like, so that the people may be freed from sin without any suffering.

1. एव E, स G.

2. First and second pāda om. B

3. श्रीरामः B, रामः H, श्रीराम उवाच G

4. उवाच om. BH

बृहदश्वः

एवमुक्त्वा ययौ विष्णुस्तदान्तर्धानमीश्वरः ।

रामोऽपि¹ नृधकूटात्तां तदार्चामनस्तारयत् ॥१२७१॥

1271. Bṛhadaśva (said) : Having spoken thus, the lord Viṣṇu disappeared. Rāma also brought down that image from Ḡṛdhrakūṭa.

मय्ये चकार तां भक्त्या स्वार्चामनस्तकूटयोः ।

तां वृष्ट्वा फलमाप्नोति पुण्डरीकस्य मानवः ॥१२७२॥

1272. He erected with devotion that image which belonged to him, midway between Ananta and Kūṭa. By seeing that, a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika.

रामोऽपि तपसा दीप्तो वाजिमेधमहाकृती ।

इत्था महीं कश्यपाय महेन्द्रपर्वत²गतः³ ॥१२७३॥

1273. Shining with austerities, Rāma also went to Mahendra Mountain, after giving the earth to Kaśyapa, in the great sacrifice (called) Vājimedha.

एवं रामेण धर्मज्ञ नृधकूटान्नमोत्तमात् ।

स्वाध्वमस्य समीपे तु आनीता⁴ प्रतिष्ठा शुभा⁵ ॥१२७४॥

1274. O well-versed in piety, thus was the auspicious image brought by Rāma, from Ḡṛdhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his hermitage.

1. अपि om. E

2. माहेन्द्रपर्वतं H, महेन्द्रपर्वतं G, महेन्द्रं पर्वतं BE

3. ततः BDE, आययौ G

4. आनीता B

5. इति नीलमते आश्रमस्वामिदर्शनम् add AG, नीलमते आश्रमस्वामि-
माहात्म्यम् BDF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्रमस्वामिमाहात्म्यम् C

गोनन्दः

देशस्यास्य समीपे तु तीर्थानि वदतां वर ।

कथयत्वामितप्राप्तं तस्मिन्तीर्थे फलं च किम् ॥१२७५॥

1275. Gonanda (said) : "O best among the narrators and possessed of unlimited intelligence, tell me (about) the sacred places situated near this country and also the merit which accrues from each."

बृहदश्वः

आरुह्य गृध्रकूटं^१ तु गोसहस्रफलं लभेत् ।

वितस्तामधुमत्योदच सङ्गमे त्रिदिवं व्रजेत् ॥१२७६॥

इन्द्रकीलमवारुह्य गोसहस्रफलं लभेत् ।

कुमुनारीं नदीं प्राप्य स्नातो मुच्येत किल्बिषः^३ ॥१२७७॥

1276-77. Bṛhadaśva (spoke) : "By climbing up the Grdhrakūṭa one gets the merit of (the gift of) one thousand cows and goes to heaven (by bathing) in the confluence of the Vitastā and the Madhumatī.

By climbing up the Indrakila, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows. Having reached the river Kumunāri, one is freed from all sins by taking bath therein.

कृष्णवितस्तासंयोगे गोसहस्रफलं लभेत् ।

तथा मधुमतीतीरे शाण्डिल्येन निवेशितम्^४ ॥१२७८॥

वृष्ट्वा चक्रेशमाप्नोति बह्विष्टोमफलं नरः^५ ।

वृष्ट्वा दुर्गामवाप्नोति काममेव यद्येप्सितम् ॥१२७९॥

1278-79. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows (by bathing in) the confluence of the Kṛṣṇā

1. उवाच add C

2. गृध्रकूटे E

3. Last two pādas of v. 1277 and first two pādas of v. 1278 om. AH

4. Thus C निवेद्यताम् A, निवेशिताम् H

5. First and second pāda om. H

and the Vitastā and gets the merit of performing Vahniṣṭoma by seeing Cakreśa erected by Śāṇḍilya on the bank of the Madhumatī.

One gets the fulfilment of one's cherished desire by seeing Durgā.

तत्रैव शाण्डिली नाम नदी पापनिषूदनी^१ ।

तस्यां स्नातो दिवं याति पुरुषो गतकल्मषः ॥१२८०॥

1280. There flows also the river named Śāṇḍilī—the destroyer of sins. By taking bath in that, one becomes free from sins and goes to heaven.

शाण्डिली^२मधुमत्योश्च स्नातो^३ यः सङ्गमे नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोकं स गच्छति ॥१२८१॥

1281. The man who takes bath in the confluence of the Śāṇḍilī and the Madhumatī, is freed from all sins and goes to heaven.

राजवातं हरिं वृष्ट्वा काममाप्नोत्यभीप्सितम् ।

रजोविनिर्मलं प्राप्य स्नात्वा मुच्येत कित्विष्यः ॥१२८२॥

1282. Through a sight of Hari (called) Rājavāsa, one obtains one's desired object and after reaching Rajovinirmala, one is freed from sins by taking bath (therein).

तस्यां^४ देवी उमा स्नाताप्रथमं तु रजोवती ।

वृष्ट्वा तु गौरीशिलरं चन्द्रलोकमवाप्नुयात् ॥१२८३॥

1283. Umā, in her monthly course for the 1st time, took bath therein. Through a sight of Gaurīśikhara one obtains the world of the Moon.

1. पापनिषूदनी H
2. शाण्डिल्योः A
3. स्नाति H
4. कार्यम् BCDEFG
5. तस्मिन् CE

पूर्वमासीदुमा राजन्¹ नीलोत्पलसमप्रभा ।
सा तत्र तपसा लेभे गौरं वर्णं मनोहरम् ॥१२८४॥

1284. O king, at first her hue was like that of a blue lotus but by performing penance there, she obtained heart-enchanting fair complexion.

कृष्णपक्षेऽपि तं शैलं सज्योत्सुनमिव मानव ।
पश्यन्ति मानवा नित्यं तत्र वं² महवद्भुतम् ॥१२८५॥

1285. O giver of honour, it is highly strange indeed that even in the dark half (of the month), the human beings continually see that hill endowed as it were with moonlight.

तेललां भूर्जलां पुण्यामवगाह्य पृथक् पृथक् ।
तुल्यं फलमवाप्नोति गोशतस्य महीपते³ ॥१२८६॥

1286. By plunging separately in the Telalā and in the holy Bhūṛjalā, one gets the merit equal to that of (the gift of) hundred cows.

तयोस्तु⁴ सङ्गमे स्नात्वा वाजपेयफलं⁵ लभेत् ।
मधुमत्यास्तयोश्चैव स्नातस्य नृप सङ्गमे ॥१२८७॥

कथितं मुनिभिः पुण्यं गजदानस्य यत् फलम्⁶ ।

1287-88a. By taking bath in the confluence of these two, one obtains the merit of (performing) Vājapeya. O

-
1. Thus ABCG, महाराजन् DEH
 2. तत् तत्र BDEF
 3. पृथक् पृथक् C, फलं लभेत् B, न मानवः H
 4. इव A
 5. वाजिपेयफलं AH
 6. अश्वदानफलस्य यत् BDF
 7. Thus H, प्रवाहम् A, प्रभावम् BE

king, it is stated by the sages that for him who bathes in the confluence of these two and the Madhumatī, there accrues the holy merit of the gift of an elephant.

तथा प्रभवमासाद्य मधुमत्या मनोहरम् ॥१२८८॥

सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोके महीयते ।

उत्तरे मानसे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१२८९॥

1288b-89. Having reached the charming source of the Madhumatī, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

By bathing in Uttaramānasa, one gets the merit of (the gift of) thousand cows.

पितरस्तर्पिता स्तत्र कामान् वच्छन्त्यभीप्सिताम् ।

हरमुण्डे^१ नरः स्नात्वा^२ दशगोदफलं लभेत् ॥१२९०॥

1290. The forefathers who are satiated at that place have fulfilment of cherished desires.

By bathing in the (lake of) Haramuṇḍa, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

आवह्य तदवाप्नोति राजसूयफलं नरः^३ ।

तत्र गङ्गा सरिच्छ्रेष्ठा चन्द्रभ्रष्टा प्रसिद्धिता ॥१२९१॥

यस्यां स्नातस्य पुण्ये सर्वपापान्यसंशयम् ।

राजसूयमवाप्नोति^४ गङ्गामानससङ्गमे^५ ॥१२९२॥

1291-92. By climbing up Haramuṇḍa, a man obtains the merit of (performing) Rājasūya sacrifice.

Fallen from the moon, Gaṅgā—the best of the rivers—is situated there, by taking bath in which, all sins are certainly washed away.

1. Thus H, हरमुण्डं ABFG, हरिमुण्डं E. हरपुण्डं D

2. गत्वा BDEFG

3. Last three pādas of this verse om. A

4. First three pādas of this verse om. A

5. गङ्गामानससङ्गमम् A, गङ्गासागरसङ्गमे BDEF

At the confluence of Gaṅgā and Mānasa, one acquires the merit of (performing) Rājasūya.

देवतीर्थे नरः स्नात्वा भवत्युत्तरमानसे^१ ।

घालखिल्यकृतेऽगस्त्ये तुल्यतेजा महर्षिभिः ॥१२९३॥

1293. By taking bath in Devatīrtha, a man reaches Uttaramānasa.

In the Agastya (lake) constructed by the Vālakhilyas, one becomes equal to the sages, in lustre.

कालोदकं नन्दिकुण्डं शंखचक्री गदां तथा ।

पद्मं सकपिलातीर्थं^२ तीर्थौ वातिकण्डिकी ॥१२९४॥

तीर्थमप्सरसां पुण्यं ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ।

कृपाणीतीर्थमा^३साद्य प्रत्येकं गोशतं लभेत्^४ ॥१२९५॥

1294-95. Having reached Kālodaka, Nandikuṇḍa, Śaṅkha, Cakra, Gadā, Padma, Kapilātīrtha, the holy places of Vātika and Śaṇḍika, the holy places of the nymphs and the highest Brahmā and Kṛpānītīrtha, one gets at each, the merit of (the gift of) hundred cows.

कालोदकं यत्र याति नदी मानससम्भवा ।

तत्र^५ स्नातस्य पुण्यन्ते^६ सर्वपापान्यशेषतः ॥१२९६॥

1296. All the sins are completely washed away by bathing at the place where the river originated from Mānasa meets Kālodaka.

1. भवत्युत्तरपूजितः G

2. कृपणीतीर्थम् BE

3. फलम् A

4. ततः G

5. पूजन्ते A

देववध्वस्तथा पुण्याः पुण्यं सूर्यसरः स्मृतम् ।

तारासरः चन्द्रसरः पुण्यं कालुषकं महत् ॥१२९७॥

1297. Holy are the wives of the gods. Sūryasara is remembered to be holy; Tārāsara, Candrasara and the great Kāluṣaka are holy.

ब्राह्मणो यागभूमिश्च¹ तत्र पुण्या² महीपते ।

शक्रतीर्थं³ देवतीर्थं तीर्थं ब्राह्मणकुण्डिका⁴ ॥१२९८॥

दृष्ट्वैकैकम⁵ यतेभ्यो गोशतस्य फलं लभेत् ।

हंसद्वारं च संगम्य स्वर्गमाप्नोत्यसंशयम् ॥१२९९॥

1298-99. O lord of the earth, there is the holy place of the sacrifice of Brahmā. By seeing every one of these, namely, Śakratīrtha, Devatīrtha and Brāhmaṇakunḍi. kātīrtha, one obtains the merit of (the gift of) a hundred cows. Having reached Hamsadvāra, one certainly attains heaven.

सिन्धोः प्रभवमासाद्य राजसूयफलं लभेत्⁶ ।

पौण्डरीकमवाप्नोति स्नात्वा बिन्दुसरस्यपि⁷ ॥१३००॥

1300. Having arrived at the source of the Sindhu, one gets the merit of (performing) Rājasūya, and by bathing in Bindusara one gets that of (performing) Puṇḍarika.

1. गायभूमिश्च BE, यागभूमि च H

2. पुण्यं BE पुण्या, H

3. चक्रतीर्थं C, चन्द्रतीर्थं D

4. ब्राह्मणकुण्डकम् B, v.v. 1299-1319b om. H

5. दृष्ट्वैकैक्यम् ed. Leiden

6. भवेत् G

7. योऽत्राम्येति घृतव्रतः G

मदवायां^१ नरः स्नात्वा गोसहस्रं^२ फलं^३ सभेत् ।
सन्ध्यां नाम नदीं दृष्ट्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषः ॥१३०१॥

1301. By taking bath in the Maḍavā, one gets the merit of (the gift of) thousand cows and by seeing the river named Sandhyā, one is freed from all sins.

अश्वदधानं^४ नातीत्य^५ साध्वभ्येति^६ दृढव्रतम्^७ ।
तत्रान्तितीर्थं दृष्ट्वैव बह्मलोके महीयते ॥१३०२॥

1302. Not going to the unfaithful, she approaches nicely one who is possessed of unfailing vow. By merely seeing there the holy place of Agni, one is honoured in the world of Agni.

नदी चित्रपथा पुण्या^८ मृगमन्वा तथा मृगा^९ ।
गोदावरी वंटरणी तथा मन्दाकिनी शुभा ॥१३०३॥

चन्द्रभागा गोमती च सर्वपापभयापहा ।
पृथगेतास्त्राप्योति गोशतस्य फलं नरः ॥१३०४॥

1303-4. Holy is the river Citrapathā and so also Mṛga-
nandā and Mṛgā. One gets the merit of (the gift of) a
a hundred cows through every one of these, namely, Godā-
varī, Vaitaraṇī, auspicious Mandākinī, Candrabhāgā and
Gomati, the remover of all sins and fears.

1. मनुवायां BE
2. गोसहस्रफल A
3. अश्वदधानं ed. Leiden
4. नदी यः ed. Leiden
5. नाभ्येति साध्वभीत्य BEF, साधुभीत्या C
6. Thus AC, दृढव्रतः other MSS. v.v., 1302b-1319a om. A
7. मृगचित्रमथोपुण्यं E
8. मृगा तथा G
9. स्नात्वा सुविधिनाप्योति G, पृथगेता अवाप्योति ed. Leiden

Ed. Leiden v.v. 1252-1255

यत्र चित्रपथा पुण्या मडवा¹ च महानदी ।

एकीभवन्ति स्नातस्य तत्र नश्यति किस्त्रियम् ॥१३०५॥

स्वर्गलोकाववाप्नोति पुनाति स्वकुलं नरः ।

तथा चेता महामघः कथितास्ते महीपते ॥१३०६॥

1305-6. The sins of a person who bathes at the place where the holy Citrapathā and the great river Maḍavā meet, are destroyed. Moreover, he attains heaven and purifies his family. O king, these great rivers have been described to you.

तातां तु सङ्गमाः पुण्याः सर्वे स्वर्गोक्तदर्शनाः² ।

चित्रकूटो गिरिः पुण्य उमा³ यत्र विवाहिता ॥१३०७॥

1307. Their confluences are sacred and give heaven as award. Sacred is the mountain Citrakūṭa where Umā was married.

तत्रानुलेपनं दिव्यं येन लिप्ततनूनरः⁴ ।

रूपभागी⁵ भवति सुभगश्चैव जायते ॥१३०८॥

1308. There is the celestial ointment by anointing the body with which, a man becomes possessed of a beautiful form and good gifts.

1. मनुवा BDE

2. सर्वे स्वर्गोक्तदर्शिनः G, स्वर्गलोकफलप्रदाः ed. Leiden

3. गौरी G, पुण्यतमा C

4. यदानुलिप्ततनूनरः ed. Leiden

5. रूपभागेव BD

पह¹ गव्यसरस्तत्र² पञ्चगव्यसरः पृथक् ।
तत्रान्ये³ पञ्च भूपाल पुण्यं तैलसरस्तथा⁴ ॥१३०९॥

उद्वर्तनसरः⁵ पुण्यं पुण्यं चाप्यतसीसरः⁶ ।
सिद्धार्थकसरस्तत्र तथामलकवारिणः ॥१३१०॥

मधुपर्कसरः पुण्यं पुण्यमुण्णोदकं तथा ।
एकमेकमर्थेतेभ्यो वृष्ट्वा स्वर्लोकमाप्नुयात् ॥१३११॥

1309-11. There is Gavyasara and Pañcagavyasara. O king, there are five other (lakes) and also the sacred Tailasara, the sacred Udvartanasara, the sacred Atasisara, Siddhārthakasara and the (lake filled with the) water of the Myrobalan fruit (āmalakavāri). There is the holy Madhuparkasara and the holy Uṣṇodaka. One obtains heaven by seeing every one of these.

चित्रकूटमथारुह्य स्वर्गलोके महीयते ।
तीर्थं सप्तऋषि⁷ नाम सर्वकामफलप्रदम् ॥१३१२॥

1312. One is honoured in heaven by climbing up the Citrakūṭa. There is a holy place named Saptarṣi which gives the fruit of all desires.

1. Thus BCDEF, तत्रादिर्म G
2. om. G
3. तथान्ये G
4. परम् G
5. उद्वर्तनसरः C
6. च सरसीसरः C, समसीसरः BEF, सममीसरः D
7. सप्तऋचं BF, सप्तदशं G

अश्वमेधसहस्रस्य राजसूयशतस्य च ।

गवां शतसहस्रस्य¹ श्रेयान् सप्तऋषेश्चरः ॥१३१३॥

1313. The offering of boiled rice to Saptarṣi is more efficacious than (the performance of) one thousand Aśvamedhas, one hundred Rājasūyas and (the gift of) one lac cows.

धातुं दानं तथा जप्यं स्नानं होमं² तथार्चनम् ।

सर्वमक्षयतां याति यत् कृतं तत्र पारिव ॥१३१४॥

1314. O king, funeral ceremonies, charity, recital of the name of the God, bath, sacrifice and worship, all these become imperishable when performed at that place.

वस्त्रापवमथासाद्य रुद्रलोके महीयते ।

छागलेश्वरमासाद्य काममाप्नोत्यभीप्सितम् ॥१३१५॥

1315 Having arrived at Vastrāpada, one is honoured in the world of Rudra and after reaching Chāgaleśvara, one gets one's desire fulfilled.

रुद्रस्यानुधरो भूत्वा तेनैव सह मोदते ।

परोक्षीप्रभवं प्राप्य गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३१६॥

1316. Having become an attendant of Rudra, one enjoys oneself in His company. By reaching the source of Paroṣṇī, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows.

उष्णोदकमथासाद्य गोसहस्रफलं लभेत्³ ।

सहस्रधारमासाद्य विष्णुलोके महीयते⁴ ॥१३१७॥

1317. After bathing in Uṣṇodaka one gets the merit of giving one thousand cows in charity and having reached Sahasradhāra, one is honoured in the world of Viṣṇu.

1. Second and third pādas om. G

2. होमस्तथा G

3.तु नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत् cd. Leiden

4. vv. 1317-1322a om. D

कमता विष्णुना लोकान् कृतं पादेन तत् सरः .

कमसारमिव प्रोक्तं यथा¹ विष्णुपदं च तत् ॥१३१८॥

दृष्टवान् ऋतुभिस्तत्र यदा देवः पितामहः ।

कमसारस्तदा प्रोक्तः सर्वकल्मषनाशनः² ॥१३१९॥

वसतिस्तत्र नागस्य कौण्डिन्यस्य यदा तदा³ ।

कौण्डिन्यसर इत्येव तस्य नाम प्रकीर्तितम् ॥१३२०॥

1318-1320. Viṣṇu, while stepping over the worlds, created that lake by means of his foot, so it is called Kramasāra as is the other place Viṣṇupada. When the god Brahmā performed Vedic sacrifices there, then that Kramasāra came to be spoken of as the destroyer of all sins. When there was the abode of the Nāga Kauṇḍinya, then that place became famous by the name Kauṇḍinyasara only.

तत्र स्नात्वा समम्भर्च्य देवताः पितरस्तथा⁴ ।

दृष्ट्वा तु शिल्लरान् रम्यान् बह्व्य-विष्णु-महेश्वरान् ॥१३२१॥

लोकत्रयमवाप्नोति तेषामेव न संशयः ।

1321-22a. By worshipping the gods and the manes, by seeing three beautiful peaks (named) Brahmā, Viṣṇu and Maheshvara, and after having taken bath therein, one certainly obtains the three worlds of those (gods).

1. तदा G
2. सर्वकिल्बिषनाशनः E
3. Second Pādā om. E
4. देवताश्च पितृस्तथा G

ब्रह्मणो यागभूमिं तु¹ दृष्ट्वा तत्र महीयते ॥१३२॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम् ।

तत्र कीरसरो रम्यं दृष्ट्वा मुच्यते² किल्बिषैः³ ॥१३३॥

1222b-23. O lord of the earth, one attains heaven and saves one's family by seeing the sacrificial place of Brahmā there. By seeing there the beautiful Kṣīrasara, one is released from sins.

समाराप्रभव⁴ प्राप्य स्नात्वा कुञ्जचतुर्दशीम् ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो रत्नलोके महीयते ॥१३४॥

1324. By bathing on the dark 14th after reaching the source of the Samārā, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

सन्निकृष्टानि तीर्थानि कश्चित्तानि ममा तव ।

सर्वेषां पापहर्तृणि किं भूयः कथयामि ते ॥१३५॥

1325. I have narrated to you the sacred places which are near and which remove the sins of all. What else should I tell you ?”

गोनन्दः⁵

तीर्थानि द्विज मुख्यानि कश्मीराद्यां⁶ बहस्व मे ।

तेषां स्नाने च यत् पुण्यं तपसाद्यत्तकिल्बिष ॥१३६॥

1326. Gonanda (spoke) : “O twice-born, with (your) sins burnt by austerities, tell me about the prominent tīrthas in Kāśmīrā and about the merit which can be obtained by taking bath in them.”

1. च AH

2. मुच्येत DE

3. किल्बिषात् BEFH

4. Thus H, सराया—A, ससार—D, सुमारा—G

5. उवाच add FH

6. कश्मीरेषु G

बृहदश्वः

निःसृता सरसः पुण्या¹ क्रमसारा²न्महानदी ।

कौण्डिन्या नाम³ या स्नाने पुण्डरीकफलप्रदा ॥१३२७॥

तथा क्षीरनदी पुण्या गोशतस्य फलप्रदा

तयोः समागमे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३२८॥

1327-28. Brhadaśva (said) : "The sacred great river named Kaundinyā¹ originating from the lake Kramasāra gives, through bath, the merit of (performing) Puṇḍarika. And the holy river Kṣīra² is the giver of the merit of (the gift of) a hundred cows. One gets the merit of (giving) one thousand cows by bathing in the confluence of both of them.

विशोकायां तरः स्नात्वा⁴ विशोकः श्रीसमन्वितः⁵ ।

फलं पुण्यम⁶वाप्नोति देवसत्रस्य मानवः ॥१३२९॥

1329. A man becomes devoid of grief and possessed of wealth, by taking bath in the Viśokā and obtains the holy merit of (performing) Devasattra.

कौण्डिनी सह संयोगं यत्र याति विशोकया ।

तत्र स्नातस्य राजेन्द्र वाजपेयफलं भवेत्⁷ ॥१३३०॥

1330. O chief of the kings, one gets the merit of (performing) Vājapeya, by taking bath at the place where the Kaundinī meets the Viśokā.

1. पुण्यात् B
2. क्रमसारा H
3. कौण्डिन्यनाम्नी G
4. First pāda om. BDEF
5. Second pāda om. BD
6. पुण्यं फलं BEFG
7. लभेत् ABDE

बृद्धतीर्थे नरः स्नात्वा यज्ञमाप्नोति गोसवम् ।
तत्र संनिहितो नित्यं¹ वासुकिर्भुजगाधिपः ॥१३३१॥

1331. A man gets (the merit of performing) the sacrifice Gosava, by taking bath at Vṛddhaṭīrtha. Vāsuki—the lord of the Bhujagas—is always present there.

देवलोकमवाप्नोति स्नात्वा देवसरस्यपि² ।
अग्नितीर्थे नरः स्नात्वा वह्निलोकमवाप्नुयात्³ ॥१३३२॥

1332. By bathing in Devasara, a man obtains the world of gods and by bathing at Agnīrtha he obtains the world of Agni.

नवी सरस्वती नाम यस्यां स्नातो दिवं व्रजेत् ।
पूर्वदक्षिणभागे तु⁴ स्थिता⁵ देवसरस्यपि ॥१३३३॥

1333. In the south-eastern portion of Devasara is present the river named Sarasvatī, by bathing in which, a man goes to heaven.

विनतास्वामिपुरतः कद्रू⁶स्वामिसमीपतः ।
तीर्थयोस्तु⁷ नरः स्नात्वा गोशतस्य फलं लभेत् ॥१३३४॥

1334. A man obtains the merit of (the gift of) a hundred cows by bathing in two tīrthas, one in front of Vinatāśvāmi and the other near Kadrūśvāmi.

-
1. संनिहितो नित्यं om. G
 2. अथ BCDEFG
 3. प्रपद्यते H, स गच्छति CE
 4. अपि A
 5. अथ G, तु BDEF
 6. द्रू om. and space for one letter left A
 7. इव H

सन्ध्या देवी नदी पुण्या अस्यां स्नातस्य मानद ।

व्यर्पति कल्मषं देहात् स्वर्गलोकं च गच्छति ॥१३३५॥

1335. O giver of honour, there is the goddess Sāṃdhya, the holy river, by bathing in which, sin is removed from the body and one goes to heaven.

सन्ध्या पुष्करिणी तस्या पूर्वतुल्यफलप्रदा ।

अवगाह्य नरो भक्त्या पुण्यां ब्राह्मणकुण्डिकाम् ॥१३३६॥

नीलकुण्डं^१ वितस्ताक्षं^२ झूलघातं सर्वव च ।

तीर्थं त्रिनामकं^३ दृष्ट्वा^४ स्वर्गलोके गृहीयते ॥१३३७॥

1336-37. Sāṃdhya Puṣkariṇī is another (holy place) which gives the merit equal to that of the previous one. One is honoured in heaven after plunging with devotion into the holy Brāhmaṇakuṇḍikā and after seeing the holy place bearing three names Nilakuṇḍa, Vitastākhyā and Sūlaghāta.

तथा विनाशनं^५ प्राप्य वाजपेयफलं^६ लभेत् ।

ब्राह्मणकुण्डिकायां च नीलकुण्डे च पावित्र्य ॥१३३८॥

अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं दानं श्राद्धं तथा तपः^७ ।

वितस्तीन्मन्त्रने^८ स्नात्वा योऽसहस्रफलं लभेत् ॥१३३९॥

1338-39. Having reached Vinasāna, one gets the merit of (the performance of) Vājapeya. Charity, funeral cere-

1. Thus other MSS., पुण्या ब्राह्मणकुण्डिका AH
2. Thus G, नीलकुण्डो BCEF, नीलकुण्ड AH
3. Thus BG, वितस्ताक्ष्यः EF, वितस्ताक्ष्या ACH
4. त्रिनामिकं E
5. स्नात्वा A
6. विनाशनं H, विनाशनं E
7. Thus other MSS., वाजपेयफलं AH
8. श्राद्धं दानं तपस्तथा A
9. वितस्ताया जले B

monies and penance (performed) at Brāhmaṇakunḍikā and Nilakunḍa, are stated to be imperishable. By bathing in Vitastomajjana, one obtains the merit of (giving) one thousand cows.

पञ्चयज्ञानवाप्नोति स्नात्वा वैः पञ्चहस्तके^१ ।

प्रत्यहं वै विनिविष्टा गृहस्थस्य महीपते ॥१३४०॥

1340. O lord of the earth, by bathing in Pañcāhastaka, one obtains the (merit of performing) five sacrifices which a householder is required to perform daily.

लोकपुण्यं^३ हि तन्नाम सर्वपापहरं परम्^४ ।

कापोतके^५ नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३४१॥

1341. Lokapunya is, verily, the remover of all sins. By bathing in Kāpotaka, a man gets the merit of giving a cow.

विष्णुशयने नृसिंहस्य पुरतः^६ वाचिबोत्तम ।

वितस्तोष्मज्जनं पुण्यं^७ विष्णुलोके महीयते ॥१३४२॥

1342. O best of the kings, Vitastomajjana in the hermitage of Viṣṇu in front of Nṛsiṃha is holy. One is honoured in the world of Viṣṇu (by bathing in that).

1. स्नात्वेव G

2. vv. 1336-1340 a om. D

3. लोकं पुण्यं हि ABC, लोकं हि पुण्यं H

4. शुभम् E, पुण्यलोकोऽस्त्यसौ नाम सर्वपापहरः परः G

5. कामोतके E

6. परतः F

7. तत्र स्नात्वा च भक्तिः G

स्नातस्य ध्यानधारिण्यां गीतहस्तफलं भवेत्¹ ।

वितस्ताध्यानधारिण्योः संगमे पापनाशने ॥१३४३॥

पुण्यं फलमवाप्नोति वाजपेयस्य² मानवः ।

वितस्तास्तहिता तत्र प्रविश्य ध्यानधारिणीम् ॥१३४४॥

1343-44. The merit of (the gift of) one thousand cows accrues for him who bathes in the Dhyānadhārīṇī, and by bathing in the sin-destroying confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī, a man obtains the holy merit of (performing) Vājapeya. Having entered the Dhyānadhārīṇī, the Vitastā disappeared at that place.

अन्तहिता गता शीघ्रं विशोका यत्र निम्नगा ।

धौम्याश्रमे तयोयोगे³ राजसूयफलं स्मृतम्⁴ ॥१३४५॥

1345. The river Viśokā, concealing herself, reached that place soon. The merit of (performing) Rājasūya is considered to accrue at the confluence of these two at Dhaumyāśrama.

चतुर्वेदीं नरो⁵ दृष्ट्वा कन्यादानफलं लभेत् ।

प्राप्य हर्षपथां⁶ जन्तुर्लभेद् बहु सुवर्णकम् ॥१३४६॥

1346. By seeing Caturvedi, a man gets the merit of giving a daughter (in marriage).

Having arrived at the Harṣapathā, a human being obtains much gold.

1. Thus ed. Leiden, लभेत् ABCDEFGH

2. वाजपेयस्य H

3. योगं BCE

4. Thus DEFH, भवेत् G, लभेत् other MSS.

5. नदीं G

6. हर्षपदां B

त्रिकोटीप्रभवं प्राप्य मुच्यते सर्वकिल्बिषः ।

प्राप्य चन्द्रवतीजन्म चन्द्रलोके महीयते ॥१३४७॥

1347. By reaching the source of Trikoṭī, one is freed from all sins and having reached the source of the Candravatī, one is honoured in the world of the Moon.

देवतीर्थं नरः स्नात्वा देवः^१ पुत्रोऽपि जायते^२ ।

त्रिकोट्यां तु नरः स्नात्वा देवलोके महीयते^३ ॥१३४८॥

1348. By bathing in Devatīrtha one becomes a god and gets a son. And by bathing in Trikoṭī, a man is honoured in the world of the gods.

स्नात्वा हर्षपथायां^४ च शक्रलोके महीयते ।

चन्द्रवत्यां नरः स्नात्वा दशगोवफलं लभेत् ॥१३४९॥

1349. By bathing in Harṣapathā, one is honoured in the world of Śakra and by bathing in Candravatī one gets the merit of (giving) ten cows.

नदी हर्षपथा पुण्या तथा चन्द्रवती च या ।

सङ्गमं^५ यत्र तत्रोक्तं, राजसूयं मनीषिभिः^६ ॥१३५०॥

1350. Holy is the river Harṣapathā and so also is Candravatī. The wise say that there accrues (the merit of the performance of) Rājasūya at the confluence of these two.

1. Thus cd Leiden, देव्याः पुत्रोऽपि ABEH, देव्याः पित्रोऽपि FD

2. 1348 a om. C

3. 1348 b and 1349 a om. E

4. In Devanāgarī script F

5. Thus ACFH, सङ्गमः D, सङ्गमे cd. Leiden

6. सङ्गमे चानयोः प्रोक्तं राजसूयफलं बुधैः G

Ed. Leiden, v.v. 1297b-1300

त्रिकोटीतङ्गनाद गृह्य¹ यावद् रौप्येश्वरं हरम्² ।
तावत् क्षेत्रं समं क्षेत्रं³ वाराणस्याथवाभिकम्⁴ ॥१३५१॥

1351. The area beginning from the confluence of Trikoṭi up to Raupyeśvara Hara should be regarded equal (in merit) to Vārāṇasi or even more powerful.

हृदलोकमवाप्नोति स्नात्वा तु कपटेश्वरे⁵ ।
विषलिङ्गहृदे पुण्ये हृदलोके महीयते ॥१३५२॥

1352. One attains the world of Rudra by taking bath in Kapateśvara and is honoured in the world of Rudra (by taking bath) in the holy Viṣaṅgahrada.

विजयेश्वरतः स्नात्वा वितस्तायां महीयते ।
हृदलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्⁶ ॥१३५३॥

1353. O lord of the earth, one attains the world of Rudra and saves one's family by taking bath in the Vitastā in front of Vijayeśvara.

पिङ्गलेश्वरतः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।
खण्डपुच्छाश्रमे स्नात्वा कलमेतदुवाहृतम्⁷ ॥१३५४॥

1354. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath in front of Piṅgaleśa and the same merit is stated to accrue from a bath at the hermitage of Khaṇḍapuccha.

-
1. चापि G
 2. हरिम् G
 3. विजानीयात् A
 4. वाराणस्यां महीयते BDFG
 5. कपटेश्वरीम् H
 6. vv. 1352-53 om. A, vv. 1352-53 a om. B
 7. पुण्डरीकफलं लभेत् A

पुण्डरीके^१ नरः स्नात्वा पुण्डरीकफलं लभेत्^२ ।

क्षीरार्के^३ नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३५५॥

1355. By taking bath in Puṇḍarika, a man gets the merit of (performing) Puṇḍarika sacrifice and by bathing in Śūrpārka, one obtains the merit of the gift of cows.

वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमेऽनप्रबो^४ नरः ।

मक्षयं फलमाप्नोति यावद्विद्वाद्भवनतुर्वश ॥१३५६॥

1356. One who gives food in charity at the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī, gets merit which remains imperishable so long as there are the fourteen Indras.

सर्वे सन्निहितास्तीर्था नरसिंहाश्रमे तदा ।

वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमाद् गृह्य पार्थिव^५ ॥१३५७॥

कल्पबोडक्षनागस्य^६ यावद् भवनमुत्तमम् ।

तावत् क्षेत्रं तमं पुण्यं प्रयागेऽथ नराधिप ॥१३५८॥

1357-58. All the sacred places are present, at that time, in the hermitage of Narasimha. O lord of men, the area beginning from the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī up to the worthy abode of the Nāga Kalpa-bodasī is as holy as Prayāga.

1. पुण्डरीके BDE, पुण्डरीकं H
2. First and second pāda om. A
3. क्षीरार्के DEF, क्षीरार्के B
4. गोप्रदो A
5. सङ्गमाश्चैव नृपते G, पर्वते E, पार्वति B
6. कल्पबोडक्षनागस्य E, कल्पबोडक्षनागस्य A

गङ्गोद्भेदे¹ नरः स्नात्वा भेडादेवी²समीपतः ।

गङ्गास्नानफलं प्राप्य स्वर्गलोके महीयते ॥१३५९॥

1359. By taking bath in Gaṅgodbheda near Bhedādevī, a man obtains the merit of bathing in the Gaṅgā and is honoured in heaven.

अवगाह्य कथां पुण्यां दशगोदफलं लभेत्³ ॥१३६०॥

औजसे धर्मराजस्य स्नात्वा तु पुरतो नरः ।

न दुर्गतिमवाप्नोति वाजपेयफलं⁴ लभेत् ॥१३६१॥

1360-61. By plunging in the holy Kathā, one gets the merit of the gift of ten cows and by bathing in Aujasa in front of Dharmarāja, one does not reach the state of misery and obtains the merit of (performing) Vājapeya.

तस्मिन्स्तीर्थवरे राजन् आह्वयन्त्यमश्नुते ।

मासि चाश्वयुजे कृष्ण⁵पञ्चदश्यां विशेषतः ॥१३६२॥

1362. O king, one enjoys endlessly, the meals offered after death at that holy place, specially on the dark fifteenth of the month Āśvayuj.

स्नात्वा नारायणस्थाने⁶ विष्णुलोके महीयते ।

रामतीर्थे भवोत्से⁷ च फलमेतत् प्रकीर्तितम् ॥१३६३॥

1363. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath at Nārāyaṇasthāna and a similar merit is stated to accrue at Rāmatīrtha and Bhavotsa.

-
1. सङ्गोद्भेदे B
 2. भीडादेवी H
 3. दशगोदानजं फलम् A
 4. वाजिपेयफलं H
 5. कृष्णे A
 6. नारायणं स्थानं H
 7. भवेत् स B

शैलपृष्ठे नरः स्नात्वा तीर्थे वैश्ववणस्य च¹
 धनस्य भागी भवति यत्र यत्राभिजायते ॥१३६४॥

1364. By taking bath at Śailapṛṣṭha and the holy place of Vaiśravaṇa, one is sure to possess wealth, wherever he may be born.

कामतीर्थे नरः स्नात्वा कामभागभिजायते ।
 तीर्थे चा²प्सरसां स्नात्वा श्रीभागी भवते नरः³ ॥१३६५॥

1365. Having bathed at Kāmatīrtha, a man obtains the fulfilment of his desires and having bathed at Apasaras-tīrtha, he becomes possessed of beauty.

ऋषितीर्थे नरः स्नात्वा निर्मलो मुनिवद् भवेत् ।
 वैतरण्यां नरः स्नात्वा न दुर्गतिमवाप्नुयात्⁴ ॥१३६६॥

1366. By bathing at Ṛṣitīrtha, one becomes pure like a sage and by bathing in Vaitaraṇī, one does not reach the state of misery.

ऋषिकुल्यामथासाय देवकुल्यां तथैव च ।
 अश्वतीर्थं प्रभासं च वारुणं तीर्थमेव च ॥१३६७॥

वह्नितीर्थं चन्द्रतीर्थं नागतीर्थं तथैव च ।
 चक्रतीर्थं⁵ वामनं च गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३६८॥

1367-68. One gets the merit of the gift of cows by arriving at Ṛṣikulyā, Devakulyā, Aśvatīrtha, Prabhāsa, Vāruṇa, Vahnitīrtha, Candratīrtha Nāgatīrtha, Cakratīrtha and Vāmana.

1. तु BEFG

2. वा A

3. श्रीमान् नरोत्तमः G, श्रीभागी भविता नरः A

4. आप्नुयात् A

5. शक्रतीर्थं G

स्नात्वा तु मदतीर्थे च^१ स्कन्दतीर्थे^२ च स्नानम् ।
तथा सुरेश्वरीतीर्थे स्वर्गलोके महीयते ॥१३६९॥

1369. A man is honoured in heaven after having bathed
at Madatīrtha, Skandatīrth and Sureśvarīrtha.

माहुरीं तु समस्ताद्य तिलप्रस्थफलं लभेत् ।
तत्सङ्गमे वितस्तायां स्नात्वा^३ मुच्यते किल्बिषः ॥१३७०॥

1370. Having arrived at Māhurī, one gets the merit of
giving one prastha of sesame in charity and by bathing in
her confluence with Vitastā, one is removed from sins.

त्रिपुरेशाग्रतः पुण्यामवगाह्य तु^४ माहुरीम् ।
महादेवगिरिं दृष्ट्वा रुद्रलोके महीयते ॥१३७१॥

1371. One is honoured in the world of Rudra by
seeing the mountain Mahādeva after having a plunge in the
Māhurī in front of Tripuresā.

अमरेशो नरः स्नात्वा गोदातस्थ फलं लभेत् ।
मालिन्यां तु नरः स्नात्वा दशगोवफलं लभेत्^५ ॥१३७२॥

1372 By bathing at Amareśa, a man may get the merit
of (the gift of) a hundred cows and by bathing in the Mālinī,
one may get the merit of giving ten cows.

-
1. नर्मदातीर्थे B, मरुतीर्थे G, मृकते तीर्थे A
 2. Om. A
 3. स्कन्दतीर्थे A
 4. स्नातो BEG
 5. च A
 6. दशगोदानर्घं फलम् A

स्नात्वा पाण्डवतीर्थे च पञ्चयज्ञानुपाश्रुते ।
उज्ज्वेशं तीर्थं¹मासास्य सृष्टलोके महीयते ॥१३७३॥

1373 Having bathed at Pāṇḍavatīrtha, one enjoys the merit of (performing) the five sacrifices and having arrived at Uccēśatīrtha, one is honoured in the world of Rudra.

स्नात्वा रामहृदतोये² लभेद् बहु सुवर्णकम्³ ।
मालिनीसङ्गमं पुण्यं⁴ सिन्धुना सह पार्थिव ॥१३७४॥

तथा रामहृदा यत्र युज्यते सह सिन्धुना ।
तयोः फलमबोहिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३७५॥

1374-75. One gets much gold by bathing in the water of the Rāmahradā. O king, the merit of (bathing) both at the confluence of the Mālīnī with the Sindhu and at the place where the Ramahradā meets the Sindhu is stated to be equal to (that of the performance of) Rājasūya and Aśvamedha.

संयोगं सिन्धुना यत्र गता कनकवाहिनी ।
योसहस्रमवाप्नोति धनवानभिजायते⁵ ॥१३७६॥

1376. One gets one thousand cows and becomes rich by taking bath at the place where the Kanakavāhinī joins the Sindhu.

-
1. उज्ज्वेशतीर्थे B, उज्जीशतीर्थं E
 2. रामहृदे तीर्थे A, रामहृदे तोये H
 3. भवेद् बहु सुवर्णभाक् G
 4. —सङ्गमः पुण्यः G
 5. अपि जायते G

पावना च नदी पुण्या रजोबिन्दुविनिर्मला¹ ।

यस्यां² स्नातस्त्ववाप्नोति³ पुण्डरीकफलं नरः ॥१३७७॥

तयोः सभागमे पुण्ये राजसूयफलं स्मृतम् ।

तस्माद् देशादथारम्य यावत्स्यात्क्षीरमोचनम्⁶ ॥१३७८॥

तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं वाराणस्याः प्रकीर्तितम्⁶ ॥१३७९॥

1377-79. Holy is the river Pāvanā. (There is also) the Rajobinduviniर्मलā, by taking bath in which a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika. The merit of (performing) Rājasūya is considered to be accruing at the holi confluence of these two (rivers). The area, beginning from that place and extending up to Cīramocana is regarded as sacred as that of Vārāṇasī.

तन्मध्ये सर्वतीर्थानां सान्निध्यं कथितं मया ।

स्वर्गमार्गप्रदं प्रोक्तं तीर्थं क्षीरप्रमोचनम्⁷ ॥१३८०॥

1380. The sacred place Cīrapramocana is stated to be the provider of the way to heaven. The presence of all the tīrthas at that place has been mentioned by me.

-
1. राजबिन्दुविनिर्मिता B
 2. तस्यां G
 3. स्नात्वा A
 4. तमाप्नोति B
 5. क्षीरमोदनम् A
 6. समं स्मृतम् A, यवाधिकम् H
 7. क्षीरप्रमोदनम् A

दिव्यमुत्सृज्य वीराणि² तत्र सप्तर्षयो गताः ।

स्नात्वा तत्र दिवं यान्ति येषि पापकृतो³ नराः ॥१३८१॥

1381. Leaving their clothes there, the seven sages went to heaven. By bathing there, even those who are sinners, go to heaven.

सोदरे⁴ तु नरः स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ।

तथा कनकवाहिन्याः सङ्गमं याति यो नरः ॥१३८२॥

तथा कालोदका⁵ पुण्या नदी यत्रैव सङ्गता ।

तयोः⁶ फलं विनिर्दिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३८३॥

1382-83. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows by taking bath in Sodara. The merit of (the performance of) Rājasūya and Aśvamedha is stated to accrue from both (the places), for a person who visits the confluence of the Kanakavāhinī where meets also the holy river Kālodakā.

स्नात्वाश्वमेधमाप्नोति वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।

प्रोष्ठपदा⁷ विशेषेण एवमाहुर्मनीषिणः ॥१३८४॥

1384. The wise say that by bathing in the confluence of the Sindhu and the Vitastā, specially on the full-moon day of the month Prauṣṭhapada, one obtains the merit of (the performance of) Aśvamedha.

1. दिव्यम् ABF

2. वीराणि A

3. पापयुता B

4. सोदरं CEF, मोदते A

5. कालोदके H

6. After तयोः the rest of the line om. F

7. Thus C, प्रोष्ठपदा other MSS.

पात्रतीर्थे नरः स्नात्वा पुण्डरीकमुपावनुते ।

आपगायां नरः स्नात्वा² कुलमुद्धरते स्वकम् ॥१३८५॥

1385. One gets the merit of (performing) Puṇḍarīka, by taking bath in Pātratīrtha and saves one's family through bath in the Āpagā.

अग्निष्टोममवाप्नोति स्नात्वा सरसि मानसे ।

आषाढ्यां तु विशेषेण नात्र कार्या विचारणा ॥१३८६॥

1386. By taking bath in the lake Mānasa, especially on the full-moon day of the month of Āṣāḍha, one gets the merit of (performing) Agniṣṭoma. There is no need to doubt this.

वाजपेयमवाप्नोति महापद्मसरस्यपि ॥१३८७॥

हिरण्या वं नदी पुण्या हरमुण्डाद्विनिःसृता⁴ ।

स्नातस्तस्यामवाप्नोति ह्यग्निष्टोमफलं नरः ॥१३८८॥

1387-88 One obtains the merit of (performing) Vājapeya, (by bathing) in the lake Mahāpadma. A man gets the merit of (performing) Agniṣṭoma by bathing in the holy river Hiranyā which takes rise from the Haramuṇḍa.

महापद्मसरः पुण्यं हिरण्या⁵ यत्र गच्छति ।

अश्वमेधफलं तत्र पौर्णमास्यां विशेषतः ॥१३८९॥

1389. One gets the merit of (performing) Aśvamedha, especially on full-moon day, (by bathing) at the place where Hiranyā meets the holy lake Mahāpadma.

1. पुण्डरीकम् BEFG
2. Second and third pādas om. A
3. Thus AC, वह्निष्टोमम् other MSS.
4. विनिर्गता G
5. हेरणा A

बहुरूपे नरः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।

बहुरूपे च कथितं फलमेतन् नरोत्तम ॥१३९०॥

1390. By bathing at Bahurūpa, one is honoured in the world of Viṣṇu. This, O best among men, is stated to be the merit at Bahurūpa.

शतशृङ्गो सुतीर्थे वै तीर्थे वैश्ववृषस्य च ।

तीर्थे पुण्ये तथा राजन् भूर्जस्वामि^१समीपतः ॥१३९१॥

वसुनामय द्वाणां साध्यानां मरुतामपि ।

विश्वेषां चैव देवानां^२ भृगूणां च नराधिप ॥१३९२॥

तयवाङ्गिरसां राजंस्तीर्थे तीर्थे पृथक् पृथक् ।

वशगोदकलं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥१३९३॥

1391-93. O king, the lord of men, it is stated by the sages—perceivers of true essence—that the merit of the gift of ten cows accrues separately at each sacred place, namely, the good sacred place Śatasrṅga, the sacred place of Vaiśravaṇa, the sacred place near Bhūrjāsvāmī, the places sacred to the Vasus, the Rudras, the Sādhyas, the Maruts, all the gods, the Bhṛigus and the Aṅgīrās.

पालाशा^३ च शिलामा^४ च वितस्तां यत्र गच्छतः^५ ।

गोसहस्रस्य फलं^६ तत्र प्रत्येकं कथितं पुरा ॥१३९४॥

1394. The merit of (the gift of) a hundred cows has been formerly stated for each of the (two) places where the Pālāśā and the Śilāmā meet the Vitastā.

1. Thus A, च other MSS.
2. भीमस्वामि—A
3. Space for two letters left before नां A
4. चैव A
5. नराधिप A
6. पालासा EGH, पलासा C, पालमा D, पालामा B
7. शमला BDFG, शमला E, शिलासा H
8. Thus A, गच्छति other MSS.
9. Thus AH, गोसहस्रफलं G, गोसहस्र—other MSS.

नदी कूलारणी यत्र संयुज्यते¹ वितस्तया ।

तत्र स्नात्वा² कुलं शीघ्रं पुनीते मानवोत्तमः ॥१३९५॥

1395. The best amongst men immediately purifies his family by taking bath at the place where the river Kūlārāṇī meets the Vitastā.

विगाह्य पुष्करं तीर्थमतिरात्रफलं³ लभेत् ।

सप्तर्षीणां तु तीर्थे वै अग्निष्टोमफलं⁴ लभेत्⁵ ॥१३९६॥

1396. One gets the merit of (performing) Atirātra by having a plunge in Puṣkara and that of Agniṣṭoma by bathing at the holy place of the seven sages.

तीर्थं वाराह⁶भासाद्य वितस्ताम्भसि मानवः ।

विष्णुलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्⁷ ॥१३९७॥

1397. A man attains the world of Viṣṇu and saves his family by reaching the sacred place Varāha in the water of Vitastā.

स्नात्वा नारायणस्थाने वितस्ताम्भसि पार्थिव⁸ ।

विष्णुलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥१३९८॥

1398. A man surely obtains the world of Viṣṇu by bathing in the water of the Vitastā at Nārāyaṇasthāna.

1. Thus A, संयुज्येत other MSS.
2. स्नातः G
3. मुनिदानफलं D, मतिदानफलं BEF, अतिदान—C
4. बह्विष्टोमफलं C
5. Third and fourth Pādas om. BEFGH, vv. 1396b-1403 om. D.
6. वाराहम् AE
7. Third and fourth Pādas om. A
8. First and second Pādas om. A

Ed. Leiden v. v. 1342-1345

नवी गोत्रनदी¹ यत्र वितस्तां प्रतिपद्यते ।

तयोः स्नातस्य² कथितं गोसहस्रस्य यत् फलम्³ ॥१३९९॥

1399. For one who is bathed in both (the rivers) at the place where the river Gotranadi approaches the Vitastā, the merit of (the gift of) one thousand cows is pronounced.

माहुरी तु नवी पुण्या मयुरेव विशेषतः ।

शतनीला⁴ शमाला च नवी च विमलोदका⁵ ॥१४००॥

राहुला⁶ च नवी पुण्या श्रीमाद्या⁷ च महानवी ।

द्वितीया च तथा शुद्धा समूला सुरसा⁸ तथा ॥१४०१॥

आसां प्रत्येकशः⁹ स्नात्वा लभेद् गोदानजं फलम् ।

आसामेव तु सर्वासं सङ्गमाच्च पृथक् पृथक् ॥१४०२॥

अवगाह्य नरः शुद्धो¹⁰ दशगोदफलं लभेत्¹¹ ।

अनन्ततीर्थे¹² स्नातस्य नागलोके महीयते¹³ ॥१४०३॥

1400-1403. The river Māhuri is specially holy like Mathurā. One obtains the merit arising from the gift of a cow by taking bath in every one of these viz. the Śatanilā,

1. गोत्रवती G, गोत्रनदी A
2. स्नानस्य G
3. Thus A, गोसहस्रफलं पृथक् other MSS.
4. Thus ABEF, शतनीला GH, शतशीला ed. Leiden
5. Om. E
6. लाहुला ABF, corrected into राहुला H
7. श्रीमाद्या A
8. सरसा
9. This word in Devanagari script F
10. याति A
11. दशगोदानजं फलम् A
12. अनन्ततीर्थं AB
13. ---विधीयते EF, नागलोकं भविष्यति A

the Śamālā, the river Vimalodakā, the holy river Rāhulā, the great river Śrīmāḍhyā, the second Śuddhā, the Samūlā, the Surasā. A man gets the merit of giving ten cows by plunging in the confluences of all these (rivers) separately. Having bathed in Anantatīrtha, one is honoured in the world of the Nāgas.

बिन्दुनादेश्वरं तीर्थं सोमतीर्थं पृथूदकम् ।

तुङ्गेश¹ तीर्थक्षेत्रं तु² उतङ्कुस्वामिनं जलम्³ ॥१४०४॥

रामतीर्थं भृगुस्तीर्थं⁴ तीर्थमाङ्गिरसां तथा ।

दृष्ट्वैकैकमयं तेभ्यो दशगोदफलं लभेत् ॥१४०५॥

1404-1405. One obtains the merit of giving ten cows by seeing every one of these, namely, Bindunādeśvaratīrtha, Somatīrtha, Pṛthūdaka, Tuṅgeśatīrthakṣetra, Utaṅkaśvāmī, Rāmatīrtha, Bhṛgutīrtha and the holy place of Aṅgirās.

सर्वाः सरित्वराः पुण्याः सर्वे⁵ प्रलवणास्तथा ।

इमे च राजेन्द्र तथा सर्वे पुण्याः शिलोच्चयाः ॥१४०६॥

1406. O king, all the good rivers and the fountains are sacred and all these mountains are also sacred.

सर्वा ऋषिकृताश्चार्वाः सरांसि विपुलानि च ।

सर्वत्रैव महीनाथ⁶ कश्मीरेषु⁷ विशेषतः ॥१४०७॥

1407. O lord of the earth, all the images erected by the sages, and all the great lakes (are holy) everywhere but specially so in Kaśmīra.

1. तुङ्गेश A

2. च A

3. तथा ed. Leiden.

4. भृगुतीर्थं F

5. सर्वाः BE

6. महीपाल E

7. काश्मीरेषु E

सर्वे च सङ्गमभाः पुण्या माणानां ये जलाशयाः ।
सुवर्णशतदानस्य कलं प्राप्नोत्यसंशयम्¹ ॥१४०८॥

1408. Holy are all the confluences and the pools of the Nāgas. One surely obtains the merit of the gift of hundred Suvarṇas (by bathing in them).

इति तीर्थानि पुण्यानि वितस्ता च विशेषतः ।
सर्वत्र पावनी देवी वितस्ता कथिता नृप १४०९॥

1409. Holy are these sacred places and specially so is the Vitastā. O king, the goddess Vitastā is stated to be purifying everywhere.

तस्यां स्नात्वा दिवं यान्ति येऽपि पापकृताः² नराः ।
वह्निष्टोममवाप्नोति स्नातस्तस्यां नराधिप ॥१४१०॥

1410. Even those men who are sinners go to heaven by bathing in that. O lord of men, one gets the merit of (performing) Vahniṣṭoma by bathing in that.

बुध्वाधमे वितस्ताख्ये³ वीम्येनो⁴ सिन्धुसङ्गमे ।
ब्राह्मतीर्थे पापघ्ने राजसूयफलप्रदे⁵ ॥१४११॥

सर्वत्र पुण्या शुक्ले⁶ च त्रयोवर्षा विशेषतः ।
यत्र तत्र वितस्तायां शेरजोषूतमस्तकः⁷ ॥१४१२॥

स्नात्वा त्रयोवर्षी शुक्लां मुच्यते सर्वकस्त्रिषः ॥१४१३॥

1411-1413. One, with one's forehead anointed with goraja, is freed from all sins, by seeing (the river Vitastā)

1. असंशयः ed. Leiden

2. पापकृताः A

3. वितस्तेयं G

4. वीम्येन—AF

5. —प्रदा G

6. पुण्यतीर्थे E, पुण्यशुक्ले AB

7. नोनजापूतमस्तका BEFH, third and fourth pādas om. A

Ed. Leiden v. v. 1355-1359

and by bathing in the Vitastā on the bright thirteenth, at the places where the Vitastā is holy always but is specially so on the bright thirteenth of a month. (The places are) the hermitage Vitastākhyā, Dhaumyeśa, the confluence of (the Vitastā and) the Sindhu, and Varāhatīrtha which destroys the sins and gives (the merit of performing) Rājasūya.

अदृश्यं मानवः¹ कृत्वा पातकं मुक्तपञ्चकम् ।

स्नानेनैकेन सलिलशिशिरेण² ध्यपोहति ॥१४१४॥

1414. A man who has committed any invisible sin except the five (great sins), removes (that sin) away by one bath in the cold water.

अनर्काम्बुदिते³ काले⁴ सकलं शिशिरं यदि ।

तत्र⁵ स्नातो⁶ नरो राजन् कामानाप्नोत्यभीप्सितान् ॥१४१५॥

1415. O king, a man gets his desired objects if he takes bath there, before sun-rise, for the whole winter.

स्नात्वा यथावद् विधिना समभ्यर्च्यं हुताशनम् ।

बाह्येणैवैतद्वा⁷ वत्सा कृसरं घृतसंयुतम् ॥१४१६॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्वश ॥१४१७॥

1416-1417. One attains heaven so long as there are the fourteen Indras, by bathing properly, worshipping the fire in the right procedure and then offering boiled rice and pulses mixed with purified butter to the Brāhmaṇas.

1. मानवः B
2. सलिले शिशिरेण A, सलिलं शिशिरेण B
3. अनर्काम्बुदये BEF
4. काले तु A
5. अत्र G
6. स्नाति G
7. तथा H

एवं संवत्सरं पूर्णं नित्यस्नायी नराधिपः ।

मोक्षोपायमयासाद्य ततो मोक्षमवाप्स्यति³ ॥१४१८॥

1418. O lord of men, a person who takes bath daily thus for the whole year will obtain the means of getting salvation and then will obtain salvation.

काश्मीरकाणां³ तीर्थानां फलं ते कथितं भया ।

सकलं नीलवाक्यं च गमिष्यामि सुखी भव ॥१४१९॥

1419. I have narrated to you, all the sayings of Nila and the merit of all the sacred places of Kaśmīra. I am going. May you be happy.

इदं धार्यं प्रयत्नेन यन्मयाभिहितं तव ।

श्रुत्वंतत् फलमाप्नोति दशगोदानजं नरः ॥१४२०॥

1420. Whatever has been narrated by me to you, should be remembered with effort. By listening to this, a man obtains the merit of the gift of ten cows."

विज्ञानात्ततः

एवमुक्त्वा स गीतन्वं बृहदश्वो महीपतिम्⁶ ।

धर्मात्मा⁶ तीर्थयात्रार्थं⁷ जगामाश्रीप्सितं गतिम् ॥१४२१॥

1421. Vaiśampāyana said: "Having spoken thus to the king Gonanda, the pious-minded Brhadaśva took his desired route for holy pilgrimage.

1. नरः शुचिः G
2. Thus CDE अवाप्यते ABF, अवाप्नुयात् H
3. काश्मीरिकाणां G
4. उवाच add CE
5. नराधिपम् C
6. धर्मार्था F
7. —यात्रार्थं B, —यात्रार्थे EF

बहु मेने तथा^२त्मानं गोमन्दः समरप्रियः ।
स प्रशशास^३ वसुधां राजा^४ शास्त्रानुसारतः^५ ॥१४२२॥

1422. 'The militant Gonanda also thought highly of himself and ruled over the earth, in accordance with the instructions of the Śāstras.

जनमेजयः^६

भूयो वितस्ताभाहात्म्यं कथयस्व द्विजोत्तम ।
तच्छ्रुत्वा^७ गमिष्यामि^८ द्विजेन्द्र गतकल्मषः^९ ॥१४२३॥

1423. Janamejaya (said) : "O best among the twice borns, tell me again the glorification of the Vitastā. I shall go after being free from sins by listening to that.

वैशम्पायनः

हरस्य दयिता भार्या सती दाक्षायणी^{१०} शुभा ।
संबोमा कथिता राजन् प्राप्ते वैवस्वतेऽन्तरे ॥१४२४॥

1424. Vaisampāyana (said) ; "O king, it was beautiful Sati, the daughter of Dakṣa and the beloved wife of Hara, who was called 'Umā in Vaivasvata Antara.

1. स च—G

2. सम्यक् प्रशास A, समं प्रशास DFH समंशशास C

3. धरा सम्यक् G

4. राजशास्त्रानुसारतः F, राजा शास्त्रानुसारतः C, धर्मानुशास्त्रतः ed.

Leiden

5. उवाच add CDEG

6. श्रुत्वा^७ E

7. भविष्यामि BF

8. गतकिल्बिषः H

9. Thus other MSS., दाक्षायिणी A, दाक्षायिनी H

हिमाद्रितनया संव यमुना पापनाशिनी ।

मन्वन्तरान्ते संबोक्ता नीर्यरिष्ठा जगत्त्रये ॥१४२५॥

1425. The same daughter of the Himādrī was the sin-destroying Yamunā and the same was spoken of as the greatest boat in the three worlds, at the end of Manvantara.

कश्मीरा कथिता देवी वितस्ता संवः निम्नया ।

पातालाबुद्धिता देवी शूलघातात्^३ तरङ्गिणी^४ ॥१४२६॥

1426. The (same) goddess is called Kāsmīrā and the same is the river Vitastā. The river goddess arose from the Nether world, by means of the stroke of the spear.

स्नातस्य तोये वीतस्ते स्वयमात्मानमात्मना ।

विज्ञानाति गताशेषकल्मषात्सधुभागिनम् ॥१४२७॥

1427. On account of the destruction of all sins after bathing in the water of the Vitastā, one by one's own self knows oneself to be possessed of the quality of lightness.

वितस्तातो महीनाथ न मङ्गल व्यतिरिच्यते ॥१४२८॥_२

केवलं जाह्नवीतोये पुरुषस्यास्थिसम्भवः ।

वितस्तातोऽधिको^५ राजन् स्नात्वाश्च तुल्यमेव च ॥१४२९॥

1428-29. O lord of men, the Gaṅgā does not excel the Vitastā. The only thing which the water of the Gaṅgā has

-
1. पापनाशिनी A
 2. देव A
 3. शूलघातात् BEFG
 4. Thus C तरङ्गिणी H, अनन्तरम् A
 5. अधिकं ABE

more than that of the Vitastā, is the heap of the bones of men. Bath and other things are equal.

भगीरथेन गंगा या पुरा राजावतारिता ।

अस्थिप्लावनकामेन सगराणां¹ महात्मनाम् ॥१४३०॥

तेनेयं कथिता राजन् प्रशस्ता तत्र कर्मणि ।

वितस्ता वै नवी पुण्या सर्वपापहरा शुभा ॥१४३१॥

1430-31. O king, this Gaṅgā was brought down formerly by the king Bhagīratha desirous of deluging the bones of the highminded Sagaras, so she is stated to be famous in that act. The auspicious Vitastā is verily the holy river, remover of all sins.

चैतस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन² ये मृता ।

सर्वे स्वर्गमनुप्राप्ता यथा³ ते सोमपायिनः ॥१४३२॥

1432. All those who died with the water of the Vitastā in their bellies, reached heaven like the soma-drinkers.

नयःसर्वं क्षिणावद्भिस्तर्पिता देवतास्तथा ।

तृप्तिं समाधिगच्छन्ति⁴ यथा च सलिलैश्च तैः⁵ ॥१४३३॥

1433. The gods are satisfied not so much with the sacrifices accompanied by sacrificial fees as they are with those waters (of the Vitastā).

1. सगराणां AH

2. जठरस्थे तु E

3. तथा A

4. समाधिगच्छन्ति BCG

5. यथा तत्सलिलैः शुभैः DEFG, यथैतत्सलिलैः शुभैः H

पात्रे तीर्थे तथा कालेऽमिष्टान्नैर्विविधैः कृतैः ।

यथा³ तृप्यन्ति पितरः⁴ श्राद्धे⁵ शुद्धं च⁶ तीर्जले⁷ ॥१४३४॥

1434. The Fathers are satisfied just as with various sorts of offerings of sweet food given to proper persons in proper time at holy place, so with those clean waters (of the Vitastā).

नागैर्वंद्यविधाकारैः सरिद्भिः सततं गतम्⁸ ।

तीर्थैर्वंद्यं च ऋषिभिर्गन्धर्वैर्यक्षराक्षसैः ॥१४३५॥

अभिगच्छेत् मेधावी जन्मसाफल्यकारणात् ॥१४३६॥

1435-36. The Nāgas of various forms, the rivers, the holy places, the gods, the sages, the Gandharvas, the Yakṣas and the Rākṣasas constantly approach her. The wise (man) should go to her to make his birth a success.

स्नातमात्रं⁹ वितस्तायां जानाति वरुणो नरम् ।

जलाधिपेन ज्ञातस्य नरके पतनं कुतः ॥१४३७॥

1437. Varuṇa knows the man who merely bathes in the Vitastā and how can he, who is known by the lord of the waters, fall in hell?

1. यथाकाले BEFH

2. सुष्टान्नैः E, मृष्टान्नैः ed. Leiden

3. तथा A

4. तृप्यन्ति पितरैः E

5. श्राद्धे EH

6. शुद्धं च G

7. तीर्जलेः H

8. संगतिं गताम् G

9. Thus CDE, स्नानमात्रे A, स्नातमात्रो GH

Ed. Leiden v.v. 1378b-1381

पापानां नरके घोरे पततां² कुंकुतात्मनाम् ।
हस्तत्राणप्रदा³ देवी वितस्ताघनिसूदनी⁴ ॥१४३८॥

1438. The goddess Vitastā—destroyer of sins—gives protection with her hand, to the evil-doing sinners falling into hell.

स्वर्गारोहणनिःश्रेणी⁵ मनोरथफलप्रदाम्⁶ ।
वितस्तां ये गमिष्यन्ति ते यास्यन्त्यमरावतीम् ॥१४३९॥

हंससारसधुक्तेन चक्रवाकोपशोभिना⁷ ।
विमानेनार्कदर्शेन किंकिणीजालमालिना ॥१४४०॥

देवरामाणगाढ्येन⁸ वीणामुरजनादिना⁹ ।

1439-1441a. Those who will go to the Vitastā, the staircase for climbing up to heaven and the giver of the fulfilment of desires, shall go to Amarāvati, by means of a sky-chariot containing the swans and the aquatic birds (Sārasa), decorated by the Cakravākas, having a colour like that of the sun, garlanded with a net-work of small bells, swarming with a host of heavenly maidens and resounding with the sounds of the Viṇā and the Muraja.

-
1. पापिनां GH
 2. पातनाद् A
 3. हस्तत्राणप्रदा BEF
 4. वितस्ताघविनाशिनी CE, वितस्ता च निसूदनी A
 5. निःश्रेणी B
 6. प्रदा B
 7. चक्रवाकोपशोभिनां AB EF, चक्रवाकोपशोभितं C
 8. देवासुरगणाढ्येन CE
 9. वीणामुरजनादिना ABCEH

पुलिर्नैविधैयं कर्ता पद्मोत्पलजिभूषिताम् ॥१४४१॥
 वीकुलारावबहुलां हम्भारावनिनाविताम्^१ ।
 भस्त्यकच्छपसंवाषां सुतीर्यां कामदायिनीम् ॥१४४२॥

अमृतत्वादुत्तलितां नृपां वृष्टिभनोहराम् ॥१४४३॥
 मातेव वरदां^२ वेदीमभिगच्छन्ति^३ ये नराः^४ ।
 तेऽभिगच्छन्ति राजेन्द्र प्रतिष्ठां भुवि नामवाः^५ ॥१४४४॥

1441b-1444. O chief of the kings, those men obtain fame on the earth, who go to the goddess Vitastā, endowed with various bridges, decorated with blue and red lotuses, filled with the sounds of the herds of the cows, resounding with the bellowing-sounds, full of fish and tortoises, possessed of good bathing places, giver of the desired objects, possessed of the water which tastes like nectar, charming to the eyes of men and boon-giver like a mother.

समुद्ररूपस्य हरस्य भार्यां हिमालयस्याग्निपतेस्तनूजाम् ।
 सुस्वादुर्तोषाम्भिवर्गजुष्टां^७ तां त्वं पवित्रां प्रणमस्व^६ राजन् ॥१४४५॥

1445. O king, pay obeisance to her, the purifying one praised by the high sages, possessed of tasty water, daughter of the Himalaya who is the king of the mountains, and the wife of Hara in the form of the sea.

-
1. Thus ed. Leiden, हस्ताराव—MSS.
 2. वरदा H
 3. अभिगादृन्ति A
 4. वेदीमभिगच्छन्ति वरदां मातरं वा सुक्तप्रदाम् G
 5. सर्वज्ञ: BCE
 6. सुखाद्—A
 7. ऋषिवर्गजुष्टां A
 8. प्रणमामि A

सिन्धुस्त्रिकोटी च तथा विशोका पुण्या नदी¹ हर्षपथा शिवा² च ।
पुण्या मुला चन्द्रवती सुगन्धा पुण्योदका कित्विषनाशिनी च ॥१४४६॥

कूलारणिःपापहरा च कृष्णा नदी सुपुण्या³ मधुमत्पथापि ।
नदी परोष्णी च तथात्र पुण्या प्रयान्ति दिव्यां⁴ वरदां वितस्ताम् ॥१४४७॥

1446-47. The Sindhu, the Trikotī, the Viśokā, the holy and auspicious river Harṣapathā, the holy Sakhā, the Candravatī, the Sugandhā, the sin-destroying Puṇyodakā, the Kūlārāṇi, the sin-removing Kṛṣṇā, the holy Madhumatī and the holy river Paroṣṇī go to the boon-giver and celestial Vitastā.

गङ्गा नदी शम्भुजटाकलापे चन्द्रेण देवेन तथा विभिन्ना ।
प्रोक्ता नृलोके नृप चन्द्रभागा आयाति पुण्यां विततां⁵ वितस्ताम् ॥१४४८॥

1448. O king, the river Gaṅgā on the matted hair of Śambhu—torn forth by the god Moon and hence called Candrabhāgā in the human world—comes to the sacred and extensive Vitastā.

तीर्यानि पुण्यानि सरांसि राजन् नक्षस्तडाका विविधाश्च कृपाः ।
आयान्ति सर्वे वरदां वितस्तां त्रयोदशीं भाद्रपदस्य शुक्लाम् १४४९॥

1449. O king, the sacred places, the lakes, the rivers, the tanks, the various types of wells, all these come to the boon-giver Vitastā, on the bright thirteenth of Bhādrapada.

-
1. तथा E
 2. शिषा A
 3. सुपुण्या A
 4. पुण्यां G
 5. सततं BCEF
 6. This verse om. G

कस्यास्ति शक्तिर्नृप तेऽत्र वक्तुं देवीगुणान्वर्षशतैरनेकैः ।

भक्त्या मयोक्तां च निशम्य कांचिद् भक्तिं कुदध्वात्र सदा नृवीर ॥१४५०॥

1450. Who can be able, O king, to describe to you the merits of the goddess even in several hundred years? Having heard a little which has been narrated by me with devotion, you should be always devoted (to her).

श्रुत्वा वितस्तामाहात्म्यं मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ।

श्रुत्वा नीलमतं सर्वं दशधेनुफलं¹ लभेत् ॥१४५१॥

1451. Having listened to the glorification of the Vitastā, one is freed from all sins and having heard the whole of the Nilamata, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

इत्येवमुक्तं जनमेजयस्य व्यासस्य शिष्येण² महाशतेन ।

क्षिप्तं³ न यत् ग्रन्थगुरुत्वभीत्या⁴ समग्रशास्त्रैः खलु भारते वै⁵ ॥१४५२॥

सर्वत्र नैतद् विषयोपयोग्यं⁶ तदा न चक्रे भगवान् महात्मा ।

अतीव हृष्टो बहुविस्तरैरेव जनप्रियो⁷ भारतपूर्णचन्द्रे⁸ ॥१४५३॥

1452-53. Narrated thus to Janamejaya by Vyāsa's pupil who had undertaken a great vow, this was not included

1. शतधेनुफलं A

2. श्रीव्यासशिष्येण H

3. ख्यातं H

4. Thus CEF, बहुत्वभीत्या other MSS.

5. सूचितं यत् G

6. ह्युपयोगमेति G

7. जनप्रिय A

8. भारतचन्द्रपूर्ण B

in the Bhārata lest that should become exhaustive with the inclusion of all the treatises. As it was not useful everywhere, so the high-souled venerable (Vyāsa) did not include it in the most interesting though highly exhaustive Bhārata—dear to the people like the full moon.

इति वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदम् नीलमतम् । शुभमस्तु¹ ।

This is Vitastā mähātmya. This (treatise) named the Nilamata is complete.

1. Thus H, इति नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदं नीलमतं नाम । यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया । यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न विद्यते ।। सं 99 आ. पं. बृ. A, नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् B, इति श्री नीलमतपुराणे वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । इति श्री नीलमतपुराणे सम्पूर्णम् शुभमस्तु सर्वजगताम् C, इति श्रीनीलमाहात्म्ये वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । समाप्तम् ॥ F, इति श्रीनीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तं चेदं नीलमतं नाम पुराणमिति शुभायास्तु लेखक-पाठक-श्रावकाणाम् । G, इति नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । इति नीलमतपुराणसम्पूर्णं समाप्तम् B.

Verse Index to Nilamata Purana

अकद्री बहुकेशश्च	१६७	अनुलिप्तेन स्नातेन	८३०
अकिञ्चन्यावदस्तत्त्वम्०	३६१	अनिर्गतं तं तु तदा	१६९
अक्षय सर्वमुद्दिष्ट	१३३९	अन्तर्वर्ती तस्य परनीं	९
अक्षोटनागष्टङ्कश्च	१६९	अन्तर्हिता गता शीघ्रं	१३४५
अग्निष्टोममवाप्नोति	१३८६	असौ भक्ष्यप्रकारश्च	४७२
अङ्गारकस्तथासूर्यो	६३२	अन्यथा देश एवायं	३१२
अचयन्ति च रीद्रेण	१२२०	अन्याश्च सर्वाः सरितस्त०	२७८
अर्क्षाः पुज्यास्तथा यत्नात्	४९६	अन्ये तु देवाः सरसि	१९२
अजकर्णोऽथ गोनासः	९५८	अयने द्वे तयंबाब्द०	३२
अजकर्णोऽश्वकर्णश्च	९७६	अयोनिजः शिलादेन	१०८१
अट्टालकश्मशानेषु	५८०	अपराजितः पण्डितः	९३०
अतिनिद्रोऽतिबहुभुग्	९३६	अपां समीपे नीत्वा तु	४५३
अतिप्रभावयुक्तासि	३२३	अपि नः स कुलो जायेद्	७६५
अतिवृष्टिरनावृष्टिः	९०६	अपूज्याः सर्वदेशेषु	२५४
अत्यन्तपापसंयुक्तान्	२७६	अपूपः कारयच्छाद	४८६
अत्यन्तमहती नाम	८००	अभिगच्छेद् मेघावी	१४३६
अथान्वकारं संसृज समन्ताद्	१७७	अभिषेकांस्त्रि कर्तव्यं	८४०
अथाश्वयुक् चतुर्थ्यां तु	८०६	अमरेशे नरः स्नात्वा	१३४२
अदितिदेवमाता तु	२९९	अमानसः कपाली च	९२५
अदिति देवमाता च	२४०	अमृतस्वादुसलिनां	१४४३
अदितिश्च दितिश्चैव शची गङ्गा	२५०	अयं च मानवद्वीपस्त०	६१४
अदितिश्च दितिश्चैव शची च	३३३	अयं च सततं नन्दी	११८८
अदृश्यं मानवः कृत्वा	१४१४	अरविन्दः सकल्हारो	९६४
अदेवमातृकं रम्यम्	१९	अर्धं देहाद्धरस्थं त्वं	३२६
अद्रिर्वत्सासि भद्रं ते०	३१५	अलक्ष्मीः कोविदारेषु	७८३
अक्षुष्यं परराष्ट्राणां	१८	अल्पवीर्याः पिशाचाश्च	२२२
अनन्तरं च भोक्तव्यं	५३८	अवगाह्य कषां पुण्यां	१३६०
अनर्काम्यदिते काले सकलं	१४१५	अवगाह्य नरः शब्धो	१४०३
अनर्काम्यदिते काले स्नाप्याः	६८९	अवश्यं मे वरो देयस्	३७२
अनश्नद्भिरथाष्टम्यां	५३५	अवोचदेनं नाघेशम्	१५२
अनागपादः कितबः	९३५	अशुभं कीर्तयित्वा च	११०४
अनिष्टः सुमुखो वेदः	९३२	अश्रद्धधानं नातीत्य	१३०२
अनुग्रहाद् द्विजस्यास्य	१०७३	अश्लीलं वदमानश्च	४०४
		अश्वं प्रति गृहीनाथ	५७
		अश्वमेधसहस्रस्य	१३१३

अश्वशीर्षं तथा मत्स्यं
अश्वारूढा विपाशा च
अश्विनौ भृगवः साध्या
अस्माद् योजनमात्रेण
अस्मिन् वैवस्वते प्राप्ते
अष्टम्यां वा चतुर्थ्यां वा
अष्टम्यां सर्वमग्न्यस्तु
अहताम्वरमवीतः
अहो लोकस्य निर्वन्धः
अहं हि देवप्रवरमा०

आ

आकाशमिव गम्भीरं
आकृष्य नाव तां
आखुफालो फलाफल्च
आखा विलेन भृत्यत्वाद्
आगतवच जनः मन्त्रः
आधानस्थानगान् सर्वान्
आज्यं दत्त्वा तथाचामि
आन्मपूजा नरैः कार्या
आत्मपूजा प्रकर्त्तव्या
आत्मशोभा च कर्त्तव्या
आत्मा ह्यायुर्मनो दक्षी
आदावाज्येन तैलेन
आदित्या वसवो रुद्रा
आनकः कनवः चम्बः
आनीतायामिहाचार्या
आपगा च नदी पुण्या
आवद्धमकुटः स्रग्वी
आयुधानि च पूज्यानि
आयुधानि वराणां
आयुधप्रदा पुष्टिकरी
आयुष्यमभयं चैव
आयुधयामास तदा
आराध्य केगवं देव
आराध्य तपसा लेभे
आरुह्य यथा शैलं
आरुह्य गृध्रकूटं तु

१२०६ आरुह्य तदवाप्नोति
१६० आरुह्यालङ्कृतं नागं
१५७ आरौढव्यं भवेच्छैल
११५२ आरौप्य प्रतिमां तत्र
४८ आवतक्षिचन्द्रसारो
८२५ आविशन्ति नरान् सर्वान्
५२० आश्रमाणि तथा नद्यः
४९१ आश्रितानां द्विजानां च
१३५ आश्रितोपाश्रितान्
१२४७ आश्वयुज्यां निकृम्भस्तु
आश्वयुज्यां शुक्लपक्षे
आपादभासि प्रतिमां
आपादभासे सम्प्राप्य
आपादशुक्लपक्षान्ते
आपादान्ते वैश्वदेव
आपाद्यां समतीतायां
आसां प्रत्येकशः स्नात्वा

१२९१
८६४
६९१
८९२
९६८
४०५
१९३
५४१
८२२
३८८
८०९
४२२
६२७
७२९
७३४
७३७
१४०२

इ

इक्षोविकारं मधुना
इच्छया पूजनीयः स्याच्
इति तथ्यं विदित्वा सा
इति तथ्यं सती ज्ञात्वा
इति तीर्थानि पुण्यानि
इतो निर्वास्य दत्तं
इत्युक्तः स तथेत्युक्त्वा
इत्येवमुक्तं जनमेजयस्य
इदं च शिखरं पश्य
इदं धार्यं प्रयत्नेन
इन्द्रकीलमथारुह्य
इन्द्रद्युम्नः कशेरुमान्
इन्द्रत्थानाच्च सरसस्
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाच्च
इममर्थं पुरा जातु
इरया पूजयेद् रुद्रं
इरा नागेषु दयिता
इरा नामाप्सराः पूर्वं
इरापुष्पसमायुक्तं

४२९
५३३
२५६
३१०
१४०९
१००१
१२९
१४५२
४३
१४२०
१२७७
६१३
४३९
११२२
२८
७०२
७०३
६९३
७००

इरापुष्पस्ततःपूज्या	६९८	ऋतश्च ऋतवान् घर्ता	६४२
इरावती तथा पुण्या	११०	ऋतुधामा च देवेन्द्रः	५९५
इरावाटे तु यः पूजां	७०४	ऋद्धिर्वृद्धि तथा निद्रां	६०७
इरासहस्रं यो दद्यात्	७०१	ऋषिकृत्यामथासाद्य	१३६७
इष्टवान् ऋतुभिस्तत्र	१३१९	ऋषितीर्थे नरःस्नात्वा	१३६६

ई

ए

ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च	६४३	एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च	६४०
उ		एकविंशतिमे घाते	१२१३
उभोलसाहुनीमध्यौ	९२३	एतत्सर्वं समाचक्ष्व	९९२
उत्तराः कुरवः पुण्या	६११	एतत्स्वप्नं निशम्याय	११७४
उत्तीर्य च महाभागां	१३८	एतस्मिन्नेव काले तु	३४१
उत्तीर्य यमुनां देवीं	१३०	एकादशीचतुर्दश्योर	७३०
उत्थितां तु पर ब्रह्मन्	४३२	एकादश्यां ततो रात्रौ	४२१
उदास्यस्तु महापुण्यः	११३	एकादश्यां तु कर्तव्यं	४२५
उन्निद्रनीलनलिनद्युतिचाखण	६४	एकादश्यां तु चैत्रस्य	६७६
उद्यानारामसम्बाध	२२	एकाग्रवं जगत्सर्वम्	३६
उद्वर्तनं ततो देयं	४३५	एकैकमेभ्यो दृष्ट्वा तु	१०३०
उद्वर्तनसरः पुण्यं	१३१०	एता दृष्ट्वा केशवार्चा	११९७
उपक्षीणानृतेनाद्य	२९५	एतान्यन्यानि च मुने	१२८
उपनृत्यन्ति देवेशं	६६४	एताश्चान्याश्च या	१६६
उपनिष्टस्तदा नामो	१०३	एते चैकोनपञ्चाशन्	६४५
उमापतिस्तथा पुण्यो	११७	एते प्रधानतो राजन्	९८१
उमायाः पूजनं कार्यं	७८९	एते वै मुख्यतस्तेन	१४६
उमाविवाहे शप्तोऽसि	१०७५	एतेषां पूजनं कृत्वा	६४८
उवाच वाक्यं प्रथमं	२८१	एलिघानो विधानश्च	९७०
उष्णोदकमथासाद्य	१३१७	एवमस्तु द्विजश्रेष्ठ	३७५
ऊ		एवमस्त्विति जग्राह	१९९
ऊर्ध्वश्च शृङ्गप्रवरान्	१८२	एवमुक्तस्तदा देव्या	१०९२
ऊर्ध्वः क्रोफणो वायुः	९२८	एवमुक्तस्तदा नीलः	२१९
ऊर्ध्वलिङ्गाय शीघ्राय	११३७	एवमुक्तस्तदा रासः	१२२७
ऋ		एवमुक्तस्तु नीलेन	१०११
ऋतजित् सत्यजिन्वैव	६४१	एवमुक्तस्तु शक्रेण	११२५
ऋद्ध्यैव कश्यपः प्रायाच	१५५	एवमुक्तः स गोमन्दो	३८४
ऋषयो देवता नामा	२०४	एवमुक्तो कश्यपेन	२०९
ऋषयो बालसित्पश्च	६२८	एवमुक्तोऽपि गोमन्दो	९०९
		एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा	१४७
		एवमुक्त्वा तदा नीलो	३७६
		एवमुक्त्वा तदा विष्णुः	२३४

एवमुक्त्वा मु गोतन्द	१४२१	ओ	
एवमुक्त्वा ययौ विष्णुः	१२७१		
एवमुक्त्वा स पितरं	१०८६	ओदनं विकिरेद् भक्त्या	८९९
एवमेव प्रदातव्यं	८२७		
एव कश्यपवाक्येन	२४३	ओ	
एवं यः कुर्वते सम्यक्	४९८		
एव कुरु यथेष्ट ते	१२७०	ओजसे धर्मराजस्य	१३६१
एव कृते ययुर्देवा	११६५	औरभिकस्तथा देवः	३९६
एवं कृत्वा तदा पूजां	४५२	औषधीनां ततो राजा	७२२
एव कृत्वा नरः पुष्टिं	४९३		
एवं कृत्वा नरः शुद्धो	५०८	क	
एवं क्रमेण या देवी	३०१		
एव तु यजनं कृत्वा	८८५	कथमाराधितो देवो	१०६८
एवं ते विविशुः शैले	१७१	कथं काश्मीरको राजा	४
एवं नरेन्द्र कश्मीरा	२४५	कथं ज्ञातः शिलादस्थ	१०८०
एवं नागसहस्राणि	९८६	कथितेयं महाशान्तिः	६५७
एव निविष्टां कश्मीरां	२३७	कथितं मुनिभिः पुण्यं	१२८८
एव प्रसादिता भक्त्या	२७५	कदाचित्कश्यप द्रष्टुं	२४८
एवं भूतेश्वरे नन्दी	१०७९	कदाचित्सरसस्तस्य	७४
एवमुक्तस्ततः शक्रः	११२७	कदाचिदमृतोद्भूतं	५५
एवं रामेण धर्मज्ञ	१२७४	कद्रुः क्रोधा इरा प्रावा	६०५
एव वसन्त्यां प्रययौ	३३३४	कद्रूपुत्रसहस्रेण	३६२
एवं सम्पूजनं कृत्वा	५७२	कद्रुश्च विनता चैव	५४
एवं सम्पूज्य देवेशं	४६३	कद्रोश्च तनया नागा	५३
एवं सवत्सरं पूर्णं	१४१८	कन्यामध्यमनुप्राप्ते	७७०
एवं संस्नाप्य गोविन्दं	४४२	कपटेश्वरमित्युक्तं	११६९
एवं सशोकां विज्ञाय	२८२	कपालमालिने तुभ्यं	११३६
एवं स्तुतस्तु रामेण	१२६७	कपालश्चरणषण्णो	९३३
एवं स्तुतस्तु शक्रेण	११४१	करजाप्रविनिभिन्न	१२५६
एवं स्तुता कश्यपेन	२८६	करहासः कुसुरात्रो	९५२
एवं हि भृगुशापेन	११६६	करोत्यकाले मरणं	९११
एष एव विधिः कार्यः	४६९	कर्करः करवाटश्च	९५१
एषा तु कौमुदी नाम	४१०	कर्तव्यमृषिवाक्यं च	२८७
एषा ह्युवा विनिविष्टा	७९७	कर्दमेनानुलिप्ताङ्गैः	४०२
एषा हि पापशमनी	३३२	कर्मणोऽस्माभिवर्तस्व	१२२३
ऐ		कलिगुप्ता कुटिलको	९७५
		कल्पशोढशनागस्य	१३५८
		कल्पारम्भप्रभृति यत्	१३
ऐरावणस्तु इरापुत्रः	५१	कश्मीरा कथिता देवी	१४२६
ऐलपत्रो ह्यनन्तश्च	९१६	कश्मीरा तु तदा क्रुद्धा	२९४

कश्मीरा नाम सुभगो	२४९
कश्मीरा मण्डल चैव	५
कश्मीरा मण्डल पुण्यं	२४
कश्मीरायां जनो निरयं	३७३
कश्मीरायां तथा राजा	२४६
कश्मीरायां वसत्यर्थ०	३७७
कश्यपस्तमुवाचाय	२१०
कस्थास्ति शक्ति नृप	१४५०
कः प्रजापतिरुद्दिष्टः	२२६
कवारि हलिना यस्माद्	२२७
कान्याचाराणि नीलेन	३८५
कामकामद कामारि०	१२६३
कामतीर्थं नरः स्नात्वा	१३६५
कामदेवमगस्त्येन	१०४७
कामरूपो दरीकर्णः	९४०
कामार्थवादिभिःसर्वैः	४०३
कांतवीर्यार्जुनस्वामि	१०५५
कार्तिकस्य तु शुक्लान्ते	४२४
कार्तिकेयस्तथा खड्गो	४४९
कार्तिक्यां समतीतायां	४६५
काथरिचान्याः स्वशक्त्या	४७५
कालकल्पावभौ पूज्यौ	५९०
कालाग्नि रुद्रः क्षेपस्व	६१६
कालायाः कालकल्पाश्च	५२
कालोदकं नन्दिकुण्डं	१२९४
काश्यपश्चन्द्रदेवारव्यो	३३६
कालोदकायत्र याति	१२९६
काश्मीरकस्तु गोमन्दो...	९१२
काश्मीरकस्तु गोमन्दो...	९१३
काश्मीरकाणां तीर्थानां	१४१९
किन्तु प्रार्थय भूपालं	१००९
किन्त्वदृष्टे हि देवेशे	११८१
कुन्दपुष्पः समानीतः	५१३
कुम्भावसुन्दः पुण्योदः	११२
कुसुम लाङ्गुलेन त्वं	१७२
कुलमाषभोजनं देयं	४८०
कुलमाषलोपिकामिधं	५३२
कुसुम्भलवणाम्यां वा	७९०
कूलारणिः पापहरा च	१४४७
कृततुल्ये तदा काले	४४

कृतं त्रेता द्वापरश्च	१४४
कृतालथो तत्र जगत्प्रधाना	१९४
कृत्वाग्निहवनं पश्चात्	३९७
कृत्वा जगाम कश्मीरां	१२२८
कृत्वा तिलैश्च नैवेद्यं	५००
कृत्वा पुराणि ग्रामाणि	३८२
कृत्वा मनुष्या राजेन्द्र	२३६
कृत्वोपासां जगद्भर्तुर्	६६७
कृपया स शिशु नार्गर्	८०
कृष्णपक्षेऽपि त शूल	१२८५
कृष्णबालमह मन्ये	५६
कृष्णावितस्तासंयोगे	२७८
केचित् स्तुवन्ति राजानं	३४४
केशवश्च शिवश्चैव	२०३
कोटपालो महीपालः	९७८
कौण्डिनी सह संयोगं	१३३०
कतुः दक्षो वसुः सत्यः	६३४
क्रमता विष्णुना लोकान्	१३१८
क्रियमाणेषु पुत्रस्य	१०८३
क्रीडमानस्य शक्रस्य	७५
क्रीडानिमित्तं च भयात्	३३७
क्रोधात्ततो विनिष्क्रान्ता	३१३
क्रोधमात्रे ततो दृष्टा	२६९
क्वचिच्चित्रयुता कार्या	७१३

क्ष

क्षमस्व मम देवेश	११३९
क्षीरेण पूर्णं तं कृत्वा	४५४
क्षीरोदकन्यापितपादपत्रं	६५
क्षीरोदकान्ये विरजे	२८३
क्षेडितोत्कृष्टशब्दैश्च	८९५

ख

खगपतिरतिचण्डभीमवेगो	१८
खेदः क्षपालः खेरोक्षो	९२१

ग

गङ्गानदी दाम्भुजटाकलापे	१४४८
-------------------------	------

गङ्गोद्भेदे नरः स्नात्वा	१३५९	चतुर्वेदि नरो दृष्ट्वा	१३४६
गच्छ पश्य स्वदैवेशं	१२४६	चतुष्पथश्मशानेषु	४१३
गजदन्तादधृतमृदा	८५३	चतुष्पथेषु रथ्यासु	५७९
गन्तव्यं वारमुख्याभिस्	८४५	चन्दपाटनकः काकः	९४९
गन्धमाल्यादिर्नवेद्यैर्	७३८	चन्द्रमूर्त्याबुभौ नागो	९२७
गन्धः मौमस्तथा	९४६	चन्द्रेश्वर सज्येष्टेशं	१०६०
गन्धालङ्कारवासोसि	६७२	चमरेण च लीहित्यो	१६४
गरुड जलवासं च	१२०७	चित्रकूटमथारुह्य	१३१२
गीतैर्न तैस्तथा वाद्यै	५४६	चित्रोपचित्रः सुरभिरु	९६५
गुडोपेतास्तथा घानाः	७८१	चिरं च न च वत्स्थेहं	१०७४
गुह्यं भुमाली माली च	९६०	चित्रमाससमारम्भे	६६०
गुह्येश्वरः शतमुख	१२२	चित्रशुक्लत्रयोदश्यां	६७९
गृध्रकूटाद् गिरिश्रेष्ठात्	१२११	चित्रशुक्लसमारम्भे	५८३
गृध्रकूटे तथैवाची	१२०९	चित्रे मासे सिते पक्षे पञ्चदश्यां	६८३
गृहाणीह नरास्त्यक्त्वा	३७४	चित्रे मासे सिते पक्षे पञ्चम्यां	६६८
गोयमानद्ववाद्यं च	६८८	चित्र्यां ततो व्यतीतायां	३७८
गोकुलाराववहुलां	१४४२		
गोविन्दस्त्वब्रवील्लक्ष्मी	२८०		
गोस्वामिना नीयमाना	१२४४		
गौरसर्पपकल्केन	४८८		
ग्रहो भविष्यद्वर्षश्च	६४९		

घ

ज

घृतपायसमश्नीयात्	४९२	जगाम ब्रह्मणो यज्ञं	११४२
घृतेन स्तापयद् देवं	४९४	जगाम सहसा नन्दी	१०८७
		जन्मर्क्षं च गते चन्द्रे	८३५
च		जम्बुः शाकः कुशः क्रौञ्चः	६०९
चक्रं मे दीयतां देव	१९०	जपं होमं तथा श्राद्धं	७०७
चक्रहस्तो गदाहस्तः	९७९	जलोद्भवशिरस्यस्मिन्	२००
चक्रस्वामिसमीपे च	१०५४	जलोद्भवानां मांसेन	५७१
चक्रहस्तो जगामाथ	१९६	जलोद्भवासजा मत्तस्	१९५
चक्रेश्वरं स चन्द्रेश	१०६१	जानुम्यामर्वां गत्वा	३५०
चतुर्थोऽहनि कर्तव्यं	८८३	ज्येष्ठ्यां तु समतीतायां	७२४
चतुर्दश्यां न भोक्तव्यं	४४७	ज्योतिषां पालकाद्याश्च	७६९
चतुर्मुखं चतुर्बाहुं	१२५२		
चतुर्मुखं महामृतं	१२५४		
चतुर्युगैकसप्तत्या	३४		
चतुर्विंशतिसख्यायां	५१८		

ड

डवश्चक्रधरः श्वश्रो	९३४
डाङ्गः भूयो विशाखश्च	९४८

त

ततश्चतुर्दशीं प्राप्य ५७४
 ततस्तं केशवो देवो १५३
 तनस्तु कलशा देया ४४०
 ततस्तु श्रावणीं प्राप्य ७३९
 ततस्तु सर्वदेशेषु २६२
 ततस्तु सगता नद्या ३३०
 ततस्त्वनन्तरं पक्षे ७६०
 ततस्त्वनन्तो गिरिमन्त्रिकाशः १७३
 ततस्ते कृष्णबालं ५८
 ततस्तोये तु वतस्ते ७९१
 ततोऽग्निहवनं कार्यं ६५२
 ततोऽनुलिप्तः स्रग्वी ७२३
 ततो ब्रह्मसरो नाम ११०८
 ततो भद्रासनगतं ८५६
 ततो रामोऽपि धर्मात्मा १२२१
 ततोऽर्चास्नापनं कार्यं कल्पं ८८७
 ततोऽर्चास्नापनं कार्यं पौरैर् ८८८
 ततोऽवोचदर्षि देवी २५२
 ततो विरूक्षितः स्नातः ४८९
 ततो वेगेन महता ३२९
 ततोऽष्टम्यां पूजनीया ८१६
 ततः पञ्चदशीं प्राप्य कृष्णां ७५१
 ततः पञ्चदशीं प्राप्य चान्त्यां ५८२
 ततः पूजा निकुम्भस्य ३९४
 ततः प्रभृति तच्छैलं ११०३
 ततः प्रभृति देशेऽस्मिन् ३८३
 ततः प्रभृति षण्मासान् ४०८
 ततः प्रवेश्य प्रतिमां ८९६
 ततः प्राप्ते द्वितीयेऽह्नि ४१६
 ततः शक्रेण सङ्गमे ७७
 ततः शची शक्रपत्नी ३००
 ततः शाकमनुप्राप्ते ८१४
 ततः स राजा धर्मात्मा १०१८
 ततः स वासुदेवेन ८
 ततः संवत्सरस्थान्ते १२५०
 ततः सा सुपूर्वे पुत्रं १०
 तत्कर्तारो भविष्यन्ति ९०८
 तच्चक्रात् क्रोशमात्रे तु २६७

तत्पुत्रेण त्वया पुत्र ११५१
 तत्र काष्ठानि सञ्चाल्य ११७६
 तत्र तस्याभवद् ७
 तत्र देवहृदा याति १०९
 तत्र नद्यस्तथा पुण्याः २५
 तत्र मद्रूप तीर्थानि १०६
 तत्र सन्ति पिशाचा ये २११
 तत्र सन्निहितो नित्य ११६३
 तत्सर्वं कुरु राजेन्द्र ९०५
 तत्र संवत्सरं कृत्वा १०३४
 तत्र मंस्नापयन्ति स्म ११५६
 तत्रस्थः शोचयामास ११७८
 तत्र स्नात्वा जगामाशु १४८
 तत्र स्नात्वा समम्यच्य १३२१
 तत्रानुलेपनं दिव्यं १३०८
 तत्रापि कोटयः पञ्चैव २१४
 तत्रापि तेऽहं वत्स्यामि १०७८
 तत्रापि सन्निधानं मे ११५५
 तत्रासतस्ततस्तस्य १२३७
 तत्रास्ते सपरीवारः १०२१
 तत्रास्ते स सुखी नागः १०२३
 तत्राहनि तत्कर्तव्यं ७४५
 तत्रैव देवदेवेशः ११४३
 तत्रैव शाण्डिली नाम १२८०
 तत्रोवास सुखी राजा १०२०
 तथा कालोदका पुण्या १३८३
 तथा क्षीरनदी पुण्या १३२८
 तथा जागरणं कार्यं ७४८
 तथा त्वं देहि सर्वस्य ११८६
 तथा नागोह यज्ञसरः ९३१
 तथा पापहरो देवो १०८
 तथापि रामस्तान् गत्वा १२१६
 तथा प्रभातसमये ४००
 तथा रामहृदा यत्र १३७५
 तथाविधं काम्यवरं १०२७
 तथा विनशनं प्राप्य १३३८
 तथैवाङ्गिरसां राजंस्ती० १३९३
 तदप्राप्य न यास्यामि ११८२
 तदा पितामहो देवः ६६६

तदा संज्ञामवाप्स्यामि	११९०	तस्य पुत्रांस्तथा सर्वा०	९९४
तदा स्थापयते राजस्तां	४१	तस्य मध्येन निर्याता०	२६
तदा विनष्टे लांकेऽस्मिन्	३९	तस्य मूलमथासाद्य	१०९७
तद्भयेनागता	१२१५	तस्य वर्षशतं रुद्रं	१०९०
तनवस्ते विनिर्दिष्टा	११३०	तस्य शृङ्गस्य पूर्वार्धे	१०८८
तन्मध्ये सर्वतीर्थानां	१३८०	तस्य सर्वं यथावृत्तं	३८०
तपनस्य मुता देवी	३०५	तस्यातितोषमायाति	४६८
तपसा महता युक्ता	११२६	तस्या नाम वितस्तेति	२६०
तपस्विभिर्धमपर	१५	तस्या मे पूजनं कार्यं	७५८
तमन्वयाद् वषाढुदो	१५४	तस्यामेव तु पञ्चभ्यां	५४९
तमाह वासुकिं देवो	६८	तस्यां तदा प्रकर्तव्यं	५७६
तमुवाच ततो रामः	१२४१	तस्यां तु समतीतायां	५२७
तमुवाच द्विजो रुद्र	११८०	तस्यां देवी उमा स्नाता	१२८३
तयोर्विधानं विज्ञेय	८३८	तस्यां राध्यां तु कर्तव्यं	४१८
तयोस्तु सङ्गमे स्नात्वा	१२८७	तस्यां विप्रं चतुर्दश्यां	५७५
तयोः समागमे पुण्ये	१३७८	तस्यां सभायां ब्रह्माणम्	६६२
तव नन्दिन् प्रतिष्ठानं	११५३	तस्यां स्नात्वा दिवं यान्ति	१४१०
तव भक्तस्य विप्रस्य	३२२	तस्यास्त्वनन्तरं ब्रह्मन्	५०१
तवाधिकेन तपसा	११८४	तस्याः स वचनं श्रुत्वा	२७९
तवोद्गारेस्तरङ्गाख्यं	३१८	तस्यैव चापरे भागे	१९८
तस्मात्कालात्परं कार्यं	५१९	तस्यैव सरसोऽभ्याशे	११६२
तस्मात्तत्र दिने कार्यम्	४६६	तं दृष्ट्वा चक्रतीर्थाख्यं	१३६
तस्मात्तेषां तु मध्याह्ने	६८४	तं दृष्ट्वा प्रणतो राज०	१२५३
तस्मात्ते प्रायशो भावी	२९६	तं प्राप्य तनयं विप्रः	१०८२
तस्मात्स वनभद्रेण	९७	तादृशं परिहास तु	२००
तस्माद् देशात्प्रवृत्तस्तु	११००	तान्तान् शिखरान् पश्य	१८४
तस्माद् विगोकेति नदी	२९०	तान् पृथक् पृथगु०	६५३
तस्मिन्नहनि न कार्या	५४३	तामन्नवीनतो गङ्गा	३०९
तस्मिन्नहनि भोक्तव्यं	७५०	तामेव नवमी प्राप्य	६७४
तस्मिन्नहनि वै सृष्टं	५८७	तामेव पञ्चमी प्राप्य	७८४
तस्मिन्नहनि सम्प्राप्य	८०४	तामेव षष्ठीं सम्प्राप्य	७८५
तस्मिन्नेवाह्नि कर्त्तव्या पूजा	५८६	ताम्राकरांश्च रजतो	९७३
तस्मिन्नेवाह्नि कर्त्तव्या महा०	५८५	ताम्रारकूटरजतैश्च	४२३
तस्मिन् नन्दी शिला गृह्णा	१०८९	तागराख्यां विशेपेण	१०३९
तस्मिन् मन्वन्तरे	३५	तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं	१६७९
तस्मिन् सरसि यत् तस्य	७९	तावत् पावय तोयेन	२८९
तस्मिन् सरसि ये स्थान	७०	तासां तु सङ्गमाः पुण्याः	१३०७
तस्मिन्स्तीर्थं वरे राजन्	१३६२	तीर्थानि द्विज मुख्यानि	१३२६
तस्य तीर्थस्य गमोऽपि	१२३०	तिलवच्च तथा तस्यां	५२६
तस्य दृष्ट्वा शची रेतः	७६	तिला देयाश्च विप्रेषु	७१८

तिलैः स्नानं तिलहोमं
 तुङ्गवास च वरद
 तुरगा यन्त्रणीयाश्च
 तृपारचयसकाशं
 तीर्थमप्सरसां पुण्यं
 तीर्थं वाराहमासाद्य
 तीर्थसन्नयनश्चैव
 तीर्थानि पुण्यानि सरांसि राजन्
 तीर्थान्यनुचरन्तं हि
 तीर्थयात्रागतं श्रुत्वा
 तीर्थतः सन्निहिताद् राजन्
 तेन दृष्ट्वा च यास्यान्ति
 तेन पापेन ते पुत्र
 तेन विज्ञाय सा क्षप्ता
 तेन संदर्शितं पश्येन्
 तेनेदं सकलं शून्यं
 तेनेयं कथिता राजन्
 तेनैव च शरीरेण
 ते प्राप्य तस्य नागस्य
 तैललां भूजलां पुण्यां
 तेषां तपःप्रभावेन
 तेषां तु पूजनं कार्यं
 तेषां मध्यगतं नीलं
 तैजसे तु नरः स्नात्वा
 तत्तिरीयेश्वरं देवं
 तैस्तु सम्पूजितौ तत्र
 तोयमध्यगतं दृष्ट्वा
 त्यक्त्वा च गां महोनाथ
 त्यक्त्वा स्नातस्य गच्छन्ति
 त्रयोदश्यां ततः पूज्या
 त्रिकोटीप्रभवः प्राप्य
 त्रिकोटोऽङ्गमाद् गृह्य
 त्रिपुरारे नमस्तेऽस्तु
 त्रिपुरेशाग्रतः पुण्यं
 त्रिभागहीनं पक्षं वा
 त्रिविक्रमाय देवाय
 त्याजः सुवश्च मूर्ध्ना च
 त्वत्तेजसा जगत्सर्वं
 त्वत्तेजसा मया देव
 त्वत्प्रकाशं यतो ब्रह्म

७१७ त्वत्तोऽन्यं नैव पश्यामि
 १२०५ त्वमेव तपसात्यर्थं
 ८१३ त्वमेव सर्वदेवीनां
 १२५१ त्वया विनिहता दैत्या
 १२९५ त्वया सर्वमिदं व्याप्तं
 १३९७ त्वयि धर्मश्च सत्यं
 १३१ त्वयोक्तं च सदाचारं
 १४४९ त्वय्यपितशरीरा ये
 १०४ त्वं देव सर्वदेवानां
 १०० त्वं नीलनीरोधचयप्रकाशो
 ८८९ त्वं नील नीलार्थविनीतपापैर्
 ११८९ त्वं नील यज्ञेश इवासनस्थो
 १२२४ त्वं बुद्धिस्त्व तथैवात्मा
 १२४३ त्वां नील नीलाम्बरनीलनेत्र

द

१४३१ दक्षिणेऽस्य हरिपाश्वरे
 १०७६ दक्षिणेन तथा नागो
 ११७५ दत्तं तु काण्ठरूपेण
 १२८६ दत्ता तु सहितास्तेन
 ११५७ ददर्श नन्दिन तत्र
 ७८० दत्तायुषाया वृत्रस्तु
 ३४५ दशनस्य मदीयस्य
 १०३६ ददानि तेऽहं विप्रेन्द्र
 १२०२ दातुं गां देवदेवस्य
 १५१ दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डरं
 १०६७ दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डरं
 १२३९ दास्ये जितां तु
 ४०६ दिक्पालानथ ते वक्ष्ये
 ४४६ दितिश्चन्द्रवती जाता
 १३४७ दितिर्ह्यो नयश्चैव
 १३५१ दिनत्रयं च कर्त्तव्यं
 ११३५ दिने दिने च स्नातव्यं
 १३७१ दिवमुन्मूज्य चीराणि
 ७६२ दिवाकरेण सोमेन
 १२५७ दिव्योत्पन्ना द्विजश्रेष्ठ
 ६३६ दीपमालापरिक्षिप्तं
 १११९ दीपवृक्षैश्च विविधैर्
 १२६१ दीपाभ्रमालयधूपैश्च

१११५
 ३६३
 २८४
 ३६६
 १२६०
 ३६५
 २२५
 ३१६
 १२५८
 ३५७
 ३५३
 ३५४
 ११२१
 ३५८
 १८५
 १८५
 ११८३
 २१८
 ११४४
 ५०
 ११९१
 १०१४
 १२३८
 ८३
 १४५
 ५९
 ९८४
 २४२
 ६३९
 ७१५
 ४६०
 १३८१
 १२००
 १२४२
 ४१९
 ४२८
 ५१२

दीपं रत्नस्तथा भक्ष्यैः	८१७	दृष्ट्वाश्रमे वितस्ताख्ये	१४११
दुर्गत्वादस्य देशस्य	८६९	दृष्ट्वा स मद्रविषय	१३९
दुर्गगृहे नवम्यां च	८७७	दृष्ट्वा स्वर्गमवाप्नोति	१०३५
दुर्गा गौरीं सुविजयां	१०५३	दृष्ट्वाकैकमर्थंतेभ्यो	१२९९
देवतानां पितॄणां च	५३६	दृष्ट्वातान् स्वर्गं माप्नोति	१०५८
देवपत्न्यस्तथा सर्वा	१५८	दृष्ट्वावाच महादेवो	११४५
देवकी च यशोदा च	७४६	दृष्ट्वागोदधूतभूभाग	१२५५
देवतीर्थं नरः स्नात्वा देवः	१३४८	द्रक्ष्यन्ति यजनाः सर्वे	११८७
देवतीर्थं नरः स्नात्वा भव०	१२९३	द्रष्टुं देवेश्वरं रुद्रं	११७२
देवं कमलयोनिं च	१५०	द्वादशी बुधयुक्ता सा	७९८
देवं नारायणस्थान	१२०३	द्वादशी या तु चैत्रस्य	६७८
देवं शक्रकृतं दृष्ट्वा	११९९	द्वादश्यां पञ्चदश्यां च	७३१
देवराभाणाद्वेन	१४४१	द्वादश्यां क्षीततोयस्य	६८१
देवशिनागमुख्ये ध्व०	२०५	द्वारेणादौ विनिष्क्रम्य	५७३
देवलोकमवाप्नोति	१३३२	द्विजातिपूजनं कृत्वा	७७७
देववध्वस्तथा पुण्याः	१२९७	द्वितीयेऽहनि कर्त्तव्यं	५४०
देवानां त्वं धृतिं दधि	३२४	द्वितीयेऽहनि कर्त्तव्या	८८२
देवानुयात्रानिनदं	१९८	द्वितीयेऽहनि दातव्या	८९७
दैविका गव्यारूढा	१६१	द्वौ पक्षौ तिथयश्चैव	५९७
दैवीं सम्पूज्य पुष्पादि	८२३	द्वौ पक्षौ द्वौ महापक्षौ	९९८
देवैर्बतं महाभागं	११११		
देवोत्थापनमेतदधि	४५९		
देवो धाताविघातारी	६२५		
देवः सन्निहितो राजन्	११९५		
देशस्य गौरवं चक्रे	११		
देशस्य पावनायास्य	२३८		
देशस्यास्य समीपे तु	१२७५		
देहभेदे गमिष्यामि	९०२		
दत्पदानवयसाश्च	४६२		
दत्त्येन युद्धं स चकार सार्धं	१७९		
देवज्ञादेव विज्ञेयं	६५०		
दृष्टो मया हेतुभिरा०	३५६		
दृष्ट्वा चक्रेशमाप्नोति	१२७९		
दृष्ट्वा तीर्थी महादेवम्	१११०		
दृष्ट्वा त् प्रणतदेवं	१११३		
दृष्ट्वा देव हरं देव्या	११४६		
दृष्ट्वा धनेश्वरदेवं	१०४३		
दृष्ट्वा वितस्तां गतम्०	२९३		
दृष्ट्वा विशोकां कश्मीरां	१०५०		
दृष्ट्वा शशाङ्कं राजा पु	१०४५		
		घनदस्ते सखा माग	३६८
		घनधान्योधवस्त्रैश्च	६६५
		घनं च शक्त्या दातव्यं	७३२
		घरो ध्रुवश्च भोजश्च	६३१
		घर्मं वरिष्ठं सरयं च	५९९
		घाता चोभौ घनुर्भूमिस्त्व०	६४४
		घाता मित्रोऽर्थमा पूषा	६३०
		घान्यं मल्लातकं कुष्ठं	८११
		घान्ये पक्वे सिते पक्षे	७७६
		घान्त्वन्तारि ध्रुवश्चैव	६२६
		घृपं च सरजो देयं	४४३
		घृतकम्बलहीनं तु	५२८
		घन्वा बृषेण वस्त्रैश्च	७७२
		ध्याता ध्येयं तथा ध्यानं	११२३
		ध्रुवेयं चैत्रवष्टी च	६७३

न

नक्षत्रदेवता याश्च ८३६
 न तच्छक्यं मया राजन् ९८२
 न त देश प्रपश्यामि ९९८
 नर्तकानां नटानां च ५४७
 नदी कूलारणी यत्र १३९५
 नदी गोत्रनदी यत्र १३९९
 नदी चित्रपथा पुण्या १३०३
 नदीतीरे शुभे रम्ये ७४९
 नदी सरस्वती नाम १३३३
 नदी हर्षपथा पुण्या १३५०
 न पिशार्चश्च वत्स्यामो २२०
 नन्दीपर्वतमासाद्य १०७१
 नन्दीश्वरस्य या मूर्तिर् ११६७
 न भोक्तव्यं दिवा चापि ३९१
 नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु १२६६
 नमस्ते देवदेवेश जगत्कारण १११४
 नमस्ते देवदेवेश मायावृत ११२९
 नमस्ते नाग राजेन्द्र ३५१
 नमोऽस्तु ते पर्वतराजकन्ये २७०
 नमोऽस्तु ते लोकहिते रताय ६३
 नमोऽस्तु शाङ्गदासिपाणे ६२
 नमः पाश्वर्षे ते देव १२६५
 नमः सशाङ्कलेखाङ्क ११३४
 न यज्ञदक्षिणावद्भिस् १४३३
 नर्मदा च भयूरेण १६२
 नवम्यां पिष्टभोज्येन ५२२
 न वयं भानुर्षः सार्धं २०७
 नवैश्च वस्त्रैः पूज्यापन्न ४२०
 नागस्य यस्य तं स्थानं २२३
 नाभास्तं नागराजानं ३४३
 नाभानां त्वंगति नित्यं ३६९
 नागानामालयं नाग २३२
 नागानामधिपो नीलो ९१५
 नागाः भुजङ्गशार्दूल ९९७
 नागेन्द्र नीलानिरिव ३५५
 नागं बद्धुविचाकारैः १४३५
 नागैश्चात्मुत्सर्गं ३४२
 नानादेशसमुत्थंस्तु २३५

नानापुष्पफलोपेतां २३
 नाप्नोति सर्वकालेषु १०४०
 नारायणोऽनिरुद्धश्च ९२४
 नासत्यदस्त्री विज्ञेया ६३५
 नासो विमुच्यते लक्ष्म्या ६७०
 निकुम्भे निर्गते ब्रह्मन् ८७४
 निकुम्भो नाम धर्मत्मा २१२
 निकुम्भः पुनरायाति २१६
 नित्यदानं सपक्वान्नम् ५३९
 नित्यं राजा समुत्थाय ८६६
 नित्यं सन्निहिता देवाः ८७०
 नित्यं सन्निहिता देवो ११९४
 नित्यं सन्निहितो देवो राज ११९३
 नित्यानि तानि कर्माणि ८३९
 निवेदयेच्च विविधान् ६९७
 निशम्यैव पुनर्देवी ३२८
 निः शेषान् क्षत्रियान् हत्वा १२१७
 निःसृता सरसः पुण्या १३२७
 नीरजस्कं तथा कार्यं ८४४
 नीलकुण्डं वितस्तास्थं १३३७
 नील त्वामेव वेदार्थं ३५९
 नीलाम्बरः काञ्चनबद्धमौलिः १७४
 नीलेन सहितः प्रापान् १४२
 नीलोक्तं वचनं कुर्वस् ३८१
 नूनं प्रसादात्तस्यैव ३४९
 नृपतिस्त्वभिषेक्तव्यो ८५७
 नृभिः शुष्काग्रसम्पूणै ६८७
 नैवेद्यं विविधैर्बुधैः २२४
 नोप्रदण्डो भवेद् राजा ८७३
 नौदेहेन सती देवी ४५
 नौबन्धमथासाद्य १६७
 नौबन्धशिल्लरे रुद्रो १७०
 न्यग्रोघो डम्बरोऽश्वत्थो ९७४

प

पङ्कश्च किन्दमो रम्यो ९७२
 पञ्चकोटयः पिशाचानां २१३
 पञ्चदश्यां यथा विप्र ४११

पञ्चमी द्वादशी चैव	८७९	पुण्याहवेदशब्देन	४४१
पञ्चयज्ञानवाप्नोति	१३४०	पुण्ये दूषद्वितीतीरे	११७१
पञ्चरात्रविधानेन	४३३	पुण्यं च नैमिषारण्य	१०९४
पञ्चमवत्सराः पूज्याः	५९६	पुण्यं फलमवाप्नोति	१३४४
पञ्चहसनस्य नागस्य	२६५	पुण्यं वस्त्रापचं	१२६
पटे कृत्वा तु सर्वेण	७५५	पुण्यं वै चन्द्रभागाया	१२१
पताकाभिर्विचित्राभी	७९४	पुत्रत्वे नन्दिन प्रादात्	१०७२
पतिस्ते शङ्करस्त्वेको	३२७	पुत्रो मे भगवन्नन्दी	१०९१
पथा त्व न समर्थासि	१०९९	पुनस्तां तु महाभागाम्	३११
पथेऽवरमवास्थाय	१२३०	पुरा पितृवधादर्चा	१२१२
पदं गव्यसरस्तत्र	१३०९	पुरोधाः सोपवासस्तु	८४१
परपाकरतियो वै	७६३	पुलस्त्यनिमित्तं शक्र	१०३४
परमान्नैः फलैः शार्कैः	४५०	पुलस्त्यनिमिता देवी	१०४८
परिक्षिद्वशमृच्छीः	२	पुलस्त्यनिमितां दृष्ट्वा	१०४९
परिणष्टोऽस्मि भद्रं ने	११४९	पुष्कराद्यानि तीर्थानि	६२३
परिवारेण बहुना	९९९	पुष्पघृपाभ्रवस्त्राद्यैर्	८३१
पर्वतोर्ध्वमूढा राज्ञः	८५१	पुष्पालङ्कारयूपाद्यैश्च	६७७
पललोलांपिकामिश्रा	५७८	पुष्पैर्नानाविधैर्गन्धैः	५८४
पश्चाच्च चाश्रमं चक्रे	१८७	पुश्चलीसहितैर्नया	५८१
पश्चिमेन तदा चक्रे	१०१९	पूजनीया गृहा विप्र	५३७
पश्येन् प्रकृतीः सर्वाः	८६३	पूजनीया गृहाः सर्वे	५८९
पातञ्जलिश्च वत्सश्च	९५०	पूजनीया च सुरभिर्	३९५
पात्रतीर्थे नरः स्नात्वा	१३८५	पूजनीया वितस्ता स्यान्	७९३
पात्रे तीर्थे तथा काले	१४३४	पूजनीयाश्च तुर्गगा	८१०
पादोनयोजनं गत्वा	१९१	पूजनीयास्तथा देवा	५८८
पानीयश्चाप्यनीकश्च	९२०	पूजनीयो निकुम्भस्तु	५७७
पापं कृतं च यत्क्षेत्रे	२५५	पूजनीयो हर्गर्द्वो	४६१
पापानां नरके घोरे	१४३८	पूजने ब्राह्मणानां च	४७३
पापानां पावनार्थयि	०७४	पूजयित्वा ततो विष्णुं	४५८
पालयस्यस्वित् देवं	११३२	पूजयित्वा घमान्यादि	४९०
पालाशा च शिलामा च	१३९४	पूजयित्वा स नृपतिं	२९
पावना च नदी पुण्या	१३७७	पूजयेत् धनो धेन	८६०
पावन्यपि तुर्गङ्गेण	१६५	पूजार्थं तस्य कर्त्तव्या	३८९
पिङ्गलेशायतः स्नात्वा	१३५४	पूजितः शङ्करस्तेन	११४८
पितरस्तर्पितास्तत्र	१२९०	पूज्याश्च सुभगास्तत्र	८०७
पितृन् स तेष्वथाम्यच्यं	१२२२	पूज्याः पिशाचाश्च तथा	८७१
पित्रा मृधन्युपाधाय	१०७	पूर्णकुम्भैः सकृद्व्याण्डैर्	७७१
पिशाचं मृण्मयं कृत्वा	६८५	पूर्णं चतुर्गुणे तस्मिन्	३३५
पिशाचैः सह सम्पर्कं	०५३	पूर्वदेशे त्वया ब्रह्मन्	१०५
पुण्डरीके नरः स्नात्वा	१३५५	पूर्वमासीदुमा राजन्	१२८४

पूर्वमेव सतीदेशे	९९३	प्रोष्ठपदस्य मासस्य	७५४
पूर्ववत्पूजयेद् विद्वान्	६८९		
पृथिव्यां यानि तीर्थानि चास०	१३२	फ	
पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि	१७		
पृथिव्यां यानि तीर्थानि ह्यासमु०	१२५	फणावलीरत्नसहस्रचित्रे	६६
पेष्टाश्च पशवः कार्या	५३१	फाल्गुणस्य च मासस्य	५३४
पौरैः स्नातः सुवस्त्रैश्च	८५४	फाल्गुण्यास्तु ततो रात्रौ	५४५
पौर्णमासीं तु तां प्राप्य	४७१		
पौर्णमासी तु सम्प्राप्य न भोक्तव्य	४४८	व	
पौर्णमासीं तु सम्प्राप्य वैशाखस्य	७१६		
पौर्णमास्यां तु माघस्य	५१६	वक्रपुष्पाणि देयानि	४७९
पोषकृष्णाष्टमी कार्य	४८५	वकेन शङ्खकी राजन्	१६३
पौष्वां तु समतीतायां	४९९	बलिभिः पुरुषैर्वीप	८९३
प्रकाशमासीज्जगति निमेषा	१७८	वलीवदं ततो देय	४५५
प्रजापतिः कश्यपो हि	३६४	बहुपुत्रश्च सम्पूज्य०	६०६
प्रणिपत्य हृषिकेश	३८७	बहुप्रकारस्युक्त०	५२३
प्रतिग्रहजलं गृह्य	१०१५	बहु मेने तथात्मानं	१४२२
प्रतिमां च पुष्येण	८३४	बहुरूपे नरः स्नात्वा	१३९०
प्रतिमां तेन सम्प्राप्य	८९०	विन्दुनादेश्वर तीर्थ	१४०४
प्रदीपादीपिभिर्देवि	३१९	वित्त्वपत्रेण च तथा	८१८
प्रदेशे वृषभाल्ढो	१०९३	बुद्धार्चा स्नापनं कार्य	७१२
प्रधानेन शरीरेण	२३३	बुद्धिलज्जा वसुःशान्तिः	६०३
प्रधानेनाथ गन्तव्यं	८९४	ब्रह्मघोषघनुर्घोष०	२१
प्रयागेऽपहृत नाम	३०८	ब्रह्मणो यागभूमिश्च	१२९८
प्रविष्टे तु जने तस्मिन्	३७९	ब्रह्माण वरदं दुष्ट्वा	१०५७
प्रसन्नोऽसि ध्रुव शम्भो	११४०	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	१८१
प्रसादं कुरु मे देवि	३२५	ब्राह्मणानां च दातव्या	८३२
प्रसादाद् ब्रह्मणस्तस्य	११२८	ब्राह्मणानां तु कर्तव्या	७५६
प्राधान्येन तु ये नागाः	९१४	ब्राह्मणेषु च दातव्य०	४९७
प्राञ्जलिर्देवदेवेश०	११०५	ब्राह्मी सभा कामरूपा	६६१
प्राप्तेऽथ यात्रादिवसे	८९१	बिभृयादात्मना तानि	६९९
प्रायशो घेनुदानेन	१२४८		
प्रीतिः क्षमा च सम्भूतिः	६०२	भ	
प्रीयतां धर्मराजैति	७२१	भक्तानुकम्पी भक्तश्च	३६७
प्रेक्षणीयप्रदानैश्च	४२७	भक्त्या रात्रौ ततः कार्य	५३०
प्रेक्षाकाले च कर्तव्यं	८९८	भक्ष्यमाणेषु नागेषु	६१
प्रेक्षादानैश्च विविधैर्	७५९	भक्ष्यं मर्त्यैस्तथा गन्धैः	७२५
प्रेताधिपं वसिष्ठच	१०३८	भक्ष्यैश्च लोपिकापूर्पर	६८६
प्रोक्तं कलियुगं राजन्	३३	भगवन् विदितं सर्वं	१४१

भगवन् श्रोतमिच्छामि
 भगवश्छोतुमिच्छामि
 भगीरथेन गङ्गाया
 भद्रेश्वरीं गौतमेशीं
 भद्रेश्वरो महास्यश्च
 भवतीह जगन्नाथ
 भवन नागराजस्य
 भविष्यन्त्यायुषोपेता
 भविष्यसि यथावत् त्वं
 भागीरथी पावनी च
 भारवतारणार्थं हि
 भीमाक्षाय भुमुण्डाय
 भीमाक्षो भीमनादश्च
 भीमादेवीं तथा दृष्ट्वा
 भुक्त्वा तु शान्तिः कर्त्तव्या
 भूमिधृता धारयति
 भूयो वितस्तामाहात्म्य
 भूयः कश्यपवाक्येन
 भूरिणा परमान्नेन फलमूलं
 भूरिणा परमाग्नेन सवनुना
 भूर्जस्वामि महास्वामि
 भूर्जस्वामीहिडिम्बेषु
 भूवीरो धर्मलावण्या
 भूशोभाभि नृत्यगीतैः
 भृगुणा निमितामर्चा
 भोक्तव्यं सहमित्रैश्च
 भोजनं पर्पटप्रायम्
 भोज्य विशेषवत्कार्यम्

म

मकरेण ययौ गङ्गा
 मरुत्या च पवित्रा च
 मडवायां नरः स्नान्वा
 मणिकण्ठः कलोलश्च
 मणिभद्रं तथा दृष्ट्वा
 मत्समीपमथाभ्येहि
 मद्यं तु मद्यपैः पेय
 मद्वाक्याच्चाभयं दत्त
 मधुपकसरः पुण्य

११९२
 १०२५
 १४३०
 १०५२
 १०२९
 १११७
 १२३६
 ९०३
 १२०५
 ६२१
 ७४४
 ११३८
 ९६१
 १०५१
 ७६८
 १११८
 १४२३
 २६८
 ७७३
 ७२८
 १२०१
 १०२८
 ८३७
 ८१९
 १२६९
 ४०१
 ५४८
 ४८४

मध्ये चकार तां भक्त्या
 मध्ये ब्रह्माणमालिख्य
 भनुष्यस्तु न कर्त्तव्या
 मनोबुद्धिस्तथात्मानं
 मनोबुद्धिस्तथैवात्मा
 मनो मदश्च प्राणश्च
 मन्वन्तरेषु पूर्वेषु नासी०
 मन्वन्तरेषु पूर्वेषु यदा०
 मम पादप्रहारेण
 मम पूजा च कर्त्तव्या
 मम वाक्यमनादृत्य
 ममांशः स तु नागेन्द्र
 मया निर्वासितो नागसु०
 मयापि स्थानपालोऽसौ
 मयैव केवलं ज्ञातं
 मरीचिमन्यङ्गिरसी
 महाक्षश्च वधूसश्च
 महादेवाश्चमाद भागे
 महापद्मसरस्येप
 महापद्मस्य सरसः
 महापद्मसरः पुण्य०
 महापातकसंयुक्तस्त०
 महापातकिना मोक्षः
 महाभारतमग्राम
 महेन्द्रो मलयः सह्यः
 महेन्द्रः सगणः पूज्यः
 माघकृष्णो द्विजश्रेष्ठ
 माध्या तु समतीताया०
 माघे मामि सिते पक्षे
 मातेव वरदां देवीम०
 मा त्वं रुदस्व ताताद्य
 माराकुलोऽभ्रशिखरो
 मालीवन गौतमेशं
 माहुरी तु नदी पुण्या
 माहुरी तु समासाद्य
 मुख्याभिर्वारमुख्याभिर्
 मुच्यते किल्बिषैः सर्वैस्
 मुण्डपृष्ठं गिरिं कृत्वा
 मुनिवाक्यं तु भविता
 मृत्ताम्ररीप्यसौवर्णः

१२७२
 ७७९
 ५७०
 ६१८
 १२५९
 ६३८
 ३०
 २७
 ११०६
 ४७८
 २०८
 २३१
 १०००
 १००२
 १००८
 ५९८
 ९३८
 १९०
 १०२४
 ११९८
 १३८९
 २६३
 ५०९
 ३
 ६२०
 ७५७
 ७१९
 ५१७
 ५११
 १४४४
 १०८५
 ९५४
 १०३२
 १४००
 १३७०
 ८५८
 १०६५
 ११०७
 २२१
 ८४७

मृत्युं विसर्जयामास
मोक्षिता सा त्वया शापात्

११६१
१२४५

२

य

यत्र चित्रपथा पुण्या
यत्रासील्लाङ्गलमुखं
यत्रास्य चागती शुद्धिं
यथा कथञ्चिच्छाद्धं च
यथा पूजा कृता दैव्याः
यथैवाश्वयुजे मासि
यदा करो विश्विरी
यदा जाता इरादेवी
यदा तस्यां तु रामेण
यदा पक्वं भवेद् द्राक्षा
यदेतन्नगरं रम्यं
यन्ततेऽसि महाभाग
यन्मे भानं हृतं सत्या
यमस्य नास्ति दातव्याः
यमाय धर्मराजाय
यमोऽग्निबंरुणो वायुः
यवैः सम्पूजयेद् विष्णुं
यस्यां स्नातस्य पूयन्ते
यस्मिन् देशे ह्यनन्तेन
यस्मिन् देशे स्थितो विष्णुः
यस्मिंस्तु वासरे विप्र
यात्रां तु कर्तुं कामेन
यामी तु यातनां घोरां
यावच्छतमुखं तीर्थं
यावन्ति रोमकूपानि
यासां जीवन्ति नाथाश्च
यां दृष्ट्वा मानवः पूतो
युद्धं देवगणाः समस्ताः
ये चोक्ताश्च मया नागास्
येऽधिकाः कोटिदशकान्
येषां हि भीत्या प्रपलायसे
येव देवी उमा सैव
येव देवी ह्युमा सैव
देवोमा सैव कश्मीरा
योऽसौ विष्णुपदो नाम

१३०५
२१८
१२३५
७६४
८२६
८०८
१२२६
६९५
१२३३
८२९
१००५
११२४
२९७
५०४
५०५
१५६
७०६
१२९२
३४०
१८८
४७७
८८१
३२१
१२३
४५७
५१४
११५
१८०
९८७
२१५
२७२
१२
११४
२२८
१८६

रक्तसूत्रेण रक्तेन
रज्जुबद्धेन तु यया
रत्नोज्ज्वलं दीप्तरत्नं ०
रमणीयः सदैवैष
रम्या शैलमयी कार्या
रसातलगता येन
रसातलं जगामाशु
रसातले नदी रूपं
राजवासं हरिं दृष्ट्वा
राजवेश्मगृहद्वाराद्
राजश्चन्द्रपुरं शुभे
राजावासमिति प्रोक्तं
राजेश्वरं नृसिंहेषं
रात्रौ दीपश्च दातव्यो
रामतीर्थं भृगोस्तीर्थं
रामपत्नी तथा पूज्या
रामोऽनुपदमागत्य
रामोऽपि तपसा दीप्तो
राशिर्भोगो रवेर्मासः
राष्ट्रेश्वरः शिनीरिश्च
राहुला च नदी पुण्या
रुक्मभीमः शिलाभीमः
रुद्रं चन्द्रमुमां स्कन्दं
रुद्रं लोकमवाप्नोति
रुद्रस्य तीर्थं कामाख्यं
रुद्रस्थानुचरो भूत्वा
रोघं कालेयकं चैव
रोहिणोऽथ भरद्वाजो
रीक्षपीठस्थितं विप्रं
रीद्रभावेन रामेण

४३०
३३८
३४८
१४०
५५०
२६१
२६४
२५७
१२८२
८५२
१०१३
१२१८
१०६४
४०९
१४०५
५२१
१२१४
१२७३
३१
९४५
१४०१
६१५
३९३
१३५२
११८
१३१६
४३६
९७१
३८६
१२१९

ल

लक्ष्म्या विचेष्टितं भूत्वा
लब्धमायस्तु दैत्येन्द्रो
लवणः क्षीर आज्यश्च
लोकत्रयमवाप्नोति
लोकपुण्यं हि तन्नाम

२९१
८२
६१०
१३२२
१३४१

लोकान् भुजसि भूतात्मन्
लोके देशेऽधिकमतः

व

वत्स्यसे मत्समीपञ्च
वरश्चेद् दीयते देव
वरं वरय भद्र ते
वराहं च नृसिंहं च
वर्षमार्गं तु त ज्ञात्वा
वसतां रमणीयश्च
वसतिस्तत्र नागस्य
वसूनामथ रुद्राणां
वस्त्रायुग्मंतथास्त्राद्यं
वस्त्रापदमयासाद्य
वस्त्रंश्चैवापणाः सर्वे
वह्नितीयं चन्द्रतीयं
वह्निपूजा प्रकृतं व्या
वाचकाः पूजनीयाश्च
वाजपेयमवाप्नोति
वायव्यं वर्णः सौरः
वासिष्ठायामयं वात्र
वासिष्ठो ब्राह्मणस्त्वेको
वासुकिश्च तथा चक्रे
वासुकेर्नागराजस्य
वासुदेव स्वयं वरे
वासोभिर्भूषणं रत्नैर्
वाहनश्चेश्वरो मृत्युः
विगाह्य पुष्करं तीर्थम०
विजये शायतः स्नात्वा
वितस्ताख्या सरिद्रूपा
वितस्ताजन्मदिवसात् त्र्यह
वितस्ताजन्मदिवसाद् यद्वध्वं
वितस्तातो महीनाथ
वितस्ताध्यानधारिण्योः
वितस्तायां विशोकायां
वितस्तां तु सरिच्छ्रेष्ठां
वितस्तोत्सवमध्ये
वितानेन विचित्रेण
वित्तशक्त्या करिष्यन्ति

११३१	विदारिते पर्वतराजराजे	१७५
९०४	विद्याधरश्च यक्षश्च	९५६
	विद्युद्घोतितवर्णन	३४६
	विनतास्वामिनः पुरतः	१३३४
	विनायकगृहे यात्रा	८७६
१०७७	विनायक तु गाङ्गेय	१०२६
११८५	विन्ध्यश्च पारियात्रश्च	३८
३७१	विपाशा पापशमनी	१०७
१२०४	विभुर्मनोजवश्चैव	५९४
११०२	विमानना न कर्तव्या	८६८
२०६	विशेषवच्च भोक्तव्यं कार्यं च	६५४
१३२०	विशेषवच्च भोक्तव्यं पूर्वोक्तैः	४१७
१३९२	विशेषवच्च भोक्तव्यं भोजनं	४८१
८०२	विशोकायां नरः स्नात्वा	१३२९
१३१५	विशोकेत्यभिख्याता	२२९
४१४	विशोकां विजये श च	१०९६
१३६८	विश्वकर्मा ततः पूज्यः	६४६
५०७	विश्वावसुश्चालिनिनी	६६३
६५६	विश्वावसुः पारिजातो	९६६
१३८७	विश्वाशी च घृताची च	६६५
८१२	विष्णवाश्रमे नृसिंहस्य	१३४२
११९६	विस्मयमानं तस्मिन्	६९०
११७७	विस्मयं ते नरा जग्मुः	३१७
७३	वीणापटहशब्दश्च	४२६
२३०	वीरब्रह्माशनी नागी	९५५
६	वीर्येण तपसा देव	१२६८
४४५	वृद्धतीर्थे नरः स्नात्वा	१३३१
६३३	वृषरूपधरो घर्भो	११३३
१३९६	वृषेण सहिता देवि	१०९८
१३५६	वृद्धोपवेदवेदाङ्गः	६०८
३१४	वृत्तस्ताम्भस्तव	२८५
७९२	वृत्तस्ताम्भस्तव सन्धवेन	३०२
७९५	वृत्तस्तेन तु तोयेन	१४३२
१४२८	वृत्त्येन पृथुना पूर्वं	१२०८
१२५६	वृषस्वतोऽङ्गसावर्णि०	५९२
५०२	वृषाख्यां पीर्णमास्यां तु	७२०
३०६	वृष्यं वृत्तिपरैः	१६
७९६	व्याघ्रचर्मोत्तरे रम्ये	८६२
३४७	व्रजध्वं यत्र नागस्य	११७३
९०१	व्रज शीघ्रं यावदिह	२८८

श

शक्ता हि पावने ब्रह्मन् २७७
 शक्तीर्थं देवतीर्थं १२९८
 शक्रपत्नी शची या च २४१
 शक्रवेश्मनि चाष्टम्यां ८७८
 शक्राञ्चैव वरं लेभे ६०
 शक्राद्या ब्राह्मणश्रेष्ठ ६०१
 शङ्खवादारवोन्मिश्रैः ३९९
 शङ्खलाक्षः कमलाक्षश्च ९५९
 शच्याः समीपे पीलस्त्यं १०३१
 शतद्रुं च विपाशां च १०९५
 शतद्रुं तत्र चोत्तीयं १३७
 शतशृङ्गे सुतीर्थं वै १३९१
 शप्तं तेन सरोषेण १००७
 शब्दयोनिं तथाकाशं ११२०
 शमनो लोलभो भद्रो ९२९
 शम्भो देव्याश्च राजेन्द्र २०१
 शय्यासनं निवेद्यं स्यात् ७८८
 शस्त्रेण निहता ये तु ७६१
 शाक्यानां पूजनं कार्यं ७१४
 शाखो विशाखः स्कन्दश्च ६२७
 शाण्डिलीमधुमत्योश्च १२८१
 शालिमालाकुलं स्फीतं १४
 शिलादो नाम विप्रोऽभूत् १०७०
 शिलां त्यक्त्वा समुत्थाय ११४७
 शीतार्तो यवमाली च ९८०
 शकुलपञ्चदशी शस्ता ८८०
 शकुले वै शाखमासस्य ७०५
 शकुले सम्पूजनं तस्य ७११
 शुद्धदेहस्तदा गन्ता १२३१
 शुद्धा सरस्वती चैव १२२९
 शुद्धविटक्षत्रविप्राणां ८४८
 शृणु राजन् कथां दिव्यां १०६९
 शूलपृष्ठे नरः स्नात्वा १३६४
 शोभनीयं च नगरं ८४६
 शौर्यं यथा स्याद् विनयेन युक्तं ३०३
 श्यामा देवी च सम्पूज्या ४८२
 श्रवणार्धमनुप्राप्ते ७४२
 श्रवणेन युता संव ५१०

श्राद्धपक्षस्य या मध्ये ७६६
 श्राद्धं कृत्वा प्रयत्नेन ४८७
 श्राद्धं दानं तथा जप्यं १३१४
 श्राद्धं यः कुरुते तत्र १३३
 श्रावण्यां समतीतायां ७४३
 श्रीनिवासं हरिं देवं १
 श्रुत्वारोदत् स धर्मात्मा १०८४
 श्रुत्वा वितस्तामाहारम्यं १४५१
 श्रोतव्यं गीतवाद्यं च ४६७
 श्रोतव्यं तिथिनक्षत्रं ८६७
 श्वेतश्च शृङ्गवान्मेषः ३७
 श्वेतश्च शृङ्गवान्मेषः ६१९

ष

षडङ्गुलश्च नागेन्द्रः १००३
 षडङ्गुलः कथं राज्ञा ९९१
 षडयोजनायतं रम्यं ४६
 षष्टीर्थं सहस्राणि १११
 षष्ठेऽहनि च कर्तव्यं ८८४

स

सकुटुम्बस्य पर्याप्तं १०१७
 सकृन् गोरससम्मिश्रान् ७३५
 स गत्वा पितरं दृष्ट्वा १०१
 सगोरसं भक्ष्यभोज्यः ७४७
 सङ्कल्पा च मुहूर्ता च ६०४
 सङ्गमस्नानजं पुण्यं ८०५
 स छद्मना याच्यमानो १०१०
 सती देवी स्वयं काले ४०
 सतीदेशे कृतस्थानं ७१
 सतीदेशे च ये नागा ७२
 सतीदेशेऽत्र पुण्योद्दे ६९
 सतीदेहस्य सरस १२७
 सती लक्ष्मीं समेता तु २९८
 सत्यलोकस्तथा लोकाः ६१७
 सत्याकुलः कुलूषश्च ९५३
 स ददर्श महीनाथं १०१२

सदैव पुण्या शुक्ले च	१४१२	सान्निध्य राजशाहूल	१०६६
सन्निकृष्टानि तीर्थानि	१३२५	सामध्वनिश्च श्रांतव्यम्	७४१
सन्ध्यादेवी नदी पुण्या	१३३५	सामन्तपौरमुखाश्च	८६५
सन्ध्या पुष्करिणी त्वन्या	१३३६	सामन्तस्तु तथा भाव्यं	८५०
सन्निधानं करिष्यामस्	११५४	सार्धं भृत्यं स्तथा मित्रैः	३९८
सन्नीतिं तथा दृष्ट्वा	१३४	सावित्राह्वारौद्राणि	८४३
सपुण्यं रमणीयं च	१०२२	सिनीवाली कुहू राका	६२४
सप्तमी त्रितयं चैव	४७०	सिन्दुरकदमाक्ताङ्गः	७८७
सप्तान्विदग्धस्य यथा गुचित्वम्	२७३	सिन्धुतीरे प्रयत्नेन	७०८
स प्रयागसमी देशम्	३०७	सिन्धुप्राप्याथवा पुण्यां	५०३
सफलैः पुष्पसङ्घातैः	३९२	सिन्धुस्त्रिकोटी च तथा	१४८६
समाराप्रभव प्राप्य	१३२४	सिन्धोः प्रभवमासाद्य	१३००
समुद्ररूपस्य हरस्य भार्या	१४४५	सुचन्द्रेण सुचक्रेशम्	१०५६
सम्पूजनीया देवेन्द्रा	५९३	सुदामान् शङ्खपादं	६००
सम्पूज्य गन्धमाल्यादि	५२९	सुधावदात कर्तव्यं	८८६
सम्पूज्य प्रतिमां रात्री	४३१	सुधावदातः कर्तव्यः	३९०
सम्पूज्य विप्रान् भोक्तव्यं	४०७	सुपुण्यतोये मुरयोषिताभिम्	२७१
सम्पूज्या विधिवद् ब्रह्मन्	६४७	सुप्रतीकोऽञ्जनो नीलः	८१५
स रामाश्रममागत्य	१२४०	सुप्रभा काञ्चना श्री च	६२२
सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः	८५५	सुभाषितो बहिषदः	७५२
सर्वत्र देविकातीर्थं	११९	सुवर्णबिन्दुस्तत्रैव	११६
सर्वत्र नैतद् विषयोपभोग्यं	१४५३	सुवासाः स्वनुलिप्ताङ्गः	६९६
सर्वत्रैव सदा पुण्या	१२४	सुशीमः कालियः कालः	९४२
सर्वथा पञ्चमी पूज्या	६६९	सुहृत्सम्बन्धिविप्राणां	८२४
सर्वपापविनिर्मुक्तो वारुण	१०४१	सुहृद्भिः सह भोक्तव्यं	६९२
सर्वा ऋषिकृताश्चार्चाः	१४०७	सूक्ष्मातिसूक्ष्म देवेश	१२६२
सर्वा या नवमी पूज्या	६७५	सूदनो द्वौ सुपाश्वरश्च	९२२
सर्वश्चित्तुर्थी श्रद्धावान्	५१५	सूयं त्वस्तमनुप्राप्ते	४१२
सर्वसु वा पूजनीयास्	७२६	सूयस्वरं महाराज	१०६२
सर्वा सरिद्वरा पुण्या	१४०६	सेतारं गोतमस्वार्मि	१०४४
सर्वे च सङ्गमाः पुण्याः	१४०८	सैव चेच्छ्रवणोपेता भविता	५२५
सर्वे पितृगणाः पूज्या	७५३	सैव चेच्छ्रवणोपेता यदि वा	८०३
सर्वे वरप्रदा नागा	९८३	सोदरे तु नरः स्नात्वा	१३८२
सर्वे सन्निहितास्तीर्थाः	१३५७	सोऽद्य लम्बवरः पापो	१४३
सर्वे देवगणैः सार्धं	११६४	मयोगं सिन्धुना यत्र	१३७६
सर्वोषधयः सर्वगन्धाः	४३७	संवत्सरं तत् त्यागेन	७७४
सवासंसं द्विजे दद्यात्	४५६	संवत्सरस्थाथ कार्यो	८३७
सहस्रधारो द्युतिमान्	९६२	संवत्सरान्ते तं हत्वा	७८
सा च दृष्टा कृतघ्नेन	२६६	संवत्सरे सकृत्कार्यम्	८७५
सान्तरत्नप्रदानश्च	४४४	संशयो मे महान् ब्रह्मन्	११७०

सग्वी पूर्वमुखः शुक्लो	७७८	स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलम्	१३२३
स्रष्टा त्वमस्य सर्वस्य	१११६	स्वर्ग लोकमवाप्नोति पुनाति	१३०६
स्वाशिताभिः सुगन्धाभिः	५४४	स्वर्गलोकमवाप्नोति यावद्	१४१७
स्कन्दस्य तत्र कर्तव्या	६७१	स्वर्गः शिखरवासी च	९३९
स्कन्देश्वरं विशाखेशं	१०३३	स्वर्गारोहणनिःश्रेणीं	१४३९
स्मरस्व पूर्वकं जन्म	११५०	स्वलङ्कृतेन भोक्तव्यं	४१५
स्वकानां शिल्पभाण्डानां	८२०	स्ववित्तशक्त्या कर्तव्यं	४६४
स्वच्छन्दोऽयं मया प्राप्तो	१९८	स्वसा पितृध्वसा या च	४७४
स्वजने भक्ष्यमाणे च	९९८	स्वमुता पार्वतीश्रेष्ठ	४९
स्त्रीभिः विशेषतः कार्यः	४७६	स्वस्ति वाच्य द्विजान् पश्चात्	७४०
स्त्रीभिश्च सुकुमाराभिः	२०	स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ	३७०
स्थानञ्च प्रार्थयामास	९९६	स्वायम्भुवो मनुः पूर्व	५९१
स्थानं षाडङ्गुलं राजन्	९८८	स्वैराजकानां मध्येन	३३१
स्था षाडङ्गुले रम्ये	१००६		
स्थाने रत्नमनुप्राप्तः	६९४	ह	
स्नानमात्रं वितस्तायां	१४३७	हवकः पाठरः पाथो	९४१
स्नातस्य तोये वतस्ते	१४२७	हरस्य दयिता भार्या	१४२४
स्नातस्य ध्यानवारिण्यां	१३४३	हरिवर्षः किम्पुरुषो	६१२
स्नात्वा च पूजा कर्तव्या	५०६	हलमार्गेण यास्यामि	२५९
स्नात्वा च सोदरे पुण्ये	११८८	हवोत्सवः शठः शाण्यः	९४७
स्नात्वा तु पुष्करे तोये	१०३७	हस्तिकर्णो ह्युभौ नागौ	९१७
स्नात्वा तु मदतीर्थे	१३६९	हस्तिदन्तोदधृता	४३८
स्नात्वा त्रयोदशीं शुक्लां	१४१३	हस्त्यध्वरथसयुक्तः	१०१६
स्नात्वा दृष्ट्वैव भवनं	१०४२	हसरूपधरं दृष्ट्वा	१११२
स्नात्वा नारायणस्थाने वितस्ता-		हसरूपेण यच्छेले	११०९
म्मसि	१३९८	हससारसयुक्तेन	१४४०
स्नात्वा नारायणस्थाने विष्णुलोके	१३६३	हिमस्यैव प्रपतनं भूरि	९०७
स्नात्वा पाण्डवतीर्थे च	१३७३	हिमाचलाभ्रगगनं स्पृशद्भिः	१७६
स्नात्वा यथावद् विधिना	१४१६	हिमाचले तु षण्मासान्	२१७
स्नात्वा राम हृदातोये	१३७४	हिमाचलेशं शङ्खलेशं	१०६३
स्नात्वा स्वभेषमवाप्नोति	१३८४	हिमाद्रितनया संव	१४२५
स्नात्वा संस्पृश्य काष्ठानि	११७९	हिमेन शीतेन तथा पिशाचं	३३९
स्नात्वा हर्षपथायां च	१३४३	हिमोपरिनिविष्टैश्च	४८३
स्नानकाले च कर्तव्यं	८४९	हिरण्या वै नदी पुण्या	१३८८
स्नानं ये तु करिष्यन्ति	३२०	हिरण्यिनी पुण्यजला	११५९
स्वदेशपाश्वरं रामेण	१२९०	हिसात्मकस्तु किं तस्य	७३३
स्वयं तु धाना भोक्तव्या	७८२	हेलियारो हेमियारो	९४३
स्वयं प्राप्तो महाभाग	११५८	हेलिहालः डड् खपालो	९१७
स्वयम्भुवं बद्धकृतं	१०५९		

Shiv xatri - (v. 528-581)

~~146-148~~, 135-148.

Shankar

1 | v. 527-33-14 dark phaagun | v. 574-76-15 bright

Udrav ligar 1031-1127
Kapatteshwar - 1125-27 vv.

Kashmira - 5th bright - 015
phaagun - 549-59

2

Sh. Kashmir. Lal sheet - 2505748

High Lal sheet. 2503829

LIST OF SOME IMPORTANT ACADEMY PUBLICATION

Dogri

1. **Dogri Kahavat Kosh** (a selection of 1500 Dogri sayings and proverbs) Interpreted in Hindi by Tara Smailpuri vii Pp 204 Rs. 5.00 (1962)
2. **Ekottarashati** (101 selected poems of Rabindra Nath Tagore) Translated into Dogri verse by Kehar Singh Madhukar xxix Pp. 522 Rs. 8.00 1961.
3. **Dogri Lok Geet Vol. I** (Dogri folk songs) edited with footnotes by Nilamber Dev Sharma and Kehar Singh Madhukar, xi VIII Pp. 200. Rs. 6.00 (1966)
4. **Dogri Lok Geet Vol. II** (a collection of Dogri Folk songs) edited by N. D. Sharma and K. S. Madhukar xcii Pp. 140. Rs. 3.31.
5. **Dogri Lok Geet Vol. III** (A collection of Dogri Folk songs (with footnotes) edited by Prof. N. D. Sharma and by Shri K. S. Madhukar Pp. 179, Rs. 4.57
6. **Shresht Dogri Kahaniyaan** (a collection of outstanding Dogri short stories) edited by K.S. Madhukar Pp. 79, Rs. 1.90
7. **Dogri Mahavara Kosh** :—A collection of 6,000 idioms and phrases with their equivalents compiled by Shri Tara Smailpuri with foreword and Introduction. Pp. 552, Rs. 8.10
8. **Phool Chambeli Da** :—(A collection of Dogri Folk Tales) edited by Shri Narendra Khajuria Pp. 168, Rs. 3.42

English

9. **An Introduction to Dogri Folk Literature and Pahari Art** :—by Lakshmi Narain and Sansar Chand xi Pp. 170, Rs. 7.22 (1965)
10. **An Introduction to Modern Dogri Literature** by Nilamber Dev Sharma, xiii Pp. 213, Rs. 6.36 (1965)

Hindi

11. **Dutt Kavi** (complete works of poet Dutt) with a critical introduction and appendices by Prof. Gauri Shanker Pp. 532, Rs. 11.25

Kashmiri

12. **Daleela** (a collection of Kashmiri folk tales) Edited by Akhtar Mohi-ud-Din and Pushkar Bhan Pp. 147, Rs. 3.00 (1962).
13. **Sufi Shoeyir Vol. I** (selected poems of four famous Kashmiri mystic poets: Swachhkral, Niama Soeb, Rahman Dar and Ahmad Batwari) edited by Amim Kamil Pp. 216, Rs. 4.83 (1964)
14. **Sufi Shoeyir Vol. II** (Selected poems of five famous Kashmiri mystic poets. Shah Ghafoor Shah Qalander, Rahim Soeb, Wahab Khar and Asad Pare) edited by Mohd Amin Kamil, Pp. 332, Rs. 5.90 (1965)
15. **Kaeshiry Luka Baeth Vol. I** (a collection of Kashmiri folk Songs) by Mori Lal Saqi and Naji Munawar, edited by Ali Mohammed Lone Pp. 345, Rs. 5.09
16. **Kaeshiry Luka Baeth Vol. II** (A collection of Kashmiri Folk Songs) by Shri Moti Lal Saqi Pp. 238, Rs. 4.10
17. **Kulyat-i-Azad** :— (complete works of Abdul Ahad Azad); edited with an introduction by Dr. Padam Nath Ganjoo Pp. 637, Rs. 9.25

Persian

18. **Divan-i-Ghani** (by Mulla Tahir Ghani Kashmiri) compiled by Mohd. Amin Darab and edited with an introduction by Ali Jawad Zaidi Pp. 259, Rs. 7.44 (1964)

Urdu

19. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. I** (a survey of Kashmiri languages and poetry by Abdul Ahad Azad.) Pp. 218, Rs. 5.00 (1959)
20. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. II** (a survey of Kashmiri language and poetry by Abdul Ahad Azad), Edited by Mohd Yusuf Teng. Pp. 489, Rs. 10.00 (1962)
21. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. III** (a survey of Kashmiri language and poetry) by Abdul Ahad Azad Edited by Mohd. Yusuf Teng. Pp. 278, Rs. 5.52 (1963)